

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad-
poletje
2013

87
90

revija za leposlovje in kulturo

ODZELUVANJU

6,5 EUR

88

Kazalo

Janja Grabner	ZLATA KLETKA	4	POEZIJA
Andrej Brumen	AFORIZMI	4	
Lovro Kotnik	PESMI	5	
Tjaša Čuček	PESMI	6	
Patrik Kolar	EPIGRAMI	7	
Aleš Tacer	PESMI	8	
Milena Cigler	PESMI	9	
Franc Vezela	BLIŠČ IN BEDA	10	
Matjaž Lesjak	GOSPOD ŠERKO	11	PROZA
Aleš Tacer	SPREMEMBA NASLOVA	16	
Andrej Makuc	UČITELJICA I.	17	
Jani Rifel	ČRNA NA KOROŠKEM	25	
Jani Rifel	BOGENŠPERG	27	
Janež Žmavc	PINDAROVA ODA	28	DRAMATIKA
Peter Petrovič	SLOVAN – Esej o narodovi trdovratnosti	44	ESEJISTIKA
Benjamin Pirnat	PROJEKTI KULTURNEGA DOMA SLOVENJ GRADEC v okviru Evropske prestolnice kulture MARIBOR 2012	48	
Christian Teissl	PREDGOVOR V IZDAJO ZBRANIH DEL ERNSTA GOLLA Im bitteren Menschenland – V trpki deželi človeka	50	
Christian Teissl	ODKRITJA IN SKRIVNOSTI O ERNSTU GOLLU	51	
Blaž Prapótnik	KAM PRIDE PRIDNICA? – Ob pesniški zbirki Nine Bizjak	54	
Helena Merkač	EMKA O GELIKI – O naših krajih in naših ljudeh spod peresa Eme Golčer ..	55	
Franček Lasbaher	TRI KNJIŽNE NOVOSTI PRIMARIJA FRANCA VEROVNIKA	56	
Uroš Zavodnik	Ocena filma TU SE PIŠE ŽIVLJENJE	61	
Andrej Makuc	Intervjujsko dopisovanje z gospodom Janezom Komljanecem, dolgoletnim slovenjgraškim županom in državnim poslancem	62	INTERVJU
Jernej Kožar	O DELU ANDREJA GROŠLJA	72	PRILOGA
Miran Kodrin	Anagrami in portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev	78	ANAGRAMI
D. Š.	BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE ZA LETO 2013	88	KULTURA
Mira Strmčnik	NAGOVOR OB SLOVENSKEM KULTURNEM PRAZNIKU 2013	92	
Marija Vačun Kolar	UNIKATNA SPOMINSKA KNJIGA MARTINE KOLAR	94	
Jože Potočnik	SLEDI CAJNKOVIH DRUŽIN V SLOVENJ GRADCU	100	
Doroteja Stoporko	EPK 2012 – Kulturne prireditve v partnerskem mestu Slovenj Gradec	107	EPK 2012
Benjamin Pirnat	KULTURNI DOM SLOVENJ GRADEC – Slovenjgraško poletje 2012	109	
Andreja Gologranc	JAVNI SKLAD ZA KULTURNO DEJAVNOST – Mednarodni festival Mlade literature Urška 2012	114	

Janja Grabner

ZLATA KLETKA

LEPOSLOVJE

1.

*ko se ne more sprejeti,
se zapre tja*

v zlato kletko

*čuti barvo,
ki je najmodernejša
se obnaša,
kot je zapovedano
pije,
kar je popularno
dela,
kot je prav*

*doma za brezhibnim videzom
je lepa, je krhka, je ona*

*piše naga
brez ličil*

*ker je tam
v zlati kletki*

2.

ni treba, da te pozna, da te ljubi

*dovolj, da te vidi
opazuje*

*zanimiv si,
kdorkoli,
ki ni kot*

ona

kot dekle s plakata

*potem sta že dve
in dovolj je za ta svet*

3.

*ni razpoložena za pisanje pesmi,
žalostne, polne upanja,
depresivne*

vse to ji je danes tuje

počuti se lepo

*je v prosojni srajci
in izziva
uživa v tej vrsti
pozornosti*

tako zeleno in hkrati nedotakljivo

*uglajeno je
in želi, da si jo želi
ja, dobro počutje*

nema pesem

4.

*lepa in manipulativna
gleda skozi okno*

*zaveda se ju
moči in lepote*

*nad njim, nad sabo,
nad svetom
všeč ji je*

*to jo zadovoljuje
osvobaja
jo dopolnjuje*

pogled njene nedolžnosti

***Na rob obupa te pripeljejo,
nazaj moraš pešaćiti.***

Andrej Brumen

Lovro Kotnik

PESMI

Vprašanje

*Te je že kdaj objela tema?
Tema, temnejša kot najtemnejša tema?
Te je že kdaj objela tema?*

*Te je že kdaj prevzel obup?
Obup, obupnejši kot najhujši obup?
Te je že kdaj objel obup?*

*Te je že kdaj srečala norost?
Norost, bolj nora od najbolj nore norosti?
Te je že kdaj srečala norost?*

Dveri uma

*Kdor vstopiš, pusti zunaj upe vsake,
tukaj vladata tema in beda,
tukaj vlada zmedena beseda,
tukaj zbira se nesnaga mojega srca.*

*Kdor vstopiš, vzemi si oklep,
tukaj meči uma režejo,
tukaj sulice idej predirajo srca,
tukaj zbirajo se moje blodnje.*

*Kdor vstopiš, vzemi lek si,
tukaj strup se širi,
ki zajeda se v srce,
tukaj zbirajo se moje zdrahe.*

*Kdor vstopiš, če prebiješ se,
povej mi, kaj ugledaš.
Sam si nisem nikoli upal
mimo pasti in strupov svojega srca.*

Svet besed

*Tiho me požira svet besed,
Premnogokrat prepisanih,
Premnogokrat izbrisanih,
Premnogokrat prečrtanih,
Premnogokrat zamenjanih.*

*Tiho me požira strast
Preprosta, a močna.
Neprehodna, visoka in strma.
Globoka in temna kot Tartar.*

*Tiho me požira svet besed,
Vsega, vsega vajenih.
Vseh globin in žalosti,
vseh strahot, perverznosti.
Vseh, prav vseh stvari.*

***Z dobrimi prijatelji je kot z denarjem:
z njimi si vedno na tesnem.***

Andrej Brumen

Tjaša Čuček

PESMI

LEPOSLOVJE

1.

*Živim. Brez srca in duše.
Kot beduin sredi puščave
usmerjam tok nevidne črede
in kujem stihe utripov v izklesano srce.*

*Igram poeta lastnih sanj in lastnih spoznanj.
V vrtincu laskavih besed,
uzrtem skozi temperament,
ki se upogiba pod težo čustev.*

*Zapiram vrata realnemu spoznanju.
Zastiram okna z verzi agonije,
napisanimi s peresom lastne krvi,
namočenim v ranjeno srce.*

*Prav ste imeli.
Zaupanje nas bo zlomilo na tisoče atomov
in hladno boste rekli:
Sestavi se, preživijo le najmočnejši.*

2.

*Ponovno štejem zvezde in upam.
Prebiram spomine, otrple na dotik
tvojih neznanih misli.
Se še spomniš tistih sanj,
zapisanih na krhko lupino srca?
Sedaj so sestavljanke za eksperte,
polna razgubljenih koščkov zamolčanih čustev.
Sestavljam.
Eliksir tvojih sladkih besed,
razlit na trdem papirju preteklosti,
me ohranja pri življenju.
Odisnež sem, brez alkohola in drog,
ki strpno čaka na nov kozarec srčnega prijateljstva.
In upa.*

3.

*Ali slišiš nemir agresivnih podkev?
Kovači servisirajo konje z razbeljenim železom,
da se lahko brez uzd podamo na pot, jezdec sanj.
Naivno gledate, kako sovražnikove oči žrejo
požarni zid v naših mislih.
Pomoči ni -
Trojan horse detected.*

Andrej Grošelj, Iz enega več, 2010, oreh, 8 kosov, 36 x 58 x 60 cm

Patrik Kolar

Epigrami

Bralcem epigramov

*Zadosti ni puščic, da svet bi obrnile,
ko bi le tu in tam vsaj zimo otoplele!*

Branku Mariniču

*Jezika nemškega ogibajoč
si zgubil stolček, čast in moč.*

Goranu Klemenčiču

*Laže z neba odstaviti enega bogá
kot dva zamrznit v isti kup snega!*

Igorju Maherju

*Je premalo dni minister bil,
da v svoji kleti bi v miru pil.*

Francu Kanglerju

*Komur v rotovžu prostora ni,
naj se pod trančo
al' pa v ptičjo hiš'co preseli!*

Prepisovalcem

*Večji kot je plagiat,
bolj zlat ima certifikat!*

Črnograditeljem

*Uto ali vilo utajiti -
ne pred državo, pred sosedi
je potrebno skriti.*

Goljufivim gradbenikom

*Kdor z lopato čisto stolp gradi,
ga ričet pusti kmalu ohladi.*

Raznim tatovom

*Sladko vsevprek je krasti tujo last,
a najslajše ukrasti je oblast.*

LEPOSLOVJE

Andrej Grošelj, Ptica, 2010, korenina bora - smolnica, 40 x 60 x 16 cm

Aleš Tacer

PESMI

LEPOSLOVJE

Glorija materije

*Materialno
je zaznamovalo
moje bivanje
v poskusu preživetja.*

*Neverjetno veličastno je bilo,
obsuto z glorio
in zmagoslavjem.*

*Poletelo je v višave,
samozadostno*

in vzvišeno.

*Potem je prišel čas
streznitve.*

*Sesulo se je vase
in ostala je
revna duhovnost.*

Več kot dovolj ...

*Andrej Grošelj, Pismenke, 2010,
tuš na papir, 30 x 20 cm*

Zapeti košarici

*Košarici
bi ti zapel,
a si se bala;*

*prav strastno bi
ti bil zapel,
rjovel kot lev
bi moj odmev.*

*Zapel bi ti
košari dve,
če bi pustila mi, se ve.
A ti si sama roke zvila,
na hrbtu
modrček sklenila.*

Mlada brezdomka

*Pramen na licu
in begav pogled,
ljubka si
v vsej svoji zmoti.*

*Torba oguljena,
sendvič načet,
čiki ob tebi
na klopi.*

*Kdo te je spravil
takšno na svet?
Daj, sedi k meni,
nič nimam proti ...*

Milena Cigler

PESMI

Vsi pesniki – doma

*Ker je načrt o kresu pogorel,
sem tokrat poskusila drugače;
ena možnost je, da knjige pesmi preselim
h kolegom in kolegicam moje branže.*

*Tako se spravim k policam
in poljubno zgrabim knjigo:
(Spet Jenko!) – odprem naključno stran.
»Zunaj je nevihta vila, dež na okna je kropil,
midva skupaj sva sedela, lep večer je nama bil!«
Sesedem se na stol: »Ne, ta ne gre!«*

*Forstnerič France.
Nekoč me je objel na literarnem večeru,
ko sem prebrala njegovo pesem.
Kako naj ga od-tujim?
(Čprav bi šel v dobre roke!)*

*Potem dobim v roke prazen ovitek.
»Kje so pa listi?« Povsod okrog leže!
Oh, saj ga znam tudi na pamet,
ovitek z zadnjimi stranmi naj bo tu!
(ker je S. J. na sliki luštkan kot James Dean).*

*Vesna Roger – dekle bledih lic z žarečino v srcu.
Te so kar tri! Tudi če bo samo ena,
se bom spominjala pustolovščine
mlade in manj mlade pesnice
na poti v Ljubljano! Noro! Ena gre!*

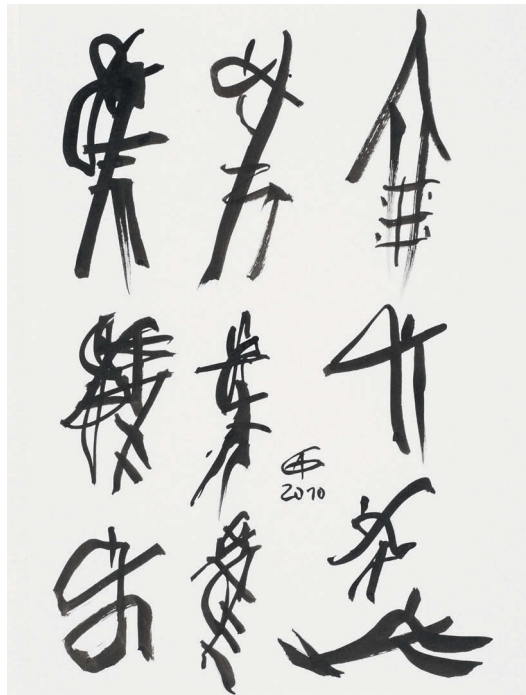
*Slovenske ljudske pesmi – teh ne dam,
ker je v njih Adam Ravbar s Krumperka,
(ki je premagal Turke pri Sisku),
tam sem plesala s fantom ...
(glej Regratov cvet!)*

*Saj je še ena enaka! Torej naj gre!
Potem jih celo noč še prelistavam in
berem in jokam in se smejem.
Pozabim, da sem se naveličala življenja:
»Spat grem!«*

Ponovitev ni

*Torej – nekaj je na tem, da te eni bolj privlačijo
kot drugi: npr. upravniku koč na planini sva bili
obe z Elzo všeč, ker nisva imeli črednega nagona in
sva zato ostali brez postelje.
Nakar nama je potem on »zrihtal« dve ležišči
in ni verjel, da podnevi leževa:
tako kot upokojenci
in ostali utrujen folk.
In bilo je še dosti drugega ...
Zato je potem v gondoli
sedel zraven naju in pozabil,
skoraj pozabil skočiti, da sva ga morali
dobesedno poriniti ven ... ampak drugo leto
sva ga zaman iskali na planini.
Ni ga več bilo in koč zaprta, z napisom »v obnovi«.
Hecno, a ponovitve se ne obnesejo!*

LEPOSLOVJE

Andrej Grošelj, Pismenke, 2010,
tuš na papir, 30 x 20 cm

Franc Vezela

BLIŠČ IN BEDA

LEPOSLOVJE

bil je tak da se ga bog usmili bil je kot bi mu pes v glavo prdnil bil je kot bi decembra hodil po ulicah velemesta skratka kot bi se s petardo počesal izgledal je kot bi ga ravnokar povrgli njegov foter je bil iluzionist in rodil se je osmi od ne vemo kolikih alkoholiku in mravljici z ruto izgledal je kot bi mu zmanjkalo skunka izgledal je kot bi mu odvzeli šnops izgledal je kot bi prišel iz zelene podmornice izgledal je kot da je ravnokar v ogledalu videl sebe počutil se je najmanj grozno počutil se je slabo počutil se je še slabše počutil se je kot bi sodeloval pri opustošenju planeta imel je mačka imel je jaguarja imel je vilo imel je vile imel je dolgove imel je prijatelje imel je sovražnike imel je kabelsko TV imel je pas za hlače imel je črn pas imel je psa imel je zlato ribico imel je tudi zlato žilo imel je žilico za pisdarie imel je srečo da je ostal živ in imel je srečo da je potegnil pravi listek imel je diplomu zmanjkalo mu je olja zmanjkalo mu je olja zmanjkalo mu je olja zmanjkalo mu je olja zmanjkalo mu je olja zmanjkalo mu je samozavesti in zmanjkalo mu je elana vsega je imel dosti vsega je imel dosti vsega je imel dovolj vrh glave gospod Kopf stanuje v Račah pri Postojni vsega se ni dalo prebaviti vsega ni pretrpel vsega hudega se je branil z vsemi štirimi je bil v akciji vsega lepega se ni otepal vsega riža ni požrl zmagal bil je kul bil je ful kul bil fuuuul kul fuuuuuuuul konkuriral je na trgu ful kul padla mu je delnica padla mu je možnja napadla ga je impotenca napadla ga je plešavost napadla ga je slabovidnost napadel ga je pes napadel ga je poštar napadel ga je čir napadel ga je sladkor napadla ga je demenca postal je neumen kot noč venomer je bil neumen kot noč kovač je zanj nedosegljiva intelektualna sfera če ne bo tako bo malo drugače postal je predsednik parlamenta ali kaj že skratka povedal je preroške besede če ne bo tako bo malo drugače uspel je uspelo mu je v življenju zavihtel se je skočil je kot Sergej padel je na mehko Sergej zabubil se je pozabil je zakaj živi v svojem naprežanju po nesmrtnosti se je spremenil v hrošča kisika na tone njemu pa ne hasne ne potegne ne cugne ne vleče ne vlačí ne slači ni imel poslovnih prostorov v Novem mestu jahte ni imel na Pohorju domoval ni v prestolnici doma ni imel nič ne lažimo bolno ženo in pajke v kotih sten v svojih mrežah in zamašen odtok in zamašen nos delno zamašena pljuča z delno drisko na vsake kvatre kličejo ga Hitri Oto njegova žena je Katra v osnovi počasnejša kot njen mož Hitri Oto na lotu ni zadel ker bi se razvedelo ni počil ljubimca ker bi ga zaprli zadel je v črno črnilo mu je v rani mladosti popilo živce in tisti pivniki pili so žgali so ga žrli so kronali so ga prekrokali so noč in še eno nah še eno žurirali so srali so ga najebali so sosedi najebal je ko pes zvestoba do groba kdo si je to izmislil grob ne sme biti ovira če je tuj ležoč razmišljujoč čakajoč na Godota narulnih preklinjajoč usodo naturalno prekipevajoč moker vroč trepetajoč zadimljen pohan deprimiran euforičen top glup tup bedast radoveden zagoveden zahojen usihajoč pojemajoč tesno se prilagajoč priloženemu sedim in se temu reče živeti še eno tako pa popizdim še dve tako dvakrat storim isto tri take bentí na to pa nisem pomislil štiri take in če vse širijo noge skrajni čas za podpis premirja najti še skovirja in nič naprej pa ne vem včasih pač ni izhoda

(Blišč in beda je Vezelin kantavtorski šanson, javno interpretiran v sklopu vseslovenskega šansonskega izbora v letu 2012 na RTV Slovenija. Izšel na zgoščenki. V Odsevanjih ponatiskujemo besedilo, ki je bilo osnova za avtorjevo briljantno izvedbo in glasbeno-povedni novum na slovenskem šansonu. Bralcem v vednost priložil urednik, avtor fotografije Tomo Novosel.)

Gospod Šerko

Gospod Šerko je lagodno sedel na oblazinjenem stolu. V desnici mu je dogorevala cigara in s priprtimi očmi je spremljal televizijsko nadaljevanko. Levico je malomarno iztegnil proti šanku in natakaraica mu je v eni potezi postregla s kozarcem rdečega vina. Previdno je odpil in Štefka se je neslišno odmaknila. Posvetila se je redkim gostom in škilila proti mizi, če bi gospod Šerko signaliziral kakšno potrebo ali negodovanje. Bolje je bilo, da je sama ugotovila, kaj potrebuje. Gospod Šerko ni bil kdorkoli. On je bil gospodar nad številnimi poslovnimi zgradbami v mestu, kralj najemnin, oče njihovega standarda, razsodnik med reflektanti za njegove lokale, velik poslovnež, mogočnež in bogataš, bivši mesar, podjetnik in nekdanji poslanec. Če si bil v njegovi bližini, je bilo bolje, da si postal majhen posranec, saj je znal s koticom očesa oceniti, kakšna je tvoja ponižnost in pripravljenost za moledovanje.

Vsak večer, ko je zaključil glavne posle, se je odpravil v gostilno Pri raci, ki je imela najete prostore v njegovi zgradbi. Vstopil je brez pozdrava in odmeril pot do mize pred televizorjem, ki je bil prižgan in nastavljen na njegovo najljubšo nadaljevanko, ki jo je spremljal že dve leti. Nikogar ni pozdravil in nikogar ni videl. Sedel je in počakal, da je v levici začutil svoj kozarec, uprasnil vžigalico in se vživel v romantično dogajanje, v svet prevar in obljub, mešetarjev in goljufov. To je bil njegov svet in z užitkom je sodeloval pri njegovi izgradnji. Zaplet ga je potegnil v televizor in zadovoljno se je nasmihal, kadar so koga opetnajstili, delili prazne obljube mladim dekletom ali ko so se mafijci zaklinjali na poštenje svojih mater. Nejeverno je zmajeval z glavo, kadar se je kakšen svež zaljubljenec kleče vrgel v prisege o večni ljubezni in zvestobi.

Kroflič je vstopil tiho in obstal ob njegovi mizi. Z glave je potegnil baretko in jo živčno povrtel v rokah. Moral je počakati na namig, ko je gospod Šerko zlovoljno sunil s prsti proti njemu. Potem je na kratko poročal, če je bilo kaj novega. Da je zamenjal nekaj strešnikov na Bajerjevi hiši, ker je puščalo, da je namestil rešetke na oknu trgovine in končal beljenje mansarde. Kitajci da si želijo več sob, ker bodo odprli restavracijo. Gospod Šerko je med odpitki vina živo spremljal dogajanje na ekranu. Kroflič je mirno stal sredi gostilne in čakal. Vedel je, da ne sme oditi. Njegov referat je vedno sprožil v

gospodarjevi glavi ekonomsko poslovno razmišljanje in kljub navidezni razpuščenosti je bil gospod Šerko vedno in povsod na preži za dobro poslovno potezo. Ko je odpil tretji požirek, je na glas zrecital svoje misli, ki jih je domislil. Stare strešnike naj spravi in jih nekoliko poškoduje, da jih bodo pokazali zavarovalnici kot del škode po neurju, v mansardo naj namesti še dve majhni postelji. Kitajci so majhni in jih bo več stlačil v sobe, plačujejo pa tako po glavi, kar je zvito namestil v pogodbo za podnajemnike, ki je verjetno niti prebrali niso. Zadovoljen s svojimi potezami je s prsti nestržno odmahnil in Kroflič se je lahko pobral. Šele pred vrati se je pokrtil s čepico in šele na dvorišču gostilne si je privoščil nekaj protestnega mrmranja, da bo tudi tega nadutega hudiča enkrat vrag vzel. Bil je hišnik in je skrbel za vsa poslopja gospoda Šerka. Znati je moral vse od zidanja do varjenja, kajti gospod Šerko ni najemal drugih obrtnikov, ker so bili predragi in zahrbtni. Tako se je Milan Kroflič končno lahko odpravil domov, ko je opravil večerno spoved pred svojim gospodarjem. Njemu je dolgoval večno hvaležnost za službo, osebno blagostanje in slabo prikrito jezo nad stalnim poniževanjem.

Gospod Šerko se je nekoliko polegel na stolu, kajti dogajanje v melodrami se je bližalo navideznemu vrhuncu in razpletu. Seveda se to nikoli ni zgodilo, kajti nanizanka se je končala z novo uganko, z nepredvidenim izdajstvom ali zahrbtno zaroto, ki se bo razpletala seveda naslednjič. Cigara je dogorevala in v koticu očesa je opazil novega gosta, ki je na šanku spraševal po njem. Štefka ga je z roko negotovo usmerila in gost se je ustopil pred njega, odpiral usta in ponujal roko. Ni se zmenil zanj. Puhal je dim v ekran in pustil, da je Štefka omilila situacijo. Po žensko ustrežljivo je potegnila stol do obiskovalca, ga primorala, da je sedel, in z očmi signalizirala, da naj molče počaka. Ko je minila minuta čudaškega ponižanja, je gospod Šerko, ne da bi obrnil glavo, naročil Štefki, da naj vendarle postreže gospoda s kozarcem rdečega. Potem je z vzdihom pospremil zaključek epizode, pojarmal, da je svet pokvarjen kot kvargelj! Ob tem se je vendarle obrnil k obiskovalcu, ga malomarno ošvrknil in počakal. Saj je vedel, kaj sledi. Novinci so ga prosili za poslovno priložnost, drugi za sodelovanje, eni bi prodali delnice, drugi kupili, še več jih je spraševalo za najem njegovih lokalov. Ta je bil takšen slednji, Marko Župič. Če bi lahko

najel manjši lokal za kozmetiko in drogerijo. Če bi gospod Šerko dal ugodno ponudbo za prostore na Šuligojevem trgu. Da je pripravljen plačati naprej za pol leta in vestno skrbeti za prostore. Gospod Šerko ga je brezbrizno poslušal. Vsak večer podobna jadikovanja in prošnje. Mladi povzpelniki, stari prevaranti, zeleni naivneži – vse se je že zvrstilo pred njegovim gostilniškim prestolom. Molčal je in premišljeval, s kakšno vsoto ga naj udari. Šuligojev trg je najboljša lokacija, interesentov da je več, blizu so parkirišča, prostori so renovirani, kot novi ... Njegov glas je bil spovedniško mehak in blag, pospremljen z vzdihmi napornega poslovanja in nenehnih skrbi. Potem je brez prehoda nenadoma pretaknil v višjo oktavo. Glas je postal oster in nepotrpežljiv. 1537 evrov mesečno, je trdo sklenil, počil z dlanjo po mizi in se obenem odločno zazrl v jecljavca. Z leti je izpilil tehniko pogajanja do potankosti. Odločnost zaključka je spremljala znatno ohlajena temperatura njegovega izraza, številka, ki ni bila okrogla, pa je dajala vtis, da gre za skrajno natančno kalkulacijo, ki ne dopušča nobenega pomika navzdol. Marko Župič se je vidno pomanjšal in brezbarvno obsedel. Da je vsota zelo visoka. Gospod Šerko je užival v prizoru. Kako so se zvižali pred njim, najprej v prošnjah po prostorih in nato v presenečenju visokih najemnin. Marko je previdno odložil kozarec in spoznal, kakšna je cena vsakega požirka. Če bi se dalo kaj pogajati, kompenzirati del najemnine ... Oziral se je za Štefko v nezavednem poizkusu, da bi našel zaveznika pri pogajanjih, a natakarcica je škripaje brisala kozarce. Koliko teh prizorov je že videla. Ta ni bil iz pravega testa, da bi se meril z Dušanom Šerkom, lastnikom najprestižnejših nepremičnin v trgu. Gospod Šerko je brezbarvno gledal, kako se mali človek zviža pred njim in se uči prvih korakov poslovanja in finančnih rokoborb, prebrisanosti, zvitosti in dvoumnosti. Posel je kot šah, vsaka poteza šteje. Pravkar je pobral kmeta temu zelencu in mu ogrozil skakača. Medtem ko je oni zaman iskal svojo pogajalsko pozicijo, mu je Dušan ležerno odpredaval, kako visoki so stroški obratovanja stavb, koliko je vložil v prenove, kako tudi njega privijajo z davki in obrekljivo pišejo o njem po časopisih. Da ga obdajajo zavistneži in sovražniki, zahrbtneži in hinavci. Razgovoril se je, skoraj je verjel samemu sebi. Ko je končal, je kar s pogledom dvignil nesojenega najemnika in ga s sladkim lahko noč poslal domov. Spet se je posvetil televizorju in se smejal smešnim reklamam. Vedel je, da se bosta ponovno srečala. Takrat bo nekoliko popustil pri najemnini, Župič bo v sreči in v navidezni zmagi raztreseno podpisal pogodbo, kamor bo, kot ponavadi, skrnil nekaj

pomembnih podrobnosti. Na primer kaj takega, da se najemnik obveže, da bo po končani pogodbi na svoje stroške zamenjal stavbno pohištvo ... Zakrohotal se je svoji prevejanosti in Štefka se je skrila za flašo. Pogledal je na uro, se pretegnil in odšel iz lokala. Seveda ji ni plačal zapitka in ko ji je obrnil hrbet, ni več videl njenih ustnic, ki so mu v groteskni pantomimi pošiljale lahko noč, pizdi skopuški!

Naslednji večer se je prizor ponovil vse do trenutka, ko je odpil svoj prvi požirek. Takrat je nekoliko glasno vstopil Konrad Raščan in se hote ali nehote zadel ob stol, da je grdo zahreščalo po kamnitih tleh. Mimo nenapisanega protokola je stopil naravnost pred Šerka in mu s telesom celo nekoliko zakril pogled na ekran, si podprl boke z rokami in povsem nepotrebno pridal besede, da se morata nekaj pogovoriti. Gospod Šerko je nagnil glavo in spremljal, kako je Juanita v drznem prizoru zbežala s svojim ljubimcem, in nejeverno odkimaval z glavo in menil, da ne bo daleč prišla. Konrad se je ob tolikšni ignoranci še bolj našopiril in gospod Šerko je z vzdihom predlagal, da se usede in pove, kaj mu leži na duši. Tlesknil je Štefki, ki je že točila rdečega, medtem ko je Konrad v curku besed zlival pred Šerka svoje ogorčenje zaradi nesolidnega vzdrževanja prostorov, za katere plačuje ne prav majhno najemnino. Da je sedaj ob prvem mrazu računal, da so prostori normalno ogrevani. Da je odšel na sejem v Nemčijo in menil, da enotedenska odsotnost ne more pustiti kakšnih škodljivih posledic na vzorcih njegovih mazil in analizi, ki jo izvajajo njegovi stroji. Da je dovoljena toleranca pri analizi plus minus pet stopinj in da je v njegovo grozo in zadnje dni z lastnim preverjanjem s telesom in termometrom ugotovil, da gretje po 13. uri ne deluje več! Da je šlo k vragu njegovo enomesečno delo in lahko vzorce vrže v smeti in vse začne znova. In kdo, za vraga, bo sedaj plačal za vso škodo, ki je nastala? Ob tem retoričnem vprašanju se je naslonil z iztegnjenimi rokami na Šerkovo mizo in se zasrepl vanj.

Gospod Šerko ga je poslušal z otroškim čudenjem. Ob omembi škode je napravil okrogle, nedolžne oči, Raščanove besede pa so se odbijale kot gumijaste kroglice od njegove debele kože. Srknil je požirek rdečega in z lastnim obupanim glasom navajal visoke cene ogrevanja, veliko stavbo, globoke kleti, drage peči, razvejan vejevje centralnega ogrevanja, ki ne dopušča, da bi ogreval zgolj prostore cenjenega najemnika, ampak ima zgolj na izbiro ogrevanje celotne stavbe ali pa nič. Tako sta se oba – trdo ga je pogledal v oči – odločila v pogodbi, ki sta jo tudi

podpisala, da se prostori ogrevajo na zmerno temperaturo. Raščanu je kipelo v glavi in povedal je, da je zmerena temperatura nekaj drugega kot pa nekaj stopinj nad lediščem. Gospod Šerko je nejeverno dvignil dlani proti nebu, češ, kdo bi si mislil, da si tako različno razlagamo vsakdanje pojme, Raščan pa je z rokami koščeno tolkel po mizi, da vse kar je prav, da gre za človeško prevaro, poslovno nesolidnost in nedvomno Šerkovo krivdo za povzročeno škodo in da pričakuje, da jo bo gospod Šerko brez izmikanja poravnal.

V gostilni je nastala tišina. Štefka je krhko odložila skodelice na pult in se v upočasnjenem posnetku izgubljala v shrambo, dva, trije gostje so s spuščeno čeljustjo opazovali boj s trinogom in bili veseli, da so zgolj opazovalci. Gospod Šerko je uprasnil vžigalico, naredil oblaček s cigaro in dovolil času, da je tekel v prazno. Spet je ošinil ekran, kjer je Juanita drvela v kabrioletu na obalni cesti svoji sreči naproti. Potem je počasi vstal, objel Raščana preko ramen in ga s tem prijateljsko primoral do gostilniških vrat. Z glasom usmiljenega brata mu je rekel dovolj glasno, da so slišali gledalci v parterju, da ga za škodo lahko toži, če je prepričan v svoj prav. Zato pa imamo sodišča in pravni sistem. In je zaprl vrata za njim. Kamnito in zmagovalno so zveneje njegove stopinje, ko se je vračal na svoj položaj. Gostilna je spet zašumela, Štefka pa se je z glavo

v vedru pačila, da ima pizda živce iz jekla, srce iz kamna in naftno vrtino v denarnici.

Kroflič je ta večer dolgo čakal na migljaj svojega gopodarja. Dvigal je obrvi proti Štefki, ta pa je odmahovala z roko, češ, saj ga poznaš. Potem je gospod Šerko izrekel večerno povelje. Da naj Kroflič z rezervnim ključem odklene Raščanove prostore in zamenja ključavnico. Potem mu naj prinese nove ključe. Zadovoljno se je nasmehnil. Še nihče ni dobil vojne proti Šerku. Jutri se bosta drugače pogovarjala. Jutri bo Raščan še prosil za svoje vzorce. Tožiti Šerka?! Kot bi tožil boga za slabo letino?!

Jutro je bilo svetlo in obetavno. Gospod Šerko se je kot običajno pripeljal ob osmi uri na svoje parkirišče. Vozil je več kot desetletje star opel in s tem nekako maskiral količino svojega premoženja in dajal vtis marljivega poslovneža, ki se noče bahati pred someščani. Zaloputnil je vrata, zaklenil jih ni. Vozilo je bilo prazno, še avtoradia ni imel. Pretegnil se je, popokal kosti v sklepih in se ozrl po trgu. Bajerjeva hiša, mali dvorec, stavba Edvarda Poljskega, poslovni kompleks, dolga Rotarjeva hiša – vse je bilo njegovo. Ko je hodil po trgu, se je sprehajal tako rekoč po svojem. Zjutraj je naredil mali kraljevski obhod. Prvi ljudje so ga opazili in pozdravili. Dobro jutro, gospod Šerko, se je zaslíšal prvi pozdrav. Potem drugi in tretji ... Odzdravljaj in odmahoval, ponosen, da so ga opazili in spoštovali. Kot papež jih je blagoslavljal z dlanjo. Tu in tam je odprl vrata trgovine in se zanimal za promet, vmes je odgovarjal na telefonske klice in prispel pred kavarnico, kjer ga je že čakala kava. Za sosednjo mizo so sedeli v nekakšni avdijenci poslovneži, da sprožijo nove posle in pobude. Podaljševal je te jutranje minute in predel od zadovoljstva. To je bil njegov zajtrk. Vsi ti pritlehni malomeščani, vsi ti pozdravi, eni priliznjeni, drugi ponižni, eni radovedni, največ seveda zavistnih, boleznih, pohlepni, vse to se je vleklo za njegovim mimohodom in ga hranilo s pomembnostjo lokalnega veljaka. Za njegovim hrbtom je vedno pošumeval zadušeni pogovor sprehajalcev, vedno znova isti stavek a ga poznaš, koga!?, ja Šerkota, največji zasebnik v regiji, bogat tako, da sam ne ve več, kaj vse ima, od kod mu vse to?, znajde se, znajde, to ima že od očeta, polno rit ima vsega, da se ne bo razpočil itd. In če je koga zadel s pogledom, se je le-ta v duši in telesu upognil pred njim in izpljunil pošteno odmerjen pozdrav. In vsa ta dobra jutra so bila njegov zajtrk, ki ga je nahranil za ves dan. Ko se je dovolj napihnil, je sedel h kavi, pogledal k poslovnežem za sosednjo mizo in jim pomignil. Od tega trenutka dalje je bil nepremagljiv in to so sogo-

Andrej Grošelj, Pismenke, 2010,
tuš na papir, 30 x 20 cm

vorniki dobro vedeli. Lahko so bili veseli, če so izpulili od njega najmanjši dobiček, kajti njegova glava je bila polna delovnih tarif, poznal je ceno vsakega kvadratnega metra, premer vsake cevi in norme za vse poklice. Nikoli ni popuščal, niti za silvestrovo ne. Še pred novim letom je pil na račun drugih. Takrat, ko se je vse veselilo in praznovalo, ko nihče ni štel kozarcev in zapitkov, se je gospod Šerko pustil gostiti na račun nešteti dolžnikov, ki so viseli po vseh šankih gostiln. Sicer pa ... saj je hodil po svojih objektih in tam je vladal njegov zakon močnejšega, zvitejšega in nepopustljivega.

Ko se je nazajtrkoval, posrebal kavico in sklenil kakšen dogovor, je vstal in se zapeljal na obrobje mesta. Odprl je leso in potegnil vase vonj hleva in plemenitih konjev. Hlapec mu je na povodcu približal njegov zadnji zaklad: Atos je prikopitljal k njemu in počakal na njegove roke. Hlapec je brez besed ugasnil v ozadje dvorišča, navadil se je že, da na tem posestvu čistokrvnih bitij on ne premore kakšne vrednosti. Običajno ga Šerko še pozdravil ni. Sicer pa, zakaj bi ga? Plačan je, za jesti ima, spi na toplem, kaj bi še rad? Konj je dvigal glavo in kopital na mestu, gospod Šerko pa se je razlezel v nekaj, kar je bilo najbližje milini in razneženosti. Potegnil je s prsti po kratki dlaki in žrebcu šepetal neke vzpodbudne besede v uho. Trepljal ga je in gledal z novimi očmi, v katerih se je pojavil lesk, ki ga prižge prepoznavanje lepote in moči. Med njima je bila ograja in včasih se je gospod Šerko oddaljil, da bi kot umetnik presodil proporce živali. Pa se je spet približal in ga objel za vrat. Na koncu je Atos dobil svoj sladkorček in odbrzel po dvorišču. Gibal se je visoko in skoraj nerodno, kot da še dvomi v svojo spretnost in moč, kot da šele preverja svoje tekmovalne noge. Šerko je nejeverno odkimaval z glavo, kot da ne more verjeti, da je na svetu še kakšno bitje, ki je lepo, vdano in popolno. Z vzdihom se je vrnil v svoj Opel in se vrnil v mesto. Sledilo je kosilo.

Čas med enajsto in trinajsto uro je bil njegov glavni poslovni obrok, delovno kosilo, prava jed. Takrat se je sestajal z ljudmi prve lige. Sestanek pri županu, direktorju komunale, s sekretarjem ministrstva, z združniki, skratka z ljudmi, ki so vlekli za sabo milijone. Tu so se kuhali največji posli. Kar si sejal danes, si morda žel čez leta, kar si obljubil enemu, si lahko pozabil pri drugem, karte so padale počasi, ampak tehtno, videti si moral mnogo potez naprej, se nasloniti na pravo politično opcijo, biti lojalen aktualni oblasti in spet predvideti zasuk ob naslednjih volitvah, zato si moral imeti povsod nekaj nastavljenih koristi,

tleče priložnosti, odprte dlani. Ene so prinašale dobiček, druge so utrjevale dogovorno politično-poslovno prijateljstvo. Tu se ni skoparilo z uslugami, velikodušje je bilo pravilo in trepljanje po ramenih pomembnejše kot hipoteka na nepremičnino. Župan se je tokrat zanimal, če lahko računa na njegovo lojalnost ob naslednjih volitvah in če lahko gospod Šerko s svojim vplivom in z nešteti znanstvi ustrezno motivira svoje ljudi. Gospod Šerko je skromno zavzdihnil, da bo storil, kar je v njegovi moči, a tudi on (!) ima včasih zvezane roke. Tako sta si še nekaj minut podajala pobude in namige in končno obstala v poslovni tišini, s kozarcema staranega viskija v rokah. Bil je trenutek poslovno-politične meditacije in kalkulacije. Vsak je vedel, da je obenem dolžnik in upnik drugega. Če si prav zvagal, sta bila oba nad vodo. Ko je v drugo srknil viski, je Šerko prekinil tišino in se kot po naključju pozanimal, če bi se dalo urediti spremembo namembnosti zemljišča, tistega neuglednega travnika ob cesti, ki spada, v posmeh zdravi pameti, v kmetijsko zemljišče, on pa bi na njem - morebiti, če bo prilika, ko popusti kriza, ki pesti njega in cel svet - posadil kakšno poslovno zamisel, ki bi utegnila njemu in skupnosti (ostro je pogledal župana) prinesiti koristi, blagostanje, razvoj, medijsko razpoznavnost, nove plodove. Župan se je zamislil in prikimal s priprtimi očmi. Razumela sta se.

Tako je minil poslovni dan gospoda Šerka. Spet je obhodil svoj trg in sledil nosu, da ga pripelje do najboljših vonjav, ki so se dvigale iz ponev številnih gostinskih lokalov. Zavil je h Krušiču, kjer je imel svojo stalno mizo v kotu. A tokrat ga hrana in miza nista toliko vabili, imel je lačne oči. Krušič je zaposlil novo natakario in ob njej je celo Šerko pozabil poslovno matematiko. Približala se mu je s samoumevnostjo lepe ženske, ki se zaveda, da se moški ob njenih čarih nebogljenostjo majejo kot keglji. Šerko se je debelo režal, ko se je ustavila ob njem in vrgla bok iz težiščnice. Kaj bova danes, je gostolela in Šerkota je sladko zabile ob pomisli, da ga je ta mlada žena vključila v dvojino. Naročil je svoj zrezek in v dolgem pogledu sledil postavi, ki od zadaj ni bila nič manj popolna kot spredaj. Zibanje njenih bokov je bilo povsem naravno, njeni obrati gibčni, noge zbrušene in roke darežljive. Ko se je usločila nad njim in mu nalila rdečega v kozarec, je zadrhtela prav pred njegovimi očmi njena dojka v tenki beli majici. Šerko je za hip ugasnil in umolknil. Otrpnil je kot mrtvouden. Ta svet ženstvene lepote je prišel preblizu in prebil njegovo debelo kožo, polomil kosti poslovnemu prevejancu, in ko je odšla v drugo, je sedel na stolu mehak kot žolca, seseden v poželenju,

slinast v onemogli strasti. Med kosilom je gledal njeno gibanje, bila je kot popolna žival, vsa naravna in odzivna, njene oči niso samo gledale, ampak so svetile v prostor. Bila je polna mladega življenja. Ko je Šerko odšel, je s sabo vlekla tudi neko zamišljenost. Ob njeni prožnosti je še bolj začutil svoja leta, prvo okorelost, neko iztekanje priložnosti, v mislih je segel k temu telesu in zdrsel po čarobni mehki bokov in stegen ... Stresel se je in se nekoliko izprsil. Saj je vendar na ulici, skoraj se je sentimentalno naslonil na vogal stavbe in sanjaril. Zamišljen je premeril cesto in tehtal misel, če je bilo modro, da ji ni pustil napitnine.

Sledil je večerni ritual Pri raci. Štefka, ki je bila neke vrste delavska natakaraica, ga je vrnila med običajne ljudi in vsakdanje standarde. Še mu je uhajala misel h Krušičevi puncu in šele nadaljevanka ga je posrkala v barvno pravljico. S kozarcem v roki in v oblaku cigare se je spustil v čudoviti svet mehiških prevar in lepotic, ki se sučejo okoli bogatašev. Tu pa je že sam prišel v igro.

Noč je ljudi pometla v domove, prižgali so luči in se gredli z bližino. Gospod Šerko je zavzdihnil in sedel v Opla. Še zadnja vožnja danes. Avto je zdrsnil na dvorišče. Hiša je bila mirna, eno okno je rumeno svetilo v mrak. Zaloputnil je vrata in po tlakovani potki prišel do hiše. Pravzaprav je bil to bolj kmečki dvorec. Vrata so bila velbana, okna s šipo na križ, grob omet na fasadi, vodnjak z vedrom na trati. Psi so ga ovohali in se tiho spustili na tla. Pred vhodom se je sezul in v nogavicah vstopil v vežo. Sprejela ga je gluha tišina. Odrinil je vrata v kuhinjo. Pulti so se svetili v sterilni čistosti, na debeli leseni mizi je bila košara domačih krmežljavih jabolok. Slavica, kje si, je skoraj plašno poklical. Oddrsal je naprej in odprl vrata v kabinet. Tam je sedela Slavica. Na mizi pred seboj je imela kup moških nogavic in pravkar je v eno potisnila pregorelo žarnico in z nitjo začela krpati luknjo na peti. Mirno je tkala kot v nekem pradavnem tihožitnem prizoru. Šerko je negotovo prisedel in kratko ga je pogledala. Končal sem za danes, je blago pristavil in Slavica je kimnila z glavo v znak, da ga je slišala. Zavzeto je vlekla nit, mirna in spokojna v varčevalnem gospodinjstvem opravilu. Večer je tih, dan umira in nič ni lepšega, kot neslišno vleči sukanec in popravljati iztrošena oblačila. Ura je odbila četrt in z očmi na nogavici je vprašala, koliko je bilo danes. 650, je poročal Šerko, njen Dušan. Ne popuščaj, je hladno potegnila nit, saj veš, kako nam zavidajo. Srajco bi nam s hrbta potegnili, če ne bi pazili nase. Potem sta spet

obsedela v tišini in tkala, on svoje misli, ona nogavico. Dušan je gledal Slavico v njeni domači halji iz potiskanega blaga, lase trdo povezane v čop, zamišljeno čelo je upirala v svoje delo in pretikala svoje kratke, olesenele prste pri delu. Bila je skoraj zgrbljena in zelo zgoščena. Dušan se je nekoliko osušil, stol je leseno počil, stene so hladile sobo. Podrgnil si je dlani. Slavica je občasno zavzdihnila, dokler ni med enim stekom prišlo iz nje, da Maestoso malo šepa. Dušan je preudaril, kaj naj najprej reče. Da bo hlapcu naročil, naj ga opazuje. Kaj hlapec, je revsknilo iz Slavice, zakaj pa plačujemo veterinarja. Naj si zasluži plačo. Doktor Brezec ga naj pregleda. Morda je samo podkev, je ugibal Dušan, pa ga je le ledeno pogledala. Spet sta obstala v gluhoti.

Ko je Dušan zlezal v posteljo, je Slavica že ležala na svoji strani. Oblečena v dolgo spalno srajco in z nogavicami na nogah je ležala kot svajlek pod odejo. Ko se je ulegel in zazibal posteljo, se ni premaknila. Kot da je prilepljena na posteljo, je obležala v svoji negibnosti. Samo oči je imela še odprte. Tavalala je s pogledom po sobi in pohištvu. Češnjev les je žarel v temi in Dušan je dihal zraven nje. Tudi on je otrpnil, a misli so šle svojo pot. Sedaj, ko je telo obstalo, so se misli izvile in se vrstile na trg. Spet je hodil v jutranjem soncu po mestu, meščani so ga spoštljivo naslavljali, ponos mu je napolnil majhno, okroglo telo. Potem je miselni tok stekel h Krušiču in neustavljivo našel njegovo natakaraico. Sedaj je bila samo njegova, segel ji je z roko pod tanko belo majico in ji pognel hlebčkaste dojke, videl je njen začuden, a ne odbojen pogled. S tankimi prsti ga je pobožala po tilniku in privil jo je nase, ji mesil stegna in otrdel je kot v dobrih starih časih. Zastokal je in segel s prsti po Slavici. Sunil je s kazalcem v njen bok, a je ostala na svoji stranici postelje, trda in suha, daleč in tuja. Še enkrat je segel z roko po njej, z dlanjo jo je podrsal po telesu, ki se ni odzvalo ne z gibom ne s toploto. A domišljajska natakaraica ga je že vklenila med svoje noge in v njega je zavela njena topla in vlažna ženskost. Dušan je spet zastokal in se obrnil proti steni. Nekajkrat ga je streslo, spomnil se je na Juanito, rdeče vino, mladost, ki je tekla iz odprte žile ... Počasi je zdrsnil izpod odeje. Brilivka je metala dolge sence po spalnici. Videl je, da Slavica leži z odprtimi očmi in z zaprtim telesom. Obšel je zakonsko posteljo, odprl predal na njeni strani in spustil vanj zelen papirnati bankovec. Dovolj glasno je zavzdihnil in razločno zaprl predal. Ko se je spet ulegel, se je Slavica obrnila k njemu, kot bi se prevagal majhen zid, potegnila je kvišku spalno srajco in odprla noge.

SPREMEMBA NASLOVA

LEPOSLOVJE

Stala je pred vhodnimi vrati svojega stanovanja. Majhen ključ je zaškrtal v poštnem nabiralniku. Zadnji trije dnevi, tri pisma. Kovinska vratca so zastokala, ko jih je odprla, in pred njo je ležalo četrto pismo.

Tresočih se rok je zaklenila vrata stanovanja, torbico je spustila na tla in s toaletne mizice vzela srebrn nožek za odpiranje pisem. Stenska ura je monotono tiktakala in še povečevala občutek osamljenosti.

Razgrnila je bel list papirja in se zastrmela v črke, ki so poplesavale na njem. Ustnice so se ji tresle v nemem premikanju, ko je brala.

»Opazujem te vsak večer, ko se ob oknu preoblačiš v pižamo. Prav zate sem si kupil specialni daljnogled, tako te imam kot na pladnju pred sabo. Kot pečeno piško. Obračam te in božam, najprej nalahno in nežno, nato vedno bolj grobo, trgam te na kosce, valjam te po pladnju kot valja pek voljno testo. Tvoje gole prsi me spravljajo ob pamet, naslajam se do nevzdržne napetosti. Ne vem, kaj me zadržuje, da ne pridirjam k tebi in si te vzamem v svoji nebrzdani strasti. Oh, kako bi te gnetel, obdeloval! Kot obdeluje kovač razbeljeno železo. Začel bi na vršičkih nožnih prstov, s hrapavim jezikom bi te vso oblizal. Brbončice bi se napele in vonj tvoje kože bi mi naplaval polna usta slin. Naslajal in naslajal bi se na hribčkih življenja in se pogrezal v dolino hrepenjenja ...«

Med nogami jo je čudno zaščemelo. Kot doslej že tri dni zapored. Prejšnje čase se ji je to dogajalo bolj poredko. Pismo je spustila na tla, sama pa se je vrgla na posteljo in zmetala s sebe vse, kar jo je utesnjevalo. Tesno majico in kavbojke. Z lepo zaobljene ritke je zbrcala hlačke, modrc je ob vzhajajočih prsih popustil kar sam. Hropeč se je zvijala na postelji, medtem ko so njeni prsti v nebrzdani strasti pričeli raziskovati vlažno mednožje.

Prihajala je v valovih. V vulkanih je bruhala lava iz kraterja in se razlivala po poraščenem pobočju. Ko se je spet zavedla, je obležala kot spodsekana smreka. Telo se je počasi umirjalo, krči v medenici so ponehali in vročica je popuščala. Napetost v bradavi-

cah je popustila, zmehčale so se in se spet polagoma ugrezale. Le lica so ji še gorela in omotica je popuščala čudno počasi.

Zdaj je prišel tisti trenutek. Trenutek preloma, resnice. Trenutek, ko je sovražila sama sebe. Počutila se je umazano in prazno. Kot pohojena, zavržena ovenela cvetlica. Vanjo se je naselil gromozanski občutek krivde.

»Treba mi je tega, da! Že četrty dan zapored. In to sama. Kot da na svetu ni dovolj dedcev,« je dejala na glas, ko je odhajala v kopalnico. »To se mora nehati, tako ne gre več naprej! Kako naj to povem pri spovedi? Me bo župnik razumel?«

Tudi topla voda ni mogla sprati z nje občutka umazanije. Z nevtralnimi milom se je drgnila po intimnih delih telesa, da jo je zapeklo in da je postalo obrobje kraterja čisto rdeče.

»Prasec, glej, kaj mi dela! Vse bi dala, da ga dobim v roke. Odtrgala bi mu tisto njegovo premoženje in ga uporabila namesto svojih prstov. Sam bi lahko sedel v fotelju in me gledal.«

Ob tej hipni pomisli si ni mogla kaj, da se ne bi glasno in neumno zahihitala. Predstavljala si ga je nagega, sedečega v fotelju, kako jo gleda z izbuljenimi očmi. Usta ima široko odprta, pripravljena na krik, z rokami si prekriva krvavec predel v dimljah. In gleda njo, kako se zadovoljuje z njegovo moškostjo, takole, nasladno, čisto sama tam med rjuhami.

Zahihitala se je še enkrat in stopila iz kabine. S frotirno brisačo se je temeljito obrišala, posebej nežno se je posvetila svojim intimnim delom. To jo je ponovno vzburilo do te mere, da je v trenutku spet zajahala vzglavno blazino. Filmski trak se je zavrtel nazaj in dejanje naslade se je ponovilo. Tokrat v nekoliko bolj »slow-motion« obliki. Ko se je vulkan ponovno umiril, je globoko zavzdihnila in utrujena zaspala.

»Prasec, ali me spet opazuješ?« je vprašala zvečer, ko se je v spalnici izzivalno preoblekla ob oknu, na katerem je prej odgrnila zaveso. »Se spet naslajaš nad mojim telesom? Lepo in

privlačno je, kajne, rad bi me objemal, stiskal, lizal, grizel in gnetel? No, pa pridi, boš videl, česa vsega sem sposobna. Izmozgam te, da se štirinajst dni ne postaviš na noge ...»

Ko je sedla k pisalni mizici ob komodi, jo je spet preplaval dobro znani občutek krivde.

»Pa kaj je vendar z mano, da se tako ponižujem?« se je vprašala. »Tega ne bom več počela. Saj to je greh, grehov pa se ne sme delati. Tako so nas učili od otroških let.«

Nenadoma se je udarila po čelu in pokimala svoji podobi v ogledalu.

»Že vem, kaj bom ...,« se je spačila in si pomežiknila.

Pero je zaškrtalo že peti večer zapored, besede so se prelivale na papir. Strastne, divje in vulgarne. Vroče in zasople so plesale svoj satanistični ples, jahale so druga drugo in se ji drzno režale v obraz.

Končala je. Roka je samodejno hotela na ovojnico zapisati znani naslov. Z muko se je premagala in namesto svojega napisala priimek sodelavke.

»Takole, naj pisma romajo nekaj dni k njej. Sprememba bo obema koristila.«

Andrej Grošelj, Pismenke, 2010
tuš na papir, 30 x 20 cm

Andrej Makuc

Učiteljica I.

Tovarišica Ivana nikoli ni bila moja učiteljica. A za njene pedagoške vragolije sem slišal iz prve roke, pravzaprav iz prvih ust, kot se reče. Od tistega torej, ki jim je bil živa priča, poučevalnim piruetam tovarišice Ivane namreč, a jih je prvič (iz)povedal šele takrat, ko je bila za mano že skoraj polovica zakatedrske kariere. Takrat mi je bilo že tudi jasno, da se v razredu ne bom več pomembno prestopil – v poučevalni praksi pa sem že tako bil (pre)dolgo zabetonirani ujetnik pedagoških prijemov zasebne vzorčne jare kače ... Ob vsakodnevni razredni tlaki sem vsa ta leta pridno negoval le še eropatijo. To je bil moj edini spomina vredni oprimek. Nikar se mučiti, beseda je zasebni neologizem po vzorcu empatija – torej sposobnost vživljanja v ... Zato sem jo, eropatijo, ob kolegovih naslikani podobi njegove tovarišice Ivane, lahko s pridom razvijal. Kar pa ni bila kakšna hudo nova spretnost, saj sem že dotlej z vsakim prihodom katere od novih kolegic v čutno sterilno zbornično klimo vedno znova in vedno bolj intenzivno, a hkrati vedno bolj viagristično, ugotavljal, kako bi, ko bi, če bi, da ...

Pripovedovalec Ivanine zgodbe, v tu posredovanem povzetku resnice ga bom imenoval Komandant, je bil njen četrtošolec v kombiniranem oddelku (združeni učenci od 1. do 4. razreda) podružnične šole z devetimi vaško-hribovskimi otroki. V edinem razredu njihove šole je v še zgodnji pomladi 19?? bilo treba nadomestiti njihovo dotlejšnjo tovarišico, za katero so starši znali doma med skrivnostnim spogledovanjem povedati, da so jo morali pod nujno prenesti v matično šolo, kjer bo ob pedagoškem erosu prevzela še skrb za ravnateljstvo dotlej samotarsko zasebno življenje: čiščenje, kuhanje, pranje pa to. Na kratko – ravnatelj bodo dobili otroka. Štorklja ga že nosi. Spočeli so ga v naši šoli, no, spočeli so ga naši tovarišici Irmi, razlog pa vse prepogosto inšpiciranje na podružnici.

Zdaj pripoved prehaja v prvoosebno, zakaj Komandant sedi pred mano in govori,

govori, čeprav je iz obeh buteljki, ki sva jih doslej naročila, uspel spiti komaj kozarec, morebiti dva. A radgonski traminec je temno zlate barve, nič ni hudoben, jaz pa mu tudi ne dovolim, da bi se pod črno etiketo ogrel ... bova raje naročila novih sedem deci, kot da bi se vino pregrelo in skvarilo. Uživam. V vinu in ob Ivani.

Kljub napovedim zamenjave, tako Komandant, pa je nova učiteljica v vas in med nas usekala kot strela z jasnega. Tako rekoč čez noč se je naselila v stanovanje dovčerrajšnje tovarišice, a ta dom je bila v resnici le soba, v katero so vodila vrata iz šolskega razreda – učilnica je bila pravzaprav prva soba dvosobne šole. V soboto je nekaj po opoldanskem zvonjenju pri sv. Križu skozi prav ta razredna vrata v svoj novi dom odšla v telo že obilna učiteljica Irma, po novem gospa ravnateljeva, čez manj kot dva dni, v ponedeljek zjutraj, kakšno minuto po osmi, je iz iste sobe pred učence stopila ... nova tovarišica. Svet se nam je prekucnil na glavo. Staro, to je prejšnjo tovarišico, v telo že okorno, so zamenjale hudomušne zelenkastorjave oči, ki so vladale njenemu drobnemu obrazu in zavdale tistim, ki so se znašli pred njim. Zнала je s časom, zakaj otročajem v klopeh pred katedrom je vzela pošteno mero, ko se je na vsakem pomudila z drugačnim pogledom. Njeni do ram segajoči kostanjevi lasje so bili pravo nasprotje regratove lučke, ki jo je delala trajna tovarišice Irme, svetlomodra svilena bluza in temnomodro krilce na novi učiteljici sta bili vse kaj drugega kot večni zelen štofast kostim tovarišice Irme. Sploh pa – iz svoje sobe, ki je bila še v petek dom tovarišice Irme in bila hkrati tudi priročno odlagališče za demonstracijske učne pripomočke, je v ponedeljek v razred vstopila novinka. Prišla je brez nagačenega divjega petelina oz. globusa ali pa velikega tabelskega ravnila in trikotnika v levici. Vstopila je brez telovadne palice, ukleščene pod desno pazduho, da bi lahko s prsti desnice stiskala vedno isto knjigo, v katero bi potem po vsakem zvonjenju, ki ga je sama opravila, kaj zapisala.

Pred razred je stopila takšna, kot je bila, s tistim, kar je imela: sama s sabo.

Otroci so zdaj lahko le še telebansko buljili. Niso vedeli, ali naj začnejo s pionir-

skim pozdravom ali ne. Naj zapojejo v nov delovni dan Lepo je v naši domovini biti mlad? Naj sedejo brez dovoljenja in čakajo na tovarišičina navodila? Potem so brez njene pomoči doumeli, da bo najbolj prav, če pustijo, da se jih nagleda in jih premeri s svojimi mačjimi očmi. Molčali so, sohe sohaste, tako kot so pač bili naučeni in so znali, le ko se je začela s pogledom sprehajati po slehernem izmed njih, nihče ni mogel več nepremično zijati vanjo, ne da bi trenil z očmi, zato je vsak zase kimnil z glavo, ko je bil na vrsti za pregled, in si dal oprava s širokimi režami v podu.

Sekunde, ki jih je namenila za ogled, so začuda hitro odbile. Potem je le spregovorila.

»Zdravo, otroci!«

»Zdravo!« je bilo slišati 9-kraten odjek. Če bi bilo mogoče slišati kamenje, ki pada od srca, bi v razredu gromko zaropotalo. Tako pa je salvo spet zamenjala tišina.

»Jaz sem vaša nova učiteljica. Vem, klicali me boste tovarišica. Lahko me kličete tudi po imenu. Skupaj bomo do konca šolskega leta. Morebiti pa ...«

Prestopila se je za toliko, da je lahko na pol sedla na kateder. Razred je zašumel. 'Ljubi Jezus, na katedru sedi,' je zagotovo šlo skozi vse glave.

»Kaj pa stojite?! Sedite vendar!«

Spustili smo se na riti v svoje trojčkarske klopi in marsikdo je pozabil zapreti usta ter jih imel še kar odprta na o od svoje zadnje izrečene besede naprej.

»Ker smo prvič skupaj in je prav, da se spoznamo, bomo že kar danes imeli šolski dopust.«

Zdaj so še enkrat odprli usta na o tudi tisti, ki so jih dotlej uspeli zapreti.

»Ja, šolski dopust. Ampak to je zelo težek predmet. Na razpolago imate deset minut, v tem času pa se morate domisliti najboljšega, kar bi mi radi povedali o sebi. Jaz bom pa iz vaše zgodbe skušala ugotoviti, kako vam je ime. Ampak, še enkrat pozor – na noben način mi ne smete povedati, kdo ste. Svoje ime mi boste povedali šele takrat, če ga ne bom uganila.«

'Kaj pa lahko povem o sebi? Koliko sem star? Kako je ime staršem? Ne, tega ne smem, ker imam očetovo ime. Se bom izdal.

Tudi tega ne, kako je ime mami in kako se je pisala včasih. Enako bo, če povem kaj o našem farnem patronu. Če bi o ... Da bi iz tega, kar bom povedal, znala uganiti moje ime? Ne, tega ne zmore nihče. Še gospod župnik ne.'

Začutila je našo stisko in nam stopila naproti.

»Karkoli mi povejte! Kaj najraje jeste. Katere so vaše najljubše živali – opišite jih. Kako daleč od doma ste si že upali sami – povejte, kam ste šli in kako. Katero pesem najraje požete in zakaj ... Tisto, kar je samo od vas, bi rada slišala. Recimo – kako skrivnost, ki pa je to samo na pol in jo lahko brez škode izdate.«

'Ne vem ničesar takega, kar bi bilo vredno povedati. Nikjer še nisem bil. No, v mestu že. Najraje pa sem doma. To bom povedal.'

»To, prav to, za kar mislite, da za druge nič ne šteje, povejte. To je najbolj vaše. In največ vredno,« je odgovarjala na našo nemost, mi pa smo se čudili. Nič še nismo rekli, ona pa že vse ve. Znabiti, da zna čarati.

'V glave nam vidi. Misli nam bere. Prejšnja tovarišica je hotela samo to, da jo poslušamo in pišemo in vse znamo, ta pa ...'

»Vam bom pomagala. Zdaj bom jaz na vašem mestu. Vi boste pa jaz. O sebi bi vam rada zaupno povedala, da imam zelo rada naravo. V njej pa se mi zdijo najlepša drevesa. In ker imam posebej rada tudi vodo, zame najlepše drevo raste prav ob potokih. To drevo se sklanja nad gladino, se v njej ogleduje, nad njo trepeti in šumi v vetru, spomladi pa prvo ozeleni ...«

Od nekod iz razreda se je komaj slišno prilepilo k povedanemu:

»Vrba!«

»No, vidite!« je navdušeno zdrsula s svojega priročnega prestola, potem pa se odlepila od njega in stopila svojim bučam bližje.

»Zdaj veste, zakaj mi je ime Ivana. Ena vrsta vrbe se imenuje iva. In meni je iva najljubše drevo. Spomladi se najprej razpre v plod. Saj imamo blizu vodo. Mogoče že jutri bomo stopili pogledat, če je katera izmed vrb ob vaši reki že v popkih.«

V razredu se je spočel komaj slišen rafal iz ajev. Iva. Ivana. Vrba. Vrbana.

Smo že bili ujeti v nastavljeno past.

Spregovorili smo. Mi njej, ona potem nam. Iz povedanih zgodb je luščila naša imena.

Peter. Mojca. Jure. Franc. Erika. Mara. Stane. Greta. Rozalija.

Bili smo osupli. In navdušeni. S svojimi pametmi še nismo mogli v Ivanino skrivnost, otroci še.

Petrova zgodba je šla o tem, da si zaenkrat najbolj želi, da bi lahko šel na vrh gore, ki jo vidijo skozi okno. Tam stoji cerkev, ki je posvečena sveti Uršuli. Tako je ime tudi njegovi babici. To je vse. No, zdaj pa naj tovarišica pove, kako mu je ime.

Potem tovarišica govori o tem, da ga na goro zagotovo vleče tudi zato, ker je vrh kamnit in prepaden. Saj je že od tu videti skalovje. V jeziku, ki mu je ime latinščina, pa kamnu oz. skali rečejo peter. Torej mora takšno biti tudi njegovo ime.

»Peter si. Skala.«

Razredu je vzelo sapo.

In je vzpostavila čarovnijo, ki ji nič več ni moglo do živega.

Male goljufije, ki niso nikomur na škodo, so dovoljene.

Dekle – Mojca. Mož – Jure. Svobodnjak – Franc. Pogum – Erika. Gospa – Mara. Oblast – Stane. Biser – Greta. Roža – Rozalija.

V edinem panju podružnične šole je zdaj šumelo. Najraje bi bili na vrsti vsi hkrati in slišali, kako nam je ime.

Ivana je pred razredom stala brez nagačene kune v levici, da bi lahko učila spoznavanja narave, prišla pa je s sedežnim redom v glavi ... in ko je bilo vse mimo, je z očmi na stropu pela slavo bogu, ker ni nihče v razredu slučajno sédel kam drugam kot tja, kamor je po dogovoru in ubogljivo odlagal svoje telo že od začetka šolskega leta. A vedela je tudi, da njeno ime izvorno pomeni Jahve je milostljiv. In je za trenutek še enkrat hvaležno pogledala proti razpokanemu stropu.

To je bilo za prvi dan vse. Drobna zgodba – Ivanina coprnija – razkrito učenčevo ime.

Le pomalicali smo še in že je pri sv. Križu odbilo poldne, tako je zbežal čas. Naš prvi šolski dopust je minil, kot bi pihnil. Tako smo se zamotili s tem, kdo smo, da je imel prvi šolski dan z novo učiteljico eno samo šolsko uro. Pa saj je tudi tovarišica

pozabila, da mora sama pozvanjati začetke in odzvanjati konce šolskih ur.

»Otroci, jutri v šoli ne bomo imeli dopusta.«

Povesili smo glave. Povedano smo molče vzeli v zakup. Nismo se kujali. Se je že prevečkrat zgodilo, da lepo ni trajalo dolgo. Tudi Ivana je po enem samem šolskem dopoldnevu postala naša prejšnja tovarišica Irma.

Stopila je tiste tri korake od katedra do vrat v svoj dom, potem pa se je obrnila v razred in dodala:

»Pridite v šolo brez torb. Samo z enim zvezkom in svinčnikom. Imeli bomo pouk, ki se mu reče izlet!«

V trenutku smo bili podobni hrzajočim konjem, tako so nam poskočile glave. Odgalopirali smo vsak na svoj konec in ... Ni bilo malo hiš, kjer so se z domačimi prvič pogovarjali o šoli. No, predvsem o novi tovarišici. Starši so se po malem muzali in hoteli zganjati nejevero, ko so slišali za dopust, toda učiteljici Ivani ni znal in mogel nihče odvzeti niti za svečavo sijaja bleščeče avreole, ki so ji jo nadeli otroci.

Naslednje jutro smo prvi kombinatorci pridrveli v šolo, ko so bila vhodna vrata še zapahnjena, tako zgodnji smo bili. Samo v mislih smo priganjali novo tovarišico, naj vendar že odpre, saj si biti glasni nismo upali. Poslonili smo se po steni pred vhom in prisluškovali. Končno je le bilo slišati mehko hojo.

‘Drugače hodi kot mi. Ne štorcklja z obujo,’ nas je prešinilo.

Bilo je res. Na pragu šolskega haustora je obstala v volnenih nogavicah do gležnjev in ... bila je še v spalni srajci. Segala ji je nad kolena, tako da smo videli dol do nogavic njeno golo kožo.

»Dobro jutro, otroci!«

Osupnili smo. Nismo znali odgovoriti, a je zaslutila našo stisko in nam je pomagala:

»Zdravo!«

Zdaj je šlo. Vodja zbora je salutiral:

»Za domovino!«

Oktet pa strumno v en glas:

»S Titom naprej!«

»Celo uro prezgodnji ste. A gremo na izlet ali kaj?« se je smeje sprenevedala.

»Saj ste rekli. Za vodo, k reki,« je bil jasen reditelj.

»Ah, ja, seveda! No, stopite v razred. Dokler se pripravim, pa zapišite v zvezke: Mara in Franc trikrat z velikimi tiskanimi črkami voda, Erika, ki je že v drugem razredu, naj napiše voda šestkrat s pisanimi črkami, ostali pa napišite vsak po pet besed, s katerimi lahko temu, kar je voda, rečemo še drugače. Dokler boste vi pisali, bom pa jaz oblekla hlače, da bom na izletu hitrejša od vseh vas.«

Nismo še uspeli sestiti vsak na svoj prostor, ko je že ni bilo več.

‘Tovarišica v hlačah?’ nam ni šlo v glavo.

Potem smo skozi režo, ki so jo naredila vrata v njeno sobo, še slišali:

»Danes boste vi učitelji, jaz pa vaša učenka. Učili me boste o vaši vasi.«

Še nikoli nismo videli tovarišice v hlačah. In smo skušali hiteti z naročenim delom, da bi ja čimprej končali, saj za nič na svetu ne smemo zamuditi trenutka, ko bo skozi vrata stopila tovarišica Ivana, ki bo pol moški. V življenju še nismo videli učitelja. Ravnatelja že, a on ni učitelj. Kadar pride, nikoli ne uči – samo sprašuje.

Potem se je zgodilo.

Ko so se na stežaj odprla vrata med razredom in Ivaninim priročnim domom, je med podboji za trenutek postala v jahalnih hlačah in škornjih, lase je imela spete v čop, nosila je kot sneg belo bluzo, čez ramena pa ogrnjen suknjič. Črn. Bila je skoraj kot lastovka.

»Pustite zvezke na klopeh, vzeli jih boste, ko se vrnemo,« je pregnala našo zadrego in presenečenje ter prva, kot da je ena izmed nas, stekla iz razreda. Potem je samo za kratko spet postala naša učiteljica. Počakala nas je, nas popazila z očmi, ko pa smo se prijeli za roke po parih in ko smo bili v koloni po dva, je zadnji, ki je ostala sama, dala roko kar ona. Potem nam je še enkrat povedala, da smo danes čisto zares mi njeni učitelji in da naj jo peljemo k najlepšemu delu naše vode, ker ona ne ve, kam moramo, predvsem pa – poiskati moramo vrbe.

In se je začel naš najlepši šolski izlet, dolg komaj kaj več kot četrta ure hoda od naše šole.

Na malico smo zamujali kakšno uro, toliko je bilo postoriti za vodo. Ko smo pojedli, je le še rekla:

»Za danes je pouka dovolj.«

»Saj še ni zvonilo poldan. Pouk pa traja do enih,« ni v imenu vseh nič več razumel Peter.

»Dan se lovi zjutraj. Mi smo svoje naredili. Bili ste odlični učitelji. Veliko ste me naučili. Veliko znate. Le pojdite domov.«

In so pri vseh sedmih hišah, iz katerih smo prihajali v šolo, že drugič v prvem tednu nove tovarišice začudeno odkimavali z glavami, ko so zagledali otroke pred domačimi durmi, še preden so mame uspele dobro razgreti štedilnike, kaj šele da bi kaj pobrbotavalo po njih.

Potem so si starši le uspeli oddahniti od črva, ki jih je grizljal – v sredo, četrtek in petek je pouk vendarle bil tak, kot je za šolo prav. Vsaj po urah – od osmih do enih. Mame so lahko spet brez skrbi gospodarile po kuhinjah in ni jim bilo treba paziti na drobiž, ki se jim je postavljajal pred noge ter vedno in samo gonil svojo: tovarišica Ivana sem, tovarišica Ivana tja, Ivana ono, Ivana bo, Ivana, Ivana ... V miru so lahko pristavile za ajdove žgance, da so porabile mleko, ki so ga na pomlad že lahko dajale na kisanje, pa zakurile za repičevo župo s presnimi krapi ali pa pripravljale

zabeljne nudlče s solato, ponekod pa zeljno župo z jabolčnim štrudnom.

Ko se je naslednji teden v ponedeljek, ko je pouk minil tako, kot je treba, zdelo, da se je nova tovarišica unesla, se je za torek vse postavilo na glavo. Pouk da bo popoldan, učenci naj v šolo prinesemo inštrumente. Kako? Saj jih nimamo. Ne mi, ne starši, ne sosedje.

»Saj ne pravih inštrumentov. Kaj bi z njimi, saj ne znate igrati nanje!? Najdite kaj takega, kar bo z zvokom spominjalo na kako glasbilo, proizvajalo tone, poke, šume ... Sestavili bomo ansambel in se naučili odigrati in zapeti najmanj tri pesmi,« je navduševala nova tovarišica.

In smo prinesli: glavnik in papir (klarinet); otroški lesen kovček in iz skladovnice potegnili dva med drvni posušena leskova paclna (boba); širok lijak, v katerega je bilo mogoče pihati (trobenta); lonc, ki je spreminjal glas, če si ga poveznil na glavo in v njem pel; najstarejšega med nami je oče naučil, kako se da z dlanjo, položeno pod pazduho, z iztiskanjem zraka imitirati glas bombardona; ritem se je dal ustvarjati tudi s kuhalnico, če si jo potegoval po rebrih kovinskega perilnika; poseben pok se je dalo doseči, ko si dal v usta kazalec, jih zaprl, potem pa s potegom po notranji strani lica na hitro razprl; odličen zvok so zmogli na vodoravno deščico z volneno nitjo privezani različni kosi kovine, po katerih si udarjal s kladivom: instrument se je lahko kosal s trianglom; trije različni zvončki, povezani v šopek, so s hkratnim potresavanjem posnemali tamburini.

In tovarišica Ivana? Imela je kitaro in prelep alt.

Dobro, kaj dobro, odlično nam je šlo od rok. In ust. Z vajo smo začeli ob enih, ob štirih popoldan bi že lahko imeli prvi javni nastop. Na koncertnem programskem listu pa: Ob bistrem potoku je mlin, Zakrivljeno palico v roki, Jaz bi rad cigajnar bil, En hribček bom kupil in Mi smo slovenski pionirji.

Ob petih popoldne je že skoraj cela vas začela skimavati z glavami. Starši zaradi skrbi, namreč, kaj bo iz otrok, ki se ne učijo, marsikdo zaradi novotarij, ki so se začele pasti med mladimi, tu pa tam kdo le zato, ker je tako preganjal dolgčas. Otroci pa skoraj v jok, ko je eden izmed staršev dal jasno

Andrej Grošelj, Pismenke, 2010,
tuš na papir, 30 x 20 cm

vedeti, že kar pretil na ves glas, da bi bilo ja slišati do tovarišice Ivane, kako bo šel že jutri ravnatelja v glavno šolo pobarat, če je s tem, kar se tu, pri njih dogaja, vse dobro in prav. Namesto da bi učiteljica otroke držala na špagi in tu pa tam kateremu kaj z roko na uho povedala, ko je treba, ker drugače pač ne čuje, hoče učiti tako, kot še nikoli ni bilo in nikoli ne bo prav. Za dolgo že ne.

A Ivana je vedela, kam hoče in kod bo hodila. Je dala hitro vedeti, da ne zna samo z otroki, ampak tudi s ta velikimi. Saj – premlada in preživa je bila, da bi zmogla v svoji sobi pod žarnico, ki je visela s tropa, večer za večerom prelagati le papirje za pouk s šolniškimi bajžami. No, tu pa tam že, ne pa tako, kot se je šikalo in terjalo v petletkah, ko bi moral imeti dan 28 ur in je človeku zasebno in v radost ostalo samo tisto, kar je lahko vzel po tistem, ko se je sonce spet privrtelo na svoj začetek. Torej nič.

Ni minilo štirinajst dni, ko je med nas razdelila skoraj trideset lističev z obvestilom. Naročila nam je, naj enega pustimo doma, druge pa raznosimo do sosedov: v vasi ustanavlja kulturno-prosvetno društvo. V nedeljo ob šestih zvečer vabi v šolo vse tiste, ki radi pojejo in bi hoteli tudi na odru igrati. Začeli bodo z Županovo Micko.

In se je na prvem sestanku nabralo več zagnancev, kot je bilo učencev v razredu. Malo zato, da bi bil dogodek slovesnejši, bolj pa zategadelj, da bi pregnali zadrego, so za začetek odložili na klopi nekaj domačih posušenih svinjskih koncev in hlebec ržene-ga kruha pa pletenko mošta in dva piskriča. Potem je ustanovni sestanek prerasel v nenapovedano avdicijo s pokaži kaj znaš ... in pokazalo se je, da bo mogoče uporabiti kar vseh enajst: za igro, za pevce ob spremljavi frajtonarce in klarineta, za izdelovalce kulisrije in vsega, kar pač v teater sodi. Na enajsto je že šlo, ko je v šoli ugasnila luč in je vas lahko pospala kot drugekrati. Oba bližnja soseda, ki sta imela nadzor nad vhodnimi vrati, sta natančno preštela, koliko glav je stopilo čez šolski prag, ko so odhajali. Nobena ni manjkala.

In so imeli naslednji teden vajo v nedeljo, čez štirinajst dni v soboto in nedeljo zvečer, potem pa se je izkazalo, da bo dela s pripravno igre več, kot se je zdelo sprva, in po treh

tednih je bilo treba vaditi že v petek, soboto in nedeljo. In vsake vaje so se končale s pesmimi mimo programa in z v društvenem programu neplaniranimi plesnimi vajami.

Po mesecu dni kulturno-prosvetnega večernega dela je v ponedeljek zjutraj tovarišica Ivana le toliko odprla vrata iz svoje sobe v učilnico, da je pokazala komaj kaj več kot svoja usta, ki so naročala:

»Otroci, pojdite se skrit v Tušnikov gozd. Najdite si dobra skrivališča. Pridem vas iskat čez eno uro. In vse vas bom našla.«

Tušnikova goša se je s svojim spodnjim robom skoraj dotikala šole. Ni je bilo več kot tri hektarje. Tretjina v ravnini, ostalo v hribu, proti vrhu se je strmina pošteno nagnila. V gornjem delu jo je počez, v spodnjem pa naravnost v hrib prečila globača. Otroci smo meje Tušnikovega lesa dobro poznali, najmlajši pa si globlje v hosto tako ne bi upali.

In res: čez eno uro se je iz gozda slišal smeh in vriskanje in rep najdenih otrok, ki se je vlekel za Ivano, je bil vedno daljši.

Bili smo očarani in začudeni nad njeno vsevednostjo. Ko smo se bližali skalni polici, je poklicala:

»Peter, vidim te. Za skalo si skrit in nas opazuješ!«

Otroci nismo videli nič, toda kmalu se je iznad kakšen meter in pol visoke z mahom porasle kamnite gmote pokazala začudena skuštrana glava:

»Ne moreš se mi skriti. Povedala sem ti, Peter, ti si skala in ...«

»Če vse veste, kje pa je Erika?« je iznad nas spraševal Peter.

»V drevo si ji pomagal splezati. Sama si ne bi upala, s tvojo pomočjo pa ...«

In se je kar sama oglasila iz krošnje mlade in goste hoje:

»To ne velja! Izdajaš!« se je jezila in se spustila v mehko podrast.

»Ne izdaja. Samo jaz vem, da vsako dekle ne upa splezati v drevo. Treba je biti hraber. Potreben je pogum. Saj še veš, kdo si?« se je delala tovarišica Ivana čisto nič posebej pametno.

»Tovarišica, a čisto vse veste?« jo je vprašal Stane.

»Kje pa! Od vas se vsak dan naučim kaj novega. Smo zdaj vsi? No, vidite, da ne vem vsega. Zdaj pa nazaj v šolo. Tam bosta oba iz

prvega razreda narisala tri drevesa, ki ste jih danes videli, za drugi razred bo treba o današnjem izletu napisati tri stavke, tisti iz tretjega in četrtega pa boste narisali pet različnih dreves in vsakemu pripisali tri značilnosti.«

Komaj smo čakali, da smo se lahko lotili dela, zakaj čimprej smo želeli domov, kjer bomo povedali, da smo se danes v šoli skrivali in da nova tovarišica vse vidi in vse ve.

Kot da je ...

Maj je bil že skoraj pri kraju, Ivaninim šolskim vragolijam pa ni bilo videti konca. Enako je veljalo za intenzivnost vaj v gledališki skupini. Vedno prej so se začenjale in vedno dalj so trajale. Tisti del z vadbo kupletov se je marsikdaj zavlekel že v uro, ko se že tudi duhovi pokojnih spravijo nazaj v grobove.

Tako se prvi šolski ponedeljek v juniju vrata iz sobe učiteljice Ivane v učilnico niso in niso hotela odpreti. Zgodilo se je prvič. Posedli smo, molčali in čakali. Tovarišica ima gotovo spet kaj za bregom. In res!

Za vrati se je oglasila kitara. Potiho jo je skušal dopolniti tovarišičin glas. Ni mu uspelo, zakaj zamenjalo ga je komaj slišno hihitanje, tega pa spet kitara in alt tovarišice Ivane, ki ga je naenkrat zelo razločno zamenjal njen smeh ... kitara pa v molk, potem se je smeh prekucnil v hihitanje, to pa se je počasi prelevilo v jasno in razločno besedilo pesmi. Strune so spet ujele glas, potem pa je moralo telo kitare ob nekaj zadeti, ker je votlo zadonelo, nastala je polna tišina, učenci smo zadrževali dih, razločno je bilo slišati, da se zdaj niso oglasile strune, ampak posteljne vzmeti, nekaj je moralo nanje močno in odločno sestiti, a se je takoj oglasil šepet, kratek hihet, potem pa čisti glas strune in prelep alt, spet prepletena v objemu, ki smo ga bili vajeni. Zdaj smo si končno lahko oddahnili. A pesem ni vzdržala dolgo.

Med podboji se je pokazala tovarišica Ivana. Z razmršenimi lasmi, v spalni srajci in s kitaro v roki. Otroci se nismo dali premotiti, saj smo se bili dotlej že navadili na vsakovrstna presenečenja. Nismo pa vedeli, kaj se skriva za tokratno podobo.

»Vam je bilo všeč? Ponovila sem tisto, kar smo se sinoči učili. Vi ste bili moje prvo živo občinstvo. V igri namreč Tulpenheim poje in igra Micki, ona pa sede na posteljo in ga od

tam poslušša.«

Nihče ni prikimal. Pa tudi odkimal ne.

Ivana se je nasmehnila, potem pa našobila ustnice in ko se je domislila, rekla:

»Veste kaj, pojdite se skrit v Tušnikov gozd. Zvezke pustite kar na klopeh. Čez eno uro vas pridem poiskat!«

Nismo si pustili dvakrat reči. Pognali smo se proti vratom in od tam v od sonca ravno prav ogreto junijsko jutro, ko je v gozdu najlepše. Nobene mokrote ni več in že kakšna zrela črnica se najde. A preden smo vsi uspeli zapustiti razred, so skozi priprta vrata, ki jih je Ivana pozabila zapreti, zadnji štirje zaslišali smeh. Ne, ni bil od tovarišice.

Toliko globoko v gozd smo stopili, da nas iz vasi ni bilo več mogoče videti. Bili smo ravno na tistem robu, ko se je ravnina začela lomiti v naklonino. Tam smo tudi posedli. V neke sorte grozd smo se stisnili: pet v parterju, obrnjeni v hrib, štirje v hribu, zasukani v parter.

Oni s tribune so vzeli stvari v svoje roke.

»Ne bomo se ji skrili. Tu jo bomo počakali!«

»Ne bo prav. Če ne bomo ubogali, nas ne bo imela več rada.«

»Saj nas nima.«

»Kdo ti je pa povedal?«

»Ljubčka ima v sobi.«

»Lažeš! Tovarišici bom povedal.«

»Nič ne lažem!«

»A si ga videl?«

»Čul sem ga.«

»Bog ve, kaj je bilo.«

»Kaj pa? Mačka? Saj je nima.«

»Ravnatelj je bil.«

V parterju so ostali brez diha.

»Potem bo z njo kot s prejšnjo tovarišico.«

»Ne mara nas več.«

»Samo zato nas je poslala v Tušnikov les, da je lahko sama z njim.«

»Mogoče je pa v sobi Tušnikov Lojz.«

Ta pomislek ni bil od muh.

»Če bi jo Lojz oženil pa bi ...«

»Saj to je prima. Če bo dobila dojenčka in bo poročena, bo ostala.«

»Ja, pol bo še naprej naša tovarišica.«

»Kar misli si. A ga bo v šoli varvala, odrteža?«

»Bomo pa mi v njeni sobi pazili nanj. Vsak dan eden!«

»Saj ravnatelj ne bi pustil.«
 »Sploh pa ... če bo dobila dojenčka ...
 Brigalo jo bo za nas.«
 »Bo tudi ona začela v razred hoditi kot
 regratova lučka.«
 »Pa s fazanom pod pazduho.«
 »Kaj bomo pa zdaj?«
 »Tu jo bomo počakali.«
 »Ji bomo vse povedali.«
 »Kaj jo čaka.«

In smo v Tušnikovem obsedeli na kupu
 in se zares kujali. Ko se nam je zdelo, da sta
 minili že dve, ne le ena ura, o tovarišici pa še
 vedno ne duha ne sluha, smo v gosjem redu
 odkorakali nazaj v šolo in posedli v svoje
 klopi. Začeli smo zganjati vedno večji hrup,
 da bi jo ja zbezali iz njene sobe. Končno se
 je zgodilo.

V razred je vstopila vsa taka kot druge
 krati. Bluza, na zvon rezane hlače, spuščeni
 lasje, morda le bolj pordela lica kot drugokra-
 ti, a razigrana, nasmejana, prava tovarišica
 Ivana.

»Otroci! Vi ste že nazaj, jaz pa sem se
 ravno namenila ...«

Nič. Buljili smo ali v klopi ali se z očmi
 pasli po stropu, boljčali mimo nje v vrata, ki
 so vodila k njej domov, komaj kaj smo se pre-
 maknili, da nam ja ne bi ušel morebitni smeh
 onega v ...

»Hotela sem vam povedati, da sem se
 zadržala zato, ker je takoj po vašem odhodu
 prišel v inšpekcijo ravnatelj.«

Zdaj smo se nekateri premaknili in se
 pogledali izpod obrvi. Rekli pa nič.

»In ... Če boste takšne klupe klupaste,
 vam tudi nič ne povem.«

Glave so bile še naprej obrnjene v klopi,
 dve, tri pa na stran, k sosedom.

»Prav. Bom pa tudi jaz hudobna.«

Komaj kaj je pomagalo. A vsaj tu pa tam
 se je dvignila katera buča in nekaj parov oči
 se je spet začelo pasti po njej.

»Čeprav mi je ravnatelj zabičal, naj vam
 tega še ne povem ...«

»Tudi ni treba. Saj vse vemo.«

»Kaj veste?«

»Da boste njegova nova kuharica.«

Zdaj je razred pregrnil Ivanin krohot.

»Ah, norčki. Le kdo vas je naplahtal?«

In smo se pustili pretentati njenim očem
 in belim zobem in valovitim lasem ...

Ko je bila spet okrencljana z našimi pogle-
 di, je končala prej začeto:

»In ... povedal mi je, da bomo lahko sku-
 paj še eno leto.«

Tako je tudi bilo.

Smo naslednje šolsko leto ugotavljali,
 kako hitro teče voda mimo naše vasi, leža-
 li smo na Grabnarjevi košenini in določali
 oblake, skušali prešteti lastovice v eni jati,
 v snegu za seboj brisali sledi ... in se vsake
 toliko v jeseni in od zgodnje pomladi naprej
 odhajali skrit v Tušnikov gozd. In vedno več-
 krat se je zgodilo, da je bila tovarišica Ivana
 v šoli nenadejano zadržana ravno takrat, ko
 smo našli tako imenitno skrivališče, da nas
 gotovo nikoli ne bi našla.

Potem smo se vedno znova vrnili in mi
 poiskali njo. In smo jo vedno tudi našli, saj se
 je znala skriti samo na enem mestu - v svoji
 sobi.

Ivanini čški učenci smo kasneje v življe-
 nju počeli marsikaj: eni so prevzemali kme-
 tije svojih staršev, kot se je doma od njih
 pričakovalo in se je iz odnosa do hvaležnosti
 tudi šikalo, doma odvečni so se zaposlovali v
 fabriki pa v rudniku in po pisarnah, a iz njih
 so postali tudi gozdarski inženir, zdravnica,
 učitelj, farmacevtka ...

Tovarišica Ivana Tušnik je v marsikom
 ostala živa mera za to, kako pomembno je,
 kdo uči in kako, ne kje, kaj in koliko.

Zdaj je bilo treba le še razplesti Ivanino
 zgodbo.

»Povej, kaj je res in kaj si povedal
 zato, da sta buteljki minili?« sem pobaral
 Komandanta.

»Vse drži, samo ime in priimek sta izmi-
 šljena. Ivana Tušnik je v resnici I. A.«

»Kje je zdaj? Kaj počne?«

»Saj jo poznaš. Naša I. A.«

»Kdo? Lažeš. Ni mogoče!«

»Nič si ne izmišljam. Vse je res.«

»I. da je bila tvoja Ivana?«

»Tako je. Zdaj veva oba, kaj naredi iz člo-
 veka 32 šolniških let.«

V dobrem razmerju je edina zmaga remi.

Andrej Brumen

ČRNA NA KOROŠKEM

Parkiral sem pred hotelom in sedel v skoraj prazen bližnji lokal. Vrata na vrt so bila odprta, toliko, da se je videlo nekaj ceste tja do mostu, ki prečka še dokaj bister Javorski potok. Naročil sem si čaj ter vzел zvezek in kemični svinčnik iz torbe. Branje mi ni šlo, še manj pisanje. Oči so se mi prilepile na cesto, ko da bi čakale, da bodo na njej našle nekaj za v zvezek. Tu in tam je švignil mimo kak avto. Sprehajalcev ni bilo na spregled. Komu se pa ljubi v tem zgodnjepomladanskem, nedelj-skem opoldnevu na cesto, ko pa je doma lepše poležavati ob televizorju. Nekateri se morda že spravljajo h kosilu. Za hip sem odmaknil oči s ceste in se zazrl v velik ekran, na katerem so se odvijale reklame. Z očmi sem se vrnil na cesto, toliko da sem še ujel močnejšo postavo moškega, ki je izginila, še preden bi jo lahko kam umestil. Toda ta odblesk se je pričel v meni vse bolj širiti v prepričanje, da je bil mož, ki je šel mimo, moj nekdanji sodelavec na žagi, ki sem jo zapustil pred tridesetimi leti. Prijelo me je, da bi stopil za njim in se prepričal, če je res on. A sem si, še preden sem vstal, premislil, ker mi je drugi glas govoril, da naj pustim preteklost pri miru.

Spet sem se zazrl po praznem cestišču, zdaj še bolj vneto pričakujoč novi plen, ko sem prvega izpustil iz rok.

V lokal so prišli gostje. Mladina se je vzela kdo ve od kod. Nastal je hrup, zato sem pospravil z mize, plačal in odšel ven. Sredi mostu sem se ustavil. Zagledal sem se v zrcalno plivkanje, izpod katerega je švignila postrv. Spomnil sem se, kako sem skušal možakarju, ki naj bi bil šel prej mimo, pred mnogimi leti, spodaj v Mušeniku na hlodišču, skozi katerega je tekla rečica, pokazati, kako sem tudi sam več lov postrvi na roko, ki si jih je včasih nalovil med malico ali po službi, da bi z njimi svoji družini izboljšal jedilnik. Toda ne spomnim se, da bi kdaj šel v vodo, saj so me od lova odganjali kamioni in druge naloge. Šoferjem se je vedno mudilo. Meril sem les, računal prostorne in kubične metre in z električnim pisalnim strojem pisal odpremnice. Tudi fakture, kadar je prišel

Adriano Serafini, ki je vozil najboljši les v Arezzo v Italiji. Meril sem tudi hlodovino, ki sta jo dva delavca čelila in spravljala na verižni transporter na visokem mostu, od tam pa druga dva, dol proti žagi. Vmes sem bil jaz. Pozimi so bili hlodi ledeni in delavci so poplesavali po njih. Bil sem tudi pooblaščen za varnost pri delu. V tistih šestih letih moje prisotnosti, hvala Bogu, ni prišlo do kakšne resnejše poškodbe.

Dva gojenca iz doma za usposabljanje mladine s posebnimi potrebami sta se ustavila tik ob meni. Sledila sta mojemu pogledu, ki se je pasel na postrvi, ta se je rahlo pozibavala v obsijanem tolmunčku ob strani. Tam, kjer je zdaj zavod, je bila včasih bolnica. V njej sem se rodil in potem preživel prva tri leta v Žerjavu. Bila je ena od lesenih hiš ob peščeni sipini, sem se spomnil.

Odšla sta. Stopil sem za njima po centru trga in pri cerkvi zavil na pokopališče. Zagledal sem se v nagrobno ploščo z napisi imen in letnic sorodnikov. Tri od šestih sem poznal. Najbolj babico Ano, s katero sem se preselil k staršem na Prevalje. Nisva se poprevljanila. Potem njenega brata Ivana, ki sva ga z ženo obiskovala v domu starostnikov, kjer se je, po mnogih selitvah, počutil najbrž še najbolj doma. Tretjega, Alojza, pa se spominjam ob njegovi smrti. Bil je umor. Neka ženska se je z njim otrešla njega in svojega moža, ki je dobil nekaj let zapora. Moj stari stric naj bi jo le obiskal v nameri dobrohotne pomoči pred nasilnikom. Pa je ta prišel in ga zabodel. Tudi dobronamernost na teritoriju drugega je kraja, sem razmišljal, ko sem se ga spominjal ležečega na parah, obdanega z objokovanjem njegovih bližnjih, še posebno moje babice Ane in njegove žene Hilde.

Pogled mi je ušel dol, do njihove rojstne hiše, ki so jo po zgodnji očetovi smrti kmalu izgubili in potem nekateri bolj, drugi manj izgubljeni tavalili po svetu. Še najbolj se je pobral ravno Alojz, ki si je s svojim poklicem tapetnika postavil trdne temelje. Babica Ana je videla v njem brata, na katerega se lahko zanese. Zdaj pa se ji je podrl steber gotovo-

sti, v katerega je povsem verjela. Obrnil sem se in zapustil grobove, samotne in obsijane. Počasi sem stopal navzdol proti cerkvi in zrl v zvonik, v katerem se je, po pripovedi moje-ga daljnega sorodnika, obesil njegov praded, potem ko je zaigral premoženje. Pogled se mi je ustavil na urinih kazalcih. Pospešil sem korak in se po drugi strani, ob Javorskem potoku, podal nazaj proti hotelu. Bil sem že blizu mostu, ko sem zagledal močnejšega možaka, ravno tistega, ki sem ga prej za hip ujel z očmi. Stopil sem predenj. Najina pogle-da sta se srečala.

»Saj si pravi,« mi je rekel.

»Sem. Brez »betnge« te ne spustim naprej,« sem mu rekel smeje.

Šlo je za stave, ki smo se jih šli ob smučarskih tekmah pred več kot tridesetimi leti. Začelo se je po tistem, ko je eden od sodelav-cev med prihodom na drugo izmeno, nam, ki smo merili in spravljali hlode z mostu, ozna-nil, da je bil naš smučar tretji, kar je bilo tedaj prvič, da bi kak naš alpski smučar stopil na zmagovalni oder. Kmalu po tem uspehu so se pričeli ti vrstiti kot po tekočem traku in domi-slili smo se smučarskih stav ali »beteng«, kot smo jim rekli.

»Prav. Pa greva za eno rundo, pijem pivo. Prva bo,« je rekel in mi segel v roko.

»Si mi pa pobral z jezika. Najbrž imaš prav. Pa ne zato, ker vodi po prvem teku.

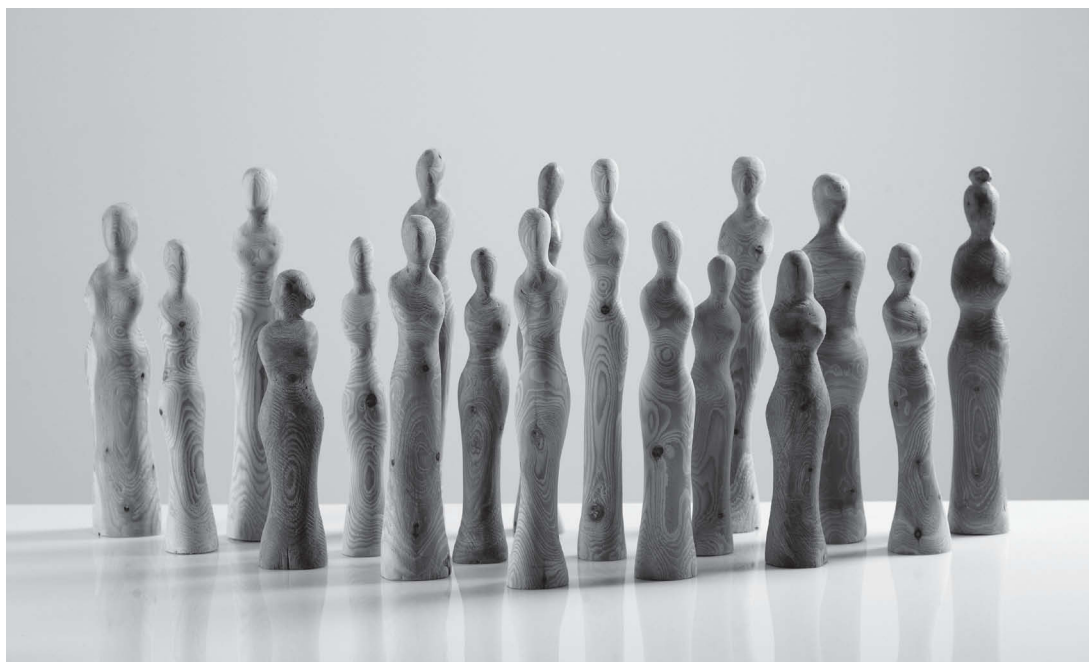
Občutek imam, da bo, in ta me po navadi ne vara. Pa naj bo potem diskvalificirana,« sem se sprijaznil s porazom.

»Vsak čas bo na vrsti. Stopiva noter,« me je opomnil.

Stopila sva k točilni mizi in pogledovala na ekran. »Še eno rundo,« je vzkliknil sodela-vec, ko je prišla skozi cilj. »Spet si dobil »betn-go«. Plačam oboje, pa še enkrat isto, s tem da meni ob čaju še enega kratkega.« Trčila sva. Runde so se vrstile. Prešel sem na pivo. Obredla sva vse gostilne v centru.

Ko sem se proti večeru peljal z avtobusom mimo mušeniškega gradu, se mi je zdelo, da me nekdo gleda skozi okno in da se hlodi z visokega mostu valijo proti žagi, da na eni strani drži Zdenko cepin in nož, s katerim je zabodel starca za nekaj borih bankovcev, ki so mu bili še ostali od pokojnine, v drugi roki. Na drugi strani pa je ravno zasadil cepin v čelo mehke smolnate borovine fant, majhen kot golobček z Ludranskega vrha, s katerega se je vozil z mopedom, na katerem ni dosegel pedalov. Potem mi je šinila v glavo misel, da je imela žena enak priimek kot Zdenko.

Še dobro, da je prevzela mojega, sem pomislil, ko sem stopil v temno spalnico, potihoma odprl okno in upal, da si bom do jutra izmislil dovolj tehten razlog, zakaj sem pustil avto pred hotelom. Toda, še preden mi je prišlo kaj na pamet, sem zaspal.

Andrej Grošelj, Skupina ženskih figur, les

BOGENŠPERG

Predme je legla senca belega gradu. Obstal sem in počakal Marijo, ki se je, potem ko me je dosegla, z olajšanjem predala hladu, ki so ji ga ponudili zidovi.

»Škoda, da krčma ni odprta. Tu notri na terasi bi bilo prijetno posedeti,« je rekla, ko sva vstopila v grad.

Vedel sem, da s tem predlogom ne misli resno, da greva skozi grad samo iz navade, da si do drevoreda ne bova izmenjala resne besede, stavka. Pot do tja sva vedno opravila hitro, površno, neglede na to, ali je bil grad poln obiskovalcev ali pa prazen, ker naju že dolgo ni več zanimal. Ona ga je kot domačinka do podrobnosti spoznala že v otroštvu in tudi jaz sem se ga že pred leti nasitil s poslušanjem vodičev in z ogledovanjem prospektov. Zdaj se nama je zdel ko vsak drug objekt z gostinskim lokalom, le da je bil tu, drugače kakor pri drugih, pogosteje zaprt kakor odprt.

Na drugi strani gradu sva stopila na peščno pot. Prav kmalu sva dosegla drevored. Tu sva se ustavila.

»Po toliko letih tujine se zdaj najbrž bolj čutiš Berlinčanko kakor Litijanko. Ali ne?«

»Ja. Prav imaš. Težko bi se spet vživela v to okolje.«

Prikimal sem in se ozrl proti bližnjemu travniku, ki se je zasvetljal skozi drevored. Stopila sva najprej. Ni se nama mudilo.

»Se spomniš, kdaj sva se prvič srečala?«

»Ne, ne spomnim se natančno. Prišel si s Filipom, ko sem bila v šestem razredu osnovne šole. Toda ne vem, kdaj si prišel prvič.«

»Še malo pa bo od takrat, ko mi je Filip predstavil svojo najboljšo učenko, minilo že trideset let. Ko sva prišla in se pozdravila s tvojimi starši, si ti že sedela za klavirjem in obračala note.«

»Se res tako natančno spominjaš?«

»No, ne vem, če je bilo natanko tako. Spominjam pa se, da sem ob tvojem prvem igranju zadrževal dih in spreletela me je kurja polt. Nikoli ne bom pozabil tega tvojega prvega igranja.«

»To je moral biti pa pravi koncert, da si si ga tako dobro zapomnil. Ha, ha ...«

»Tri leta po tistem pa je bil res pravi koncert. Tisti ob otvoritvi Vidičeve razstave v našem paviljonu. Takrat si bila prvič v mojem kraju. Tudi tedaj so mi šli mravljinici po hrbtu.«

»Tudi tu na Bogenšpergu sem imela pred

nekaj leti koncert. Če bi bil takrat prišel, pa ne verjamem, da bi dobil kurjo polt. Zdaj je tvoja koža že debelejša in se je najbrž težje kaj dotakne.«

»Ni debelejša. Manj občutljiva,« sem odvrnil.

»Vse naredi čas, ki mu ne moremo uiti. Ali ne?«

»Prav imaš. Vse nas ujame, pa naj še tako hitimo. Še sam pred sabo ne moreš pobegniti,« sem rekel in se ustavil, ker sva prišla do konca drevoreda.

»Vedno nama kaj pride nasproti. Zdaj gozd,« je rekla in stopila naprej.

Pohitela sva po poti navzdol do gozda. Med drevesi pa sva upočasnila hojo in nadaljevala s pogovorom.

»Ob najinem zadnjem srečanju, pred tremi leti, sem te v dveh tednih trikrat obiskal.«

»Vseh treh srečanj sem bila vesela. Takrat se nisem oglasila vsem znancem in sorodnikom. Imela sem čas. Kdaj prej bi se ti ne mogla toliko posvetiti.«

»S temi obiski sem rešil problem. Takrat sva z ženo ravno prišla z dopusta, ko sem med pošto zagledal tvojo razglednico. V njej si sporočila, da prideš čez poletje za nekaj časa domov. Žena je, preden sva izpraznila prtljago, odhitela svoji družbi naproti. Hudo sva se sprla. Že med potjo. Če bi se prepir nadaljeval naprej in tudi ob njeni vrnitvi proti jutru, bi najbrž razbil najin zakon. Tako sem pa po njenem odhodu dvignil slušalko, upajoč, da si že prispela domov, in imel sem srečo. Potem sem se osredotočil na te obiske in pozabil na konflikt, ki ga po zadnjem obisku že ni bilo več. Izginil je kar sam od sebe, ker se zanj nisem zmenil.«

Umolknil sem in se zazrl v nema drevesa.

»Spomnim se, da si mi omenil vajin spor. Nisem ga povsem razumela,« je rekla po nekaj korakih tišine.

»Zakonske težave takrat res niso bile najina osrednja tema. Saj se z njo dobro razumeta in tudi ni razloga, da se ne bi. Že dolgo se nista videli, morda te bo poklicala. Skoraj bi ti pozabil izročiti njene pozdrave in vabilo za obisk.«

»Torej za tiste tri obiske ni vedela?«

»Seveda ne. Če bi ji povedal, bi bili brez učinka.«

»Torej je ta, današnji brez učinka.«

»Ja, tako, kot so bili vsi drugi s tistimi tremi vred, če vzameva v obzir samo naju.«

»Potem se že trideset let srečujeva brez pravega haska. Ha, ha, ha ...«

Smeh nama je ušel z vajeti in še dolgo odzvanjal spremenjen v zvoke klavirja, ki so se ko božajoč vetrič razgubili v rdeče obsijanih krošnjah.

Janez Žmavc

Pindarova Oda

DRAMATIKA

LIZA
ROBI
MARK
LENA
MRVAČ

Drugo dejanje

(Jutro po prečuti noči.)

(MRVAČ sedi ob vznožju stopnišča, briše si očala in kot pes zvesto čaka na svojega gospodarja, ki se bo vsak čas prikazal iz zgornjih prostorov. MARK domala neopazen kot miš nekaj brklja po baru.)

ROBI *(prihaja po stopnicah samozavestno, korak pa ko da mu bo na vsaki stopnici zastal, temno oblečen za v službo, kot list tanka črna aktovka, pa naravnost pred šank.)*

MARK *(mu vajeno postreže z viskijem.)*

LIZA *(pride iz otroške sobe.)*

ROBI *(zvrne enega, odšel bo.)*

LIZA *(mu zastavi pot, milo.)* Robi. A ne bi mogel? ... da danes ne bi šel v službo.

ROBI *(vzdahne, z nehoteno žalobno trpkostjo.)* Kaj pa je danes?

LIZA Danes? ... Da ne bi šel v službo, ostal doma.

ROBI Doma ...

LIZA Že prav. Pa ne boš videl Lene. *(Gre in veselo odpre vrata otroške sobe.)*

(KLAVIRSKI TRIO, MARTINŪ: BERGERETTES, 2. stavek, allegro con brio.)

LENA *(je čakala tam kot za kakšen nastop, LIZA jo je oblekla v kratko, malce starinsko očarljivo metuljasto belo oblekco iz muslina, vodi jo naokrog, z roko v roki, ko da bi ji hotela kaj razkazati, pa ji ne, ko da bi jo hotela nekam odpeljati, pa je ne, na tem sprehodu izredne tišine, zamaknjenosti, duševnega sorodstva, uglašenosti na ženske skrivnosti – povezava? zarota? – in ROBI kot uročen strmi in sladkost tega trenutka bi bila popolna in dokončna, če ne bi kar tako, docela mehansko pogledal na uro. GLASBE je konec. Požene ga iz hiše.)*

(LIZA in LENA sedeta na otomano tako, da se še oddaljeni držita za roke.)

MRVAČ *(pa naravnost nad MARKA.)* Imate radi belo vino?

MARK Ne vsako.

MRVAČ S čim mešate?

MARK Gin-tonic, vodko-limono, rum in coca ...

MRVAČ Je bil kaviar?

MARK Ruski, črn. Ne madžarski. Črn. Razumljivo.

MRVAČ Plampuding.

MARK Obvezno. Spada zraven.

MRVAČ Kam spada?

MARK K obletnicam.

MRVAČ A tako. No, prav.

(LIZA in LENA hkrati vstaneta in se sprehajata v zapeljivem ritmu korakov, se bežno nasmihata druga drugi, LENA vsakič ko primorana s pogledom v tla pred seboj.)

MRVAČ Ura! ...

MARK Ura ...

MRVAČ Izginila mi je ura ... Pripeta je bila. S srebrno, dragoceno starinsko verižico.

MARK Je to mučno. Tečen bom. *(Hoče mimo njega.)*

(LIZA se vrača z LENO.)

MRVAČ Gospa, moja ura.

- MARK Gospod pogreša svojo uro.
- MRVAČ Prosim! ...
- LIZA Oh! ...
- MRVAČ Oh! ... Prosim, pokličite svojega moža.
- LIZA Ne morem ... (*Zakrili z rokami.*)
- MRVAČ Kako ne morete? Saj je še vedno na dosegu roke. Ni se še odpeljal.
- ROBI (*se ko priklican vrne, za hip se zdi, ko da je nekaj pozabil, pa spotoma ko da bi narekoval svoji tajnici.*) Počakajte, tukaj me počakajte! Razumete? Jaz moram. Ampak vi počakajte! (*Pa ne odide, čaka ga še LENA, zvrne še en viski, poljubi jo na čelo in gre.*)
- LENA (*se vzpne ob steni kot divja vrtnica, oči se ji kar same smejijo.*)
- MRVAČ (*skuša seči ROBIJU v besedo, pa se zmede ob tem vsesplošnem pozivu na čakanje, nato pa ga sprejme z norim veseljem.*) Sploh! Še poslušaj ne!
Rekel je! A je slišal? Počakamo naj! Da naj počakamo! Tukaj naj čakamo! Čakal bom.
- MARK Rad vam dam svojo uro, če lahko s tem končamo to mučno ...
- MRVAČ Za koga je to bolj mučno, vi, jaz ... h-h-h-h ...
- LIZA (*Docela ležerno, ko da bi razlagala kakšen pojav.*) Mark ima absolutno prav. Kaj bo z nami, če bomo začeli vsi kar vsevprek odkrivat, kaj kdo pogreša, kaj komu manjka. Vas ni groza?
- MRVAČ Groza! Jaz ne bom izgubil dostojanstva, gospa.
Kaj meni manjka, kaj jaz pogrešam ... Natančnost je lepa čednost. Naravnajmo se z natančnostjo, gospoda! Poglejmo se, preštejmo, pregledjmo, HA! h-h-h-h ...
- LIZA Posluš! Gospod Mrvač je izjemen v fabuliranju. Dal nam bo zgodnico.
(*VSI TRIJE posedejo naokrog na tla, ko da nameravajo že tako dolgočaseni pozorno in poslušno slediti še predavanju.*)
- MRVAČ (*zabriljira z nedvoumnimi dokazi svoje pronicljive retorike, ob kateri je tema manj važna kot učinek.*) Končajmo s temi frazami, to mučno, to grozno ... To lahkomišelnostrošenje energije. V slaboumna prikriivanja, izmikanja, zavajanja, pretvarjanja, skrivaj dogovarjanja, sam ništrc, plehkoba ... Plampuding! Izgovor na pasjem repu, dragi moji, če bi radi s takim razdajanjem potešili lakoto po nedosegljivem.
- LIZA Zanimivo. To imam rada. Kaj pa nam je dosegljivo?
- MRVAČ Petelin! Lahko bi si omislili petelina. Takle prostran vrt. Pa brez petelina. Ni lepšega kot poleti vstajati s petelinjim petjem. Jaz vstajam ob štirih zjutraj.
- LIZA Mojbog.
- MRVAČ Petelin nam manjka! Jutranje vstajanje!
- MARK Nimam nič proti taki naradni budiilki, menim celo ... Utegnilo bi spremeniti naše življenje. Razume se, potegnili bi za sabo ... celo vrsto ... kompleksnih rešitev. Recimo -
- MRVAČ Petelina, za zlato uro. Ha-h-h-h.
- LIZA Rana ura - zlata ura.
- MARK To življenje, postalo je strašno utrudljivo. Četudi - to je naše življenje, rodili smo se vanj. Vprašanje je, kako bi se v spremenjenem okolju obnašal delček spomina, naša sposobnost ... poniknit v tajne ... Problem stila in stilizacije, če vzamemo petelina kot stil in nas, bogu bodi potoženo, stilizacijo.
- MRVAČ Aha.
- LIZA Zakaj ne? (*Ploskne.*)
- MARK Liza! Pa ne nas vse uničiti.
- LIZA Fani bo šla na trg, če že ni šla, in prinesla namesto mrtvega živega petelina.
- MARK (*ki ga ženske ljubijo, moški bi ob njem podivjali.*)
Izjemno, mislim ... Nikoli bi si ne usodil, v nobeni natančno določeni situaciji ... tvegati karkoli, kar bi vnašalo diskrepanco v ravnotežja ... Težnja po dominaciji suponira dominacijo še drugih nad nami.
- LIZA Daj no, Mark, gospod Mrvač je samo predlagal ... Namesto mrtvega živega petelina.
- MARK Bogve kakšne klice raznaša.
- MRVAČ Pozdrav z zdravega podeželja. Klic divjine. Mesec dni na kmetih. Ha-h-h-h ... (*Prime LENO.*)
- LENA (*zavrešči, prvo znamenje njenih artikulacijskih sposobnosti, niti najmanj v skladu s podobo, kakršno nam je doslej pomagala ustvariti o sebi.*)
- MARK (*naгло vstane pa otrplo LENO naravnost odvede v otroško sobo.*)
- MRVAČ (*zre za njima in se kar ne more odtrgati.*)
- LIZA Komaj čakam, da bi vam lahko spet kaj izdala. Me boste poslušali?

- MRVAČ Odvisno, kaj sploh pričakujete.
- LIZA Domišljijo in spodobnost. Spodobnost in domišljijo.
- MRVAČ Pred vašimi vrati.
- LIZA Za temi vrati mene ni. Je samo Lena.
- MRVAČ Če nam je potrebna Lena.
- LIZA Kako to mislite?
- MRVAČ Vam je še potrebna?
- LIZA *(vstane.)* Ne, Lene pa ne dam. Ostala bo, pa če vam je prav ali ne.
- MRVAČ Ekvivalent za zlato uro. Za dolge večere pod vašim oknom. Opraskane roke v živi meji. Glasbene ure.
- LIZA *(Naravnost obupana, pa še vedno razigrana.)* Več že skoraj ne morete zahtevati od mene, če sem vas prosila ... Da še in še prihajate, sem rekla. Da ne bom tako sama. Ne mučite me še vi. Komaj še diham, zadušila se bom!
- MRVAČ *(LIZA nepričakovano v njegovih rokah.)* Ne hlastajte za prvo sapo, napolnite si pljuča, dihajte, umazan zrak, naj vam rani pljučne prekate, naj vam vse pomaga, samo da se rešite te zatohlosti, te inertnosti ...
- LIZA Joj ... Kako me stiskate ... Omedlela bom!
- MRVAČ Čakajte! Ne še! Ne! ... *(Končno, stol! ga zgrabi in postavi pred njo in še njo napol omedlelo v naročje in z njo na stol.)*
- LIZA Joj ... Ne ... Ne ... Kaj delate ...
- MRVAČ Povedal mu bom, kakšen zaklad hrani doma.
- LIZA *(Ko da medli.)* Ne.
- MRVAČ Se sploh zaveda?
- LIZA *(Medlo.)* Ne.
- MRVAČ Kako bo. Ko bo enkrat oropan.
- LIZA *(Jasno, to pa!)* Ja!
- MRVAČ Ne bo vas več puščal same.
- LIZA Kako sem vroča. Vsa potna.
- MRVAČ Kaj vse se vam lahko zgodi, če ste sami in neprevidni, v tem pogledu neizkušeni. In se ne boste imeli več v oblasti. Povedal mu bom, če se tega ne zaveda.
- LIZA Ne bo verjel, če boste samo povedali. Videt se mora.
- MRVAČ Vsak večer bom poslal sem gor košaro najlepših rož.
- LIZA Ja! Ja! Kako sem vroča.
- MRVAČ Drhtite. Še zboleli boste. Zaupajte mi.
- LIZA Saj vam zaupam, saj vam moram zaupati, lahko mi verjamete.
- MRVAČ Jaz vam moram verjet. Tudi meni ni lahko. Zbegan sem, kar naprej zbeغان.
- LIZA Prej ste se mi zdeli tako zadovoljni, tako srečni.
- MRVAČ Potrj. Zelo sem potrj.
- LIZA V vašem naročju sedim. Še malo, pa mi bo šlo na jok.
- MRVAČ Spet sem tam zunaj, v vašem vrtu.
- LIZA Kje? Pokažite mi!
- MRVAČ Od tam ni kaj videt, če niste v moji koži.
- LIZA Meni se zdi razburljivo. Lahko si predstavljam.
- MRVAČ Kako je to malodušje, to shizofreno stanje, kako je vznemirljivo, kako se lahko s tem igram, artikuliram na več načinov, preskakujem iz ene tonske lestvice v drugo ...
- LIZA Do-re-mi-fa-sol-la-si-do-lalala ...
- MRVAČ Tudi če vse zgubim, na tem polju sem doma.
- LIZA Ne morete zgubiti. Meni verjemite.
- MRVAČ Pa naj se sliši kot labodji spev, spremljava k vaši novi strategiji v osvajanju izgubljenih pozicij. Videli smo mimohod kratke, metuljaste, muslinaste oblečke nedolžne Pindarove Ode, kakršna je burila razgrete glave na barikadah delovnih brigad. Skušnja je uspela. Upam, da vam bo tudi drugo uspelo. In bo Robi kuhan in pečen spet doma.
- LIZA Ooo ... Kje sem pa jaz? ... Kako se ohlajam. Kako prija. Spet lahko diham. Mark. Kje je Mark? Mark! *(Vstane in vstaja tudi MRVAČ. LIZA se hitro premisli, vendar je že prepozno za nazaj na stol.)* Ne. Ne vstajajte ... Saj je tudi tako lepo. Jaz sem ledena gora. Vi pa se ne morete postavljati, da ste Južno morje.
- MRVAČ Prepričan sem, da imate na zalogi še več rešitev.

- LIZA Jej, kakšna zloba, iz same sebičnosti.
- MRVAČ Ko nastavljate Robiju našemljeno deklico ... Kako me vagate, me držite v rezervi ... Ta žoltokljun, Mark! Ni dovolj, da mi skačete noter s to našemljeno ponudbo. V kakšni zasedbi bomo zdaj gledali in poslušali še njega!
- LIZA Hvala. Zdaj naj vas pa jaz rešujem!
- MRVAČ Prizadet sem, ne razumete, prizadet. In zdaj sem h-h-h-h onemogočen. Prosim. Niti ene besede nisem obrnil v moraliziranje, da bi bil nekaj ekstra. Nikomur ne držim ogledala, še to! da bi se v njem režali. Iz mojega primera se ne bo nihče nikoli ničesar naučil. Sem izustil kakšno o poslanstvu?
- LIZA Nihče vas ni poslal, kakšna škoda. Niste niti goreč moralist niti prepričljiv odposlanec mojih stisk ... Na koncu bom pa še bolj osamljena.
- MRVAČ Dajte mi pravo iztočnico! No kaj? Izpeljal bom. Tako bedasto se počutim, tako odrinjen, izdan. Pa kaj! Ne moremo sredi polja kar čakati. Kar smo poželi, bomo tudi pospravili. *(Se ustavi pred vrati otroške sobe.)*
- LIZA Bi jo radi videli? Si jo ogledali? Lena v njeni oblecki. Lena v njeni oblecki. Kaj me gledate? Ta oblecka je bila moja. Moja! Ne boste rekli, da mi ni bila narejena po meri. Sem se mogoče že tako spremenila?
- MRVAČ *(pokimava.)* Če sem ubesedil vsaj troho otipljive resničnosti, ne da bi vas spravil v zadrego, sem zdaj v precejšnji zadregi, ko me na vrat na nos vračate v vašo sočno romantiko, in trudim se, da bi jo dohajal, ujel vsaj hipec vaše načrtovane logike pri rafiniranem zapeljevanju vašega moža, kar vam bo nedvomno uspelo. Če z mano ne, pa s to kratko, metuljasto, muslinasto oblekco. Sprejel sem to vašo igro, ne manjka mi ambicij. Počakal bom na Robija.
- LIZA Ne boste sami. Oba ga čakava.
- MRVAČ Bom čakal, bom. Vsaj dokler ne najdemo ure.
- LIZA Meni bo verjel, ne vam.
- MRVAČ Gospa, ne nižajte pogovora. Nisem rekel, da vas bom tožil.
- LIZA Me nimate za kaj.
- MRVAČ *(Navdušeno.)* Imamo zasedbo pa že za cel kvintet!
- LIZA *(Z nič manjšo zagnanostjo v na novo odprto igro.)*
- MRVAČ Brez Robija pa sploh ne morete ničesar, vi obligatna druga violina! Crescendo, ma non troppo. Solo! Da slišimo, kaj še znate. Ko se bo nad nami zgrnila mora negotovosti in zlaganih pristnosti ...
- LIZA *(S ponorelo veselostjo.)* In bojo na teh stolih sedele same pošasti, seksualni manijaki, hulje petolizne, gnide zavratne.
- MRVAČ Orkestracija uspela. Bravo! Če ne bi bilo med nami špilferderberjev.
- LIZA Nekdo fuša, da me že ušesa bolijo!
- MRVAČ Odkrijte mi ga!
- LIZA Spet sem na vrsti, jaz, rojena izdajalka! Kaj pa, če fušate vi sami?
- MRVAČ S takimi podtikanji ne boste prišli nikamor.
- LIZA Kam sem pa že sploh prišla!
- MRVAČ Če kdaj, kot pravite, fušam, posnemam briljantne zasuke Šostakoviča v parodično fraziranje. Tako je zmedel dnevno politiko. Ni zaslutila, kako je virtuožno, kot zimskega vetra piš, zametel vse sledi v svoj notranji svet. Lahko bi celo rekel, da se je hkrati ponorčeval iz vsega. Če ste mi sledili, ste lahko opazili, kako je tudi moj svet ostal povsem nedotaknjen. Čudim se, da se vas še ni dotaknil.
- LIZA Kdo je pa vnaprej vedel, ko se niste nikoli izdali.
- MRVAČ Sledili ste mi. Bravo! Vi ste me prvi izdali. Z vašim razvpitim hausbalom. Bojim se, da bo to šlusakord najinega zaveznitva. Nekaj se je podrlo.
- LIZA Hvalabogu. Vsaj nekaj.
- MRVAČ Ni še konec, ne! Ni še konec Haydna, Brahmsa, Mozarta, Brucknerja, Škerjanca, še dolgo ne, preveč jih je, da bi jih lahko enostavno pokopali, tu pred vrati stojijo, nesmrtni, nepremagljivi, nepodkupljivi.
- LIZA Zadedli ste me. Ne bom rekla, da ravno v srce. Slišim jih. Vse čute imam kot strune napete. Tudi Robi je moral nekaj slišati. Drugače vas ne bi sprejel.
- MRVAČ Sprejel me je. Spoznavam ga kot velikega človeka. Mojbog! če bomo vztrajni, složni, uglaseni na iste strune ... Je mogoče, da bi ostali praznih rok? Da od teh blagrov niti za

- solzo usmiljenja ne bi ostalo? ... Blagrovana, onemela tišina ... Slišim jo!
- LIZA Pa imamo še en nepozaben solističen part!
- MRVAČ Na čelu v nebo vpijoče Vojske rešitve!
- LIZA Rešite me! Prosim, prosim, ostanite mi še naprej zvesti, ne bom vas več izdajala, samo vrnite mi Robija. Kot dva murna, muzicirajva, muzicirajva še pozno v noč do zgodnjega jutra. Kot Haydn Eszterhazyju za ušivi vbogajme, nama in Bogu na višavah pa v čast in slavo. Dolce far niente. Dolce ...
- (Se polasti njegove roke in hajd z njim v fotelj s pravcato dolce koloraturno arijo, s katero prepoje in okraši celoten tekst iznajdljivega zapeljevanja v na novo odprto igro. In ko se usede tesno zraven na oprime fotelja, ga z mešanico usmiljenja, miline in premetenosti radostno objame.)*
- Naj se vas nagledam, nikoli vas še nisem videla. Ali sem imela solzne oči ali pa je bila svetloba tako varčna, prikazovali ste se mi po koščkih, nisem vas znala sestavit. Če sem si izbrala nos, je bil samo nos, ta pa ni maral k meni iz mokaste meglice ... Usta so zdaj na mestu ... malo bolj spodaj, malo bolj postrani ... Oči, vse štiri oči ... *(Mu sname očala, čisto od blizu.)* Neee ... Eno samo veliko oko ... ki mu nič ne uide ... *(Se začne pogrezati v fotelj, nazadnje je tesno ujeta vanj kot v primež, da se brez tuje pomoči zanesljivo ne bo mogla rešiti.)* Moj zlati goslač, s pravljico za lahko noč, s čudežno zgodbico, spreminja mi ga v nevidno skušnjavo, sladkega gosta, skrivalnico za tri ... *(Se polasti njegovih rok.)*
- In sploh – te njegove roke. Tu notri je skrit ... v tem zapletenem trikotniku ... prepletenim s samimi potkami ... omrežen z vejicami, s kljukami, celinkami in polovinkami, zapeljivec bradati ... *(Mu obrača dlani.)* Tu notri ga vidimo ... in zdaj ga ne vidimo ... Zdaj je skrit ... v dolgi dolgi drevesnici ... zelenem parku ... v mojem naročju ... pri čaju ... kramljanju ... sredi polne hiše ... In če mi uspe ... da se ga lahko dotaknem ... vse strune zabrnijo ... in tišina je spet en sam preludij ... v zasanjano opojno lenobno pohajkovanje od Bacha do Šostakoviča. *(MRVAČ se vse bolj pogreza v omamo in LIZA se zaloti v (ne) zavidljivem položaju, in ko se zdi, da bo to le predolgo trajalo, mu nagajivo prišepeče.)*
- Tiho ... Tako tiho je ...
- MRVAČ *(Varno spravljeno, v medleči omami.)* Ja ... Ja, prosim ... Kaj ...
- LIZA Zdaj sva pa ujeta. *(Solze ima v očeh.)* Dobesedno ujeta. Že prihaja ... Odpira vrata ... Notri je! ... Ni treba, da me držite za roko. Za to koncertno etudo bo dovolj, da me gledate. In seveda poslušate, če bom spravila kakšen glas iz sebe.
- ROBI *(se vrne s tanko črno aktovko, ko da ga je prignala črna slutnja, in obstane sredi prizorišča.)*
- LIZA *(se skuša rešiti iz fotelja.)* Joj! Joj! Pomagajte mi!
- Zakaj mi nihče ne pomaga? *(Zdaj se skušata rešiti oba, pa se le še bolj zapletata. Odnehata.)*
- (PAVZA. Molk. Vse obstane, vse miruje.)*
- (TRESK, gong.)*
- LENA *(pride iz otroške sobe in odide vse do sredine, se ljubko obrne k Lizi, ko da bi najprej veljalo njej, potem avditoriju, predvsem kajpak Robiju, nikoli pa direktno.)* Ljudje mislijo, zakaj ne jem ... A je to čudno ... če ne jem, koliko ljudi ne je ... Od česa pa živijo? Od sanj ... Tudi od sanj ...
- ROBI *(Samogovor.)* To je bil uvod. Zdaj je treba pozornost usmeriti še kam drugam, spenja si lase, to je tisti trenutek, očaranje, Mark, ne veš, kaj imaš, to se bo še stopnjevalo. Usmili se nas.
- LENA Tudi od ranjenih sanj ... Mark pravi, kako to moreš, da se izklopiš, vsa, brez misli. Niti ne mislim ne več, saj ni treba besed. Mislijo roke, noge ... celo telo me sprejme, vsi moji čuti ... Potlej se slečeva ... Slečeva preostanek skrite misli ... Ne moreva se do kraja odkrit ... Potlej greva do konca, do izčrpanosti ... do onemoglosti, da bi se lahko spet sestavila ... od začetka ... Treba je veliko odkritosrčnosti. *(Znova seže v lase.)* Z Markom sva vsak dan skupaj. Tudi po večkrat. Ko hočeva dognat, kaj je onkraj ... Kar naprej, kar naprej ... To je nevarno, pravi Mark ... Zakaj? Zato ... ker ... nekoliko se lahko izpoveš ali izdaš ... če greš do konca ... Ne vem. Nisva še prišla do konca ... končala ... Mogoče ker je lahko zares konec ... pa ko da bi priganjala, da se čimprej konča ... to ... če znotraj, na dnu ... res ni nič ... če je sama praznina, praznота ...
- ROBI *(obstane ob njej in jo sumno gleda.)*
- LENA *(se ljubko nasmehne in zazre predse.)* Prosim ... ne ... Saj vem, da mi nič nočete. Tako sem

srečna ... Ne me nadlegovat ... Moje telo vas lahko sprejme, moje roke so odprte duri, moje noge varna pot ... Ampak ko vstopite, me ni več ... nisem več doma ... Razen za Marka. Mark je ... On me čuva. Glavno je, da prislušujemo svoji notranjosti ... to je del same narave, naše narave, tu na naši Zemlji ... Zemlja je naša mati ... Drugače je, pravi Mark, če se hočemo odtrgat ... Zato nam je dala s sabo popotnico, misel, da se lahko povežemo z davnino v prihodnost, čustvo, da bi se nekoč stopili z Makrokozmosom. Čuti so naše tipalke. Makrokozmos je naš oče.

ROBI *(gre in si nalije viskija čez mero.)*

LENA Ne vem ... *(Si bežno popravi lase.)* Naenkrat nekaj rečem ... niti nočem ... Sama se ranim, če me drugi ne ... Rajši se sama ranim ... Potlej bežim ... v druge kraje ... Nihče ne ve, kod hodim ... Takrat sem tudi za Marka izgubljena - pa me ne išče, ve, da je brez smisla, tudi če me najde ... Saj me ne najde. Sama se moram vrnit. *(Z milim, odpuščajočim nasmehom.)* Zadosti je, če me ranite, ko nisem pripravljena ... Če ni beseda, ki jo izrečete, že v meni. Lahko je zunaj mene, lahko ... Ampak ... ko zaboli, vem: nihče ne more razpolagat z mano. Takrat marsikaj zvem: prosta sem, prosta, spet sem vsa prosta! ... Drugače je, kadar sem z Markom ... tudi če krvavim, če ne more ustavit ... tega krvavenja ... v trenutku, ko sva drug v drugem ... ko sem jaz on ... ko je Mark to, kar sem jaz ... *(Stoka.)* Nn-n-nnn ... Neskončno ... traja ... v neskončnost ... Tako umirava, da bi lahko živelo ... da bi ... *(Vzdihne proti ROBIJU.)*

ROBI *(Samogovor.)* Znova si bo segla v lase, se milo nasmehnila, jojme, Lena, kako bi potoval s tabo, kako me delaš živčnega, kako me spravljaš na rob pameti s svojo naravno čistostjo, kako me vabiš, da bi se očistil ob tebi.

LENA Saj ... to ostane ... to ne umre ... tudi če bom šla ... in me ne bo več ... Zdaj pa sem tu. Zdaj sem pripravljena. - Preprosto. *(Obstane pred MRVAČEM.)* Lahko mi rečete. Karkoli. Recite! ... Naj bo beseda kamen, bič, nož ... Nataknite me na raženj, položite me, plačajte, zavoljo užitka, strgajte mi oblekco, davite me ... Recite kaj, no! Vse to je zdaj v meni. Zakaj ne? - *(Vse bolj ga obkoljuje.)*

Verjamete v reinkarnacijo? - V kaj se boste spremenili, ko boste popolnoma bebasti, skrivljeni, kruljavi, gluhi in slepi, nimate dosti izbire, v kaj se boste spremenili ... Lahko sem škrjanček, zato pa ste lahko vi še zmerom roparica. Lahko sem metulj, mušica. Vi pa žaba! No, kaj? ... Uš! Da bi lazili po mojih nogah.

ROBI *(Samogovor.)* V razuzdanem smehu lepote, brezgrešne mladosti, ki se rada slači, da bi nas ponižala, ki se zaveda, da igra na vse, ko nima kaj zgubiti. Zgubljen sem. Pogubljen.

LENA Ste kaj odkrili? ste? ko ste se pogreznili v MOLK? *(Sede na oprime njegovega naslanjača.)* Ni bilo to gnusno brezno, greznica, iz katere se nikakor, nikamor ne morete povzpet? Se lahko povzpnete po meni do mesečevih žarkov? Se lahko sprehajate po mojem ravnem telesu, ne da bi padli, dol, v še hujše črne naklepe - proti svoji dobri naravi? *(Vstane.)* Ojejej. Zarota Molka. Nihče nič ne reče. Spet je vse dokončno. *(Se na daljo bliža zdaj temu zdaj onemu.)* Nihče me ne ustavi. Sem vas utrudila, izčrpala ... mimo neskončnih izlozb neumnosti? Sem ... kaj sem? ... rešena? ozdravljena? obglavljena? vzeta v nebesa, sveta nebesa, Mark! ustavi me! ponorela bom, znorela (od sreče)! ... Naj se slečem? se? naj? ... naj se - Dajte! Recite ...

ROBI *(Samogovor.)* Kje si, Fani? Reši jo. Reši, zame, za vse izgubljene, pogubljene duše jo reši.

LENA Recite! - Namignite! - Pomežiknite! - Ubila se bom! na drobne kose! - Vi ste lahko kar tiho.

(TRESK. Gong, zoprni, pločevinasti, grd.)

MARK *(pride iz otroške sobe, ko da je dobil iztočnico za nastop, pa se še ne znajde.)*

LIZA Fani, oh, Fani s svojim teatrom. *(Zdaj pa lahko vstane.)* Bogvekaj nam je spet skuhala. Lepo prosim - prosim.

LENA *(obstoji ko vkopana, ko da je prišlo v njenem mehanizmu do majhne okvare, a bo prec spet v teku.)*

MRVAČ *(odhaja, ko da je ušel ponovnemu ponižanju.)*

MARK *(ko da bi čakal na LENO, pa se pridruži LIZI.)*

LIZA *(se takoj vrne.)* Dobro, pa kaj naj naredim? Pač ni uspelo.

ROBI *(Ostal je v baru.)* Kaj ni uspelo?

LIZA Ni se obneslo, Robi!

ROBI Kaj se ni obneslo?

LIZA Ko bi vsaj ne spraševal! Še ljubosumja ne pokažeš, sploh ti ni več zame, za nikogar!

LENA *(se živahno vključi, prikimava.)* Gospod Robi!

LIZA Ne zdaj! Nisi še na vrsti.

ROBI *(Ko da se prebuja iz transa.)* Pa kaj vam je? ... Kaj se dogaja?

LIZA *(v smeh.)* Joj, Lena, niste še slišali pikantnega dovtipa z zamorko, take oči so imeli v recepciji, ker jim ni šlo v glavo, kdo lahko ponoči uporablja lift z zamorko!

ROBI Kaj dela ta ženska spodaj v vrtu? ... Neka ženska v belem hodi po našem vrtu ...

OBE *(stečeta do rampe, nič ne vidita.)*

ROBI Križana gora, kam sem se vrnil, je tu sploh še tu?

MARK *(Pri vhodu.)* Oprostite ... Gospa Fani ... Gospod Mrvač, ne bo se dotaknil jedi ...

ROBI Se je pa ne bo! ne bo dotaknil!

LENA *(skače po otomani.)* Nihče se me ne bo dotaknil!

MARK Gospa Fani -

LIZA Ma-ark! Takoj pridemo.

MARK *(izgine.)*

ROBI Krasno se imamo. Krasno! Za nami potop!

LENA *(Veselo.)* Bomo izumrli kot dinozavri?

ROBI Jaz sem iz pračloveka!

LENA *(se tiho usede.)* Ne me strašit. Res me ne strašit.

ROBI *(bi rad, da bi bil ena sama škodoželjna hudobija.)* Ta pa ni sosed.

LIZA Kaj ni?

ROBI Predstavil se je za soseda. Brez prič, ki bi to potrdile.

LIZA Kaj pa je tebi?

LENA *(Radostno oznanilo.)* Sploh veste, kdo je On? Ne veste. *(Pa ko da izdaja največjo skrivnost, sama jo uteleša.)* Ta prijem. Ta dotik. Ta objem. Ta stisk. Kako dolgo vztraja. In kar naprej je. Očala briše. Mogoče menja baterije. Zgubil je uro!

LIZA Bravo, Lena! Ne pa rane ure!

LENA Zlate ure! Petelin še pride! Smo zdaj varni? ... Nee ...

MRVAČ *(se pojavi rahlo sključen pri vhodu, s prtičem krog vratu.)*

LIZA *(Vsa družabna.)* Eno je pri vsem tem jasno in zunaj vsakršnega dvoma: požrešno sem lačna, lačna, lačna. Kaj nam je pripravila Fani! *(Pograbi ROBIJA in ven.)*

MRVAČ *(pa še kar negibno stoji in čaka.)*

LENA *(odkimava.)* M-m. *(Se ritensko umika v avditorij.)* M-m ... mmm ...

MRVAČ *(izgine.)*

LENA *(uživa zrak in je vse bolj zračna, hlapljiva, in še dolgo poslušamo njeno blaženo, baladno popevanje.)*

Povej mi, povej,
o bratec moj,
kje mesto je tako,
kjer vse se konča,
ljubezen in drugo
brez muk in solza.
Povej mi, povej mi,
o dobri moj,
kje rana je taka,
ki hitro celi,
zvečer je zadana
in zjutraj je ni.
Povej mi, povej mi,
o lepi moj,
kje daleč noči so
in blizu vsak dan,
ko objela me bela
bo tiha dlan.
Povej mi, povej mi,
o ljubi moj,
zakaj me ne ljubiš,

ne ljubiš srčno,
da vsega bi tega
ne treba bilo.

*(Po njenem odhodu pa luči na odru še kar naprej gorijo, ko da so jih pozabili ugasiti.)
(Nato pa hitro tema, ki dokaže prejšnjo domnevo. Še preden pa se odtemni, razposajeni glasovi na mah osvojijo oder.)*

(Ko zagorijo vse luči, tokrat pravo razkošje, pa ko da bi igralci rahlo začudeni zastrmeli vanje - O! - le za hip, takšen majhen, ljubezniv tableau, in zabava se začinja.)

LIZA *(ROBIJU.)* A si mu rekel? - O! To si mu rekel ... Nee! ... Fino, da si mu rekel.

MRVAČ *(se jima počasi bliža, ves ožarjen in smehljajoč, v varnem objemu družabnega srečanja.)*

ROBI *(nekaj zablebeče, zakrili z rokami, brez zveze.)*

LIZA *(ga prevpije.)* Ma nee! TO si ... Ah ne, saj to je ... Prav si naredil. Muca je treba naravnost ... Gospod Mrvač! Dragi, predragi naš sosed ...

ROBI *(pa ne reče ne bev ne mev in ju pusti na cedilu.)*

LIZA O! *(Dvigne kozarec.)* Na zdravje!

MRVAČ O! Na zdravje. *(In zdaj prvokrat do kraja izpije in poslej je videti, da se ničemur več ne bo odrekel.)*

LIZA *(pa nad Robija.)* Robi! ... Kaj je zdaj to?

ROBI *(išče spod in vsepovsod po baru.)*

LIZA *(se sklanja za njim čez šank.)* Lahko bi bil ... bolj človeški. To je strahopetno, če ti povem ... tako dezterstvo. Kaj morem zato. Lahko bi bilo še slabše, če tako misliš ... Čisto mičkeno reprizo, no! ... Pa če smo se domenili! Obljubili smo! ... Če se nekaj domenimo, bi pa lahko vsaj enkrat malo bolj držalo, se ti ne zdi? - Od sinoči, Robi. Štirinajst dni, vsi vemo, da te ni bilo štirinajst dni. Vse bolj si bled. Živčen. Čisto upadel. Skrbiš me.

ROBI *(se naglo dvigne izza šanka.)*

LIZA *(spusti kratek.)* Ha. H.

(TRESK. Gong.)

(LENA in MARK veselo stečeta ven in se takoj vrneta s pladnjem natanko petih plampudingov, posajenimi iz rebrastih modelov na papirnate krožnike.)

LENA Fani!

MARK Fani nas razvaja.

OBA Plampuding!

(Hvaležno se lotijo poobedka - PAVZA - dokler traja ta trenutek igralsko zasebne pristnosti.)

MARK *(Še s polnimi usti, naenkrat zelo zgovoren.)* Vselej za stopnjo bolj ... bolj ... Za stopnjo bolj ... Problem se začne, ko se postaviš v preizkušnjo, ko začneš tekmoval ... s samim seboj: še za stopnjo bolj, za dve stopnji, tri. Preseganje, preseganje ... Še bolj zapleteno, mislim, kako uskladit sebe presegajoč ... s preseženimi stopnjami drugih. - Tu se zaplete. Potreben nam bo strašen impulz. Da nas vrže ven.

LIZA Ven?

MARK Ven. Ven iz kroga ... Šok.

LIZA Šok.

MRVAČ *(prikolovrati do LENE.)*

LENA *(se davi s prevelikim zalogajem, z rahlim nasmeškom, neulovljivim pogledom, z roko na biserni ogrlici.)* Perle simbolizirajo solze. Edini nakit, dovoljen na pogrebu. Perle so žive. V sebi nosijo smrt. Sčasoma potemniijo. Zato jih je treba nositi, da ne potemniijo. Pa vseeno umrejo. Dočakajo sedemdeset let. Tako kot ljudje.

(Živa muka. ROBI sam zase oblizuje žlico. Otopelo, nič ne kaže, da bi se jim pridružil. LIZA si teši sladkosnednost na meji obupa. MRVAČ pa razpoložen, ko da je vse njemu na čast.)

MARK Šok. Če nas je mnogo - šok govornika. Imamo govornika. Ne zapravimo si možnosti absurda.

MRVAČ Možnosti nikakor ne.

MARK Možnosti, da nam je podtaknjeno. Vesolje, seks. Vse to. Podtaknjeno.

MRVAČ Kompletna zarota-h-h-h ...

MARK Perfidna vaba, da nas zvabi, spelje na pot. In dlje ko potujemo ...

MRVAČ Bolj se zapleta, vozla.

MARK Do izčrpanosti, onemoglosti ... Da se odkrije. Zakaj veselje. Krog.

MRVAČ Ta stara škatla.
 MARK Čvekajmo, jokajmo, tulimo, smejmo se! Zakaj vse to nam je -
 MRVAČ Podtaknjencem -
 OBA Podtaknjeno.
 MARK Odlično!
 MRVAČ Plampuding ni podtaknjen.
 MARK Ni absurd.
 MRVAČ Je pa absurdno. Če bi zdaj trdil nasprotno.
 LENA *(seže Mrvaču pod roko.)* Ste srečni?
 MRVAČ Izvrstno se počutim.
 LENA Ste srečni?
 MRVAČ O, nič mi ne manjka.
 LENA *(se ga še bolj oklene.)* Kako ste nesrečni!
 MRVAČ Kako? Prosim?-h-h-h-h ...
 LENA Kako ste nesrečni. Mi lahko pomagate?
 MRVAČ Če vam lahko pomagam ... ?
 LENA Tako se reče. Vam lahko kako pomagam?
 MRVAČ Vam lahko kako pomagam?
 LENA *(V prisrčnem, drobnem smehu ga odvlče na taburet, mu sede na kolena in mu po hčersko položi roko okoli vratu, z drugo na biserni ogrlici, tiše, preplašeno, ko da bi izdajala skrivnost, a še vedno igrivo.)* Te so ponarejene. Ponarejene so ...
 LIZA Mark! ... *(Ploskne.)* Zaroka! Brala sem, da bojo zaroke spet v modi. Dajmo spet enkrat, po starem! Robi, sva bila midva zaročena?
 ROBI Midva sva bila poročena.
 LIZA Dajmo, naredimo jima zaroko! Saj sploh ne vesta, kako je to. Oh, Robi! Dal si mi prstan.
 ROBI Dva. Še svojega.
 LIZA Leto dni hodita skupaj. Kar tako. Nato se zaročita.
 LENA Ampak prstan!
 LIZA Praznujemo kot na pravi svatbi. Nakar spet počakata. Do poroke.
 MARK Koliko let?
 LENA K a j ?!
 MRVAČ Ooo!
 LIZA Vse skupaj lahko pospešimo.
 ROBI Liza prenaša slone. Nalezljive slone.
 MARK Lena je še mladoletna.
 LIZA Neizkušena. Zato pa. Najprej zaroko.
 LENA Lahko pokličem mamo?
 LIZA Zakaj mamo?
 LENA Ne vem. Mark, mogoče sem še nedoletna.
 LIZA To nima z nedolžnostjo nič skupnega, ljubo dete. Zaroka je akt čiste ljubezni. Jaz vama bom dala prstana.
 MARK Liza - ! *(Ji sme poljubiti roko.)*
 LIZA Če bosta razdrla, mi ju vrneta.
 LENA *(MRVAČU na uho.)* Vi mi boste za pričo. Prosim!
 MRVAČ *(se zabava.)* To bi pa, to bi pa rad, rad bil zraven. Bom, ja. Velja!
 LIZA Otročička, gremo iskat prstane. Pridita v moj budoarček. *(Gre proti vežnim vratom.)*
 LENA *(Nazaj k MRVAČU.)* Smaragdni prstan pomeni, da je konec. Da se je razdrlo. Ko se hočete za vse oddolžit, kupite smaragdni prstan. Nora sem nanj.
 LIZA Lena!
 LENA Zelen je. Smaragdno zelen.
(ROBI in MRVAČ ostaneta sama. Nekaj časa sta kar tiho.)
 MRVAČ *(si razigrano objame koleno.)* Domača zabava ... h-h-h-h ... Domača zabava je prava eksplozija - domačnosti, varnosti, utrjevanja ...
 LIZA *(se naglo vrne.)* Gospod Mrvač. Neka gospa ... pravi, da je vaša sestra ...
 ROBI *(Obraz se mu zjasni.)* Kdo? Naj pride noter! za božjo voljo, noter, noter!
 MRVAČ *(pa niti ne trenje, ko da je pobegnil neznanokam.)*
 LIZA *(zaplahuta z rokami.)* Ne najdem prstanov. Je že šla. *(Zbeži v gornje prostore.)*

- MRVAČ *(Z umirjeno veselostjo, na meji vdanosti, noro.)* Preveč informacij – je v bistvu dezinformacija. Zgubiš se ... Ne veš kod ... Enako, če jih sam zbiraš, odbiraš. Bolje, da ti jih drugi. Lažne ali prave. Koristne ali nekoristne. Vseeno. Glavno, da verjameš.
- ROBI Verjameš –
- MRVAČ *(vstane, ko da bo šel.)* Človeku.
- ROBI Kakšnemu človeku? Kateremu? Človek božji, kje pa si?
- MRVAČ Vesel sem, židane volje. Lahko računaš name.
- ROBI Kako računam?
- MRVAČ Pa če me trikrat pustiš na cedilu, jaz te ne bom.
- ROBI Tega pa sploh ne bom več poslušal.
- MRVAČ Dobro. *(Vzame iz žepa zmečkan listič in sede na otomano, prebere stavek, ki si ga je zapisal.)* Oblika reakcije, moje, je neodvisna in je ni mogoče združevati. – Tega ne bo nihče razumel. Je pa dobro, da si zapomnim. *(Zmečka listič nazaj v žep.)* Drugič: – h-h-h-h – lahko bi matematično zračunal, kako to raste, se širi, ko se enemu zameriš ... To gre kar naprej, v kolobarjih, kot kamen, ki ga vržeš v vodo. Konec pa je tak. Zmeraj je zadaj človek. Ta, ta te bo pustil na cedilu. Ta te bo izdal o prvi priliki, da zaščiti svojo rit. *(si ne more kaj, da ne bi buljil vanj.)* A tako.
- ROBI *(si ne more kaj, da ne bi buljil vanj.)* A tako.
- MRVAČ Toda ... Če veš, da si seme. Da si posejan iz ljubezni. In da boš požet v času, ki je tvoj čas ... Njegov del in hkrati ti sam ...
- ROBI Tako, Mrvač. *(Prisede in ga prime za roko, lahko bi govorili celo o ganjenosti, če ne bi bile besede tako krute.)* Zdaj smo si pa povedali. Zdaj mi je jasno. Nobene zveze, kako to raste, se širi ... Pusti. Zdaj ti bom pa jaz povedal. Ni važno, če razumeš. Važno je, da si tu. Ti da si tu. Razumeš ... Ne more ideja propast. Ne more, če ni možnosti, da bi jo preizkusili, a je dobra, a ni dobra, a je sploh uresničljiva ... če pa ni možnosti. Ampak v tem je ta fatalna privlačnost, ta resnični mik ... Tudi če propademo. Ideja ostane. Ni bilo možnosti.
- MRVAČ Razumem. *(Neznanska potrnost se ga polasti.)*
- ROBI Zdaj pa poslušaj ... Če pa so možnosti, če SO ... Nam pa lahko gre ideja za zmerom v rit.
- MRVAČ *(Suho.)* H-h-h-h-h ...
- ROBI Zato, ker se je naenkrat pokazalo, da je ideja piškava. Do tega pride, da so zdaj še možnosti še za vragu ne podkurit. *(MRVAČ samo še prikimava.)* Mrvač, jaz sem vzdržljiv konj. Pa vse ima svoje meje! ... *(Stisne pest in jo dvakrat spusti na njegovo koleno, ko da bi zadrževal njun skupni obup.)*
- ROBI *(Dolgo se ne ganeta, nakar družno vstaneta in se pospešeno odpravita k šanku.)* Španski bezeg, jasmin, češmin ... Lebdiš kot mušica. Kot sončni žarek ... Že drugo noč se vračaš, na isto mesto, na prag pred utico ...
- MRVAČ *(trešči z obema rokama po šanku.)*
- ROBI *(Z desnico ga objame, z levico pa še sam udari.)* Mrvač, rad te imam! Lej, kaj vse se je nabralo. Od takrat, ko smo regulirali Pesnico, kje je zdaj to ... Saj si bil zraven, a nisi bil ... Si pozabil?
- MRVAČ Španski bezeg, jasmin, češmin ... *(Odhaja.)*
- ROBI Ej! Kam greš? Pridi nazaj! Slišiš!
- MRVAČ *(si popravi suknjič, se za hip zagleda v avditorij in jo mahne naravnost tja dol.)*
- ROBI Lahko noč! Pa hvala lepa! Ta je pa lepa. Pa srečno! Konec! Spustil bom zaveso! Vse luči bom pogasil! V trdi temi boš! Psa bom naščuval! Če misliš, da boš tam varen! Zaščiten! Vidim tvoje oči. Berem tvoje misli. Kar misli si, kar misli ... Pri meni si oplel! Lizi pa ne bo všeč, ne bo ji, ne, če te ne bo. Kako boš pa to opravičil? Nisem te jaz odgnal! Zame si še vedno tu, oho! ... Ha-ha ... Misliš, da se bom zdaj tebi na ljubo do nezavesti produciral? ... Kje pa misliš, da sem bil štirinajst dni? Delal sem! Garal, plačeval s svojo glavo, cele noči nič spal! Zato, da si lahko ti tukaj! Pa ti ne bom nič očital. Ti me ne boš pustil na cedilu. Jaz pa tebe ne ... Muca pa pusti na miru ... *(Preletava vrste spodaj v avditoriju.)* Muc je ... Muc je zdrav fant. Ej! ... Kje pa je ... Kam se je zgubil? ... Luč! FANA! ... L U Č!
- ROBI *(Luč v dvorani.)* Ha-ha-ha ... ha-ha ... Neverjetno. Kako se je skrnil. Kako se je potuhnil. Gre pa se potuhne v luč ... *(Si z roko zasenči oči.)* Preveč luči! ... LUČ! *(Luč na ROBIJU pojema.)*
- ROBI Hvala, Fani, hvala. Vse to je moje. Moj si, Mrvač. Sprehajaš se, z očmi, z nosom ... Vetric

- nalahno pihlja ... Narcise, moj vrt ... Kako je lep, zaraščen. Pa je tudi tvoj. Če imaš veselje z njim ... Fani! (*Nadvse ljubeznivo.*) Fa-ni ... (*Se ozre kvišku.*)
(*Zastor se spusti.*)
- ROBI (*Pred spuščeni zastorom se vživlja v konec predstave.*) Ha-ha-ha ... ha-ha-ha-ha ... Konec. Predstave je konec. Zatakni si jo za klobuk! Ha-ha!
(*Zunaj smeh in že vstopata skozi vežo MARK in LENA, otovorjena z veliko, mehko, zeleno preprogo. In zastor se do kraja razgrne.*)
- OBA (*vržeta preprogo na tla in jo razvaljata*) Pripeljali so ga! Hura! So rekli, je nujno! Liza ga je naročila! Se bomo valjali! Ne v čevljih! Sezujte se! Vsi!
- LENA
MRVAČ Gospod Mrvač, vi tudi!
(*se hitro vrača skozi vežo in se sezuje.*) Seveda, kajpa, mislite, da se ne bom!
- OBA LI-ZAA! TEE-PIH!
- LENA (*odyleče MRVAČA na preprogo.*) Lahko bi se šli kaj vzhodnjaškega.
- MRVAČ Hašiš.
- MARK Resno?
- LENA Jaz vem nekaj boljšega.
- MARK Liza. - Tepih so pripeljali.
- LIZA (*se nič kaj prožno ne vrača po stopnicah, neznansko je slabe volje, spravi pa skupaj vljuden smehljaj in grdo gledanje.*)
- MARK Oprosti, Liza. Res je prekrasen.
- LENA Res je prekrasen.
- MARK Mehek.
- LENA Mehek. Zelen. Prav takega sem si želela.
- LIZA (*pa naravnost k ROBIJU, ki že visi za šankom.*)
- ROBI (*se spravi pa nad LIZO.*) Zvoni!... Zvoni.
- LIZA (*Besna.*) Nič ne slišim. Kje zvoni?
- ROBI Jaz slišim.
- LIZA Kaj?
- ROBI Zvonjenje.
- LIZA Kakšno zvonjenje, kje ti zvoni? (*Tako je namrgodena, tako je zaposlena s tepihom.*)
- MARK Grem pogledat. (*Odide.*)
- ROBI (*grize v šank.*) Kristusjezusna ... Preveč govorim.
- LIZA Konec je tepiha. Hotela sem ga za v spalnico. Nazaj ga bom poslala. (*Za zjokati.*)
- MARK (*se vrne z debelo rjavo kuverto.*) Neka ženska ...
Oprostite ... Tole pismo ... Za vas, gospod Mrvač.
(*ga vzame in stlači v žep.*)
- MRVAČ
- MARK Je rekla ... da je nujno, samo to.
- MRVAČ Hvala. Ja.
- ROBI Kaj je notri, zakaj ne odpre ...
- LIZA Ro-bii! ...
- ROBI Noge mu smrdijo.
- LIZA Vse bomo pokvarili, konec je razpoloženja.
- ROBI Če je pismo nujno, ga je treba odpret ...
- LIZA Priporočeno, takoj se javite, osebno, prinesite s seboj zobno ščetko ... Mojbog! Koga slišim! Čajkovskega, Šesto simfonijo.
- MRVAČ Ne maram je. Tudi Čajkovski je ni maral.
- LIZA Da je ni maral?
- MRVAČ Podvomil je, ali je na pravi poti.
- LIZA Razumem. Lena, vi ste na vrsti.
- LENA (*izstrelj.*) Striptiz!
- MRVAČ Ooooo!
- LENA Neeee! - Drugače. Samo za ušesa. Slušni striptiz.
- LIZA (*Kar zavrti jo nazaj v šank.*) Smrklja. Moje ideje krade, opica.
- LENA O! Niste pripravljeni.
- MARK Liza, pridi že vendar, kaj sabotiraš!
- LENA (*Kot kakšna Sirena na preprogi, milo vabljivo.*) Ro-bi ... Gospod Ro-bi ...
- ROBI (*Znenada se sprožijo v njem obrambni mehanizmi, prvi korak k podleganju.*) Jaz sem docela

- nemuzikaličen.
- LIZA *(In tako oba složno v samoobtoževanju.)* Ti si zabaven. Jaz ... Samo kompliciram. Si zmišljujem. Ne vem, kaj hočem. Samo jočem ... Po desetih letih. Pa je čedalje huje. Morala bi kaj delat. Vem. Pa je tako obrabljeno, če rečem. Kako naj povem? Rada te imam. *(Ga objame, zasmrka.)* Tebe imam rada. In rada imam vse. Če imam tebe rada. Zakaj je tako, pa ne vem. Nič lepše ne bo, če bova zato, da bi nama bilo lepo, druge polivala z gnojnico. Kaj veš, kaj je v tisti kuverti. Mogoče so nogavice, iz domače volne, da ga ne bo zeblo.
- ROBI Liza! Ti si čedalje bolj ...
- LIZA A ne da!
- ROBI Trapasta.
- LIZA Še bolj trapasta.
- ROBI Še bolj trapasta.
- LIZA Moj ljubi, kako počasi se učiš. Ne veš, kaj vse tiči v meni.
- ROBI Kakšen teater.
- LIZA Kakšen še bolj pokvarjen teater.
- ROBI Kakšen poceni teater.
- LIZA In je ves res. Ne morem več, ne morem ... Lahek plen bom. Tako lahek.
(Ko tako napol objeta visita na šanku in se nacejata, drugi na preprogi nič krivi potrpežljivo čakajo na razplet tega bojkota.)
- ROBI V kakšen črn kot - če bi se potuhnil -
- LIZA Če bi se potuhnil -
- ROBI - in me ne bi našli.
- LIZA Jaz vem, kje ... Ko bo tema. Zginila bova. Čisto potihem.
- ROBI Sezul se bom.
- LIZA Ne pustit čevljev tukaj, ne pustit.
- ROBI Ti tudi ne.
- LIZA Obleka me tišči. Tu me odpni. Tukajle. Joj, ljubček si moj. Po tihem.
(se vse preveč obeša nanjo, o odhodu in še o čem ni nič gotovega.)
- ROBI Kaj si pa pil?
- LIZA Mešal sem.
- ROBI Jaz tudi.
- ROBI Sezul se bom.
- LENA *(Skrivnostno.)* Ni treba. Gospod Robi. Vam se ni treba.
- LIZA Tebi se ni treba. Vidiš, kako skrbijo zate. Ni se ti treba bati, v varnih rokah si.
(Na preprogi zdaj že prisostvujejo njuni predstavi, nič niso nestrpni, milo prizanesljivo bi radi pomagali obema.)
- ROBI *(Do kraja izgubljen.)* Kdaj je ženska lahek plen?
- LIZA Ko je zvrhano polna ...
- MRVAČ Mozarta.
- LIZA *(zapoje iz Don Juana.)* Reich mir die beide Hände, mein Schatz, ich liebe dich.
- ROBI Križana gora ...
- MARK Ključ.
- LENA Ključ -
- MARK Pravkar smo dobili ključ.
- LENA Ključ, ki odpira vsa vrata.
- LIZA Ključ. Do tvojega srca, Robi. Nikoli, nikoli več ne boš sam. Z mano boš ... Do konca sveta! Fani, daj znak za začetek!
(Ploskne in se nasloni nazaj na šank.)
(TRESK, gong.)
- LIZA Pa začnimo. *(Gre k njim na preprogo, poznavalsko.)* Vam je potrebna glasbena spremljava?
- LENA *(živahno pokima.)*
- LIZA *(poklekne k MRVAČU.)* Vaša pridna učenka.
- MRVAČ *(Tiše, kakor po dogovoru.)* Brahmsov klavirski trio, številka ena.
- LIZA Četrty stavek - allegro. Čudež se bo zgodil. Jaz trdno verujem, da se bo. Še tako zakrknjenega grešnika obsije božja luč. Še tako okorela ušesa nazadnje sprejmejo božjo besedo našega Johannesesa Brahmsa. In sploh, da bi iz tega neobvezno splošnega vendar

- že končno prišli na kaj konkretnega. Mark, poskrbi za temo!
- LENA Nee ... Strah me je teme. Zaprite oči!
- LIZA Ooo! O-hoo, pazi!
- LENA Mark, ti tudi. Gospod Mrvač!
- MRVAČ O, že? Joo-h-h, to pa moram, jo-h-h-h ...
- LENA Robi!
- ROBI *(se kot kakšen brodolomec, s hrbtom proti njim, z vso težo oklepa šanka.)*
- LENA Ostanite tam ...
- MRVAČ *(Zakriva si oči.)* Je kaj narobe? Nič ne vidim, nič ne vem ...
- LENA Tako ... Tako. *(Začne pri polni svetlobi.)*
- (BRAHMSOV KLAVIRSKI TRIO šte. 1, četrti stavek - allegro.)*
- LENA *(gre proti ROBIJU, mu odveže kravato in jih z njo nalahno oplazi kot s kosom svojega oblačila, se vrne in mu sleče suknjič in ponovi ceremonial z odlaganjem na preprogi in tako naprej. ROBI ko uročen strmi v LENO, ki - zanj, samo zanj - z milim pogledom in radostnim vriskom potegne s sebe oblekco.)*
(V hipu popolna tema. In nekaj časa tiho.)
- ROBI Ej ... Lena! ... Ostanite na mestu! Ostanete, smo zmenjeni ... To ni bila Fani. Že dve noči crkava. Če ni šla glavna varovalka ... Se pa nekdo igra z nami ... Ostanite na preprogi, se čujemo, ostanite skupaj! ... Tiho! ... Nekaj čujem ... Nekdo hodi ... Spet slišim ... Ima kdo šibice ... Pst! ... Kaj pa je to ...
(Znenada se ulije ploha nerazpoznavnih šumov in zvokov, ki treskajo na ROBIJA.)
- ROBI Kaj pada? ... Vsi hudiči, nehajmo! Kaj delate! Po meni pada! Kje ste? Bežite! Dol, v vrt! Skrijte se! Nismo sami! Križana gora ... Kaj pa je to? Cunje! Same cunje! ... Se slačite! Ste znoreli! Kdo si je to izmislil, koga poslušate, porkasvet ... Haha ... Saj ni res ... Kdo vse ima prste vmes ... Kje pa je ... Fani ... Oglasi se! Fani! ... LUČ! ... L U Č !
(Luč na njem.)
(ROBI je zakopan v kup gledaliških kostumov, grabi v prazno, se napol izmota iz kupa, v eni roki drži uro, ves je ovešen s cunjami, da ni za nikamor. Oder pa prazen, nikjer nikogar.)
- ROBI *(Sprva docela izgubljen.)* Kje ste ... Za boga milega. Tako pa spet ne, no! ... Kaj se gremo, kaj bi radi od mene ... Da vam še naprej foršpilam, kako bo! Ko bom sam. Za vse sam. Vsega sam kriv. V svetu ujed in hijen. Sam kriv. Sam si skuhal. Za vse sam. SAM! Naj grem v puščavo in tulim z volkovi! ... Lej, lej ... Ura ... Uro sem našel, Mrvač! Če ni to vaša stara, meni podtaknjena šklemf? Pravite, da je starinska, dragocena. Če jo navijete, pogledajte, saj sploh ni prava, pokrov odleti in je vse manj podobna uri. Fani se gre spet teater ... Se greste tudi vi ... V redu ... Prav ... Sem pa zraven. Kar vidim vas, kje ste ... Me vsi vidite? ... Ne me puščat na cedilu! ... Oja! Znam tudi ekstemporirat, če ne gre drugače, ne boste me ujeli! Oho, gong! Ga je spotoma zgubila, čarovnica stara, tisočletna, kam pa leta! Na katero inštanco ... Kdo nam bo pa zdaj skuhal kavo ...
(Udari po gongu, ki je pravi gong, nič več grd in zastrašujoč.) Haleluja! Spet sem na konju!
(Si brez reda pomerja kostume.)
Živ duh, s samimi instinkti obdan, in podkrepljen. Kdor nima duha, ima moralo! Vsak bo dobil nekaj. Vsak svoj delež. Kolikor je vložil noter. Za koliko se je kje pomujal ... Kaj za po tleh? Starinsko? Nič poštirkanega? Bo kdo delovnega pajaca? Kavbojke! Umor! Incest! Seksi strel! Naravnost v cilj! ... Usmerjenost živahnega duha, ljudje božji, jaz sem KONJ. Vprežen. S plašnicami. Podkovan. Za naše bele ceste ... Gospoda! Ta igrokaz! Prikaz! Izkaz! Splošnega in posamičnega stanja ... Kje pa je radost? kje pa je veselje? za tega duhá ... Le sem, le vkup! sem not! v krog, naokrog! do bosih nog ... *(Izzivalno pobobna po gongu.)* Lena! Lenčica, Lenka ... Poj, Lenčica, poj, zapoj! Kako nas ima na nitki. Pa brcamo pa revskamo pa hov-hov-hov. Hov! ... Če pa gre čez rampo - kakšen zahrbtnen, star, oguljen hišni prag - rampa. *(Je že v fraku, dvigne cilinder v pozdrav in menja korak.)* Sta pa že Fana pa Mrvač tu. Pa že pometata pred našim pragom. Nam pa že dasta vetra ... Pst! Zanima nas, kako nas ima pod kiklo. Mi smo vsi njeni otroci. Zgledni, hvaležni, nedolžni, nevedni ...
Lena, poj, pesmico, zapoj ...
(Promenira pred rampo, virtuožno maha s palico.)
Res ne vemo, kaj se gremo. Kaj vse znamo. Kaj čvekamo. S kakšnim ognjem se igramo. Delamo se, da smo mi. Gospoda, pomota. To je ona. Fani. In ona nas hrani. Brani. Saj

smo zaradi tega uporni, podivjani, ne? Posrani. O, it's funny! In z malo tega – zdaj temu, zdaj onemu – nas drži na vejatih. Malo med otroškim – in zoološkim vrtcem. Igrače in surovo meso. Banane! Nekaj za navit – in rjojenje med rešetkami. Hiša z največjo razprodajno izložbo! Najbolj odprto! Najbolj obiskano! Le not, sem not! v krog, naokrog! do bosih nog ... Najstarejša odprtina! Najmanj zaprta! Najmanj zanesljiva! Še manj varna, zastražena – psa bom pa zamenjal. Punca se pa počuti fino – Ima vse Zna vse – Si upa vse – *(Si popravi glaze rokavice.)* Po sivki diši. *(Gre za vonjem.)* Po senenih rožah. Rože so moja poguba ... Po dimu iz bukove gobe ... Iz moje mladosti ... *(Si popravlja ovratnik, vse ga tišči.)* Kako tišči dol ... Vraga, kaj tako nalaga ... *(Usta mu zevajo.)* Diši ... po ocvirkih, po repi ... v tistih starih, dobrih, od staranja že čisto črnih glinastih amforah ... *(Veselo bruhne na dan.)* Črna kuhinja! Fana! Sredi mesta kuriš, vse sajasto, saj nam bojo hišo zaprli! ... In bomo spet na cesti. MRVAČ! ... Me slišiš? ... Skoči na svojega konja, skoči! Galopiraj skozi njeno črno kuhinjo! Suni ji ogenj, suni! Zgrabi jo! Saj komaj čaka! Nate čaka! Vžigaj z možnarji! Slepilnimi raketami! Trese se zemlja, grmi! Poleti kot feniks v cirkusu! Vsi čakamo na tvoj krompir! ZDAJ ALI PA NIKOLI! ... Poj, Lenčica, poj! ... *(Galatno, v plešočem koraku promenira ob rampi in nas povede v šanson in vse do bara.)*

V kakšen črn kot
 V kakšen bližnji kot
 Če bi se potuhnil
 Za kakšen grm smuknil
 Kako diši otava
 Pa bi videl
 Pa bi zraven bil
 Kaj da tak ogenj
 Kje zgoreva il
 Kako diši otava
 Pa bi videl Pa bi zraven bil
 Kaj da tak ogenj Kje zgoreva il
 V katerem kotlu
 V čigavem loncu
 Gre h koncu naša slava.

(TRESK, Fanin gong.)

ROBI *(se ob tresku prekobali čez šank in nam izgine izpred oči. In že se prikaže za šankom, oblečen kot potepuh, z volneno kapo in v zamaščenem trenčkotu.)*

Hola! Nč ni dobr. Če se ne da povedat v enih treh stavkih. Si pa rešn. Razložiti je treba. Ja. *(PREKINITEV.)* U predalčke. Da lohka daš spet nazaj. Če gre kej narobe. Da veš, kje pa kolk si uzeu. Kje lohka daš spet nazaj. Nazaj dat je narbol važn. *(PREKINITEV.)* Če ne znaš – ti nč več ne pomaga. Pol si je treba pa zmišlevat. *(PREKINITEV.)* Pa hitr. Predn si drugi ne zmislijo. Hepiend al pa žalosn konc. Use ma žalosn konc al pa hepiend. Kaj boste? Iz kirga predalčka?

(Obrača prazne steklenice.) Ni več. Nč več. Use sprazneno. Pa ste bli vsi zraun. Ko se je praznlo. Ne edn več ne manj. Prazn. Prazn. Sam prazn svet. Kamr sežeš, z očmi al pa z rokam. Sama oblubljen zemla. Krompir v oblicah! Liza! Krompir v oblicah!

(SILOVIT TRESK, gong. In nič. Nobene lučne spremembe.)

ROBI *(gre gledat, kaj se dogaja.)*

Sam. Pa vztrajat. Ne gre drugače. Tak sem. Lahko sem drugačen. Pa bom še vedno JAZ. Jaz sam. Nisi sama, Liza. Nisi! Nikoli več ne boš sama! JAZ sem sam. Samo jaz. Mene poslušajo. Pa ne dolgo. Mene bojo zaprli. Normalno. Krepnu bom. SAM. Za vse sam. Sam, ko me gledaš samega. Sam, ko jokaš nad mano. Nisi sama! Imaš solze, imaš smeh, imaš mene ... SAM ... Za vse sam ... *(Hitro se temni, gosta tema.)*

ROBI Liz ... Liz ... Temna noč se je naredila ... Če se te še ni dotaknila ... Me slišiš? Tema ni tako gosta ... Lahko me slišiš ... Bom pa vpil. Na ves glas. Naj me čujejo. Vsi angeli nebeški in hudiči, kar jih je kdaj skotila Zemlja! L I Z A ! ... L I Z A A ! ...

(Znenada glasba. Razigran divertimento za flavto in klavir Dmitrija Šostakoviča, lahko tudi serenada za fagot Lucijana M. Škerjanca, ali pa kaj tretjega.)

(V sprevedu prihajajo: LIZA z bujno blond frizuro in oblečena kot cirkuška blagajničarka; LENA, široko nasmejana s črvivimi zobmi in v kostumu stare dame; MARK, napol

ROBI

akrobatsko gol Adonis; MRVAČ kot osrednja figura tega sprevoda, v srebrnem brokatnem sukniču kot pravi čarovnik, pred sabo potiska rokodelsko doma narejen nekakšen kolovrat na kolesih, ki ga vrti z ročico kot lajno. Na obodu vrtečega obroča in drugod po njem so nameščena raznobarna ogledalca, ta pa ujamejo žaromete, ki udeležence sprevoda kot sledni psi vztrajno iščejo in lovijo. Tako jih ta nedolžna ogledalca prestrežejo in z razkošnim pobliskavanjem razmečejo vsenaokrog.)

(očaran skrivaj spremlja sprevod, in ker je že kostumiran za to priložnost, se jim, ko najmanj pričakujemo, brezskrbno pridruži, lovečim žarometom, slednim psom, pa uide.)
(Diminuendo.)

(Gosta tema. In že se začne delati nov dan. Počasi prihaja, najprej s komaj zaznavno megličasto sivino-modrino - ne le na oder, tudi v avditorij - in to rojevanje dneva naj bo doseženo z maksimalnimi učinki, mnogo poezije - dokler se vsa hiša ne bo kopala v ščemeči luči dneva. To pa bo tudi začetek konca igre.) (Še pred zoro prelepo petelinje petje, v daljših časovnih presledkih, sredi med nami, nato na različnih krajih, in vedno bolj se oddaljuje.)

(O prvi zori prihaja LENA iz svoje spalnice, v pisani srajčici kot sanjska prikazen blodi po hiši, ko da bi zašla vanjo in ne najde ne izhoda ne vrnitve.)

(Neslišno prihaja po stopnicah LIZA, v jutranji halji. LENA odide na vrt, na bolj senčni strani jutra. LIZA se poda za njo, blizu sta si in vendar ko da bi ne vedeli druga za drugo.)

(PETELIN.)

ROBI *(prihaja glasno po stopnicah, veže si jutranjo haljo.)*

MARK *(iz sobe, prav tako.)* Ste slišali - ?

ROBI Kje je Liza?

(LIZA in LENA se počasi vračata, zdaj že skupaj.)

ROBI Kaj se dogaja - ?

LENA *(Tiše.)* Ne slišite - ? ...

MARK in ROBI *(odideta proti vrtu.)*

(PETELIN, zdaj že daleč.)

(Blizu odra nam skopa svetloba pričara košaro narcis.)

LENA Rože! ... Narcise!

(LENA in LIZA govorita izredno krhko, čutno opojno, in med njima in samo med njima se ustvari ozračje pristnega, čistega, ljubeznivega kontakta. Če bi bilo vse to res. Pa je ta elegična tvorba le podaljšana igra njihove družabnosti, preganjanje dolgočasia, na robu izumetničenosti. Ujeti sta v navzočnost obeh moških, enega starega in drugega mladega, sami po letih prav tako nezdržljivi, da bi lahko bilo dopadenje nad njunimi prizadevanji ubrano na iste strune.)

LIZA Kako opojno ... *(Počeneta h košari.)*

LENA Naj jih vzamem k sebi ... samo malo ...

LIZA Moje najljubše ... najdražje ...

LENA Pa bojo umrle ... v svojih belih oblačilih ...

LIZA Zdaj je jutro ... pa so se zbudile v veliki hiši ...

LENA Med velikimi ljudmi ...

LENA In morajo na vso moč dehtet ...

LIZA Da se lahko pogovarjajo z nami.

LENA Kako se razdajajo ... Nimajo veliko časa ... hitijo ... hitijo živeti.

LIZA Odhajajo. Poslovile so se ...

LENA Rade bi ostale. Pa morajo na pot. Na dolgo pot. Tako dolgo ...

LIZA Tako dolgo, da pozabimo.

LENA Slovo je najdaljše. Slovo je najslajše. Slovo je lepše od ... Vse ostane od njega. In nič.

(Vedro.) Nič ne ostane.

LIZA Lena, ostani. Ostani, ostani! Pridi ...

LENA *(Z narciso med prsti, samogibno odtrga cvetno glavo in LIZINA roka okamnelo počiva na njej, čez čas.)* Bom. Bom prišla ...

(ROBI in MARK se vračata.)

ROBI *(Tjavidan, ne prav zares in skoraj otožno.)* Kdo je potrgal narcise?

LIZA *(Radostno.)* Kdo ... Robi! ... Kako ti je naenkrat mar zanje.

LENA *(deli narcise.)* Navsezadnje morajo tudi one odigrati svojo vlogo.

- LIZA *(Z iztegnjeno roko da narciso ROBIJU, ko da bi mu cvetlica govorila.)* Najdražji, mili moj človek.
- LENA *(jo da MARKU.)* Kaj smo ti storile. Po srcu dober. Tvoje roke odprte ...
- LIZA *(jo da MARKU.)* Ne smeta nas zavreči.
- MARK *(se z licem dotakne njenega.)* Jaz sem jih potrgal ... Oprosti, Liza ...
- LIZA *(ponese njegovo roko k svojemu licu.)* Ti, Mark? Joj, Mark! ... *(Z drugo roko si zatisne usta in ni videti, ali jo lomi smeh ali jok.)*
- LENA *(jo da ROBIJU.)* Spominjala se vas bom.
- MARK *(očisti, popiha fotelj, si prižge cigareto.)*
- ROBI *(išče cigareto, počisti fotelj, preden sede.)*
Tam zunaj je, no, klobuk ... Klobuk.
- LIZA *(sede, MARK ji prižge cigareto, povsod mnogo dima.)* Kaj je prišel v klobuku ...?
- MARK
Kdo ...?
(Se spogledajo in LIZA buši v smeh in se že utiša.)
- LENA *(ne odjenja.)* Še še se pogovarjamo ... Še. Odkod rože, čigav petelin?
- ROBI *(Skoraj melanholično.)* Rože so naše. Petelin je Fanin.
- LIZA *(spet plane v neobrzdani in že tudi zadušeni smeh, nato vzdihne in izdihne.)* Ah ... Končano je.
- LENA *(napravi komaj zaznaven poklonček.)* Hvaležna sem.
- LIZA
Ne bi ostali ... še malo skupaj?
(Sedijo tako, da imajo avditorij pred sabo.)
- LENA *(ne sede.)* Vedno se po malem poslavljamo. Vsak stisk roke - vaja za zadnje slovo.
- LIZA
Oh, ne spominjaj me.
- ROBI *(MARK mu je dal cigareto, olajšan si jo prižge, veliko dima.)*
(Ropot. Zgoraj, na podstrešju, na mostu. Jeznorit, ko da bi kdo šaril med kuhinjsko posodo. Vendar nam še kako domač. In LENA vsa otrpne.)
- LIZA *(Na videz ravnodušno.)* Fani.
- ROBI Fani - *(Spokojno, olajšano pokimava.)*
- LIZA *(pokima.)* Muc je pa ostal zunaj.
- ROBI Muc - ?
- LIZA Črni muc.
(Zgoraj zabobni med kotli in ponvami.) *(Nenadna tesnoba - ko da so jo pričakovali in odrešuje, v zdenju, otopelosti, izčrpanosti - se naseli po prostoru, oči pa jim tavajoče iščejo in krožijo po avditoriju, se za hip ustavijo na določeni točki, se hkrati obrnejo tudi nazaj, in obrazi komaj krotijo in prikrivajo to neučakanost.)*
- (PETELIN zakikirika v neposredni bližini.)*
- LENA *(pohiti do rampe, nato pa se kakor zasačen otrok kradoma umika v najtemnejši kot, zdaj pa je že svetel dan in nikjer ni takega kota, svetloba preži nanjo, svetloba avditorija, svetloba, ki ji ničesar ne uide, skriva se za košaro cvetja, povsem naravno.)*
(In zastor se brez zveze s čimerkoli samodejno, tiho spusti.)
(MRVAČEVA vrnitev pa je že stvar srečnega aranžmaja s košaro cvetja in seveda razkošnega KLAVIRSKEGA TRIA. Sklenejo se v polkrog, ki naj bi se v veselju nad ponovnim snidenjem nadaljeval in vključeval še avditorij v zaključen krog.)

Konec igre

Prva verzija igre je bila natisnjena pri Založbi Obzorja l.1981, uprizorjena pa v SLG Celje v režiji Francija Križaja. Pindarova Oda 2 je na novo napisana in končana januarja 2013.

J. Ž.

Zgornji naslov tega teksta nas ne sme zavesti. Ne gre za človeka, pripadnika neke rase, nekoga iz slovanskih narodov, naslov Slovan je v letih pred prvo svetovno vojno imela revija, mesečni časopis, ki sem ga pred časom spet odkril v domači knjižnici. To o hišni knjižnici je mogoče pretiravanje, čeprav je pri meni veliko knjig razporejenih in zloženih na primernih policah po zbirkah ali po nekih drugih kriterijih, ki sem si jih pač zamislil.

In zdaj pride nekaj prav nenadejanega: zadnje veliko jesensko deževje in potem poplave, ki so sledile, so naredile v našem kraju veliko škode. Tudi pri meni je prodrla v kletne prostore hiše podtalnica in poplavila za kakih deset centimetrov vse, kar je bilo na tleh oziroma nizko spodaj. In ko sem vodo po nekaj urah borbe s svežim dotokom uspel s črpanjem in z odtokom v kanalizacijo odstraniti, sem kar planil na tisto, kar je bilo mokro, premočeno. Med drugim sta mi tedaj prišli v roke tudi dve veliki knjigi, ki sem ju takoj spoznal po specifičnih platnicah. To sta bili knjigi zvezkov revije, kot bi temu rekli danes, Slovan. Slovan je bil, kakor piše na prvi strani, mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. Urejeval ga je Fran Govekar, tiskal pa Dragotin Hribar v Ljubljani. V eni teh knjig so vezani izводи letnika 1904–5, v drugi pa letnika 1913, ki pa ga je urejal Fran Ilešič.

Ko sem v glavnem saniral kletne prostore, sem se lahko posvetil tema dvema knjigama. Nasledil sem ju po pokojnih starših. Od kod, kako in kdaj sta prišli k nam, ne vem, spomnim pa se, da sem kot otrok listal po njiju, česar mi očitno niso preprečili. Morali sta me prav posebej zanimati, ker je nekaj listov natrganih, nekaj pa jih tudi manjka. In povsod po knjigah, kjer je kaj večjih belih površin, sem risal in tudi kaj napisal. Ko zdaj gledam te moje »izdelke«, poskušam ugotoviti, koliko sem bil star, ko sem se tako nepotrebno in neprimerno igral na listih sicer dragocenih knjig. Seveda pa tedaj ni bilo na voljo papirja, na katerega bi se kot otrok izražal z risbo, pa tudi s kracarijami. Nekaj risb je zagotovo iz časa, ko še nisem hodil v šolo, nekaj pa je že bolj zrelih, kar pomeni, da sem imel knjigi na voljo nekaj let. Zato sem ju takoj prepoznal, ko sem v poplavljeni kleti delal red.

Listanje po knjigah me je spomnilo na našo revijo Odsevanja. Odsevanja so revija za leposlovje in kulturo. Ves čas, že od začetka pred

več kot tridesetimi leti. Če pogledamo kazalo Odsevanj, razberemo, da je vsebina predstavljena v naslednjih sklopih: poezija, proza, dramatika, esejistika, priloga, film, kultura (št. 87/88). To se ponavlja iz številke v številko. Če pogledam v kazalo Slovana (leto III, 1904–5), tam stoji: pesmi, pripovedni spisi, dramatski spis, poučni in znanstveni članki, listek in slike. Podobnost? Več kot očitna. Ko sem to ugotovil, sem bil prav vznemirjen. Je to zgolj slučaj? So ustanovitelji in prvi tvorci Odsevanj imeli na voljo nekakšen kažipot? Je to logična vsebina in razpored tem, kakor jih je naš narod potreboval in so mu bile domače v davni monarhiji pa spet še v sodobnem času, ki je z Odsevanji časovno razpet med dve državi (bivša Jugoslavija in zdaj Slovenija)? Odgovorov na ta vprašanja ne poznam. Nemara bi bilo zanimivo raziskati okoliščine nastajanja revije Odsevanja in ugotovitve dodati v njeno že popisano zgodovino.

Zadnje dni sem prebral kar nekaj pesmi in različnih tekstov iz zbornikov Slovana. Slovenščina tistega časa je bila seveda precej drugačna, kot jo imamo in uporabljamo danes. Preseneča pa obsežnost tem in nič kaj skrita vse-slovanskost. Za avstro-ogrske dežele, poseljene s Slovani, se to zdi logično, manj pa za ruske, srbske in še nekatere narode, ki so tudi obsežno prisotni s prispevki. Kot primer naj navedem reportažne zapise z balkanskega bojišča, kar pomeni sledenje in popisovanje dogodkov v času prve balkanske vojne, pa opis obiska pri Levu Tolstojem v Jasni Poljani in podobno.

Da se ne bom zgubil v naštevanju in modrovanju, za kar nisem dovolj usposobljen, bom pripisal črtico Ivana Cankarja z naslovom Študija v gledališču. Zdi se mi primerna za vpogled v vsebino Slovana, čeprav je kar obsežna. Ampak v reviji je še več tudi daljših in podobno vsebinsko naravnanih tekstov.

Študija v gledališču

Spisal Ivan Cankar

Žareč nedeljski popoldan. Vse dvorišče, s peskom posuto in visoko ograjeno, je bilo še v solncu. Zadaž na verandi, za stopnico višji od dvorišča, so se gnetli ljudje v soparni senci. Vse mize so bile tam zasedene; kmalu pa so se polnile tudi dolge vrste miz na dvorišču. Večji del občinstva so bile ženske; delavke in služkinje. Kljub vročini so bili vsi obrazi veseli in polni življenja. Žarko so se svetile neokusne pisane

bluze, svetile so se velike umetne rože na staromodnih klobukih. Tudi otrok je bilo veliko; kričali so in se podili med mizami. Natakariji v obnošenih, mastnih suknjah, z umazanimi ovratniki in umazanimi servijetami so begali od mize do mize, potni, zasopli.

V ozadju dvorišča je stal dolg in ozek oder, skoraj meter visok, s sivo plateno streho pokrit in brez zastora. Na tleh je ležala zaprašena, na robih razcefrana preproga; če je stopil igralec s težkim korakom, če je pokleknil v strastni ljubezni, ali če se je zgrudil ubit, se je vzdignil iz nje oblak prahu. Ob odru je stala lesena koliba, velikemu vaškemu stranišču podobna. Na vegastih durih je bil nabit papir in na papirju je bilo zapisano: »Garderoba za igralce.« Na odru ob kulisi je slonel zelo malomarno mlad fant v posvalkani obleki in zelo predrznim, pobalinskim obrazom; v roki je držal zvonec, pred njim na tleh je ležala harmonika. Duri v garderobo so se odpirale in zapirale: prikazala se je debela ženska v rdeči obleki, z razgaljenim vratom in z napudranim obrazom. Za njeno ramo se je vzdignil koščen moški obraz, zlovoljen in zaspan.

Fant je pozvonil. Izza mize na verandi se je vzdignil plečat človek v starikastem fraku; premeril je dvorišče z dolgimi koraki, ozrl se je po mizah in je poskočil na oder. Po izpitem, sivkasto bledem obrazu, po frizuri in po sladko prijaznem pogledu je bil podoben brezposelnemu natakariju. Levo roko je položil na prsa, jo pritisnil ob hlačni rob in se poklonil globoko, tako da je pokazal plešo. Brez besed. Nato se je okrenil, šel z usmerjenim korakom in resnim obrazom preko odra in se je napotil v garderobo. Bil je pač direktor. Fant je pogledal za njim, nasmejal se je pobalinsko in je pozvonil vdruhič. Takoj se je odprla garderoba nastežaj in prikazali so se ljudje, čudno oblečeni - v pisane cunje, kakor jih prodajajo starinarji za predpust. Na ženskah se je vse bliščalo od pisanih trakov, rudečih bluz in predpasnikov, od zlatih ovratnic in zapestnic; moški so imeli majhne klobučke z velikanskimi peresi, telovnike s srebrnimi gumbi, zelene suknjice, petelinje hlače, naga kolena in zelene nogavice. Občinstvo je uganilo takoj, da je to kmečka nošnja in veselo, odkritosrčno ploskanje se je razlegalo po dvorišču od ograje do ograje. Že so se gnetli na cesti ljudje, fantje so plezali na ograjo in so strmeli z velikimi radovednimi očmi.

Najprej tragedija. Nikjer ni ohranjena stara grška tradicija tako natanko kakor na predmetnih odrih, na tistih zapuščenih vrtilih in dvoriščih, kje si je bila postavila narodna umetnost svoj šator. Žalost najprej in potem tolažba, veselje in ples. Tako si oddahne prestrašeno srce,

dobi opore za klaverno sedanjost in upanje v prihodnost.

Kolikor se spominjam, je bila tista tragična pantomima zelo viharna, polna globokih konfliktov, krvavih spletk in pretresljivih katastrof. Zdelo se mi je, da je stvar vse preveč krvoločna in da bi Hamlet ne bil zadovoljen z njo. Toda spoznal sem kmalu svojo zmoto in ves osramočen sem se zavedal svojega pokvarjenega okusa. »Bolehav sem od trudnobledih misli.« Zakaj občinstvo je ploskalo, žareli so obrazi, od tragičnega sočutja so bile solzne strmeče oči.

Nastopili so v tragediji različni ljudje: tihotapci, divji lovci, žandarmi, kmetje, nastopil je celo neki vitez ali kaj, s svojim spremstvom. Najbolj pošteni in ljubezni občinstva vredni so bili seveda tihotapci in divji lovci. Poglavar tihotapcev je bil, kakor drugače ne more biti že izza Karla Moora časov, mlad in lep fant, ki ga je bilo življenja neprijazno valovje vrglo na prod. In zaljubljen je bil. Srečno, kakor tudi ne more biti drugače. To se je videlo takoj v prvem prizoru. Ampak avtor se ni ukvarjal veliko z ljubeznijo; objem, poljub in takoj so pričeli streljati. Ne vem več natanko, zakaj. Nekdo se je zgrudil in so ga odnesli. Nato se je vrnil iz garderobe, oblečen kakor žendarm; to se pravi, na dolgi suknji je imel svetle gumbe, še večje pero na klobuku, na rami pa puško. In streljali so dalje. Oče je streljal na hčerko, poglavar na očeta, žandarmi na poglavarja, tihotapci na žendarme in vitez s svojim spremstvom na vse ostale. Lep in pretresljiv je bil konec. Vse mrtvo, tiho. Sredi odra, med mnogimi trupli, leži poglavar, smrtno ranjen. Črni kodri pokrivajo blede čelo, desnica se krčevito oklepa puške, levica pa počiva na rami - nje! Ona kleči pred njim, globoko sklonjena, bujni, svetli lasje ji lijo na rame, na prsi. Tudi ona je blede. »Še en poljub, moj dragi - a ne v slovo!« In ko pada njegova glava, ko umirajo njegove velike oči, poseže njena roka za bluzo, vzame svetlo bodalce in -

No, kaj bi pravil; genljivo je bilo! Navdušeni vzkliki, burno ploskanje, solze v marsikaterih očeh. Ljudje v pisanih oblekah, ležeči vse križem po odru, so nenadoma vstali, stopili so v vrsto in so se poklonili. Tudi poglavar je vstal in se je poklonil s trudnim nasmeškom. Nato so se napotili v garderobo, zasopli, potni, neblago dišeči. Fant je sedel na stopnice ob odru, vzela je harmoniko in je zagodel. Od mize do mize je hodila debela, neuljudna ženska z bradavico na nosu in je pobirala novce.

Nato humor. Prikazal se je na odru direktor sam v visokem belem cilindru, haveloku in svetlih kariranih hlačah. Za njim je prišel harlekin v zelo širokem, belem in rdečepikastem

dominu. Gospodar in hlapec. Harlekin je bil namreč hlapec. Priletjen je že bil, skoraj sključen, z neumnim, vsakdanjim obrazom in s plahimi, vodenimi očmi. Od začetka sem mislil, da ni nič smešnega na tem človeku; pa sem se motil, zakaj komaj je stopil na oder, se je razlegel glasen krot od ograje do ograje. In smejal se je tudi harlekin sam; tisti ubogi, neumni, z moko na debelo potreseni obraz se je režal široko in tiste vodene oči so buljile v občinstvo pol plaho in pol zadovoljno. Komaj se je zasmel, se ozrl, mu je priletela krepka klofuta; sklonil je glavo in se je režal dalje, oči so gledale prav tako plaho in zadovoljno. Spet klofuta. Gromko ploskanje, viharen krot. Smehljal se je celo direktor sam in je udaril tretjokrat. Na vsak način je bil to jako dober harlekin. Komedija se je šele pričela. Harlekin je nosil gospodarjev fotografični aparat; gospodar bi rad fotografiral; harlekin pa nikakor ni mogel postaviti palic, zmirom mu je spodletelo in aparat je ležal na tleh. To je bila komedija. Tleskalo je neprestano, padalo, tleskalo. Ne vem, kako se je stvar končala, ali toliko je gotovo, da je bilo vse lepo in kratkočasno. Še med kulisami, ko se je napravljal z odra, je dobil harlekin klofuto in se je opotekel v garderobo. Direktor se je s prijaznim nasmeškom poklonil ter se napotil za njim. Fant je zagodel.

To je bil humor, za nazadnje pa je bilo treba še naslade. Široko se je zarežal fant ob odru, bolj nego kdaj je bil pobalinski njegov obraz. Sedel ja na stopnicah in je godel razposajeno poskočnico.

Napol so se odprle duri garderobe in pristopicala, priskakljala je drobna suhotna ženska. Oblečena je bila v zelo kratko, pisano, čipkasto krilce, vrat je bil globoko razgaljen, tudi roke so bile gole; na drobni glavi se je vzdigala velikanška frizura. Obraz je bil majhen suh, na debelo našminkan in z moko potresen; obrvi so bile pobarvane, karminasto pobarvane so bile tudi tanke ustnice. Stopicala je, skakljala in priskakljala na oder. Na verandi so moški vstali, zleknili so vratove in se muzali zadovoljno. Ženska se je poklonila nalahko, brnila je z nogo in je pritisnila roke na prsa. To je bilo zelo lepo. Ali ko se je priklonila, so se pokazale ostre kosti pod vratom, pokazale so se tudi žile po rokah; rdeča komolca sta bila jako špičasta in nič manj špičaste niso bile rame. Veselo je zagodel fant in ženska je vzdignila noge. Kaj bi rekel? Prijetno so plavale roke po zraku, noge so bile tu, tam, prevračale so se čudovito in so brcale, da je bilo človeka sram. Pobalin je naposled prenehal in v tistem hipu je stala ženska mirno sredi odra, noge nekoliko krive, zasopla in potna; solnce je prav tedaj prisijalo preko strehe in ji je sijalo na

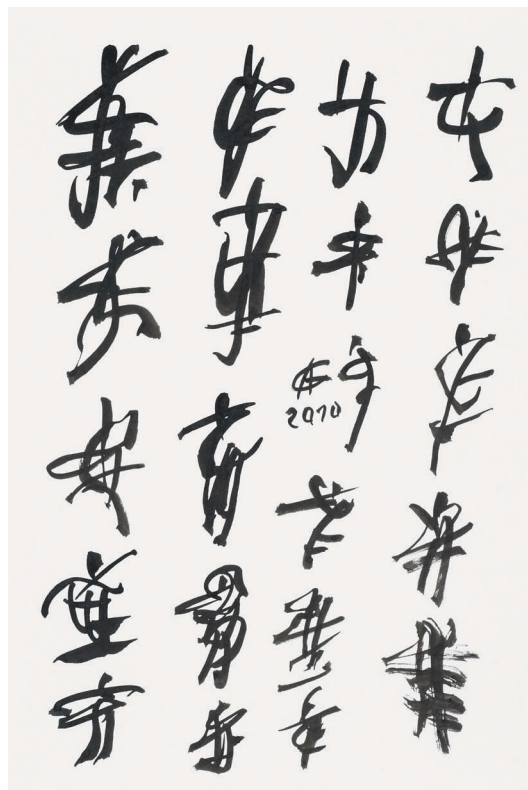
suhi obraz; tenek curek potu ji je tekel preko lica in se je mešal s šminko in pudrom. Nasmehnila se je in tedaj se je pokazalo, da v zgornji čeljusti ni imela vseh zob. Moški so ploskali z debelimi rokami in ženska se je poklonila, na karminaste ustnice je pritisnila prste in razprostrla roke. Fant je zagodel...

Solnce je žgalo in zatoхло je bilo na dvorišču kakor v zakajeni kavarni. Natararji so sopli naglas; pot jim je lil od čela. Obrazi so goreli od vročine, od pijanosti in od razkošja. Pobalinski se je režal fant na stopnicah in je godel neprestano; ženska je plesala...

Kako je bilo dalje, ne vem. Najbrž zmirom spet od začetka: tragedija, gluma, ples... Še od daleč sem slišal navdušeno gromko ploskanje in vesele vzklike.

Šel sem po široki cesti in sem prišel do majhnega, zaprašenega parka z nizkim, od sonca ožganim drevjem. Ob parku je bil nasut, Bog vedi čemu, velik kup ilovice. Okoli kupa se je gnetlo veliko število otrok.

»Kaj pa je, fant?« - »Teater!« mi odgovori bosožec, pogleda me komaj postrani in strmi izbuljenimi očmi na oder. Oder je bil namreč tisti kup ilovice. Tam je stalo troje fantov, kuštravih pobalinov z bosimi, umazanimi nogami in hlačami do kolen. Lesene meče so imeli v rokah in so

Andrej Grošelj, Gibanje čopiča, 2010,
tuš na papir, 30 x 20 cm

si stali nasproti z razgretimi obrazi in bleščečimi očmi. Enemu izmed njih je curljal od čela tanek rdeč curek; ni se obrisal in najbrž tudi čutil ni. Iluzija, samoprevara se je umikala resnični strasti, na odru in pod njim. Dogovorjeni program je bil pozabljen, kri je bušila v glavo, oči so vzplamtele. »Udari! Bij!«...

Da, to je bila resnica, to je bila strast, je bila življenje! Ne tisto otročje, pomehkuženo igrakanje s strastjo, ne tista zlagana vzbujenost, ki se izpremeni naposled v sladko razpoložnost: »Saj ni nič!« Krvi dajte, resnične krvi!...

O ti pomehkuženi čas! Kje ste že gladijatorji? Zahtevati je treba žival, ki bi tako rada grizla; tako rada bi pila kri in limonade ji dajejo! Samo še v naši nedolžni mladini, samo še v nepokvarjenem srcu našega preprostega naroda živi natura in resnica. O, učite se od njih, da ni sramota sneti masko z obraza, usehlega od poželenja in duhati vročo kri. »Bodite kakor otroci!«

Šel sem dalje in na misel mi je prišel Maeterlinck. Bog vedi, zakaj ravno Maeterlinck, ampak tako mi je bilo, da bi se zasmel naglas.

Z lepim in koristnim naukom v srcu sem šel po svojih potih.

Tako dojema in opiše Ivan Cankar nivo in popularnost ljudskega, predmestnega gledališča pred sto desetimi leti. Vredno se je živeti v tisti čas in slediti poglobljenemu razmisleku in zapisu našega literarnega mojstra, ki je znal biti presneto jasen in prepričljiv. Kje pa smo sedaj, dandanašnji? Seveda imamo profesionalna gledališča, opere, balet, celo nastop Ane Netrebko se zgodi, nasploh je veliko prireditev, kjer pa se skoraj izključno pojavlja le družbena smetana, ponavadi ena in ista publika, državljani, ki finančno zmorejo vstopnine, ki so nemara celo sponzorji, predvsem pa tista skupina, ki se rada kaže, da ji ne pade družbeni raiting, kot se temu reče. Pa saj pred sto leti ni bilo nič drugače. Zagotovo ne, le da je bilo družbene smetane manj in ni bila samo narodova, ker tedaj še ni bilo sledu o lastni državi. Preprosti ljudje so se družili zato, da so se zabavali, manj pa zato, da so se kazali. Ker pa imamo danes vsemogočno televizijo, kar ni primerljivo z avditorijem in odrom, kot ga opisuje Cankar, se velika večina državljanov navdušuje in naslaja z oddajami, kot so že popoldan mehiške zgodbe tipa Zakon ljubezni, potem pa kar po vrsti dan za dnem Moja Slovenija, Slovenija ima talent, Gostilna išče šefa, Na zdravje in tu je tudi Mati domovina, kar je sveže izumljeni festival domoljubnih pesmi, in še več takih veselosti. Da o nastopanju narodnozabavnih ansamblov, ljubiteljskih gledaliških skupin, gasilskih veselicah in podobnem ne govorim. Če je Cankar ugotovil,

da ljudstvo želi in potrebuje tragedijo, humor pa še naslado, potem mu snovalci zabave in nova tehnična sredstva vse to ponujajo tudi sedaj. In ker vse tako kar vztraja, ne odide iz repertoarja, pomeni, da je ta pravo, da je zadetek. Narod ima tragedije, ima humor, in naslado. Glede pokavcev, malih in malo večjih, naših naslednikov, njih kupi peska ne zanimajo, jih niti ne znajo najti, saj imajo mobilce vseh tipov in zmožnosti in seveda računalnike s svetovnim spletom in socialnimi omrežji. Tako je pred njimi ves svet kot oder.

Toda nekdo in nekaj mora biti drugačen in drugačno, se mora izpostaviti in truditi za kulturno ponudbo, ki naj izobražuje, zadovolji del populacije in da prostor ustvarjalcem v kulturi, da se pokažejo, izpostavijo. Žal, predvsem lokalno je to mogoče revija Odsevanja, predstavljam si pa, da je nekoč to bil Slovan. V kakšni nakladi je izhajal in kako so izdajatelji shajali finančno, ne vem. Do tega se nisem uspel dokopati. Vem pa, kako je z Odsevanji.

Kadar gre ljudem slabo, tako je bilo po tedanjih merilih malo pred prvo svetovno vojno, se povezujejo, družijo in ob tem iščejo ventile sprostitve in pozabe, torej morajo videti tragedijo drugih in se naslajati. Pa tudi v sedanjem času gre ljudem spet slabo, poznavalci pravijo, da bo še slabše, kar vspodbuja nagnjenja, ki so podobna, če ne enaka, kot pred sto leti.

K tem mislim bom citiral še mnenje odličnega Slovence, kot stoji v Slovanu, o revijah in revijalnih listih tistega časa. Tako je pisal uredništvu revije: Povedal bi rad, kar čutim kot naročnik in z menoj še marsikateri. Meni se zdi teh revij preveč za navadno naobraženo meščansko rodbino, ki je pri nas večinoma uradniška ... Zdi se mi za naše revne razmere nepotrebno cepljenje duševnih in materialnih moči za izdajanje (več revij) ... Enega ali dva letnika znabiti napolnijo in s tem izčrpajo svoje zaloge, s katerimi dozdej niso vedeli kam, potem pa bo zmanjkalo sotrudnikov, naročnikov pa brez dvoma že prej. Za literata je seveda zanimivo, če je več listov, za navadnega inteligentnika pa je tega preveč, zlasti preveč za žep, če bi moral še naročiti kako strokovno stvar, kako glasbeno revijo, nove knjige in skladbe ...

Sto let staro mnenje »odličnega« bralca revije Slovan. Je vredno razmisleka?

Kako bo pa čez naslednjih sto let?

Peter Petrovič

Da bi spregledal, ne hodi k okulistu.

Andrej Brumen

Projekti v organizaciji Kulturnega doma Slovenj Gradec kot producenta in koproducenta v okviru Evropske prestolnice kulture MARIBOR 2012

ESEJISTIKA

Kulturni dom je v kulturno razvpitem letu 2012 imel izjemno priložnost, da ob sofinanciranju zavoda *EPK Maribor 2012* in *Mestne občine Slovenj Gradec* izvede kar tri kulturno-umetniške projekte.

Mrežni projekt *Filmske delavnice Luksuz produkcije*, ki so potekale med 17. marcem in 1. aprilom 2012 v *Kulturnem domu Slovenj Gradec*, je pritegnil deset mladih radovednežev, ki so ustvarjali pod mentorstvom skupine *Luksuz produkcije* iz Krškega in režiserja dr. Uroša Zavodnika. Projekt je bil predhodno predstavljen na »odprtih vratih za projekte EPK« Mihi Černecu, producentu filmske vzgoje za mlade, in režiserju Vladu Škafarju, vodji mrežnega projekta, ki sta ga z veseljem podprla. To je bila pravzaprav obsežna idejna zasnova trajnostnega izobraževalno-ustvarjalnega projekta filmske vzgoje mladih, ki jo *Kulturni dom Slovenj Gradec* že nekaj časa organizira skozi šolski in gimnazijski filmski abonma. Končni izdelek omenjene delavnice, film z naslovom *Bom j's plačal* v dolžini 4 minut, je posnet v Slovenj Gradcu na različnih lokacijah in med drugim vsebuje panoramski posnetek mesta ter ga s tem tudi promovira. Objavljen je na portalu YouTube (<http://www.youtube.com/watch?v=imEz7gXBcHE>) in je prejel priznanje na festivalu kratkega filma *Videomanija*, ki poteka pod pokroviteljstvom *Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport* ter *Zavoda RS za šolstvo RS*. Projekcijo skupaj z ostalimi filmi, ki so nastali v partnerskih mestih, načrtujemo v *Kulturnem domu Slovenj Gradec*.

Drugi projekt je nastal v koprodukciji *Miniteatra* iz Ljubljane in *Kulturnega doma*. To je multimedijška predstava *Zvezdica Zaspanka*, ena najpriljubljenejših slovenskih pravljic z univerzalnim sporočilom, da lahko z dobroto, ljubeznijo in s čisto mislijo premagamo zlo, katere zgodbo je skoval naš veliki, vsestranski Fran Milčinski - Ježek. Kot že rečeno, gre za multimedijško predstavo, ki jo je režiral Robert Walzl, direktor in ustanovitelj *Miniteatra Ljubljana*, gledališča s širokim ustvarjalnim spektrom. V tej predstavi ima pomembno vlogo tudi zvok, ki ga v živo pred publiko gnete Miha

Ciglar, v predstavi pa nastopa več slovenskih igralcev. V vlogi *Zvezdice* je odlična igralka Nina Ivanišin, članica *SNG Drama Ljubljana*, ki je domače in tuje kritike navdušila v filmu *Slovenka* Damjana Kozoleta, v alternaciji z nadarjeno študentko *AGRFT* Marušo Majer, poleg njiju pa tudi mladi igralec Tadej Pišek ter pisar in igralec Igor Štamulak, član ansambla *Gledališča Koper*. *Zvezdica Zaspanka* je s svojo enostavnostjo in likovno didaktičnostjo namenjena otrokom, hkrati pa s svojo globalno in človeško temo, strukturo in angažirano animacijo ter z direktnim sporočilom zgodbe nagovarja vse starostne skupine. Ena najbolj branih slovenskih pravljic ima obenem mednarodno vsebino, s povezovanjem urbanih okolij in tehnoloških dodatkov z naravo in vesoljem pa se postavlja v sodoben kontekst ter v trenutno družbeno-politično situacijo. Premiera se je zgodila 3. decembra v *Kulturnem domu*, nato pa poletela po vsej Sloveniji, pripravljajo pa tudi gostovanja v Bosni in Hercegovini ter Srbiji.

Kot tretji in tudi naš največji pa je za nami uspešno izpeljan festival *SLOVENJEGRAŠKO POLETJE 2012* v organizaciji *Kulturnega doma Slovenj Gradec*, ki je bil prav tako finančno podprt s strani *Evropske prestolnice kulture Maribor 2012* in *Mestne občine Slovenj Gradec*. Ravno tovrstna podpora je pripomogla k pestremu festivalskemu programu. Naš namen je bil, da vsak okus pride na svoj račun, da predstavimo kvalitetne umetnike svetovnega kova, ki pa jih pri nas iz različnih razlogov še ne poznamo. Eden od namenov *Evropske prestolnice kulture* je prav spoznavanje svetovne umetnosti, različnih kultur, se pravi spoznavanje novega, raznolikega in drugačnega. Širjenje obzorij. Tako smo med 22. junijem in 31. avgustom gostili 66 različnih glasbenih in lutkovnih skupin ter posameznikov, folklorne skupine, eno gledališko in dve akrobatski skupini iz petnajstih držav sveta. Da bi Vi, spoštovana publika, bili dobro obveščeni o festivalu in njegovi vsebini, smo posebej v ta namen natisnili časopis *Slovenjegraško poletje*, v katerem ste lahko prebrali podrobnosti o izvajalcih. Pa jih naj

na kratko omenim: otvoritveni koncert, ki je bil hkrati posvečen državnemu prazniku, je odigral *Pihalni orkester* iz partnerskega mesta Velenje, vsako soboto dopoldan smo poskrbeli, da so naši najmlajši imeli nasmejana lica ob lutkovnih predstavah, na svoj račun ste prišli ljubitelji klasičnega in modernega džeza, starega in progresivnega roka, etno glasbe tudi iz Indije in Peruja, ljubitelji resne glasbe ste lahko slišali vrhunske interpretacije domačih in tujih poustvarjalcev, slišati je bilo klapo iz Dalmacije, domači pihalni orkester, nekaj naših projektov v okviru *EPK 2012*, najbolj pogumni ste lahko preverili svojo korajžo na Slackline delavnicah in da ne naštevam preveč, Vas vabim, tiste radovedne, da si na naši spletni strani www.kulturni-dom-sg.si pod domeno »arhiv« desno zgoraj ogledate program in fotografije tega poletnega festivala.

Iz naše evidence je razvidno, da se je na festivalu zvrstilo nekaj več kot 16.500 poslušalcev na štirih različnih lokacijah. Osrednje dogajanje smo po tehtnem premisleku predstavili v središče mesta, na Trg svobode, čeprav smo še vedno mnenja, da je lokacija v atriju graščine *Rotenturn* estetsko in akustično najprimernejša. Razlog za tovrstno spremembo je dolgoletno opažanje, da so sedeži v atriju precej samevali, mesto pa je bilo polno radovednih sprehajalcev, ki pa žal niso opazili, da atrij graščine ponuja enkratno večerino doživetje.

Na vsebino in pestrost programa smo ponosni in bi si tega želeli še v prihodnje. Dober odziv je tudi iz drugih regij in krajev, prav tako pa smo stkali vezi z izvajalci od drugod ter pričeli z izmenjavami in različnimi sodelovanji, s tem pa dosegli enega od namenov *Evropske prestolnice kulture 2012*.

Mesto je vsekakor živelo v poletju in ob tej priložnosti bi se radi zahvalili vsem, ki ste bili na kakršenkoli način vpleteni v poletno dogajanje. Stanovalci Trga svobode, hvala za strpnost, marsikdaj niste mogli k počitku ob humanih urah, lastniki Železnikarjeve hiše, hvala, da smo lahko skladiščili vso opremo pri vas, hvala gostincem, gospodoma Petru Leskovarju in Simonu Potniku za garderobe v *Elizabetinem domu* ter koncerte v *Špitalski cerkvi*, prav tako za strpnost, hvala moštvu *MKC* za rezervne lokacije ob slabem vremenu, hvala uslužbenecem *Mestne občine Slovenj Gradec* ter gospo-

du županu za vso pomoč in podporo, hvala vsem javnim zavodom in nenazadnje kolektivu *Kulturnega doma* za požrtvovalno delo.

Ker smo kot organizator bili mnogokrat izpostavljeni kritikam, konstruktivnim pa tudi neutemeljenim, naj si drznem, kot organizator, podati »contra reprehensionem«.

Z vidika radovednega poslušalca je nenavadno, da se ljudje ne pustijo presenetiti z novimi, neznanimi zvrstmi in izvajalci, kljub temu da so bili vsi dogodki brezplačni in so po večini trajali le uro in pol. To se je pokazalo ravno pri teh, manj znanih umetnikih, ki jih zaradi naše neukosti ali oddaljenosti še nismo spoznali, so pa visoko cenjeni v državi, iz katere prihajajo. Najbrž zaradi človeštvu vse bolj dragocenega umetnega privida elektronskih medijev, katerim ni težko posvetiti večino svojega življenja in v celoti najedajo naš »level intelligendi«? Nehote mi je bilo opaziti, da so za večino obiskovalcev takšni in temu festivalu slični dogodki čisto samoumevna, skoraj nebodigatreba procedura. To sklepam predvsem zato, ker se je nemalokrat pripetilo, da imajo poslušalci ogromno povedati, na ves glas in to ravno takrat, ko so na odru, samo za njih, iz daljnih dežel, ustvarjali in poustvarjali vrhunski glasbeni gostje, s tem pa motili tisto radovedno peščico, ki nam je spoznavanje neznanega v veliko zadovoljstvo. Najbrž bi bilo treba pobrati vstopnino in bi tako bilo poslušalstvo bolj spoštljivo in dovetno!? Tudi prihod občinstva na koncerte je bil deležen velike zamude. Nekateri so prispeli tik pred koncem. Nemalokrat je, iz spoštovanja do umetnikov in zaradi odgovornosti organizatorja do nemočenega nastopa, moje lice zardelo ob takšnih nerodnih situacijah. Je bil to indic sposobnosti oziroma nivoja dojetanja, odnosa do umetnosti in kulture? Srčno upam, da ne! Najbrž je to stvar navade ali pa vzgoje. Recimo temu poletna razigranost. Naš koncept je bil takle: od 21. ure dalje, uro in pol do dve uri kulturnega dogodka, nato pa lahko vsak po svoje nadaljuje svoj večer, da ne bi kot organizator imeli monopola nad večernim dogajanjem. Prejeli smo tudi nekaj kritik, manjše število od teh je bilo utemeljenih in konstruktivnih. S temi si bomo lahko pomagali do še boljših rezultatov v prihodnje. Kultura naj bo!

Benjamin Pirnat

Predgovor avtorja Christiana Teissla v izdajo zbranih del Ernsta Golla Im bitteren Menschenland (V trpki deželi človeka, izšlo pri založbi Literatur und Wissenschaft, Hamburg, 2012)

ESEJISTIKA

Iz del Ernsta Golla, ki so tukaj prvič zbrana kronološko in v največji možni popolnosti, ne govori prehitro dozorel niti prepozno rojeni, ne pionir, ne posnemovalec starih mojstrov in vzorcev, niti naivni naravni talent iz province, ki je pod vplivom literarnega dogajanja njegove epohe, niti prezgodaj razvit poznavalec in sposobnež, ki se znajde v vseh stilih in literaturah, niti ustrahovalec iz ugledne hiše, ki je lačen pozornosti, niti elitarni lepoumnik, ki prezira vse, kar je vseč več kot le peščici posvečencem.

Presekati s sfero, iz katere je izhajal, nemško govorečega cesarsko kraljevega malomeščanstva, mu ni uspelo, saj je bil sam preveč krhek. Ni mu bilo dano se spopasti z duhom njegovega časa, polnega vzponov in zatonov, sovraštva in razdora med narodi. Ni bil revolucionar, hujskač in prevratnik, niti v njegovem sestavljanju stavkov in verzov niti v njegovem načinu življenja, pa vendar je njegova poezija izraz tihega protesta, od vsega začetka dejanje upiranja, pričanje osamljenega upora: očetovim pravilom se je zoperstavil s hvalnico mladosti. Jeziku 19. stoletja je prišel do dna, pri čemer je nepričakovano zašel v bližino ekspresionizma, do nemštvenega moškega sveta, v katerem se je med študijskimi leti v Gradcu prvenstveno gibal. Z dekliskimi pesmimi si je ustvaril potrebno, zdravilno protiutež in namesto da bi se podjarmil resnemu življenju, je ostal skoraj do konca »Nestlkind« in se na svojstven način uprl splošni prisili odraščanja.

»Odrasli živijo le v domišljiji, otroci živijo zares, to je razlika« je pripomnil Thomas Bernhard v svojih, »Monologih na Mallorci«. Kar je bilo za Berharda verjetno le eno izmed retoričnih pretiravanj, je bila za Golla življenjska maksima, ki ji je zvesto sledil in je vplivala tudi na njegov pesniški razvoj. Da se vsako otroštvo nujno konča – tudi njegovo – je razumel kot usodno, kot neznansko sramoto. S pomočjo melodije besed, z ritmom in rimo, s prosti-

mi, jasnimi verzi se vsemu temu upreti, je postalo njegovo življenjsko delo. Z nenehnim ustvarjalnim občevanje (druženjem?), ki ga je rad opisal z obrabljenimi besedami, kot so »jutro« in »večer«, »roža«, »zvezda« in »smrt«, mu je na listu papirja postopno uspelo razveljaviti red in ga nadomestiti z njemu lastnim poetičnim redom, v katerem je bilo le njemu dano tisto malo lepote, ki so jo priznavale obstoječe razmere, in jo celo za dva, tri odločilna leta podaljšati.

Ni slučaj, da je Goll postavil v osredje njegove nedokončane, v fragmentih ohranjene drame, ki je sedaj prvič objavljena, 15-letno Elso, ki je bila od danes do jutri odrezana od otroštva, postavljena pred dejstvo, da ni več med »tamalimi«, temveč da je od sedaj »tavelika«. Brez vprašanja so pospravili kulise njenega otroštva, izpraznili njeno otroško sobo in preselili celotno opremo na bližnji otok. Zaradi hrepenenja po »njej ljubih stvarih« se odloči na skrivaj preveslati na otok in obiskati svojo izgnano otroško sobo. Zdi se, da so takšnemu otoku naproti namenjeni tudi Gollovi verzi, kot temni čolni ali beli labodi. To, kar jih premika, jih nosi v daljavo, je hrepenenje. In hrepenenje je tudi, ki ga tako pogosto omeinja, kliče, hvali in slavi; skoraj vsaka njegova pesen je pesem hrepenenja.

Morebiti smo se že navadili njegovo poezijo brati v somraku njegove prehitre smrti, iz tega nujno izhaja tudi način branja, ki ga razume kot nepopravljivega melanholičnika, usmerjenega v smrt. Zadnji čas je, da se takšnemu načinu branja in razumevanja upremo, saj ovija njegovega duha v tančico. Če za spremembo posežemo najprej po Gollovih začetnih delih, jih ne bomo več označevali kot romantično predajo bivanja, temveč deloma osrečujočo, deloma težko, kljubovalno in tragično spopadanje za ravno tisto »resnično življenje«, ki ga po Bernhardu živijo le otroci.

Christian Teissl,
prevedla **Jelka Samec Sekereš**

Odkritja in skrivnosti o Ernstu Gollu

Tragična smrt Ernsta Golla je neposredno odmevala tudi v časopisnih člankih, pretežno graških časnikov. V prvih poročilih še ni bilo govora o samomoru mladega poeta, temveč zgolj o smrtonosnem padcu študenta, toda že nekaj dni kasneje je bilo moč brati o Gollovi pesniški dediščini in zahtevi po knjižni izdaji (objavi) njegovih pesmi. Verjetno najboljširnejšo priznanje njegovi osebnosti je izšlo 20. julija 1912 v *Grazer Tagesblatt*. Gre za tri dni prej spisano dopisno poročilo iz Slovenj Gradca. Besedilo je bilo podpisano s kratico E. St. Med Gollovimi pesniškimi in umetniškimi prijatelji nisem zasledil nikogar s temi inicialkami; opazna podrobnost, kot je namig na 1903 tragično preminulega filozofa Otta Weinigerja, dopušča domnevo, da je bil pisec literarno in filozofsko dobro podkovan. Celo za takratne razmere in takratno razumevanje besedilo ni tipično novinarski izdelek, temveč nekrolog z močno literarnimi potezami. Poročevalec, ki v prispevku povzdigne (dvigne) svoj glas, ni nevtralen, ni nekdo od zunaj, temveč zaupni prijatelj Ernsta Golla in – tako predvidevam – prebivalec takratnega Windischgraza. Čeravno njegova identiteta nikoli ne bo razkrita, naj njegovo omembe vredno poročilo ne bo pozabljeno. Tukaj je njegovo celo besedilo.

Sončen poletni dan. Zrak trepeta nad polji, žanjci so odložili kose – čez cesto nosijo s cvetjem odeto krsto. In kot vedno, ko ljudje cenijo šele svoje mrtve, sprevedu sledijo ljudje v številu, kot ga njegov rodni kraj še ni videl. S severa in z juga, z vzhoda in zahoda, iz mesta in z dežele, s cvetjem in z vencji, kot da bi hoteli povrniti cvetje, ki so ga zase prejeli iz njegovih pesnitev.

Kot bi slana pomladne noči ugonobila mlad človeški popek, ki se ni mogel sprijazniti z realnimi platmi našega življenja. So pravljice in pripovedke o ljudeh, ki so življenje tako ljubili, da so zaradi te ljubezni morali umreti. Ernst Goll sodi mednje. To so tisti, ki nosijo v sebi sveti ogenj, ki prenesejo le lastno hrano. Kot mimoze čuvajo ta ogenj in umrejo zaradi nedoumljive usode. In ravno pri velikih ljudeh najdemo takšne dogodke, saj drugače že v ranih

letih tudi ne bi mogel obupati nad samim seboj priznani dunajski filozof Weininger. Koga preseneča, da je mladi lirik že mesece v sebi nosil misel na smrt? Ko sem ga pred dvema mesecema srečal in govoril o snidenju med počitnicami, se je mojemu vprašanju izmikal in rekel: »Mogoče.«

Danes si takratno vedenje lahko razložim. Njegovo življenje je neizprosno vodila Ideja, vodila je njegovo početje in ravnanje in z njeno uresničitvijo si je obetal potešitev hrepenenja. Za mehko, ranljivo človeško dušo se je moral tak konec dejanja neizprosno izpolniti.

Ljudje že dneve govorijo o mrtvem, vsak išče po svojem spominu in kar najdejo, je vedno le dobro. Bil je človek sonca, ki sta mu tiha bolečina in nepotešljivo hrepenenje po lepoti narekovala bistvo. Ni imel sovražnikov in prostovoljno je zapustil življenje. Razumejo ga le tisti, ki so sami prestali podobna viharšiška obdobja. To so skrivnosti vsakega nastajajočega, čustveno globokega človeka, ki lahko podobno konča kot on. Danes ve to vsakdo in otrpne pri tej misli. Splet okoliščin kuje v človekovem življenju srečo in nesrečo. Neizbežnemu se naš dragi mrtvi ni mogel izogniti.

Nad zelenim mrtvaškim poljem tiho izzveneva globoko uglašen moški zbor. »Določeno po božji volji je ločiti se od najdražjega, kar imaš,« šepetajo vrbe žalujke od drevesa do drevesa, grude zemlje padajo kot zadnji pozdrav na krsto našega mladega prijatelja in tiho se razkropi črna jata ljudi.

Cvetje oveni in nam preživelim se spodobi našemu mlademu pesniku iz duhovne dediščine postaviti spomenik.

E. St.

Štiri dni prej, 16. julija, je izšel v *Marburger Zeitung* mnogo krajši, vendar nič manj omembe vreden nekrolog mlademu pesniku. Kratkemu uredniškemu uvodu sledi objokovanje, ki priča o veliki afiniteti do življenja in dela preminulega, pri čemer se osebne prizadetosti ne da zakriti.

Morebiti se ga še marsikdo spominja. Plavolasega, zasanjanega Slovenjgradčana,

Predstavitve Gollove knjige: Andrej Makuc, Jelka Samec Sekereš, Christian Teissl in Marko Košan

že kot sedemnajstletnika upoštevanja vrednega pesniškega talenta. Obiskoval je tukajšnjo gimnazijo in jo končal in se takoj zatem vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Gradcu. Isti cilji, ki smo jim z enakim navdušenjem sledili, so nas razdvojili, vendar nikoli odtujili. In tudi tam, kamor mu še dolgo ne želim slediti, ga bodo moje prijateljske misli še in še iskale.

Ernst Goll je postal velik pesnik; je bil osebno odgovoren, da je bil velik pesnik, ki nas je zapustil pri komaj petindvajsetih letih? Komaj kakšen poet je tako tiho stopal skozi pomlad življenja kot on, komaj kakšen pesnik obstaja, ki je naredil toliko pomembnega, pa tega mnogi niso vedeli.

V tem je mogoče iskati pogubno usodo mojega ubogega prijatelja, zagotovo pa skrivnost, ki ga je obdajala kot oblak tančice; se je Goll bal javnosti ali se je šele pripravljal, da jo mojstrsko osvoji? Mogoče, moj dragi prijatelj, ker se nisi boril z življenjem, te je življenje vzelo. Sedaj pa sanjaj ...

Alfred Maderno (Schmidt)

Te vrstice dihajo v duhu prijateljstva, vendar istočasno kažejo znake žalovanja za izgubljenim sinom, konec koncev je Goll z osemnajstimi leti za vedno zapustil mesto ob Dravi.

Medtem ko obstajajo o njegovem življenju v Gradcu številni materialni ostanki, so njegova mariborska leta, kljub nekaterim prepisom njegovih s sporočilnostjo polnih pisem iz tega obdobja, v bistvu prava *terra incognita*. Iz teh pisem je tudi razvidno, da Gollova gledališka vročica ni izbruhnila šele v Gradcu, temveč že v Mariboru, prav tako je razvidno

iz datiranih rokopisov, da je pesniti pričel že v Mariboru in ne šele v Gradcu. Zaradi pomanjkanja zanesljivih virov je težje dognati, ali je imel v Mariboru podobno velik krog prijateljev kot v Gradcu. Zagotovo vemo le za imena njegovih sošolcev iz cesarsko-kraljeve gimnazije Maribor, ki jo je osem let obiskoval, saj so vsa zapisana v šolskih letopisih.

Med 44 sošolci, s katerimi je Goll 1905 pristopil k zrelostnemu izpitu, so bili Barbič in Hofmann, Jančič in Plöckinger, Lešničar in Gottscheber; v Gollovem maturitetnem razredu pa je sedel tudi v Mariboru rojeni Alfred Schmidt. Njega in še peščico drugih kolegov je rosno mladi pesnik karikiriral v humoreski, ki je verjetno nastala še v šolski klopi in je kot fragmet ohranjena v njegovi zapuščini. Ta s peresom na dvojno zložen kos papirja nakracan odlomek sem le s težavo razvozlal, pa vendar, in tako je bil umeščen v mojo izdajo Gollove literarne zapuščine pod naslovom *Die Lateinstunde (Ura latinščine)*.

To, kar je Goll zapisal v šaljivih heksametrih, ni prosto izmišljena burka, ampak anekdota iz njegovega šolskega vsakdana. On sam nastopa le kot postranska figura, medtem ko je njegov sošolec Schmidt z nabrito izjavo, pet verzov dolgo, v središču pozornosti. Način, kako ga Goll prikazuje, kaže na simpatijo in ni slučaj, da na začetku zgodbe ne vstopi v učilnico sam, temveč skupaj z Gollom.

V tem kontekstu dobi marsikatera formulacija v nekrologu mariborskega časnika – morda tista o »skupnih ciljih« – smisel in težo in ko sem razvozlal odlomek »ure latinščine«, sem zagotovo vedel, da ni bil tvorec

Razstava fotografij v rojstni hiši Ernsta Golla; celostno grafično podobo dogodka je oblikoval Blaž Prapótnik.

tega nekrologa nihče drug kot Gollov sošolec Alfred Schmidt. Njegove usode, njegove biografije takrat nisem dalje zasledoval, zato sem bil toliko bolj začuden, ko sem nekaj tednov pred izidom mojega zbornika o Gollu v starem, že zdavnaj neaktualnem leksikonu avtorjev odkril sledeči zapis:

*Maderno (Schmidt), Alfred, * 25. 10. 1886 Maribor, † 17. 3. 1960 Berlin; študij germanistike in umetnostne zgodovine v Gradcu, Heidelbergu, na Dunaju; od 1912 svobodni pisatelj; od 1919 urednik kolumn v Mannheimu, Baden-Badnu, Berlinu. Pripovedovalec, pisatelj, kulturni urednik.*

Da je iz Gollovega sošolca pozneje postal nadregionalno poznan in izredno ploden pisatelj, je ostalo do današnjega dne neznano. Tudi (že umrli) graški raziskovalec Golla Hubert Fussy, čigar delom se moram zahvaliti za bistvene biografske napotke in podatke, nikjer ne omenja imena Maderno.

Pod tem imenom je Alfred Schmidt objavil vrsto romanov, večinoma pri nemških založbah. Obenem se je začasno poskušal tudi kot literarni zgodovinar: kmalu po prvi svetovni vojni, 1921, je pri založbi *Gerstenberg* v Leipzigu objavil priročnik o sodobni nemško-avstrijski poeziji. V njem je celo stran posvetil svojemu nekdanjemu sošolcu, pri čemer je diskretno izpustil osebne navedbe in se osredotočil na pesniško delo. Madernov opis se blagodejno dviga nad takrat običajen diskurz o Gollu. Ne ustvarja kulta o geniju niti o smrti; njegov pogled ni zamegljen, temveč jasen in natančen, in tako navaja večno dragocena spoznanja, ki bi jih rad navedel kot zaključek.

Goll je 13. julija 1912 zaključil z življenjem. Razlogi ne sodijo sem. Komaj petindvajsetletni pesnik iz južne Štajerske je bil osem let moj sošolec v gimnaziji. Iz tega razloga lahko pri presoji (oceni) pesniške zapuščine mojega prijatelja, ki mi je bil tudi v času študija blizu, ugovarjam zoper trditve večine njegovih kritikov, da so Gollove pesmi južnoštajerske. Prav tako se mi ne zdi preveč pietetno pesnika povezovati z literarno moderno deželo Štajersko zato, ker iz nje izvira. Priznam, da tu in tam kakšna od Gollovih pesmi vsebuje nekaj za južno Štajersko značilne turobnosti, ki ima slovanske korenine. Na splošno pa in v resnici je Gollova pesnitev, neglede na to, kako turobno zveni, krajevno neomejena in narodnostno brezbarvna. Slednjemu se je bilo pri resnično južnoštajerski pesnitvi v Gollovem času nemogoče izogniti. Dejstvo pa je: Štajerska je z Gollom izgubila svojega največjega bodočega lirika. Njegova umetnost je zagotovo povsem moderna, istočasno pa je tudi nosilka danes še neuveljavljene moderne, ki želi delovati z globokimi občutki in formalno lepoto. Oporekam trditvi, da je imel Goll vidne vzornike. Kam lahko pelje pot, ki jo je načrtoval, kaže ganljiv učinek njegovih pesmi. Pesnik in mrtvi si zasluži, kot predhodnik ponavljajoče se prave, zdrave umetnosti, ostati nepozabljen. Nepozabljen kot njegov sokrajan Hugo Wolf, v čigar temno usodo bi bil pognan tudi Goll, če se ne bi na pol poti ustavil.

Christian Teissl,
prevedla Jelka Samec Sekereš

KAM PRIDE PRIDNICA?

Ob pesniški zbirki Nine Bizjak

ESEJISTIKA

Dilema, ob zavedanju, da pridne punce pridejo v nebesa, poredne pa povsod, nam vsiljuje vprašanje, ali je Nina Bizjak načrtno oboje: pridna, porednica ... pridnica. – Gotovo. In to nalašč.

Zrela najstnica namreč s svojim pesniškim prvencem *Pridnica* prepričljivo izkazuje izredno ustvarjalnost in jezikovno domiselnost ter dokazuje širino, neposrednost in pogum ter zrelost v razmišljanju in doživljanju. Poezija je polna življenja, erotike in izzivalnega naboja, ki se mestoma umakne resignaciji in rahli filozofski distanci, a vseskozi ostaja živa, prepričljiva in tudi presenetljiva.

Knjigo pesmi je leta 2012 ob 40-letnem jubileju izdala Srednja zdravstvena šola Slovenj Gradec, katere dijakinja v zaključnem letniku je tudi Nina. Avtorica je poleg literarnega izredno aktivna tudi v Spunku, na gledališkem področju. Njene interpretacije lastne poezije, zlasti strastna in izzivalna *Kaj si misliš*, pa z intenzivno prisotnostjo na odru in direktnim nagovorom občinstvo šokirajo in mu jemljejo dih. Te večšine bi morda lahko zasenčile poezijo v njeni izvorni in primarni vlogi, a ne – poezija Nine Bizjak je prepričljiva in tehtna sama zase, ko brez avtoričine pomoči z lista v knjigi nagovarja bralca.

Dilema, ali je mogoče nepristransko oceniti knjigo, če si avtorja spoznal v njegovi odlični vlogi interpreta lastne poezije, je še vedno močna, a se kmalu razblini, saj sem poznal tudi avtorje, katerih besedila so na papirju, ko so bila prepuščena le lastni moči, brez avtorjeve pomoči oživljanja, le neslavno usahnila in životarila v svoji nezadostnosti.

Na kvaliteto Nininega pisanja nakazujejo številne nagrade ali priznanja ter laskave ocene za prozna in pesniška literarna dela od Vizij prek Urške do Župančičeve fru-

lice. Objavljala je tudi že v *Odsevanjih* in šaleških *Hotenjih* ter se uspešno predstavila na skupinskih in samostojnih literarnih večerih.

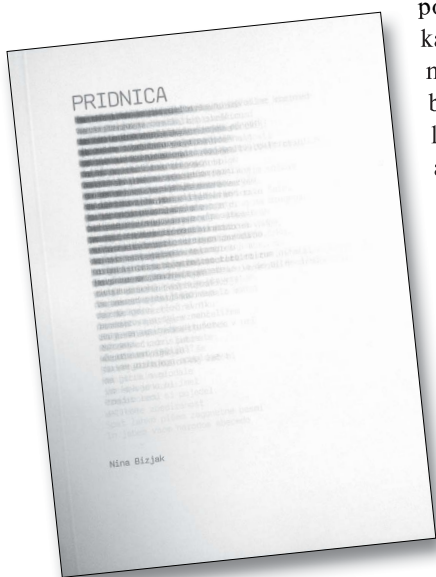
Knjiga, pesniška zbirka *Pridnica* je razdeljena na 5 enot oz. razdelkov. Prvi, najboljšejejši, se pomenljivo imenuje *Jaz sem sedela čisto ven iz kadra*. In, ko se vprašam, kakšen simbolni pomen ima petka, je vse jasno – ta pridni pol. Ker je z nekaj domišljije mogoče takoj najti kontrastni antipod v porednem delu: knjigo namreč sestavlja 69 pesniških enot in ta številka je erotično zelo pomenljiva, vsaj kar se položaja ljubimcev tiče ... Takšne ugotovitve ali interpretacije so seveda dvorezen meč, a dobra literatura vedno podžiga domišljijo, razvne misli in čustva ter vabi v vzajemni odnos. Kadar te žagovina besed pusti hladnega, to pač ni literatura.

Pri Nini Bizjak in njeni poeziji se bralec morda vpraša, od kod avtorici tolikšna zrelost, avtorefleksija in življenjskost, saj srednješolska poezija največkrat ne premore toliko umetniške moči, da bi se dvignila z nivoja pesmi, večkrat tudi pesmic, v sfero poezije, umetnosti. Tu pa mirno izpustimo oznako srednješolska, ker delu je pejorativno, in se osredotočimo na sporočilo, učinek in prepričljivost poezije.

Vsaka pesem v knjigi, pa naj ima naslov ali ne, ima črno piko. Morda zato, ker ni bila pridna? Knjižna oprema oblikovalca Petra Korace je špartanska, veliko beline, na naslovnici so tri besede, naslov in avtorica v rdeči barvi, ostalo je črno-belo in sivo. Osrednji grafični motiv so zamazane in zabrisane vrstice verzov, kot pretiski, drug čez drugega do nerazpoznavnosti, ki delujejo kot makulatura pri tisku. V notranjosti nekoliko zmoti nenavadno zrcalo – sive pagine lebdijo (pre)visoko nad spodnjim robom knjige. Na zavihkih so Ninina fotografija, fotografiral je Jure Horvat, in kratka bio-bibliografija ter dva odlomka literarnih kritik njene poezije. Izbor pesmi je opravila profesorica Helena Merkač, knjižnica pa je izšla v zavidljivih 600 izvodih.

Nina Bizjak je svojo literarno in ustvarjalno pot nasploh začela vehementno, prepričljivo in hkrati osebno skromno ter zadržano. Če bo ohranila ta ustvarjalni naboj tudi v času študija in še kasneje ter razvijala svojo večšino, jo prav gotovo čaka lepa literarna kariera, če ta sintagma pri nas sploh kaj pomeni in velja.

Blaž Prapótnik

Faksimile naslovnice pesniške zbirke Nine Bizjak *Pridnica*

EMKA O GELIKI

O naših krajih in naših ljudeh spod peresa Eme Golčer

ESEJISTIKA

»To je spomenik moji materi in takega spomenika še ni imela kmalu človeška mati.«

Smem to posvetilo Ivana Cankarja iz njegovega romana Na klancu vzeti za izhodišče, ko približno sto let kasneje pišem o delu Eme Golčer Gelika, ki je lani izšlo v samozaložbi na Ravnah?

Kot pri Cankarju gre nedvomno tudi pri Golčerjevi za delo z materinsko in družinsko tematiko, v Geliki celo za rodbinsko.

Polovica knjige, ki ima skoraj 400 strani, je zgodba avtoričine matere Angele Hudopisk, rojene leta 1906 v Breznu nad Vitanjem, pred tem, da v svojem 19. letu zanosi z bogatim, a jetičnim Peganovim sinom z Brd pri Slovenj Gradcu. Njeno življenje se začne v skromni hiši s črno kuhinjo, nadaljuje s prezgodnjo

bratovo in materino smrtjo, z očetovim odhodom k drugi, nemško šolo, nadaljuje z njenimi službami dekle oz. služkinje v različnih krajih in pri zelo različnih ljudeh (v znamenitih Spobijanovi in Šulerjevi gostilni v Šmartnem in Slovenj Gradcu), tudi pri Peganu, kjer se usodno zveže s sinom Ivanom, rodi Vančija in se z njim za deklo preseli k Lobasu v Podkraj pod Uršljo. Tu v velikem sožitju z družino preživi vrsto svojih lepih let, a strah za socialno varnost jo pripelje

do odločitve, da se v svojem 32. letu poroči s 56-letnim vdovcem s šestimi otroki, sosedovim Antonom Hudopiskom, po domače Mihevom. Tako postane gospodinja na mogočni Mihevovi kmetiji in še sama rodi štiri otroke – ena izmed njih je avtorica Ema. V zadnjem delu knjige nam ta postreže še z nekaj lepimi spomini na mater, ki je zadnja leta živela pri njej in umrla v svojem 83. letu.

Tako nam Gelika kot izjemna ženska in mati prav zasije šele v drugem delu knjige, ko ob svojem nezakonskem Vančiju nesebično skrbi za pastorko in svoje otroke, medtem ko se motiv družine izkristalizira vsaj trikrat: najprej družine, v kateri se je Gelika rodila, nato družin, pri katerih je služila, in nazadnje njene Mihevove.

To so zgodbe!

To so zgodbe, ki jih sicer podobnih ni malo po knjigah in v filmih (revščina, pijančevanje, bolezni in prezgodnje smrti, prepovedane ljubezni, nezakonski otroci, boj za dediščino ...), a te iz Gelike so posebne, ker več kot petdeset let po Prežihu spet govorijo o naših krajih in naših ljudeh ter vsaj nas

starejše predstavljajo v čase, o katerih smo poslušali žive pripovedi staršev (o vlaku v Mislinjski dolini, o pešačenju z Raven čez Sele v Slovenj Gradec, o pastirjih in deklah in gospodarjih in o prepovedanih ljubeznih med njimi ...) ali smo jih celo sami doživeli (plesali v kavarni na Čečovju ...), in so zato tudi spomenik vsemu temu.

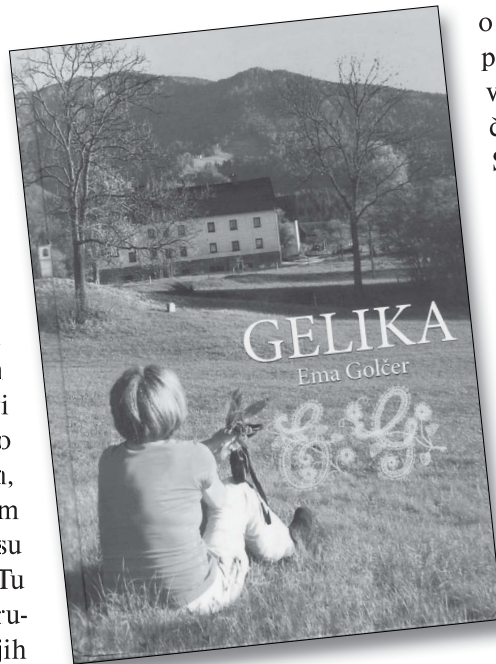
To so zgodbe, ob katerih se zavemo življenja v vseh njegovih razsežnostih in večnih resnicah s spoznanjem, da so ljubezen, poštenost in dobrota tisti ključi, ki

odpirajo vsa vrata.

Delavna, sposobna, poštena, dobra, ljubeča ... so besede, ki jih je Ema Golčer zapisala svoji materi v svoj knjižni spomenik njej.

S knjigo, za katero je morala zbrati mnogo gradiva in ga ubesediti, da je nastalo tekoče in privlačno branje, pa je avtorica spomenik postavila tudi sebi.

Helena Merkač

Faksimile naslovnice

TRI KNJIŽNE NOVOSTI

PRIMARIJA FRANCA VEROVNIKA

ESEJISTIKA

Tudi med koroškimi zdravniki imamo ljubitelje književne ustvarjalnosti, v našem primeru zlasti z zgodovinskega in zemljepisnega področja. Dejstvo, da nas je v letih 2011 in 2012 primarij Franc Verovnik oskrbel celo s tremi takšnimi novostmi, je gotovo lep in zavirljiv dosežek. Zdaj imam kar zahtevno nalogo, da jih za koroška Odsevanja dostojno predstavim.

Primarij Verovnik, tudi sam po rojstvu doma v Lovrencu in zdaj že dolgo let domujoč v Kotljah, je prvo od treh tu obravnavanih knjig *Jakob Paulič Sadonik in njegov čas* skupaj s sodelavcem Ožbejem Vresnikom leta 2011 namenil gotovo najbolj znanemu sokrajanu. V kratkem Vresnikovem *Predgovoru* beremo, da je bil Jakob Sadonik obdarjen samouk in neumoren popotnik, ki je močno izstopal v svojem kmečkem okolju celo s tem, da je znal na pamet veliko krajevne zgodovine in da je redno pisal prispevke za številne časnike. Obravnavana knjižica na 88 straneh velikosti 18 x 21 cm je, kot zvemo, hkrati katalog za stalno enakonaslovno razstavo v Lovrencu. *Uvodne besede* je temu dogajanju prispeval lovrenški župan Joško Manfreda, ki poudarja, da kraj s tem dobiva osrednji pomnik svoje kulture.

Osnovno kazalo, nekako nepraktično in manj pregledno, zlasti ker nam ne pove avtorjev posameznih vsebinskih sklopov, najdemo na koncu knjižice. Začetni prispevek, *Slovenska društva in organizacije v Lovrencu pred II. svetovno vojno*, napisal ga je Ožbej Vresnik, zavzema dobro polovico vsega besedila. Sestavlja ga pet vsebinskih celot, ki jih začenjajo *Prvi koraki v industrijsko dobo*. Ti so bili v 19. stoletju povezani s pohorskim steklarstvom (1834–1888) in fužinarstvom, ki se predvsem zaradi slabe rude ni moglo trajneje ohraniti. Slednje je od 2. polovice navedenega stoletja najboljše uspevalo lesni industriji.

Sledi izredno dobrodošel vsebinski sklop *Upravna razdelitev cesarstva od leta 1850*, ker so takrat bile vpeljane temeljne občine, ki so jim precej podobne še celo današnje takšne uprave. Zaradi njih so se kaj kmalu začeli ostri spori zlasti ob uporabi uradnega jezika v upravnem poslovanju, saj so Nemci iz nekakšne samoumevne zaverovanosti v vodilno vlogo državnega jezika nemščine vztrajali, da to mora biti samo nemščina. Slovenci pa so v tej vlogi občutili tudi svojo materinščino, čeprav so pogosto, kakor tudi v Lovrencu, bili v številčni manjšini, toda takšno pravico jim je celo dajala načeloma pra-

vična cesarska ustava. Ta je drugim jezikom sicer določala zgolj deželni pomen in s tem tudi manj pomembno vlogo, toda nikakor je ni onemogočala. S svojo vztrajnostjo so Slovenci tudi tu le dosegli vsaj to, da mora biti njihovega jeziku v javni rabi zagotovljen enak pomen, katerega uveljavljanje pa je pogosto terjalo še veliko naporov.

Naslednji sklop je *Bralno društvo in narodne razmere do leta 1941*. Prav to društvo je Lovrencu bistveno pripomoglo k temu, da se je skoraj že prevladujoči nemški vpliv pričel zmanjševati. Z ustanovitvijo leta 1885 so Lovrenčani z društvom bili dokaj pozni celo v primerjavi s sosednjimi Rušami s takšnim društvom že od 1865. leta, a so se v Lovrencu z dobro vpeljanim sodelovanjem lahko koristno zgedovali po njih. Kmečko bralno društvo je tudi v Lovrencu kmalu postalo osrednja kulturna ter narodnobuditeljska in politična ustanova. Celo do konca kraljevskega obdobja v letu 1941 so se v njem vzgajali in usposabljali celi rodovi domačih ljudskih gledališčnikov in recitatorjev ter pevcev vseh vrst, kar prav tako velja za vedno vsestransko prizadevne glasbenike.

Njihov velik skupni uspeh v letu 1929 je bila zgraditev večnamenskega kulturnega doma, ki jim je dejansko omogočil znaten razmah vseh vrst dejavnosti. Še najbolj to velja za kulturne dejavnosti, saj so v novem domu celo začeli prirejati tudi dohodkovno donosne oblike dela, kot so bila predavanja ter poslovne razstave. Po lovrenškem zgledu so tudi sosednje občine vpeljale slovensko poslovanje in leta 1889 jim je sledila celo bolj Ribnici kakor Lovrencu sosednja dolinska občina Lehen na Pohorju. S tem so silno vznejevoljevali Nemce, ker so se njihove tamkajšnje nacionalistične trdnjave končno pričele hitreje rušiti.

Trdno v nemških rokah je ostajal le Lovrenc sam, predvsem zaradi povsem nemške učiteljske zbornice na ljudski šoli. Za to je pač najbolj poskrbel dolgoletni učitelj in nadučitelj Miha Moge. Leta 1917 mu je bila ob 50-letnici službovanja in 31-letnem nadučiteljevanju podeljena diploma častnega občana. Prisluzil si jo je v prvi vrsti s tem, da na svoji šoli ni prenašal slovenske besede in zaradi vsake je učence ostro kaznoval. Ob tem je treba vedeti, da je izhajal iz trdne slovenske kmečke družine, vendar se je povsem predal nemčurstvu zaradi lažjega napredovanja v svoji uradniški državni šolski službi.

Novembra 1918 je bilo tudi v Lovrencu nemške oblasti konec. Slovenska narodna vlada v Ljubljani je takoj razpustila vse podružnice nemške šolske zveze (= prosluli Slovencem vedno sovražen Deutscher Schulverein), ki so sicer morale delovati na vseh šolah v Dravski dolini, za kar so vsako leto prejemale znatno denarno in materialno (knjige, učila) podporo od zadevnih enot zgoraj omenjene avstrijske in nemške šolske zveze. Kaj žalosten dogodek se je Mogetu moral zgoditi februarja 1919, ko so ga osovraženi Slovenci preko svoje vlade ob prisilni upokojitvi odstavili z mesta vodje lovrenške petrazredne šole.

V nadaljevanju O. Vresnik poroča, da je kot protiutež omenjeni nemški zvezi leta 1885 nastala slovenska narodnoobrambna šolska *Družba sv. Cirila in Metoda* ob 1000-letnici smrti slovanskega učitelja sv. Metoda. Svojo podružnico v Lovrencu je ustanovila avgusta 1901. Slavnostni govornik je bil dr. Anton Korošec, eden od predstojnikov mariborskega bogoslovja in že takrat med najvplivnejšimi slovenskimi politikami. Velike zasluge si je DSCM pridobila z ustanovitvijo skoraj vseh slovenskih šol v Dravski dolini v zadnjih desetletjih avstrijskega cesarstva. Na šolskem in kulturnem področju je družba opravila veliko nalog še po I. svetovni vojni, dokler je po letu 1937 niso dokončno nadomestile druge družbene organizacije. Med zadnjimi njenimi predsedniki je bil Jakob Paulič.

Ob koncu tega poglavja sta med društvi omenjeni *Kmečka hranilnica in zadružništvo*. Ustanovljena je bila julija 1908 za delovno območje od Lovrenca do Ribnice na Pohorju. Poslovala je brez delitve dobička in je ves prihodek namenjala medsebojni pomoči članstvu, ki je vsa leta do II. svetovne vojne številčno naraščalo. Njene ustanovitve Nemci niso mogli kar tako prenesti in so takoj ustanovili še lovrenško nemško hranilnico; vodstvo je prevzel nemčur nadučitelj Moge. Čeprav je nemška hranilnica razpolagala z znatnim kapitalom, slovenske hranilnice ni mogla ogroziti. Kakor že marsikaj je tudi nadaljnje delovanje slednje preprečila vojna, po njej pa je zadružništvo kmalu zaživelo v drugačni, torej v socialistični obliki in vsebini.

Sourednik naše knjižice primarij Franc Verovnik je zanj napisal *Zanimivosti iz Sadonikove zapuščine*. Zapis priča, da mu je bil Sadonik dobro znan tako po osebnih lastnostih kakor po lovrenški vlogi in na približno 20 natisnjenih straneh je zbral veliko družinskih ter splošno zgodovinskih navedkov. Sadonik se je dejansko pisal Paulič, deloval pa je predvsem v 1. polovici prejšnjega stoletja do smrti leta 1948. Bil je krajevni izvirnež in neumorni samouk, ki si

je z branjem številnih virov nabral izredno veliko znanja in ga znal uporabljati pri rednem dopisovanju v nekaj glasil. Temu so veliko pripomogla številna romanja in siceršnja potovanja po Evropi in Bližnjem vzhodu oziroma Jutrovem. Ob tem je nabral nekaj obsežnih zbirk zgodovinskega in krajevno pomembnega gradiva, v katerih je okrog 400 pomembnih predmetov, kar je nedvomno zelo veliko bogastvo. Končni del Verovnikovega zapisa je namenjen Sadonikovi izredno obsežni knjižnici z nekaterimi več sto let starimi slovenskimi prvotiski in rokopisi. S tega vidika je najširše pozornosti vredna sklepna Verovnikova ocena, da vse to še čaka prave ureditve, vredne trajnega zbirateljskega in celovitega Sadonikovega spomina kot prava zakladnica slovenskega kulturnega bogastva. Dejansko ga je za vzorec počastil že tudi sam z izborom odličnih preslikav izvornih rokopisov ter natisnjenih primerkov prikazane zapuščine.

S prispevkom *Sadonikovi dnevnik* na 23 straneh našo knjižico nadaljuje in končuje njen sourednik Ožbej Vresnik. Najprej nas seznanja s presenetljivim časovnim razponom 12 zvezkov *Dnevnikov* vse od obdobja pred I. svetovno vojno približno s polovico vsega gradiva, dveh *Dnevnikov* iz zadnjih dveh let navedene vojne, *Dnevnik* iz let 1920 in 1921 ter slednjič še tri *Dnevnik*e za obdobje od septembra 1943 do februarja 1947.

S svojo notranjo razčlenitvijo je O. Vresnik gradivo razporedil v dva širša sklopa. V splošnem uvodnem delu na dobrih treh straneh prikaže Sadonikov namen s pisanjem dnevnikov, ki jih je sam poimenoval 'gospodarski zapisi'. Skladno s tem se vpisi nanašajo na vsakodnevno domače gospodarjenje, na sprotne kmečke dela, na zapise stroškov in dohodkov ter končno na kmetih vedno pomembne vremenske razmere. Tu in tam se pokaže slog pisanja, kakor ga je Sadonik redno uporabljal pri pisanju svojih časopisnih člankov.

J. Sadonik je bil umni kmečki gospodar in čebelar, ki je domačijo že leta 1918 opremil z električno napeljavo. Naročal je vrsto slovenskih časopisov in še kakšnega hrvaškega in zavzeto kupoval knjige za svojo knjižnico. Zato je presunljivo žaloval, da mu je nemški okupator leta 1941 brezobzirno zaplenil in sežgal več tisoč knjig. Bilo mu je vsaj malo v uteho, da je nekaj deset najdragocenejših tiskov in rokopisov ohranil v pravočasno pripravljenem skrivališču.

Poglavitno vsebino svojega spisa je Vresnik naslovil *Krajša vsebina in odlomki iz Sadonikovih dnevnikov* s podnaslovom *Razmere med I. svetovno vojno*. Ker je bil kronist star blizu 40 let, mu je bila vojaščina prizanesena, niso pa mu prizanesle številne civilne vojne nadloge. Kmete je posebno prizadela prisilna oddaja pridelkov (npr. krompir,

ječmen, oves, repa, pšenica, proso, slama, seno) v količinah celo po več sto kilogramov ter živine (volič, dva vola po 450 kg, prašič). Vse to so v oboroženem spremstvu morali izvajati občinski odborniki kot predstavniki državne oblasti. Poleg mene se nas gotovo še kdo spomni obvezne oddaje takoj po II. svetovni vojni in še nekaj let zatem, ko so kmetje od ljudske oblasti dobivali spiske za oddajo, s katerimi se je zahtevalo celo pridelke, ki jih recimo v Prlekiji sploh niso imeli. In nekaj takega je Sadonik napisal že leta 1918: »Na občini se mi je naznanilo, da sem obsojen, ker nisem oddal špeha, na tri dni zapora.« Precej slabše se je po letu 1945 godilo mojemu očetu; ker ni mogel izpolniti obvezne oddaje, je moral v zapor za tri tedne.

Danes je morda manj znano, da je bil poletni čas z zgodnejšo eno uro prvič vpeljan spomladi vojnega leta 1917.

Sadonikove *Razmere med II. svetovno vojno* so opisane še natančneje s številnimi datumi od prvega z dnem 15. 9. 1943 do 8. 5. 1945, seveda z daljšimi časovnimi prekinitvami. Vpisanih je veliko domačih dogodkov, v glavnem povezanih s sočasnimi dogajanjem na evropskih bojiščih. Lovrenc so partizani vsaj začasno nekajkrat osvobodili in se spet morali umakniti pred močnimi oddelki okupatorjeve vojske. A ne za dolgo, kmalu so sledili partizanski protinapadi več desetih borcev, ki so se pač oskrbovali predvsem v krajevnih trgovskih ter vojaških skladiščih. Takrat so se že redno vrstili množični preleti ameriških bombnikov v napade na Gradec in Maribor, ki so v ljudeh prav tako vzbujali upanje o skorajšnji zavezniški zmagi po strahoviti večletni vojaški moriji.

Zlasti zanimiv je Sadonikov vpis z datumom 5. 12. 1944. Eden od bombnikov je bil sestreljen, štiri njegove padalce pa je kar v zraku pobral drug letalec in jih rešil. Še sklepni vpis 8. 5. 1945: »Zadnjim nemškimi vojakom, ki jih je v Lovrencu še vedno bilo okrog 200, je partizanski poveljnik ukazal, da se morajo umakniti do 6. ure zvečer. Tako se je tudi zgodilo; kmalu zatem so partizani izobesili slovenske in ameriške zastave. Ob 9. uri zvečer se je pričel miting in vse je plavalo v neskončnem ljudskem veselju in radosti.«

Preostali razdelki Vresnikovega zapisa so: *Po drugi svetovni vojni* z dogodki do februarja 1947 (zlasti o zaplembah imovine premožnejših Lovrenčanov), *Zgodba o Sadonikovem zvonu*, ki ga je za novi lovrenški zvonik kupil leta 1914; žal je služil le do konca leta 1916, ko je avstrijsko vojno ministrstvo cerkvene zvonove pobralo, da jih je dalo staliti za vlitje topovskih cevi. Sem sodi še sklepni Vresnikovega zapis *Romar Sadonik*; v Sveto deželo je kot udeleženec množičnega vse-

slovenskega romanja potoval septembra 1911 z ladjo iz Trsta in se še istega meseca srečno vrnil. Romal pa je zlasti v svetopisemske dežele že dolga leta prej in veliko o tem se prav tako najde v njegovih dnevniških zapiskih.

Moja sklepna pripomba: vsi barvni posnetki nam ponujajo veliko dopolnilnega znanja in so naši knjigi povsod v lep okras.

Franc Verovnik, Ožbej Vresnik, Anžej Bečan:
UJETI TRENUTKI ČASA – razglednice
Lovrenca na Pohorju in njegove okolice

Reprezentativno knjigo z navedenim naslovom in podnaslovom treh avtorjev je leta 2012 založila Občina Lovrenc na Pohorju. Obsega 116 strani velikosti 21 x 27 cm, kar je ravno pravi, da se na vsako stran lahko pregledno zvrsti po dva posnetka. Na voljo imamo lepo zbirko, katerih najbolj znani lastnik je gotovo prvi od treh avtorjev Franc Verovnik. Pred časom je ožji slovenjegraški izbor svoje bogate zbirke za vzorec že razstavil v Slovenjem Gradcu, tokrat in verjetno ne prvič pa se posveča svojemu rojstnemu kraju z bližnjim pohorskim okoljem.

Razpored knjige je takšen, kot sem ga pogrešal malo prej v pripombi k Sadonikovi knjigi: *Avtorizirano kazalo* je postavljeno takoj za notranjo naslovnico in oštevilčeni razpored strani nam pove tudi obseg posameznega spisa. Posebna prednost kazala je še v tem, da nam razjasni vsebino vseh enajstih poglavij. Pričakovano so na svojem prvem mestu *Uvodne besede* župana Joška Manfreda, zadovoljnega s tem, da je avtorjem uspelo tudi na takšen manj običajen način uveljaviti zgodovinske prvine domačega kulturnega bogastva.

Glavni uvodnik *Razglednice Lovrenca na Pohorju in okolice* je napisal primarij in dolgoletni spoštovani vodja internističnega oddelka v slovenjegraški bolnišnici Franc Verovnik. Vendar se niti ni posebej posvečal svoji znani in kolikor vem zelo obsežni zbirki, pač pa je to dejavnost preiščeno utemeljeval s celostnim vrednotenjem njene namembnosti in nam tako pripomore do spoznanja, da gre za enakovredno obliko skupnega kulturnega prizadevanja. Ob koncu svojo zbirko dodatno utemelji s podatkom, da je za obravnavano območje znanih celo okrog 300 razglednic, od katerih se lahko tu seznanimo z izborom kakšne njihove polovice, gotovo pa gre za zelo veliko in zanimivo slikovno dokumentacijo.

Zatem knjigo z nadaljevanjem na približno stotih straneh prevzame urednik Ožbej Vresnik.

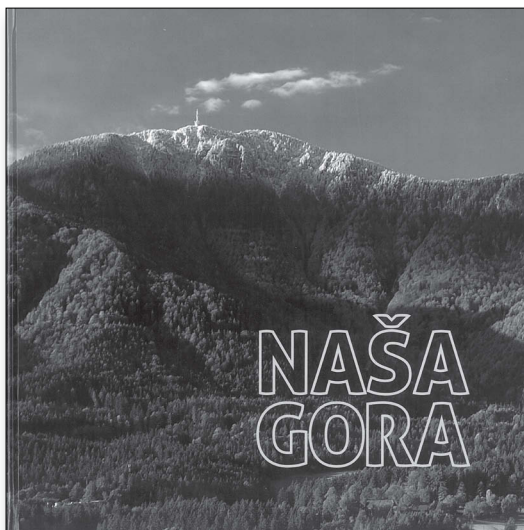
Že pregledno seznanjanje nam pove, da ga je napisal domači poznavalec in strokovnjak za regionalno zgodovino. Svojo razpravo je razporedil v devet poglavij in prvo *O kraju in njegovi okolici* sodi v znano razglabljanje, kje v Dravski dolini je še Koroška in kje vendarle že Štajerska. Strokovno gledano se je postavil na jezikoslovno stran akademikinje prof. Zinke Zorko, da po znanstvenem zemljevidu slovenskih narečij koroško narečje sega nekako do Fale in po načelu, da Korošci živijo do tam, kjer se govori koroščina, ne more biti o tem nobenega dvoma. Od naslednjih vsebinski sklopov naj omenim *Trg* (že od leta 1255), *Cerkve* s poudarkom na zgodovinskih podatkih s prvo omembo župnijske cerkve sv. Lovrenca iz leta 1191 ter (kraj) *Puščava*, *Gostilne in turizem*, *mlini in tovarne* (zlasti lesna industrija).

Sklepni razdelek *Okolica* vključuje krajinske predele *Ruta*, *Klopni vrh* ter *Lovrenška jezera* in jih v navadnem pomenu niti ne moremo krajevno pojmovati. Opazno je, da šolstva najdemo komaj kaj: 1756 (kar je v slovenskem šolstvu nadpovprečno zgodaj) podeželska tripredmetna (= trivialna) ljudska šola, torej še pred prvim šolskim zakonom cesarice Marije Terezije (leta 1774) s prvo šolsko /šestrazredno/ obveznostjo, in edino še leto 1897 z novim šolskim poslopjem. Vprašanje o učnem jeziku ostaja povsem ob strani. Vsekakor pa so dobrodošli kratki zgodovinski orisi vsakega vsebinskega sklopa, čeprav bi lahko tudi tu pričakovali kaj več imenovanj z njimi povezanih osebnosti.

Dejanski sklepni del knjige je kronološki z naslovom *Nekaj pomembnejših letnic* od prve 1091, ko je Engelbert I. Spanheimski šentpavelskemu samostanu v Labotski dolini podaril še pusto krajino, na kateri je pozneje nastalo Lovrenško. Po svoje so seveda zanimive vse letnice, a se naj tu omejimo le še na zadnjo: leta 2010 je bila v Lovrencu dograjena večnamenska športna dvorana pri osnovni šoli.

Pa končajmo ta zapis z malo statistiko, ki je v knjigi ne najdemo, a jo želim povzeti z lastnim izračunom. Po podatkih v kolofonu Ožbej Vresnik objavlja pet razglednic, Branko Muršič štiri ter Primož Premzl eno. Od skupnega števila 159 razglednic dejansko lahko po odlično opravljenem izboru občudujemo prav vse, 149 pa jih torej pripada primariju Francu Verovniku. Nedvomno gre za velik zbirateljski dosežek, za katerega si avtor pošteno zasluži naše čestitke. Za jezikovni pregled knjige kolofon navaja Tino Lengar Verovnik, kot urednik pa je zapisan Anžej Bečan.

Preostaja nam še tretja in najnovejša knjiga Franca Verovnika iz njegove naslovne celote.

Naša gora s podnaslovom *Zbornik ob stoletnici planinske kočice na Uršlji gori*.

Predstavljena nam je bila 18. oktobra 2012 v slovenjegraški *Knjižnici Ksaverja Meška*, kjer se je z urednikom in avtorjem največjega števila prispevkov prim. mag. Verovnikom pogovarjal prof. Jože Potočnik. Njen obseg se da ugotoviti na 130 strani kvadratne velikosti 20 cm. Kazalo objavlja vse podatke, ki jih pač pričakujemo celo za lepo množico 24 prispevkov. Naslovna *Naša gora* nas pozdravlja na posnetku fotografskega mojstra Toma Jeseničnika že na zunanjih platnicah in tudi na zadnji strani platnic z umetniško podobo Uršlje slikarskega mojstra Karla Pečka, ki pa ni avtorizirana. Seveda pa je tako prepoznavna, da skoraj ne bo bralca, ki tega ne bi mogel ugotoviti sam.

Navzlic dokaj skromnemu obsegu je v knjigi zastopanih 22 avtorjev; med njimi je katalogizirani urednik F. Verovnik napisal pet prispevkov, Stanko Lodrant pa dva. Uvodniki so trije: *Pogled h Gori* Bojana Rotovnika, predsednika *Planinske zveze Slovenije*, *Ob stoletnici* Jožeta Merca, predsednika prevaljskih planincev, ter *Uvodne besede* urednika Franca Verovnika. Slednji je napisal še najboljše prispevek *Stoletje na Gori* s podnaslovom *Sto let planinske kočice na Uršlji gori*. Ker gre za celosten pregled nastanka in razvoja planinstva na Koroškem, Verovnikova razprava neizogibno sega še precej dalje v zgodovinsko preteklost in to upravičeno celo stoletja nazaj v leto 1602, ko je škof Hren blagoslovil novozgrajeno cerkev sv. Uršule, ta resnično veličasten gradbeni čudež plešivških kmetov. Ker se je poslej hodilo in romalo k svetnici, je pač dotokratnemu Plešivcu podarila še svoje ime.

Še najbolj smotrno bo, da se tu seznanimo s sedmimi prispevki že omenjene avtorske dvojice. F. Verovnik s spisom *Poti na Goro* pač nadalju-

je svoj zgodovinsko zemljepisni temeljit oris in omenja vrsto zanimivosti s številnih pohodov, saj je bila gora vedno priljubljen cilj s potmi iz vseh svojih dolinskih pristopov. Vzporedno so pogosto nastajali potopisi, od katerih beremo Slomškovega v letu 1834 iz Mežice, da pa se je sicer največ hodilo iz Slovenjega Gradca preko Starega trga in Sel. Prispevek je obenem temeljit prikaz našega društvenega planinstva.

Spominski zapis *Franc Telcer (1919–2008) pobudnik Gorske reševalne službe na Koroškem* F. Verovnik namenja zaslužnemu planincu in pohodniku, vse življenje povezanim z Uršljo, 'svojo koroško lepoticó', ki ji je namenil neverjetnih nič manj kot 3421 obiskov, zadnjega že skoraj kot 90-letnik.

Svojo planinsko zgodovino je Franc Verovnik s sklepnim zapisom *Pomembni dogodki* strnil v kronološko preglednico od leta 1570 (pričetek gradnje cerkve) do leta 2010 – nov križev pot v cerkvi, za katerega so slike prispevali priznani umetniki, ki pa niso imenovani. Omenjenih je 31 dogodkov cerkvene in planinske zgodovine, od katerih si vsi zaslužijo pozornost in vedoželjnost bralca.

Stanko Lodrant je prispeval tri strani sestavka *Kamenčki za 'mozaik' planinske kočé*; nabiral jih je zlasti kot prizadevni predsednik prevaljskega planinskega društva in kot vodja gradbenega odbora za obnovo kočé. Naslednji njegov prispevek *Uršlja gora skozi geološka očala* nam pove, da rad preiskuje tudi krajinsko podpovršje in ne le tega, kar se vzpenja nad njim. Pri tem se mu pridružuje Štefan Keber s prispevkom *Naravne značilnosti Vzhodnih Karavank*, ki se od Uršlje preko Paškega Kozjaka in Boča raztezajo vse do Panonske nižine.

Poseben, nekakšen nezemeljski vidik Uršlje obravnava Silva Sešel v zapisu *Mitološka gora* in zatem stvarno prikaže njeno navzočnost v zgodnjih številkah Koroškega fužinarja ter v umetniških upodobitvah slikarjev, nazadnje tistih Karla Pečka, znanega po tem, da Uršljo pooseblja v Urško s polnokrvnim ženskim telesom, ki ga Sešlova razstavi v svojem besedilu s celostranskim posnetkom in s ponovitvijo še na zadnji strani platnic. Svoj zapis avtorica izredno obogati z dodatkom *Cerkev svete Uršule*.

Ljudska' gora Uršljo poimenuje Mojca Pori.

Marjan Linasi z *Goro v vojni* opiše njeno obsežno zgodovino med partizansko osvobodilno borbo. Da je zelo priljubljena tudi med lovci, poroča Franc Rotar. In neizogibno prav tako med kulturniki v prispevku *Kulturna srečanja (na Gori)* leta 1986; tako pevska kot književna so bila tako navdušujoča, da so napovedovala nadaljevanja še v naslednjih letih, je napisala Ivanka

Kumprej.

Plaz pod Šmohorico sredi decembra 2007 obravnava plezalec in reševalec Jurij Gorjanc, za vse rešene ponesrečene tečajnike alpinistične šole pa kakšno leto pozneje Maša Čas. Kirurg je tudi naslednji avtor Drago Plešivčnik; o Gori in večstoletni družinski povezanosti Plešivčnikov z njo tako rekoč leposlovno piše pod naslovom *Uršlja gora, "sive" (= ali) Plešivec*. Privlačno zgodovinsko branje je še prispevek Leopolda Korata *Iz kronike župnije sv. Danijela - Razbor*. Na sklepnih strani beremo *Zagovorno molitev razborskega Joze*, ki jo je za objavo pripravil Jožko Kert, škoda le, da je ni tudi zgodovinsko pojasnil.

Sledi razdelek *Besede županje in županov*, ki jim je vsem skupen lep razgled z dolinske nižine na veličasten Uršljin gorski vrh. Pod svojo počastitev so se po vrsti podpisali Romana Lesjak, Črna, s pesniškim dodatkom v rimanih dveh kiticah, Dušan Krebel, Mežica, Matic Tasič, Prevalje, Tomaž Rožen, Ravne, Andrej Čas, Slovenj Gradec, Darko Menih, Šoštanj, in Franc Šilak, Mislinja, ki morda Goro vidi še posebno lepo in največkrat z dovoznega cestnega klanca, ko se nam odpre vsa Mislinjska dolina z varuhinjo Uršljo na vrhu.

Smo blizu konca Verovnikove knjige, kjer nas čaka še komaj kaj manj kot 300 enot obsežna *Bibliografija Planinskega društva Prevalje in Uršlje gore*. Kakor že objavljene starejše bibliografije je tudi slednjo sestavila Simona Šuler Pandev za obdobje od leta 1984 do leta 2011. Prve tekoče številke do 28 so namenjene samostojnim knjigam, Verovnikova bi torej po vrsti bila že 29.

Knjigo *Naša gora* sem ob prebiranju za pravo tega zapisa vsakokrat vedno znova rad vzel v roke. Je polna izredno lepih barv in poslikav; za eno- in dvostranske sta največkrat podpisana Tomo Jeseničnik (11) in Sebastijan Oblak (9); s petimi se jima pridružuje Branko Božič. *Prispevki v časopisju, zbornikih in drugih knjigah* so vpisani od leta 1984 do 2008; Šulerjeva nam jih je naštetla 226, med njimi sta tudi dva Verovnikova – *90 let kočé na Uršlji gori*, Koroški fužinar, dec. 2002, in *Dva jubileja koroške kraljice: zgodovina cerkve in kočé na Uršlji gori*, Planinski vestnik, december 2002.

Na koncu knjige je dvostranski lepo pregleden barvni zemljevid Jaka Kotnika *Planinske poti na območju Uršlje gore*, ki nas vodijo od Podpece na zahodu do Golavabuke na vzhodu.

In zares na koncu: *Zahvala* predsednika KD Mohorjan Prevalje Jožka Kerta primariju Francu Verovniku za knjigo ter vsem tistim, ki so kakorkoli pripomogli k njenemu nastajanju in izidu.

F. L. Šmartno/SG, 25. II.–7. III. 2013

Ocena filma *Tu se piše življenje*

scenarij&režija: Tomo Novosel
direktor fotografije: Miha Kolar
igrajo: Miha Pačnik, Maša Flogie,
Gregor Podričnik, Sara Nuša Golob Grabner ...
drama, 2013, 82 min.

Tu se piše življenje, prvi koroški celovečerec, ki je nastal v režiji in po scenariju Toma Novosela, odslikava dramatične trenutke iz življenja ljudi, vpetih v običajen vsakdan, na humoren, gledalcem všečen način. Če bi sledili besedilu Prešernove Zdravljice, ni dvoma, da je gostilna tisti obljudeni kraj, kjer se že skozi generacije piše življenje na slovenskih tleh. Film sledi tej »tradiciji«, gostilna je kraj narativnega dogajanja.

Tako kot so svojski protagonisti, je svojska in zanimiva tudi pripovedna struktura. Tomo Novosel začne mozaično nizati kratke zgodbe bolj in manj skurilnih likov, ki koketirajo z našo lastno življenjsko zgodbo ali zgodbami ljudi, ki jih srečujemo. Sleherniki, ki jih teži to ali ono, uteho pa iščejo v pijači, pogovoru, prijateljstvu. Njihove besede nas nagovarjajo, nastavljajo nam ogledalo, smejimo se jim. Nehote se posmehujemo samemu sebi. Ja, to je naše, nam lastno domače okolje. Tu smo doma.

Pa smo res tudi tako sami zase, v svojem svetu, kot se zdi v uvodnem nizanju zgodbic, tu in zdaj, v istem času in prostoru? V gostilni, z istimi kozarci v roki, v isti omami, pa se ne poznamo, ne opazimo drug drugega? Morda, ja, zagotovo je res, da smo taki, dokler se med junake ne prikrade, se brezbrizno vrine neznanec, čudak, dolgolasi frajer, ki začne usode likov spretno prepletati. Trenutek prej še tako daleč vsaksebi si junaki postajajo vse bližji, vse bolj domači. Začno se križati njihove poti. Naenkrat se zavemo, podobno kot naši protagonisti na platnu, da so naše usode prepletene, da drug drugemu krojimo življenjske poti, z odločitvami, besedami, dejanji. Lahko si nehote prizadenemo globoke rane, bolečino, ko recimo zaradi naše brezbriznosti in nagajivosti odide fant z zmenka s punco, ki si je tako zelo želela njegove bližine, objema, pogleda, topline.

Skozi glasbo in besedilo pesmi pesnika, skladatelja in glasbenika Franca Vezele je film poetična izpoved življenja. Narativno se film v otvortveni sekvenci tako tudi začne in enako zaključv offu, s poetičnim opisom življenja, ki seže v globino duše. Če ne prej, so glasbene pasaje znotraj

zgodbe tiste, ki ponesejo majhne zgodbe junakov med gledalce. Glasba jih spoji, postanejo eno, to, kar pravzaprav tudi so – nič več in nič manj kot trenutek v življenju, ki se ga ljudje prevečkrat sploh ne zavedamo, dokler se ne zgodi tisto najstrašnejše, ko je že prepozno in ne šteje več ne preteklost in ne prihodnost. Gre za trenutek, ki ga ne znamo živeti, podobno kot junaki, naj si bo po lastni ali krivdi nekoga drugega. Kakorkoli, morda se tega zavemo ob ogledu filma.

Posnet brez sredstev, v produkciji Društva eksperimentalne umetnosti Slovenije, z igralsko zasedbo, ki je skozi koroški, dolenski in štajerski dialekt oblikovala zanimive izpovedne like, je film nekaj posebnega, je tisti pravi »koroški celovečerec«, ki bo z energijo, ki so jo igralci črpali iz samih sebe ter opojne omame, ki se skriva v pijači, nagovoril tudi gledalce zunaj tega specifičnega regionalnega okolja.

Direktor fotografije je bil Miha Kolar, ki je pod režijsko taktirko Toma Novosela ustvarjal filmsko sliko z digitalno zrcalno-refleksno fotografsko kamero. Če imaš zanimivo zgodbo, ki nosi v sebi sporočilo, in uspeš zbrati okoli sebe ljudi, ki verjamejo v tvojo vizijo, je dandanes produkcijsko-tehnično mogoče, da tvoja zgodba zgolj z močjo tvoje vizije, volje preide v »giblivo pripoved« na kinematografskem platnu. A gre še za nekaj več, ko se lotiš posneti celovečerec brez sredstev. Gre za angažiran filmski projekt, ki ne nagovarja samo s sporočilom, ki ga gledalci iz zatemnjene kinodvorane odnesejo domov in tako ali drugače vtkejo v svoje življenje, temveč ciljno nagovarja tudi lokalno in širšo politično ter gospodarsko okolje v razmišljanju, da mimo ustaljenih skladov za financiranje filmske umetnosti podpre ustvarjanje mladih na filmskem področju. Film je »sedma umetnost«, ki v sebi združuje vse ostale umetnosti. Tovrstni projekti zato prepletejo mlade z različnimi ustvarjalnimi interesi in talenti, ki jih na filmskem setu vzajemno razvijajo, se naučijo skupaj uresničevati velike ideje, presežke, ki so konec koncev gonilo vsesplošne družbene rasti. Skupaj kreativno nagovarjajo široko množico ljudi vseh starosti, širšo publiko, ki je na praznični dan kulture, 8. februarja, ob premieri filma povsem napolnila kinodvorano Kulturnega doma Slovenj Gradec.

Uroš Zavodnik

ESEJISTIKA

Intervjujsko dopisovanje z gospodom Janezom Komljanecem, dolgoletnim slovenjgraškim županom in državnim poslancem

ESEJISTIKA

Moram reči, da sem se v teh dneh, ko sem se spravljal k pisanju, ki zdaj nastaja, večkrat zalotil pri razmisleku o tem, kako se nam pravzaprav samo zdi, da o drugem kaj vemo, v resnici pa je našega vedenja o tem komaj kaj. No, poznamo se na področjih, kjer sodelujemo ali kako drugače prepletamo svoje poti, o zasebnih, konkretnih legah pa vemo ... Naj za ogrevanje v najinem pisnem (e-poštnem) razgovoru za začetek postavim nekaj biografskih vprašanj (vem, lahko bi se o tem podučil marsikod, pa bi želel, da o tem spregovoriš sam).

Priimek Komljanec ni z našega, koroškega konca. Srečal sem ga v biografiji Ljube Prenner (Komljanec je bil ravnatelj ptujske nižje gimnazije), na odru videl igralko Kim Komljanec (ki je tudi dramatičarka), v živo, kot se reče, poznam tebe. Od kod oz. kdo so tvoji Komljanci?

Pravzaprav smo vsi Komljanci Dolenjci, vsaj korenine imamo tam. Drugače pa so Kumlanci doma okoli gore Kum, najvišjega vrha Dolenjske. Še danes je tam veliko teh priimkov.

Enega Kumlanca je speljala Dolenjka iz Podbočja pod Gorjanci, tam je Gadova peč, kjer domuje cviček.

To, kar bom sedaj napisal, je moja razlaga in ni rečeno, da je resnica.

Podbočje je na Krškem polju in tam so doma po priimku tudi Poljanci. Kumlanc se je za Podbočjane težko izgovarjalo, bilo je grobo in robato, ni se skladalo s tamkajšnjim narečjem, zato je kar kmalu, če ne že kar ob poroki, župnik v poročno knjigo zapisal Komljanec (tekoče kot Poljanec), kar je bilo prilagojeno Poljancem, in tako smo postali Komljanci. Tudi naša bučenska rodbina (smo kar dvojini Komljanci) je prišla iz Podbočja.

S Komljanci iz Bučke smo v daljnem sorodu (stara očeta sta bila bratranca), ti so se prej začeli odseljevati v Ljubljano in Koper, mi smo se bolj držali doma in bili smo za pol generacije mlajši. Tako da moje zlahte, ki bi kaj pomenila v Sloveniji, nisem zasledil. Ta profesor s Ptuja

pa ima zagotovo korenine v Podbočju in ne na Bučki. Od mojega očeta stric je bil duhovnik in profesor na gimnaziji v Kočevju. Bil je zlatomašnik in je starost, zaradi slepote - sive mreže, preživel na Bučki, kjer je tudi pokopan. Baje je bil kar radoživ, napisal naj bi tudi poznano Dudel du, pijte vince Bučensku. (Če je ne poznaš, klikni na internet BUČKA, pa jo boš slišal).

Za Kim sem že sam spraševal naše zlahtnike na Bučki, pa trdijo, da ni v njihovem sorodstvu, torej bo verjetno vezana na Podbočje ali na kakšnega razseljenega Komljanca.

Bom pa napisal eno zanimivost: moja mama se je pisala Levstik in je bila doma v Podgori pri Straži na Dolenjskem. Maminemu očetu, mojemu dedku, je bil pisatelj Fran Levstik stric. Čeprav je nas bratrancev čez dvajset, pisatelj tega daru ni poklonil nobenemu med nami.

V tvoje najzgodnejše otroštvo sodi grenka skušnja izgnanstva.

Okupatorji so si, ob zasedbi leta 1941, Slovenijo porazdelili med seboj. Tako je NDH priključila manjši del Dolenjske južno od Save proti Gorjancem: vasi Veliko dolino, Bregano, Slovensko vas in še nekaj manjših zaselkov. Madžari so zasegli kar zajeten del Prekmurja, največja deleža pa sta si prisvojili Italija in Nemčija. Slednja je zasedla Gorenjsko, vso Štajersko in še en del Dolenjske, nekakšen tampon južno od Save od Polšnika na zapadu pa do Čateža in še malo naprej do meje z NDH, ter Posotelje. Meja je potekala po robu naše vasi, tako da je bila Bučka, tako imenovan XVI. sektor, mejna vas z Italijo. Na naše domove so Nemci po izselitvi krajanov naselili Kočevarje.

Nemci so po zasedbi na Bučki v župnišču utrdili vojaško obmejno postojanko, ki so jo partizani napadli že 1. novembra 1941 kot odgovor na izseljevanje.

Septembra je bilo vsem jasno, kaj se bo zgodilo, veliki plakati v nemščini in slovenščini so to samo še potrdili. Nemci so preimenovali vse kraje in vsem prebivalcem spremenili priimke in imena. Mene so zapisali kot Bartolomä

Janez Komljanec

Komlanc, ker je uradnik zamenjal ime Janez z Jernejem in nismo bili več doma na Bučki, ampak na Widerbergu. To so počeli na podlagi posebnega uradnega lista. Pred tem smo bili vsi rasno pregledani in razporejeni v njihove kategorije. Očitno nismo spadali v arijsko raso. Potem so celotno vas v nekaj dneh do zadnjega prepeljali s tovornjaki v rajhenburške hleve, kjer so vsakega posebej označili s številko, ki so jo morali imeti obešeno okoli vratu, in jih kasneje, od skupno 87.000 preseljenih, 45.000 v živinskih vagonih prepeljali v nemška izgnanska delovna taborišča. Izgnanci v Nemčiji niso smeli obiskovati nobenih šol. Načrtno so ločilo vso inteligenco, učitelje, duhovnike, trgovce, gostince in pravnike, ki so jih transportirali v Srbijo, na Hrvaško in v Bosno, da bi neuko večino kmečkega prebivalstva osamili. Poznan je Himmlerjev stavek, ki ga je izrekel kar na začetku okupacije v z vezi z izgnanci: »Ne jih pobiti, naj se mučijo do smrti!«

Moj oče je bil kmet pa tudi gostilno smo imeli, bil je tudi takratni bučenski župan. Pri Nemcih je bil slabo zapisan.

Tiste dni je bila gostilna polna ljudi, bila je zelo hladna jesen, zagrenjeni so popivali in ugrabili o svojih usodah. Bilo je natančno določeno, kaj in koliko lahko vsak nese s seboj. Pri nas je bila polna štala živine in poln svinjak, zato je oče zaklal prašiča, da bi ljudje poleg preveč

popitega cvička še kaj pojedli. Pa so prišli trije vojaki, ravno ko je prašiča očisti črev. Zaplenili so prašiča, oče pa je za njimi vrgel čreva in jezen zakričal – če ste odnesli prašiča, pa imejte še čreva. Na večer se je vrnil nemški oficir in zagrozil očetu, da bo poskrbel, da se iz ujetništva ne bomo več vrnili. Oče se je nad grožnjo zamislil in se takoj odločil, da še isti večer pobegnemo čez mejo v sosednjo vas Škocjan, kjer je v veliki hiši brez potomcev prebivala teta Lojzka. Bilo nas je pet otrok, starejša sestra in brat, pa jaz, ki sem štel komaj tri leta, za mano pa še leto mlajša sestra in brat, ki je imel komaj slabe tri mesece. Bilo je mrzlo in padlo je precej snega. V trdi temi smo zapustili polno gostilno ljudi in odšli v temo ter pozno ponoči prestopili mejo, ki takrat še ni bila ožičena, in tako pobegnili izgonu.

Po vseh peripetijah, Italijani so nas hoteli vrniti nazaj Nemcem, smo morali v Prečno, kjer je bil stric Janko župnik. Nekaj mesecev smo bili v župnišču v stričevem varstvu, pomladi 1942, po stričevi smrti, pa so nas nagnali v spodnje prostore kaplanije, kjer je bila nekakšna dvorana z dvema sobicama, ena pred dvorano, ena pa garderoba za odrom, in tu smo v zares veliki revščini, mrazu in pomanjkanju dočakali tako italijansko kapitulacijo, preživljali strah, kaj bodo z nami begunci storili Nemci, ki so zamenjali Italijane, tu smo dočakali tudi osvoboditev.

Med vojno sta se v Prečni rodila še sestrica, ki je, stara komaj dobri dve leti, v Prečni tudi umrla, in brat, ki pa je zaradi griže tudi umrl takoj, ko smo se vrnili domov. Med vojno smo poleg revščine in pomanjkanja živeli v večnem strahu, ker je bila Prečna med Novim mestom, kjer so bili v začetku Italijani, kasneje Nemci in domobranci, nad Prečno na Kalu pa partizani. Živeli smo na nekakšni podnevi in ponoči aktivni fronti.

Sredi junija leta 1945 smo se vrnili domov v popolnoma opustošen in zapuščen dom, na prazna in neobdelana polja, v prazen hlev, skratka – bili smo brez vsega. Prišli smo z oslom, ki je bil zaprežen v dvokolesno iz šibja spleteno cizo in kar je bilo v njej, to je bilo vse naše premoženje, za cizo pa je korakala devetčlanska družina.

Bilo nas je devet, ker je z nami vedno živela očetova sestra, teta Tončka, bila je poštarica na Bučki. Moj mlajši brat Rado je v osnovni šoli,

ko so pisali domačo nalogo o starših, zapisal: »Imam tri starše, ateta, mamo in teto.« Ta naša teta je bila zlata vredna v povojnem času, imela je redno mesečno plačo in to je bil edini keš pri hiši, tako za sladkor, ki smo ga morali kupovati pod roko, pa tudi vsem nam, ki smo se šolali od doma, bili smo štirje, je ona plačevala internat pa še kaj.

Kljub vsemu smo bili veseli in srečni, da smo se vrnili domov. Začeli so se vračati tudi preživeli izgnanci iz Nemčije in vse nas je čakala ista usoda, začeti smo morali znova, po daljšem času nam je tudi uspelo postaviti se spet na noge.

V jeseni sem že začel obiskovati prvi razred osnovne šole na Bučki in začela se je druga doba mojega otroštva.

Že tako siromašni in obubožani smo se po vojni srečali z različnimi težavami nove družbe, obvezno oddajo in še z marsičem. Ker smo bili kmetje, nismo bili upravičeni do živilskih kart in UNRA paketov. Lačni nismo bili, primanjkovalo pa je denarja, še za davke ga ni bilo dovolj.

Izgnanci in begunci smo si dolgo prizadevali, da pridobimo status žrtve vojnega nasilja in nekaj privilegijev kot obliž na prestano. Nekaj pravic smo dosegli šele organizirani v Društvu izgnancev Slovenije 1941-1945 s sedežem v Ljubljani leta 1996, to je doživljenjsko mesečno rento, katere višina je odvisna od časa izgnanstva in kategorije in je prej nizka kakor visoka, marsikom pa je danes skoraj edini vir mesečnega dohodka za preživetje, država nam plačuje tudi mesečno dopolnilno zdravstveno zavarovanje. Imeli smo še nekaj pravic, ki pa jih je Državni zbor RS leta 2012 z jesenskim varčevalnim zakonom ukinil. Ne vem, če jih bomo še kdaj srečali. Še vedno se borimo za poplačilo dela vojne škode, ki je bila popisana takoj po vojni, pa ne kaže, da jo bomo doživeli. Pritiskamo na državo, da bi ta znesek vojne škode zahtevala od nemške države, pa ni bilo do sedaj nobenega toliko v hlačah, da bi Nemcem postavil tako zahtevo. Zgleda, da je Slovenija politično in gospodarsko preveč odvisna od Nemčije in si tega enostavno nihče ne upa.

Naša generacija se stara, v društvu nas je bilo v začetku, to je leta 1992, organiziranih preko 15.000, danes pa se članstvo hitro znižuje, saj v naših vrstah letno umre več kot 600 članov.

Sam sem aktivno vključen v delo društva in sem eden od dveh podpredsednikov. V Slovenj Gradcu deluje Krajevna organizacija Društva izgnancev, ki združuje izgnance in begunce Mislinjske doline. Na Koroškem delujeta še društvi na Ravnah in v Radljah ob Dravi.

Društvo obnavlja del hlevov takratnega prehodnega taborišča pri rajhenburškem gradu, skozi katerega je šlo čez 65.000 izgnancev v izgon, in se zavzema za postavitev mednarodnega muzeja izgnancev in beguncev v rajhenburškem gradu. Po zagotovilih ministrstva, sedaj ko je grad Rajhenburg obnovljen, bomo verjetno uspeli postaviti muzej do konca leta 2014.

Društvo je aktivno mednarodno povezano s podobnimi organizacijami po Evropi v skupnem organu, ki usklajuje svoje zahteve odosno prave.

Zapisal si, da je bila prva jesen v svobodi tudi začetek tvojega šolanja – šel si v prvi razred. Nadaljevati z izobraževanjem v srednji šoli in študirati pa je bil takrat za marsikoga privilegij.

Jaz sem po končanih štirih razredih osnovne šole na Bučki odšel z dvanajstim leti v nižjo gimnazijo v Krško, seveda sem bil v internatu, nato pa na Tehniško srednjo šolo v Ljubljano, ki je bila takrat edina tehniška srednja šola v Sloveniji. To, da so me vpisali na to šolo, je bil pa res privilegij, od 850 prijavljenih so jih vpisali samo 120. To je posebna zgodba, ampak vpisali so me po osebnih zvezah in poznanstvih. Kaj takega se mi je zgodilo prvič in nikoli več.

Leta 1958 sem diplomiral in odšel v službo v Tovarno dušika Ruše, kjer sem imel štipendijo. Še istega leta sem odšel v vojsko v Zagreb, v šestmesečno rezervno oficirsko šolo, smer mototehnika, in nato še za šest mesecev v tehnično četo v Varaždin. Po vojski sem zaprosil, da me pustijo na študij strojništva, pa mi zaradi štipendije niso dovolili (takrat je zelo primanjkovalo tehničnega kadra). Tako sem se sprizajnil z obveznostjo in kar lepo živel, saj sem ves čas pred tem, kot kmečki sin, živel v pomanjkanju.

Leta 1964 sem odšel z ekipo v takratno Tovarno kos v Slovenj Gradec, leta 1970 pa sem se zaposlil v Lesni Slovenj Gradec, kjer pa so mi omogočili, da sem vpisal in končal prvo stopno študija strojništva ob delu.

V Slovenj Gradec si prišel kot zgrajena osebnost. Kako te je sprejelo Mesto?

Ne ravno zgrajena osebnost, bil sem mlad 25 let, res pa je, da sem si veliko delovnih in strokovnih izkušenj v svojem poklicu nabral v Tovarni dušika Ruše. To je bila velika tovarna, celo z nekaj inženirji, in ker kadra ni bilo veliko, sem bil kot tehnik, poleg vzdrževanja tehnoloških strojev, zadolžen tudi za zajetne inženirske ekipne projekte, tudi razvojne.

Nad Slovenj Gradcem sem bil navdušen zaradi njegove domačnosti, lege in okolice. V tem času sem bil aktiven planinec in sem Slovenj Gradec poznal prav po tej plati. Tu se je končal vsakoletni smuk čez Pohorje, pa Slovenska planinska transverzala ga je prečkala in pogosta prečenja Pohorja so se končala na spodnji železniški postaji.

Mesto nas je, bili smo štirje, lepo sprejelo. V kratkem smo dobili stanovanja, stanje v Tovarni kos pa ni bilo ravno navdušujoče, z ljudmi ni bilo problemov, bili so pridni in delovni, tehnologija in organizacija proizvodnje ter trženje pa daleč pod nivojem. Imeli smo vso podporo v takratnem vodstvu občine pa tudi v kolektivu.

V kakšni kondiciji je bil Slovenj Gradec ob tvojem prihodu? Mislim na socialno sliko: stanje v industriji, ekonomski položaj, kulturne razmere ...

Bilo je leto 1964. Slovenj Gradec je štel nekaj manj kot 3000 prebivalcev. Prometnice so bile v obupnem stanju, takrat se je ravno posodobila cesta Slovenj Gradec-Mislinja, drugače pa »sama jama«. Železniška povezava je bila pomembna in udobna prometnica. Avtomobilov praktično ni bilo, bili so redki. V Tovarni kos si nismo mogli privoščiti niti »fička«.

Industrija, na čelu s Tovarno meril, Tovarno usnja, z Lesno in Gozdnim gospodarstvom, je bila v razmahu, tako tudi Zadruga. Iz Mislinjske doline so na delo na veliko odhajali na Ravne, Mislinjčani in Doličani pa v Velenje. Za službo ni bilo problemov.

Problem je bil splošno pomanjkanje kadrov, še posebej tehničnih. Večina vodstvenega kadra v industriji je imela srednjo ali poklicno šolo ali pa še te ne. Univerzitetni diplomirani kadri so bili le zdravniki, sodniki, advokati, gozdni inženirji, tu in tam kakšen profesor, en strojni inže-

nir, nekaj kulturnikov okoli prof. Pečka in nič več. Ta struktura se je počasi začela spreminjati šele po letu 1970. Živelo se je spodobno, ni bilo razkošja, pa tudi pomanjkanja ne. Živel se je lepo, ampak skromno. Ravno v tem času se je na veliko zidalo. Zidale so se privatne hiše, pa tudi bloki. Tudi sam sem bil med graditelji zasebne hiše. Ni bilo problem najeti ugoden kredit na dolgo odplačilno dobo. Ljudje so se kljub temu težko zadolževali, večina tega ni bila navajena. Večji problem je bilo pomanjkanje gradbenega materiala, cementa, opeke, še posebej keramike in podobno. Trgovine v mestu so bile še kar založene, v mestu je bila celo samostrežna trgovina, kar je bilo tiste čase velika redkost.

V Slovenj Gradcu se je tiste čase veliko dogajalo, še posebej v Galeriji, ki je dobivala nove prostore. Mednarodne razstave, povezane z mirovniškimi pridihmi, so bile posebnost celo za Slovenijo in odmevne v svetu, pa muzej in Sokličev muzej pa kino, ki je domoval v desnem traktu takratnega hotela Korotan.

Kaj kmalu sem se srečal s Tisnikarjem, tudi v njegovem ateljeju, ki je bil takrat še v bolnišnici, pa s prof. Pečkom, ki je takrat direktoroval tako Galeriji kakor tudi Knjižnici, ki je domovala v spodnjem levem delu Galerije.

Tudi šolstvo je dobivalo nove objekte kakor tudi nove vsebine. Povsod se je nekaj dogajalo, slutiti je bilo, da se je začelo v razvojnem smislu hitreje premikati.

Prečudovita okolica mesta, Pohorje, Kremzarica, Poštarski dom in Uršlja gora so bili pogosti cilji pohodništva in nedeljskih sprehodov. Bilo je lepo.

Desetletje, najbrž pa kar dve sta bili potrebni, da se je Mestu uspelo izviti iz tesnob vojne in tegob, ki jih za seboj pušča vojskin čas. Potem se je odprlo nekaj novih razgledišč, s katerih se je dom in svet videlo in živelo drugače. To je bil čas, ko si začel s svojimi aktivnostmi tudi sam intenzivneje posegati v širši družbeni prostor. Katere so bile tiste sile, ki so začele bolj prepoznavno zarisovati Slovenj Gradec (reciva po letu sedemdeset) na zemljevid Koroške, Slovenije, tudi čez meje takratne države?

Prepričan sem, da se je celotna Slovenija do leta 1970 na nek način izvila grobim posledicam vojne, za nami so bile petletke, obnova,

elektrifikacija, pa tudi Kidričev poizkus večje gospodarske reforme leta 1968, ki se ni izšel, je prebudil demokratične in liberalistične misli nekaterim politikom, ki so vzplamtele nekaj let pozneje predvsem v Sloveniji in na Hrvaškem, pa tudi klavrno končale. Ideje so vendarle ostale žive.

V tem času sem bil vpet v gospodarstvo in v proizvodnjo in še veliko takih in uspešnejših je bilo, veliko naporov je bilo vloženi v posodabljanje proizvodnih procesov, nove proizvode, nove tehnologije in nove tržne niše, pa tudi v izobraževanje. V Tovarni kos takrat nismo imeli primernega tehničnega kadra za vodenje proizvodnih postopkov, zato sem bil pobudnik, vodja in predavatelj na dvoletni Delovodski šoli, ki smo jo organizirali pri takratni Delavski univerzi Slovenj Gradec. Kar petnajst slušateljev je bilo iz Tovarne kos, kasnejših delovodij, in še precej drugih iz koroških krajev.

Tista leta sem se že vključil v nekatere občinske odbore ali komisije, zastopal sem predvsem strokovna področja podjetništva, energetike in kasneje komunale.

Takrat je že bila posodobljena Tovarna kos in se je zaradi novih tehnologij in proizvodov preimenovala v Fecro. Lesna je začela na veliko razvijati nove proizvode in graditi nove proizvodne hale po celotni Koroški. Širila se je Tovarna usnja in drugi.

Prepričan sem, da je bila kot rdeča nit KULTURA tista, ki je najbolj zaznamovala mesto prav v tem času, mesto se je naglo večalo, na veliko se je gradilo, kultura je bila neke vrste gradnik vsega, dajala je vzdušje in zagon. Mesto je povezovala z državo in s svetom. Združevala je meščane in okoličane in jim dajala ob delu za dušo nove dobrine. Skrbela je ob nesoglasjih za umirjen in vzdržen dialog. Mesto je začelo živeti v nekakšnem sožitju različnosti, ki je postajalo vzgon naprednega. Vse to se je dogajalo in se še dogaja v podzavesti, ta učinek preprosto ni merljiv.

Sedemdeseta leta so zagotovo bila tisto obdobje v tvojem življenju, ko si oblikoval svoja stojišča in oprijemališča, od koder si se razgledoval. In vedno bolj vpet si bil v širši družbenopolitični prostor.

Tega se človek težko zaveda, še težje je o sebi tako razmišljati. V tem času sem

zamenjal službo, še bolj sem bil vpet v razvoj novih proizvodnih vizij, tehnologij in produktov. Skupina, v katero sem bil vključen, je bila zajejtnejša in je svoje projekte imela možnost tudi realizirati.

Osební razvoj je nekaj podzavestnega, kar je predvsem povezano z okoljem, v katerem živiš in ustvarjaš, in od prijateljev, s katerimi se družiš. Če si postavljaš prelahke cilje, ni težko biti uspešen, če pa si postavljaš pretežke, pa obstaja bojazen, da se te polasti občutek neuspešnosti. V vsakem primeru obsežnejši cilji ne morejo biti individualni, morajo biti timski, kar pomeni poenoteni in skladni z okoljem.

Pomembno je, da deluješ v realnem svetu v realnem času. Nerealen čas je namenjen umetnikom in redkim vizionarjem, kar pa je izjemno koristno. Prav v mestu smo tiste čase imeli kakšnega takega naprednjaka, marsikaj od tistega se je kasneje uresničilo, pa čeprav ne v celoti.

Takih ali podobnih vizij nam prav danes manjka, preprosto smo na nek način skoraj zablokirani, po domače bi rekli - tavamo v temi.

Če si vpet v produktiven krog ustvarjalnosti, pomeni, da si le del produkta, napredka, ni nikakršnega razloga za trkanje po prséh, če imaš srečo, si lahko del skorje hlebca kruha, ki predstavlja tvoje okolje, ampak si še vedno le kruh in nič več. Zelo pomembno je, da ta hlebec, kljub temu da je pečen, še kar shaja in da ima čim večjo skorjo z okusno sredico.

Ko si prevzel občinsko krmilo (predsednik IS SO SG leta 1986) prvič v roke, si ob vsem osebju na ladji Občina Slovenj Gradec zagotovo imel načrtan svoj kurz. To je bila smer ...?

Takrat se je predsednika občinskega izvršnega sveta kadrovalo politično, predsednik ni bil izvoljen, ampak je bil imenovan. Do imenovanja nisem opravljal nobene aktivne politične funkcije ali bil kako drugače vključen, bil sem sicer član ZK, a brez vsakršnih političnih izkušenj. Do tedaj sem bil trdo zasidran v gospodarstvu, zato so nekateri menili, da mi bo šlo težko. Mandat pred tem sem bil član občinskega izvršnega sveta, kjer sem pokrival področje energetike in komunale, pa še pred tem sem bil član OKS, občinske komunalne skupnosti. Bil sem tudi član Republiške skupnosti za nafto in plin.

Zalotil sem se v nekakšni praznini, tudi na občini pri nekaterih nisem bil preveč prijazno sprejet. Začel sem nekoliko drugače, ko so bili vajeni. Prišel sem z izkušnjami vodenja podjetja in na tak način sem nadaljeval. Kmalu smo se ujeli in nastal je tim z načelniki na čelu, ki je deloval usklajeno. Že leta 1987 smo zastavili kar nekaj pomembnih projektov po posameznih področjih, najobsežnejši med njimi je bil gotovo desetletni program, ki je zajemal posodabljanje in novogradnje in je zajel vse od počitniškega doma v Fiesi pa vrtnice in osnovne šole s posameznimi športnimi objekti, rojevala se je želja po gimnaziji in še vrsto drugih zamisli, ki so svojo dokončno obliko dobile šele potem, ko smo postavili na noge oddelek za urbanizem, ki je bil zastopan tako z urbanistom, arhitekti, okoljevasnikoma, v sestavi smo imeli celo etnologinjo. Posredno smo uspeli leta 1988 prenoviti propadajočo graščino Rotenturn.

Tako smo se začeli lotevati projekta trase mestne obvoznice, plinifikacije mesta, nekaterih pomembnih drugih prometnic, oskrbe z vodo, prenove mestnega jedra in še vrsto drugih ureditev je nastajalo. Pred nami je bila tudi dopolnitev prostorskega načrta takratne velike občine in še kaj. Delali smo resnično usklajeno in timsko.

V tem času je bilo vrsto samoupravnih interesnih skupnosti, SIS-ov za posamična področja, nekateri so bili kar zajetni z direktorji na čelu in močnim kadrom. Ob ukinjanju SIS-ov leta 1988 smo imeli kar velik odpor in nekaj kadrovskih problemov, pa je vseeno šlo. Skupščina občine Slovenj Gradec je takrat imela v svojem sestavu poleg predsedstva s predsednikom in sekretarjem na čelu še sedemčlanski Izvršni svet, prav tako s predsednikom in sekretarjem na čelu, kar nekaj oddelkov: oddelek za gospodarstvo, družbene dejavnosti, notranje zadeve, urbanizem, oddelek za vojaške zadeve, davčno upravo, pod okriljem pa tudi geodetsko upravo in policijsko postajo, za katere naj bi zagotavljali materialno podporo, torej prostore in osnovna sredstva. Načelniki so bili v nekaterih zadevah samostojni, saj so bili podaljšana roka pristojnih ministrstev, kar se je tikalo lokalne samouprave pa vezani na predsednika Izvršnega sveta odnosno Izvršni svet.

Ustvarili smo zelo sposoben in ubran tim, ki mu je uspelo praktično vse, česar se je lotil. Takrat smo imeli še občinske samoprispevke, ki

so začrtali marsikatere projekte, ki pa so bili v večini finančno podhranjeni.

Moja naloga je bila predvsem stik z oblastjo v Ljubljani, s posamezniki na vseh tistih področjih, ki so zagotavljala potrebna sredstva v občinskem proračunu, in seveda vodenje celotne sprege.

Potem se je zgodilo s filmsko naglico, za marsikoga skorajda fantastika: razpad Jugoslavije, vojna (zate že druga), nova država. V tistih turbolentnih časih ti zagotovo ni bilo lahko, čeprav se je zgodba končala radostno. V tistem zanosnem času se je govorilo o tisočletnih sanjah, ki so se z državo Slovenijo realizirale.

Res je. Druga polovica leta 1988, posebej pa še leto 1989, je bila zelo razburljiva. Take in drugačne pritiske je bilo zaslediti predvsem s strani JNA. V tem času so se, vsaj v začetku, dogajala nepojasnjena dejanja prav v JNA. Ukinili so IX. armijsko oblast s sedežem v Ljubljani in te spremembe so neposredno močno vplivale na status takratne teritorialne obrambe, katere štab za Koroško je bil v Slovenj Gradcu. Vojska se je na vsak način želela dokopati do evidenc za vpoklic vojaških obveznikov, ki so bili shranjeni na našem vojnem odseku. Tudi v takratni vodilni politiki je bilo čutiti, da se nekaj spreminja. V Izvršnem svetu smo skrbno spremljali spremembe, še posebej za področja, ki so se dotikala takratne občine. Sicer pa je delo na področjih lokalnih zadev potekalo nemoteno, tudi na vseh investicijah in drugih projektih, kot da se nič ne dogaja. Omenil sem že, da so v tem obdobju že nastajale nekatere spremembe na področju lokalne samouprave, ukinjale so se samoupravne interesne skupnosti in spreminjale ali celo ukinjale nekatere prispevne stopnje za posamična področja, od katerih je bil zelo odvisen občinski proračun.

Po slovenskem plebiscitu pa so se stvari zelo zelo zaostrovale in se v letu 1991 še poglobljale. Meseca maja je postalo jasno, da se bo verjetno zgodilo najhujše. Koncem maja funkcionarji nismo smeli več zapuščati Slovenj Gradca, uvedli smo vrsto ukrepov od celodnevnega dežurstva do vseh možnih oblik sklica organov občine, pripravili dokumente za delovanje občine na vojnih lokacijah, prenesli pomembne dokumente in evidence vojnega odseka in tako imenova-

no enoto zvez na skrivno vojno lokacijo.

Prišlo je do odvzema oborožitve teritorialne obrambe, rešili smo le orožje, ki je pripadalo občini, seveda tega ni bilo veliko, pa vseeno.

Po 25. juniju, ko je zarožljalo orožje, smo ostali brez posebnih navodil, ukrepali smo sproti, glede na dejanja, ki so se dogajala. Izvršni svet je imel v tem času predvsem zadolžitve dela oskrbe fronte, predvsem pa zaledja. Vsi ranjenci in vsi mrtvi so bili pripeljani v slovenjgraško bolnišnico, kasneje tudi vsi ujetniki JNA iz karavel, pa oklepna enota, ki je bila ujeta pred Dravogradom, se je kasneje umikala skozi Slovenj Gradec.

Ko je bilo vojne konec, razen nekaterih razdejanj na meji, večje materialne škode nismo utrpeli. Na srečo se grožnje letalskih napadov na Slovenj Gradec in nekatere druge kraje na Koroškem niso uresničile.

Zanimivo je dejstvo, da prebivalstvo ni bilo preveč prestrašeno, enostavno niso mogli verjeti, kaj se dogaja. Ljudje niso bežali iz mesta, niso bežali v zaklonišča, vse službe in vsa proizvodna je potekala tekoče in brez večjih zastojev.

V času spopadov je v Fiesi letovala skupina naših otrok. Tam so bili ujeti in odrezani, ker jih zaradi spopadov po nobeni poti ni bilo mogoče pripeljati domov. Lahko si je predstavljati zaskrbljenost staršev. Po vrsti poizkusov in posredovanj smo jih uspeli pripeljati domov brez dokumentov preko Italije in Avstrije in preko mejnega prehoda Vič, ki je bil takrat že v naših rokah. Dobro se spominjam srečnih otrok in staršev, ko smo jih končno zdrave in srečne dočakali, s solznimi očmi, v poznih nočnih urah doma.

Ko je bilo vsega najhujšega konec, je bilo v zraku prekipevajoče vzdušje radosti in zadovoljstva in polno delovnega elana. Imeli smo jo, Slovenijo.

Leta 1992 sem nastopil še zadnji mandat predsednika Izvršnega sveta in prav v tem letu smo v mestu uresničili veliko pomembnih projektov, saj smo dobili mestno obvoznico, pa novo Drugo osnovno šolo z novim stadionom, začela se je plinifikacija mesta, pred tem se je zgodila že nova knjižnica in še marsikaj.

Delovali smo že v večstrankarskem sistemu nove družbene ureditve s staro lokalno ureditvijo, trodomnin skupščinskim sistemom, s Predsedstvom Skupščine občine in z Izvršnim svetom.

Decembra 1994 smo dočakali nove lokalne volitve za drugačno ureditev lokalne samouprave, dobili smo nove občine, ločene od upravnih enot. S 1. januarjem 1995 je nastala Mestna občina Slovenj Gradec s sedežem v Rotenturnu, na volitvah pa sem bil izvoljen za župana Mestne občine Slovenj Gradec. Mislinja je postala samostojna občina.

To funkcijo sem opravljal tudi dva mandata. Glede na zadolžitve, ki jih je država nalagala na lokalno raven, so zahtevale nove zaposlitve v občinski upravi. Občinski proračun je imel nova izhodišča glede na lokalne zadolžitve.

Mestni Svet je bil ves čas konstruktiven in nismo se srečevali s problemi, ki so slabili, zaradi nesoglasij, nekatere druge slovenske občine. Nadaljevali smo z že prej začrtanimi in s pripravo novih projektov ter z njihovo realizacijo. Postopki so postajali zahtevnejši in daljši, še posebej pri črpanju razpoložljivih evropskih sredstev.

Ena od novosti je bilo tudi mednarodno povezovanje z evropskimi mesti: Češki Krumlov, japonski Arai, nemški Hauzenberg in avstrijski Fecklabruck. Pa evropsko regijsko povezovanje.

V tem obdobju smo začrtali nekaj velikih in pomembnih projektov; nova podtalna zajetja pitne neoporečne vode v vrtinah za mesto, Graško Goro in Sele, čistilno napravo za odpadne fekalne in industrijske vode, plinifikacijo celotnega mesta in industrije, nadaljevali investicije v objekte osnovnih šol, dobili smo Gimnazijo in višje šolske programe, kar nekaj športnih dvoran in zunanjih igrišč, strategijo ravnanja s komunalnimi odpadki, posodobitev mestne komunalne strukture in mestnega jedra, začrtali industrijsko cono. Nismo pozabili na naše zaledje, naše vasi, katerih glavni problem so bile neznosne lokalne prometnice, pitna voda, igrišča pa še kaj.

Tukaj bi rad še enkrat poudaril, da je župan samo eden od ekipe, ki ustvarja, in je pač na vrhu piramide in objektivno odgovoren za vse, kar je v občini narobe. Veliko vlogo pri vsem tem imajo posamezni vodje občinske uprave z direktorjem na čelu in občinski svet, ki sprejema odločitve in je bil vedno kooperativen in nikoli z ničemer ni politično preveč polemiziral. Nikoli nisem imel v svetu ne pozicije in ne opozicije. Vsa nesoglasja ali druga razhajanja smo usklajevali na političnem kolegiju, ki so ga sestavljali vodje svetniških skupin, pred vsako sejo sveta.

Novo tisočletje ti je prineslo še eno novo skušnjo – poslanec v Državnem zboru Republike Slovenije. Se s tako visoke pozicije vidita dom in svet drugače?

Odločil sem se, da je po štirih mandatih vodenja občine (od 1986 do 2002) čas za sestop z »oblasti«, da so na vrsti mlajši z več energije in več znanja in z naprednejšim razmišljanjem.

Leta 2002 sem bil kot predstavnik Koroške izvoljen v Državni svet. Po prvi seji Državnega sveta pa sem imel možnost v Državnem zboru nadomestiti dr. Gabra, ki je postal minister. To je bil izziv in odločil sem se za mesto poslanca.

Deloval sem kar v nekaj komisijah, cele dneve sem bil v parlamentu od zjutraj do večera, velikokrat dolgo v noč. Bil sem razočaran, ker sem si delo predstavljal zelo drugače. Takrat je bila LDS na oblasti in naša poslanska skupina je bila zelo številna. Znotraj ni bila povsem enotna, kar se je pokazalo ob ponovnih volitvah, ko je razpadla na frakcije.

Če si poslanec pozicije, je povsem razumljivo, da podpiraš vlado, ki v parlament pošilja v sprejem take in drugačne zakone, proračune in drugo, in si dejansko del glasovalnega stroja, kot radi rečejo. Imaš pa privilegij, glede na opozicijo, da si seznanjen z osnutki zakonov in proračunov že ob samem nastajanju in s pametnimi dopolnili lahko sodeluješ. Sicer pa si zavezan glasovati za. Če pa si v opoziciji, lahko z vsemi topovi grmiš in vlegaš amandmaje, pa ni nobenega haska, z vsem pa si seznanjen šele, ko jih vlada vloži v Državni zbor v proceduro. Sam sem se posluževal kontaktov z referenti na ministrstvih, tistimi, ki so pripravljali letne proračune, kamor se je dalo uvrstiti kakšno postavko, ki je občini prinesla kakšno ugodnost na kakšni investicijski proračunski postavki.

Največ naporov sem vložil skupaj z ostalimi poslanci Koroške in SAŠA regije, da smo v Strategijo prostorskega razvoja Slovenije leta 2003 uspeli vnesti HC (hitro cesto), tako imenovano tretjo razvojno os, ki povezuje Avstrijo na severu in Hrvaško na jugu. Prav tako smo uspeli umestiti odsek HC: Avstrijska meja – Slovenj Gradec – Velenje – avtocesta LJ – MB v Nacionalni program izgradnje avtocest v Republiki Sloveniji.

Leta 2003 sta se zgodila v DZ za Slovenijo še dva velika dogodka, ki sta jih soglasno podprli tako pozicija kakor tudi opozicija, postali

smo člani Evropske unije in člani Zveze NATO.

Biti poslanec je posebna izkušnja, verjetno jo vsak doživlja po svoje. Meni ta funkcija ni ustrezala, bila je dolgočasna, bil sem odtujen od svojega okolja, nisem se počutil koristnega. Tam se nič ne mudi, nepomembne in nepotrebne razprave kar trajajo in trajajo in nobenega haska. Upam, da je tako samo v našem parlamentu, če je pa tako povsod po svetu, potem pa je ta funkcija namenjena posebnim izbranim posameznikom ljudstva, ki v takem načinu dela uživajo.

Eden izmed konstitutivnih elementov slovenske državnosti je zagotovo kultura. Tudi sam si v najinem dopisovanju o njej že zastavljal besedo o njeni vlogi in pomenu. Ko mislim kulturo v najširšem smislu, potem moram reči, da sta Komljanec in Slovenj Gradec bila z njo v dobri navezi: obvoznica (ki je odprla nov prostor za imenitni slovenjgraški mestni trg), monografiji občine, odpiranje prostora profesionalni kulturi (gledališki abonma, Wolfov abonma), Pečkova fundacija ... Da ne bo nespornost – zasluge, da je bilo vse to in več zastavljeno in zaživelo, je zagotovo imela tudi tvoja široka županska podpora.

Ponovil bom svoje prepričanje, da je kultura v Slovenj Gradcu bila in je sledilka razvoja – njegova rdeča nit, včasih bolj in včasih malo manj. Duhovnost razmišljanja in potrebe prebivalstva po nečem podzavestno višjem in bogatejšem zahtevajo več zavestne in podzavestne duhovnosti in drugačno nadgradnjo vsakdana, da je lažje premagovati težave in napore. Mesto je imelo vedno, že stoletja nazaj, nekaj posameznikov, gradnikov te duhovnosti, ki ji na kratko rečemo kultura.

Na občini smo vseskozi podpirali vse aktivnosti posameznikov ali zavodov in pomagali uresničiti nekatere ideje, »držali smo jim štango« in jih finančno podprli. Tako smo skupaj bogatili naše bivalno okolje in odpirali mesto v svet. K temu so vedno več doprinašali zavodi; galerija, muzeja, knjižnica, Kulturni dom s več abonmaji, Slovenjgraško kulturno poletje in ne nazadnje Wolfov abonma klasične glasbe v njegovi rojstni hiši, ki se je kljub skepsi kar dobro prijel. Tu je še zelo pomembno poudariti prispevek Glasbene šole, pa vseh ljubi-

teljskih kulturnih društev, posameznih pevskih zborov in drugih društev, dodatnih aktivnosti naših osnovnih in srednjih šol, ki so v izbranih vsebinah za svoje učence in dijake iskale povezave znotraj in zunaj Slovenije.

Dosedanje uspešno delo Pečkove fundacije je omogočilo marsikateremu Korošču stopiti na umetniško ustvarjalno pot in krepilo kadre naših zavodov.

Vse to je narekovalo izdati nekatere preprotebne publikacije, da smo se lahko predstavili doma kakor tudi v svetu in na enem mestu zapisali pomembna zgodovinska dejstva in še kakšno publikacijo za podporo razvijajočemu turizmu.

V starem jedru mesta smo obnovili nekaj spomeniško varovanih stavb, ki so bile v občinski lasti, uspeli smo urediti atrij Galerije z rekonstrukcijo bivših zaporov in jih preurediti v muzejsko zbirko, velik zalogaj je bila prenova stare lekarne z atrijem na Glavnem trgu in še marsikaj.

O izobraževanju sva kakšno zrno že zmlela (zagon Delovodske šole), pa vendar – zdi se, da je zate šolstvo na vseh ravneh eden izmed pomembnih lokalnih in nacionalnih razvojnih projektov. To ni laskanje, a sem prepričan – Gimnazijo smo v Mestu dobili tudi zato, ker smo imeli Komljanca.

Res je, do kulture in izobraževanja sem imel vedno nekakšen poseben odnos. Mogoče prav zato, ker sem se, iz od sveta zakrite Bučke, odrezan od doma, v internatih dokopal do nekaj izobrazbe, da mi je bilo dano oditi v povsem drugačen svet. Govoril sem že o pomanjkanju kadrov v petdesetih in šestdesetih letih.

V Rušah sem takoj po prihodu dobil v tovarni nalogo, da poučujem nekatere vsebine strojništva na takratni poklicni šoli. Takrat je pouk potekal cel teden, tudi ob sobotah. Tudi na Srednji kemijski šoli v Rušah sem poučeval nekatere vsebine strojništva, eno leto celo matematiko.

Ob prihodu v Slovenj Gradec in Tovarnokos, kjer sem bil zadolžen za razvoj, mi ni bilo težko opaziti največje hibe – pomanjkanje kadrov, in tako se je rodila dvoletna Delovodska večerna šola, o kateri sem že govoril.

Tudi sam sem čutil potrebo po nadaljnjem

izobraževanju, kar se mi je delno uresničilo, pa čeprav nekoliko pozno.

V Rušah sem bil aktivno vključen kot tajnik takratnega društva Svoboda in tudi član Skupščine Zveze društev Svobod Slovenije.

Krepitev, posebej še srednjega šolstva v mestu, je prinašala nove izobražene kadre in nove možnosti za izobraževanje mladih doma, na Koroškem. Zelo kooperativno smo sodelovali z vodstvom Centra srednjih šol in skupaj snovali razvoj. Občina je bila pri tem nosilka predvsem političnega dela projekta in podpornica idej. Začelo se je v poznih osemdesetih letih z javno raziskavo po potrebi slovenjegraške gimnazije, ki je precej razburkala nekatere dele Koroške. Mnogo pozneje smo skupaj uspeli ustoličiti Gimnazijo ob podpori in razumevanju takratnega šolskega ministrstva in njenega ministra. Šolski center je dobival nove vsebine, končno tudi višješolski program.

Upokojitev zagotovo ne pomeni porezati vseh vezi, s katerimi je bil posameznik aktivno vpet v delo. Kam gleda in kako vidi Janez Komljanec Slovenj Gradec, ki mu je županoval 16 let, ko riše njegovo podobo leta 2050?

Nisem zaverovan v sebe. Večkrat se ob kakšni debati sprašujem, kaj ni bilo, kot kaj je bilo narejeno, za svoje delo sem prejemal plačo, to je bila moja služba.

Ko sem se leta 2005 upokojil pri 44 letih aktivnega dela in 67 letih starosti, sem se odločil, da bo od tedaj naprej družina imela prednost pred službo in da bo vse drugo drugotnega pomena in tega se držim še danes. Aktivno sem se izključil iz politike, sem pa še vključen v nekatere manj pomembne organe nekaterih javnih institucij in društev.

Nekaj časa sem še vztrajal pri naporih s somišljeniki, kako najmanj boleče vključiti v prostor hitro cesto, pa sem v zmedi razmišljanj in variant (povsod drugod, samo ne mimo moje vasi, po nobeni kmetijski zemlji, ceste sploh ne potrebujemo itd.) tudi tu odnehal, sem pa na ministrstvo poslal svoje pripombe.

Motijo me nekateri pogledi mladih izobražencev, ki iščejo predvsem napake, kaj je bilo v mestu narejeno narobe, in se ustavljajo in trošijo moči ob malenkostih, namesto da bi usmerili svoj pogled naprej in pokušali začrtati razvojne poteze bodočega mesta tja v leto

2050. Kako veliko bo, kakšno šolstvo bomo imeli, kakšno komunalno infrastrukturo bomo potrebovali, kakšne športne objekte, kakšne prometnice in kako bo urejen promet, s kašno industrijo in kmetijstvom bomo razpolagali.

Kakšna bo izobrazbena struktura prebivalstva in njihove potrebe po življenjskih dobrinah, materialnih in duhovnih. Kako bomo izkoristili prostor, da bomo zadovoljili potrebam in čim manj prizadeli okolje.

Skratka, potrebujemo nekakšen futurističen pogled v bodočnost mesta in naših vasi, da bi na podlagi vizije lahko z večjo mero realnosti sprejemali razvojne prostorske načrte tako samega mesta kakor tudi celotne občine.

Mesto dolgo ni bilo sposobno razmišljati več kot deset let naprej, sedaj pa je prišel čas, mesto je dozorelo za tak razmislek.

Moteče je razmišljanje nekaterih spoštovanih intelektualcev, v Sloveniji nasploh je to kar pogosto slišati, o potratni potrošniški družbi, čeprav se z njihovimi kritikami in stališči v marsičem strinjam, ampak leta 1999 smo se plebiscitno odločili za sistem tržnega gospodarstva in potrošniške družbe, to je gonilo kapitalizma, ki gradi na konkurenci, zato v takšni družbi ni dovolj, da imamo samo Mercator, poleg obvezno spadajo še Spar pa Tuš pa Leclerc pa tak in drugačen center s številčnimi trgovinami za tehniko, pohištvo, elektroniko in belo tehniko in drugo takšno in drugačno opremo, pa vrsta avtosalonov ... Današnji svetovni družbeni sistem nas sili v potrošništvo in večini ljudi to celo ustreza.

Leta 1999 smo zapustili, recimo mu, socializem in se odločili za kapitalizem, ker smo v njem vsi videli nekaj boljšega, bolj perspektivnega. Prepričani, da nič dobrega starega ne bomo izgubili in samo veliko pridobili. Politika je obljubljala drugo Švico in večina je verjela v te sanje. Sedaj pa nam od Švice ostaja samo še »švic«, pa ne od dela, ampak od razočaranj in socialnih stisk, ki smo jim priča.

Ko se v strukturo kapitalizma vmeša še neoliberalizem, smo pa tam in zgodilo se bo marsikaj, še politika in njene vrednote so se nam sfizile in prav je, da se je zgodila ulica, ki kaže na to, da neizbežno v bodočnosti potrebujemo pravičnejši družbeni sistem, kjer bodo dobrine enakomerneje porazdeljene med ljudi.

Upa kdo ugibati kako bomo živeli leta 2050 - ali bomo še podobni socialni državi?

Tudi od tega je odvisno, kako bomo zaznamovani v bodočnosti.

Prepričan sem, da ni potrebe po pretiranem pesimizmu, čeprav trenutno stopicamo na mestu, brez pravih idej in sprti, brez složnosti za čimprejšnje okrevanje sedanjih razmer v državi, ki so ljudem pobrale iluzije, vero v boljše čase in optimizem.

Kriza je lahko tudi generator novih misli in drugačnih ukrepov mlajših, izobraženih, sposobnih in neobremenjenih kadrov, ki se ne bodo bojevali s starimi mlini na veter, ki že dolgo ne meljejo žita in se z razcefranimi jadrji vrtijo v prazno.

Najino za intervju ustrezno potovanje sva začela na tvojem domu, pa ga z domom tudi zašpiliva.

Sedaj, ko sem v pokoju, kakšnega znanca redkeje srečam, pa mi reče: »A zdaj si se preselil na Dolenjsko, ker te ni nič videti?« Moj odgovor je največkrat: »Ne, ne, veš, ne hodiva v iste gostilne, pa se ne srečava.«

Res je, da sem od marca pa do novembra pogosteje na Bučki, tam imam še kar velik sadovnjak, kjer v glavnem počnem vse potrebno, od košnje do vseh drugih sadjarskih opravil, tam tudi pobiram moje EKO pridelke. Tam imam zares skromno barako za bivanje in vso potrebno mehanizacijo in orodje, obenem pa spoštljivo ugodje z obilico vročega sonca. Ti moji sprehodi na Bučko trajajo ponavadi dva ali tri dni in nič več.

Jaz sem bil zelo malo časa doma, štiri leta osnovne šole in vse kasnejše šolske počitnice, ko sem doma pomagal na kmetiji. Ves čas sem bil na nek način odtujen od domačega kraja, na Bučki nimam sošolcev, prijateljev, s katerimi bi se dobival, in je ta moja mala posest prava nostalgija, ki me bogati in me je spet navezala na Bučko, mogoče bolj kot bi me sicer, če bi ves čas živel doma.

Večkrat me kdo vpraša: »Ali ni daleč do Bučke?« Odgovorim mu: »Ne, ni. Vozim se domov na Bučko in od tam spet domov v Slovenj Gradec, domov pa je pot vedno kratka.«

S spoštovanim Janezom Komljancem sem si dopisoval **Andrej Makuc**.

O delu Andreja Grošlja

LIKOVNA

Leta 2011 preminuli Andrej Grošelj je umetniško pot začel kot kipar, a se je v kasnejših letih posvečal tudi risbam in akvarelom. O njegovi slikarski nadarjenosti govorijo natančno obdelana površina kipov in risba, ki je osnova vsakega kipa, ter akvareli. Ti so sproščene impresije izmišljene pokrajine, čeprav je povod za njihov nastanek realen vtis. V zadnjih letih življenja se je veliko posvečal risbi s tušem. Nastale so tako imenovane pismenke, risbe s tušem na belem A4 papirju, ki spominjajo na kitajsko kaligrafijo, način zapisovanja, slikanja – s čopičem in tušem. Ti piktogrami so pravzaprav Grošljeva osebna pisava, ki izvira iz njegovega zasebnega repertoarja motivov, kot so ptice in ženske figure, do povsem abstraktnih znakov, za katerimi lahko zaradi njihovih specifičnih zavrtih oblik slutimo mimetične upodobitve. Vendar je abstrahiranja ali analitičnega mišljenja, ki bi te majhne slike spremenilo v znake in torej v pisavo, malo. Kar nas napelje na misel o Grošljevi preprosti romantiki brez analitične samokritike, tako značilne za sodobno umetnost.

Grošljev opus magnum predstavljajo kipi iz lesa. Vrsta lesa vedno pogojuje obliko in posledično vsebino. Svoj motivni svet črpa iz narave, prevladujejo ptiči – z dolgimi nogami in vratovi, semena dreves in stoječi ženski akti. Pri tem ne gre za specifično vrsto ptiča, temveč le za generično poimenovanje podobe, v kateri prepoznamo posebno obliko glave s kljunom in razpotegnjene vratove. Tako tudi pri tako imenovanih semenih ne gre za določene vrste semen dreves, temveč le za neko splošno idealno linijo, katere videz zapelje gledalca, da v njej prepozna seme drevesa. Semena dreves skrivajo v sebi čudež stvaritve, razmnoževanja in tako ogromno potencialno energijo trānssubstanciacije. Posebne aerodinamične oblike temeljijo v zgodnjem modernizmu dvajsetega stoletja. V njih bi lahko prepoznali Brancusijeve stvaritve, če bi se Grošelj ne podal v drugo, simbolistično smer. Tisto prvo je v svoje roke dobil dizajn in jo je v gonu po zlatu in lesketajoči se površini povsem izrabil. V razpotegnjenih vratovih ptic in stoječih ženskih aktih lahko iščemo umoreninjenega manierizma ali v teh krajih močno ukoreninjenih gotskih lepotnih idealov.

Naslednji Grošljev motiv, kateremu je posvetil veliko pozornosti, je bil stoječi ženski akt. Te figure se pojavljajo v različnih velikostnih redih, od velikih, nadnaravnih velikosti, kot je skulptu-

ra Prevaljska legenda (2004) na rondoju na vzhodnem vходу na Prevalje, do le nekaj centimetrov visokih kipcev tudi iz gline. Telo teh golih ženskih figur je razpotegnjeno in usločeno, površina je podobno gladka kot pri semenih. Vzrok temu formalizmu je lahko tradicionalna navezava z gozdovi poraščenega koroškega okolja na nikoli preseženo tradicijo gotskega izraza kot tudi Grošljev zavestni modernistični ikonoklastični zasuk k formi, v prid čemu ne nazadnje govori tudi omenjene pismenke. Izrazita vertikalna usmerjenost kipov je lahko pogojena tudi z navpičnimi linijami smrek, ki določajo veduto tukajšnje pokrajine, čeprav ta vrsta lesa v Grošljevi umetnosti nastopa zelo redko. V Grošljevih skulpturah opazimo zanimivo dvojnost: te sicer formalno ostajajo zveste naslednice modernizma, medtem ko motivno posegajo globoko v čas pred njim. Njegovi motivi dolgujejo več simbolizmu in poznoromantičnim tendencam devetnajstega stoletja in predvsem likovnemu izrazu herojskega obdobja – gotiki, kar lahko vedno znova opazujemo tudi pri drugih avtorjih v teh krajih. O tem priča ne nazadnje njegova vera v neobremenjeno in čisto lepoto, skrivnostno in neracionalno lepoto Device v zaprtem vrtu.

Andrej Grošelj je živel svojo umetnost v nekem drugem času in prostoru, v katerega pošasti in grozote vsakdana niso imele vstopa. V tem smislu je njegova umetnost sproščena in otroško neobremenjena, je kot pravljica, ki se upira resničnemu svetu. Pred nami so pravljlične figure adolescentnih morskih deklic, devic, tik preden spoznajo prepade odraslega sveta. Semena kot metafora ljubezni, seveda le platonske, in ptice kot alegorija sanj.

Andrej Grošelj je poučeval likovni pouk na osnovni šoli na Prevaljah. Skozi njegove roke so šle mnoge generacije učencev, od katerih so nekateri ljubiteljsko poprijeli za dleto in se lotili obdelave lesa, saj je na Koroškem rezbarjenje in kiparjenje v lesu zelo priljubljeno. Toda le redkim je dovoljeno poseči po tako premišljenih motivih in doseči tako izpovedno moč, kot je to uspelo Andreju Grošlju.

Jernej Kožar

Andrej Grošelj (1947-2011)

*Andrej Grošelj, Pokrajina 1, 2008,
akvarel*

*Andrej Grošelj, Pokrajina 2, 2008,
akvarel*

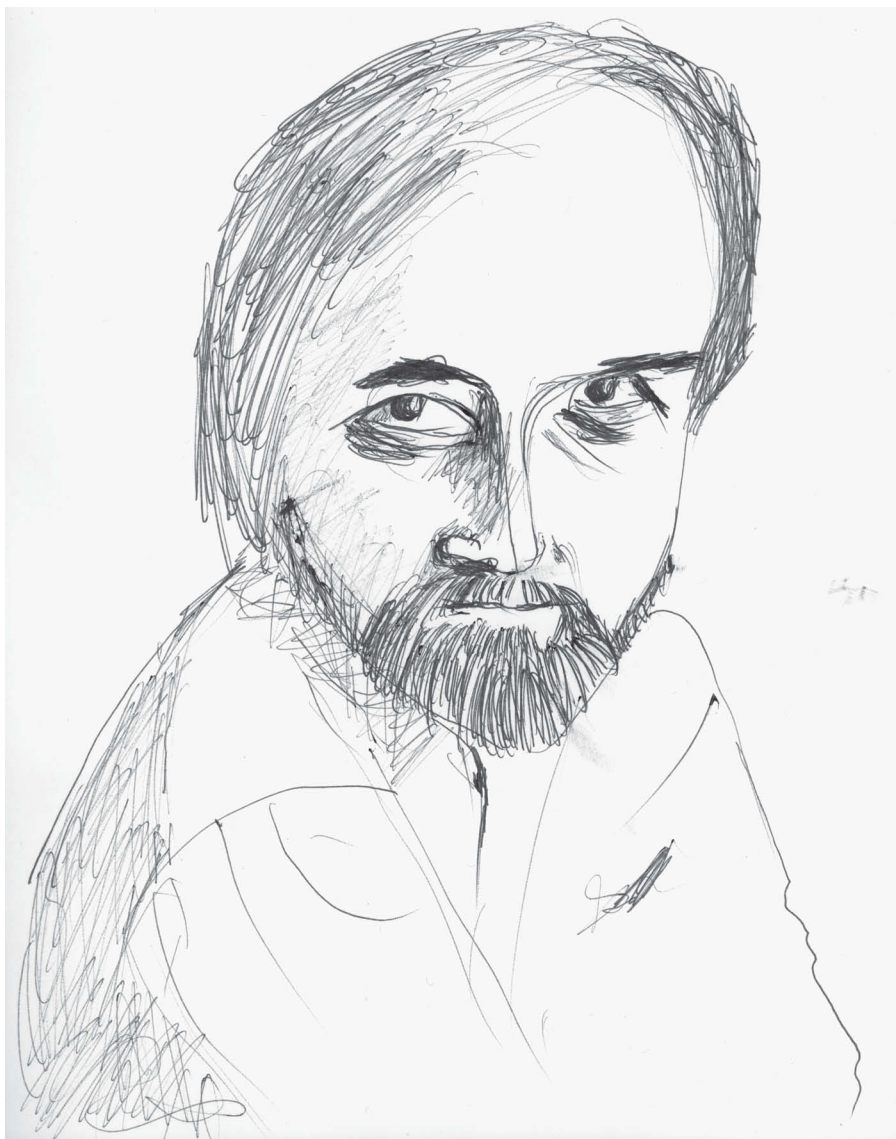
*Andrej Grošelj, Sova, 2010,
bukev, v. 30 cm*

*Andrej Grošelj, Ženska figura,
les*

**Anagrami (Miran Kodrin)
in portreti (Andrej Grošelj)
slovenskih literarnih ustvarjalcev**

ANAGRAMI

VESLAR po oceanih besed prisluhne zvokom **FIDLA**.

PILA poetike in stilistike brusi **VOGALE** besednih stvaritev.

Na pisateljskem vrtu je roman mavrična **ŠKRBINKA**,
odstrta z **GARDINO** zmeraj drugačne obdelave.

Zagonetni **ZANKARJI** v pajčevini besed
vedo za **DOLG** do materinščine.

V globinah **MRAKOV** (s)pozabe se je izgubilo
že veliko tr(u)dnih besednih **SLUG**.

Iz **HRAMA** zamejstva prihaja **PLEJADA**
besedovalk in besedovalcev.

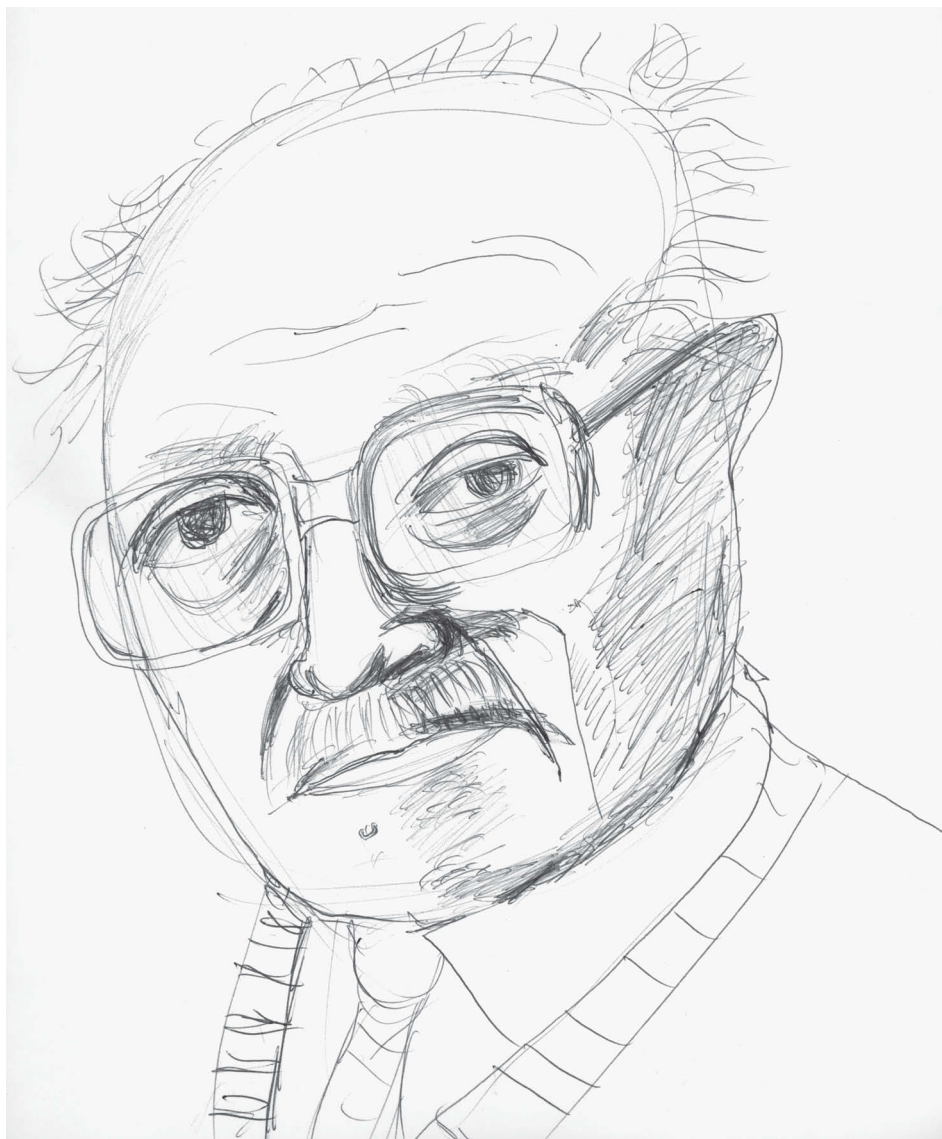
Pesnjenje je prisluškovanje **TRHLINAM** domačih besed
sredi poljan **MAKA**.

V **NEDRJIH** kraljestva literature je
NEGA jezika spletična stila.

Pesnik iz **NIZA** iskrenih besed tke
HALJO topline.

V **GLINO** zapisane besede izpovedujejo
vso **TANČINO** pripovednikove notrine.

Avtor portretov
Ko ima umetnik dovolj **REGLJANJ**, čez **ŠODER** v svet kiparskih gre dejanj.
(*Andrej Grošelj*)

BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE ZA LETO 2013

KULTURA

Na osnovi sklepa *Komisije za podelitev Bernekerjevih odličij* letošnje plakete prejmejo:

- glasbena skupina *Matalaja*,
- *Moški pevski zbor Fran Berneker* in
- gospod Janez Žmavc.

VOKALNO-INSTRUMENTALNA SKUPINA MATALAJA

Vokalno-instrumentalno skupino *Matalaja* sestavlja pet glasbenic in glasbenik: Lara Sedar – klaviature, cajon, vokal, Maja Krebl – vokal, tamburin, cajon, Tanja Klančnik – citre, vokal, Alina Hirtl – flavta, vokal, cajon, Polona Šavc – kitara in Gregor Kragelnik – kontrabas (vse članice, razen kontrabasista, so dijakinje *Gimnazije Slovenj Gradec*). Ob svojem vzornem gimnazijskem delu so v treh letih uspeli ustvariti prepoznavno poustvarjalno podobo v slovenskem prostoru in hkrati predstaviti svojo glasbeno produkcijo tudi v širšem kulturnem okolju. Njihovo delovanje je raslo iz široko zastavljene sodelovanja s skladateljem Zlatkom Verzelačkom/Francem Vezelo, z mentorjem in s skladateljem Benjaminom Pirnatom ter iz njihovega osebnega ustvarjalnega naboja.

Skupina je tri leta aktivno sodelovala z *Javnim skladom Republike Slovenije za kulturne dejavnosti*, in sicer v projektu *Festival mlade literature*, ki je letos že enajstič gostoval v Slovenj Gradcu s svojo zaključno prireditvijo *Urška*. Rezultat tega plodnega sodelovanja je zgoščenka *Uršljanske* (ki je izšla oktobra 2011), na kateri je izbor najboljših skladb obdobja 2002–2011, v letu 2012, ko smo v Slovenj Gradcu bili del *Evropske prestolnice kulture*, pa je v februarju izšel CD z dvanajstimi uglasbitvami evropske poezije v dvanajstih jezikih z naslovom *Le včasih tiho vzdigne se zavesa z zenic*. Predstavitve zgoščenke ob letošnjem slovenskem kulturnem prazniku je bila hkrati tudi vstop partnerskega mesta Slovenj Gradec v epikajevski pogon. Izid zgoščenke je omogočil *Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti*. Nastop *Matalaje* je zaznamoval tako odprtje kot tudi zaključek programa *EPK* v našem mestu: ob kulturnem prazniku 2012 so predstavili omenjeno zgoščenko, 1. decembra 2012 pa so nastopili na zaključni prireditvi *Harmonij* v Mariboru.

Vokalno-glasbeno skupino odlikuje predanost glasbi, kvalitetna tudi glasbena izobrazba, sodelovanje s stroko ter osebni ustvarjalni angažma. Skupina se bo v letošnjem šolskem letu žal razšla (takšna je pač ponavadi usoda srednješolskih glasbenih in drugih zasedb) – toda pred tem nepreklicnim dejstvom bodo izdali še zgoščenko s prevedeno evropsko uglasbeno poezijo, dodali pa bodo še tri zadnje uršljanske (iz leta 2012).

Vokalno-instrumentalna skupina *Matalaja* je v času od ustanovitve pa do danes izkazala izjemno predanost glasbenemu ustvarjanju, hkrati pa dodala pomemben delež k neposredni ustvarjalnosti našega mesta na širšem kulturnem področju, še posebej pa tudi v deležu programa, ki smo ga pripravili v letu kulturnega soprestolovanja, zaradi česar smo prepričani, da si članice in član zasedbe zaslužijo javno priznanje stroke in širše skupnosti. In naj se to priznanje v letošnjem letu udejanji s podelitvijo *Bernekerjeve plakete*, ob čemer jim lahko iskreno čestitamo in zaželimo še veliko uspehov ter ustvarjalnosti.

Vokalno-instrumentalna skupina *Matalaja* je v času od ustanovitve pa do danes izkazala izjemno predanost glasbenemu ustvarjanju, hkrati pa dodala pomemben delež k neposredni ustvarjalnosti našega mesta na širšem kulturnem področju, še posebej pa tudi v deležu programa, ki smo ga pripravili v letu kulturnega soprestolovanja, zaradi česar smo prepričani, da si članice in član zasedbe zaslužijo javno priznanje stroke in širše skupnosti. In naj se to priznanje v letošnjem letu udejanji s podelitvijo *Bernekerjeve plakete*, ob čemer jim lahko iskreno čestitamo in zaželimo še veliko uspehov ter ustvarjalnosti.

Matalaja, vokalno-instrumentalna skupina, Bernekerjeva plaketa za leto 2013;
z leve: Gregor Kragelnik, Alina Hirtl, Polona Šavc, Tanja Klančnik, Maja Krebl in Lara Sedar

MOŠKI PEVSKI ZBOR FRAN BERNEKER

Bernekerjevo plaketo za leto 2013 prejme torej tudi *Moški pevski zbor Fran Berneker* iz Starega trga, in sicer za petintrideset let zavzetega poustvarjalnega dela na področju ljubiteljske glasbene kulture in vsestranski nepogrešljivi prispevek pri oblikovanju podobe kulturnega življenja v ožji in širši lokalni skupnosti.

Zbor so pod okriljem *Kulturnega društva Stari trg* leta 1977 ustanovili domači pevski zanesenjaki pod vodstvom Viktorja Skrivarnika.

Poimenovali so se po znamenitem rojaku kiparju Franu Bernekerju, pionirju slovenskega modernega kiparstva, in na ta način promovirali spomin na pomembnega likovnega ustvarjalca, katerega ime nosijo tudi najvišja občinska kulturniška odličja.

Generacijsko in poklicno je bila sestava zbora vselej raznolika, kar nikoli ni bila ovira za iskreno medsebojno prijateljstvo in prijazno druženje, kar je vedno vodilo tudi ubrano petje, za katerega pa je v zgodovini skrbelo precej različnih dirigentov, neglede na to pa je bržkone potrebno izpostaviti, da je v smislu kvalitetnega glasbenega poustvarjanja zbor najbolj napredoval v zadnjih petnajstih letih pod vodstvom izkušenega mojstra, prav tako Bernekerjevega nagrajenca, gospoda Janeza Koleriča. Pod okriljem *Kulturnega društva Stari trg* je tako zbor postal ena izmed najbolj stanovitnih in uspešnih pevskih zasedb v Mislinjski dolini, ves čas pa predstavlja krajankam in krajanom tudi jedro društvene dejavnosti in brez njegove aktivne udeležbe si Starotržani ne znajo predstavljati pomembnejšega kulturnega dogodka ali slovesnosti.

Programski repertoar je zelo raznolik, zato ga zbor z lahkoto prilagaja različnim priložnostim. Obsega različna obdobja glasbene zgodovine s pesmimi domačih in tujih avtorjev, v ospredju pa so seveda ljudske in med njimi koroške pesmi. Zlasti na prireditvah v domačem kraju vselej zapojejo sedaj že znamenito *Starotrško himno*. Vsako leto se zbor udeležuje uveljavljene občinske prireditve *Srečanje odraslih pevskih zborov Mislinjske doline*, na kateri je bil večkrat predlagan za nastop na regijskem srečanju. Domačo dvorano *Kulturnega društva Stari trg* vselej napolni s programom rednega letnega koncerta, prav vsako leto pa *Moški pevski zbor Fran Berneker* zastopa mesto Slovenj Gradec na pevski reviji mest z usnjarsko tradicijo. A tudi sicer je seznam nastopov dolg in pisan. V zadnjih desetih letih so bili za pevce največja potrditev in hkrati najgloblje glasbeno doživetje nastopi v tujini, med njimi še zlasti gostovanje na mednarodni reviji v Vranovu in v polni katedrali v Bardejovu na Slovaškem. Nepozaben je bil nastop v slavnostni veliki dvorani hotela *Union* v Ljubljani ob deseti obletnici *Kmečke zveze Slovenije*. Med posebnimi dosežki je potrebno omeniti še koncertni večer protestantskih koralov v združenem petdesetčlanskem projektne pevskem zboru, ko so pod vodstvom Janeza Koleriča skupaj z *MoPZ Šmartno pri Slovenj Gradcu* in *MoPZ Ponikva pri Žalcu* nastopili v Slovenj Gradcu, Murski Soboti, Bodoncih in Ljubljani.

Zbor je svojo tridesetletnico leta 2007 obeležil z izdajo zgoščenke, lansko petintridesetletni-

co pa z uspešnim slavnostnim koncertom. Ker *Moški pevski zbor Fran Berneker* resnično tvori jedro dejavnosti *Kulturnega društva Stari trg*, obenem pa kot ena izmed boljših pevskih zasedb pomembno prispeva k podobi kulturnega življenja v *Mestni občini Slovenj Gradec*, si ob svojem jubileju zbor *Bernekerjevo plaketo* za leto 2013 zagotovo zasluži. Naj jim bo spodbuda in potrditev ter zahvala za vse dosedanje in prihodnje dosežke.

Predstavnica Moškega pevskega zbora Fran Berneker, prejemnica Bernekerjeve plakete za leto 2013

JANEZ ŽMAVC

Literarni ustvarjalec Janez Žmavc je prepoznavno ime v svetu slovenskih dramskih pisav, nenazadnje je član *Društva slovenskih pisateljev*, njegova dramska besedila (za mladino in odrasle) pa so bila uprizorjena v tako rekoč vseh slovenskih osrednjih gledaliških institucijah, a tudi zunaj meja Republike Slovenije (Zagreb, Sarajevo ...), za izvrstnost je bil tudi nagrajevan. Janez Žmavc je, lahko bi rekli, tudi »rezervni Slovenjgradčan«, saj je poročen z našo sokrajanko gospo Lojzko Gostenčnik, od leta 1990 pa je njun drugi dom dokončno postal Slovenj Gradec. Rojen v Šoštanju, gimnazijo je obiskoval v Celju in maturiral po vojni, od leta 1948 do 1952 je študiral dramaturgijo na igralski akademiji v Ljubljani, bil zatem dve leti dramaturg v *Prešernovem gledališču* v Kranju, delal pet let v *Študijski knjižnici* v Celju, zatem pa od 1961 do upokojitve 1990 v celjskem gledališču. V letih, odkar večino časa preživlja in literarno ustvarja v svojem domu v Slovenj Gradcu, je postal pomemben del kulturnega utripa v mestu: njegova literarna dela so izhajala v knjižnih edicijah pri založbi *Cerdonis*, redno je s svojimi literarni-

mi objavami in s kritiškimi zapisi ob spremljanju gledališkega utripa v mestu sodeloval pri reviji *Odsevanja*, pomembno prispeval pri odsevanjskih literarnih večerih in še marsikaj.

Literarno delovanje Janeza Žmavca je prvenstveno namenjeno dramatik, čeprav je tudi pesnik in pisatelj. Mladostne pesmi je objavljaj v dijaškem listu celjske gimnazije *Iskra*. Kot dramaturg je pisal številne članke in razprave, besedila so bila objavljena največ v gledaliških listih, ustvarjalni vrh pa je doživel kot dramatik in se, literarno gledano, kot pisatelj in dramatik reafirmiral prav v svojem slovenjgraškem obdobju. V prvi dekadi novega tisočletja so namreč izšla mnoga njegova dela, vsa slovenjgraška leta pa je Janez Žmavc tudi sodelavec revije *Odsevanja*, v kateri objavlja svoja prozna in dramska dela ter gledališke ocene domače produkcije in gostujočih gledaliških abonmajskih predstav. Ob tem je bil vrsto let tudi strokovni sodelavec pri izbiri dramskih uprizoritev v okviru gledališkega abonmaja.

V Slovenj Gradcu so leta 1981 uspešno in odmevno s srednješolsko gledališko skupino odigrali Žmavčevo igro *Podstrešje* (gostovali so po Koroški in Štajerski), v letu 2012 pa so gimnazijski spunkovci uprizorili praižvedbo njegove igre *Njena ljubezen*.

Zaradi vsega naštetega je utemeljitev, ki jo je pripravilo *Kulturno društvo Odsevanja*, prepričalo *Komisijo za podelitev Bernekerjevih odličij*, da »slovenjgraški opus« gospoda Janeza Žmavca v kvalitativnem smislu predstavlja izjemen prispevek kulturni in literarni prepoznavnosti našega mesta, zaradi česar mu *Mestna občina Slovenj Gradec* tudi podeljuje *Bernekerjevo plaketo* za leto 2013. Ob temu mu seveda iskreno čestitamo in želimo obilo ustvarjalnega navdiha v našem mestu.

Janez Žmavc, dramatik, pripovednik, pesnik ... prejema iz rok župana Andreja Časa Bernekerjevo plaketo za leto 2013.

BERNEKERJEVA NAGRADA ZA LETO 2013

GLASBENA ZASEDBA JAZOO

Za 16. let neprekinjenega delovanja skupine in izdajo 4 avtorskih albumov

Petčlanska zasedba, ki jo sestavljajo Tomaž Pačnik: klavir, klaviature, harmonika, elektronika, Matjaž Mlakar: sopran in alt saksofon, kljunasta flavta, vokal, Katja Stare: flavta, vokal, tenor saksofon, mala tolkala, Nejc Haberman: bas kitara ter Danijel Hartman: bobni in tolkala, izvaja avtorsko glasbo. Avtorji so vsi člani, navdih črpajo iz zvrsti, ki ne sodijo med najbolj popularne v Sloveniji, a imajo izrazito umetniško vrednost. Skupina je, saj prihaja z obrobja slovenskega glasbenega prizorišča, v 16 letih potrebovala mnogo več časa, kot ga porabijo izvajalci popularnejših zvrsti, da si je v strokovnih krogih in med poslušalci ustvarila ugled. Glasba *JAZOO* je zelo raznovrstna, mnogi jo preveč šablonsko uvrščajo v jazz, a sami priznavajo, da jim je ljubši izraz »improvizirana glasba«, v kateri so vključene tudi druge zvrsti: etno, ljudska, fusion, ambientalna in eksperimentalna glasba. Poleg tega je v glasbo vključenih vedno več etno elementov slovenskega, predvsem koroškega prostora. Gre torej za izjemno kombinacijo, ki vključuje tudi vse moderne prijeme ustvarjanja. To ohranja glasbo živo in zanimivo tudi za tuje organizatorje in promotorje.

Glasbena skupina *JAZOO* je uradno slovenjgraška skupina, leta 1996 so jo ustanovili klaviaturist Tomaž Pačnik iz Podgorja pri Slovenj Gradcu ter tolkalec Franci Krevh in kitarist Bogdan Dobnik iz Slovenj Gradca. Kmalu zatem sta se jim pridružila še Matjaž Mlakar iz Slovenj Gradca (saksofon) in David Novak iz Dravograda (bas kitara). Za uradni začetek delovanja skupina označuje prvi koncert, ki ga je v okviru *Boom festivala* izvedla na odprtem prireditvenem prostoru letališča Slovenj Gradec 12. julija 1996.

V prvem 5-letnem obdobju je skupina *JAZOO* veliko vadila ter koncertirala, komponirala in ustvarjala skladbe, izoblikovala svoj slog in sporočilnost. Hitro so ustvarili dovolj, da so lahko izvajali tudi samostojni program, s katerim so se v tem času predstavili na več kot 50 koncertih,

nekateri pa so že potekali na najpomembnejših odrih v Sloveniji, pa tudi na Hrvaškem. Po prvi koncertni kilometrini doma in nekaj tudi čez mejo se je skupina leta 2001 odpravila v studio ter posnela prvi material, ki so ga leto kasneje uvrstili na debitantski album *ON TIME*. Splet okoliščin je takrat pripomogel, da se je skupina povezala z založbo *Membrane Records* iz Züricha (Švica). V dvoletnem obdobju predstavitve albuma *ON TIME* se je tako zvrstilo dodatnih preko 40 koncertov v Sloveniji, kar je za žanr, ki si ga je skupina *JAZOO* izbrala, res velik uspeh.

Uspeh albuma *ON TIME* je spodbudil člane, da je hitro nastal nov in svež material, ki so ga leta 2004 posneli za album *RETRO FUTURE*, ki je predstavljal nadaljevanje in hkrati izpopolnitev njihove glasbene usmeritve. Leta 2006 je skupina *JAZOO* praznovala 10. obletnico delovanja in takrat izvedla naslednji velik dogodek, tokrat koncert v okviru *Koroškega kulturnega poletja*. V goste so povabili glasbeno skupino *NOETICS* in Hannovera, ki izvaja podobno zvrst. Ta poteza jim je počasi začela odpirati tudi možnosti sodelovanja s tujino. Leto 2007 je bilo za skupino *JAZOO* izredno pomembno v smislu preboja na tuja glasbena prizorišča, kar nakazuje tudi ime tretjega albuma *DETACHED*, ki je pri založbi *Membrane Records* v nakladi 5000 kosov izšel leta 2008.

V sodelovanju z *Veleposlaništvom Republike Slovenije* v Grčiji so konec septembra 2006 zastavili projekt *Koncert Jazoo - Jazz Festival Atene '07*. Posebnost tega festivala je, da so vsako leto predlagani izvajalci, ki zastopajo po eno državo - članico *EU*. Tako praviloma iz vsake države sodeluje en izvajalec oz. skupina. *Jazz festival* se je v kratkem času razvil v ugleden tradicionalen dogodek. Skupina *JAZOO* je na tem festivalu nastopila maja 2007, zaradi uspešne predstavitve pa je bila ponovno povabljen tudi naslednje leto. Med mnogimi gostovanji na tujem se je skupina v obdobju albuma *DETACHED* udeležila tudi vseh najpomembnejših slovenskih festivalov, ki predstavljajo in podpirajo tovrstno glasbo.

Kot zaključek uspešnih turnej, gostovanj in festivalskih koncertov se je skupina junija 2009 predstavila tudi v odmevni oddaji *Izštekani*, ki jo na *Valu 202* že vrsto let vodi znani voditelj Jure Longyka. To je bila tudi krona plodnemu obdobju, potrditev usmeritve in dela ter hkrati motivacija in obveza za nadaljnje udejstvovanje. Vsa gostovanja in sodelovanja so članom dala nov navdih, ki jih je odnesel naprej, v glasbenem izražanju verjetno najdlje doslej, in rezultat 15-letnega delovanja je 4. studijski album, ki je v celoti, kakor tudi vsi prejšnji trije, avtorski. *ARE YOU STILL THERE?* je izšel v Sloveniji pri slov-

enski založbi *Celinka*.

Glasbena zasedba *JAZOO* je v svoji 16-letni zgodovini nedvomno orala ledino na slovenski glasbeni sceni, zahvaljujoč kreativni vztrajnosti njenih članov, še posebej ustanovitelja Tomaža Pačnika, pa je danes ena od uglednejših glasbenih zasedb doma in na tujem. Zaradi izjemne promocije našega mesta v slovenskem prostoru in v tujini ter zaradi visoko kakovostnih nastopov, ki velikokrat bodisi tvorijo ali le popestrijo program slovenjgraških kulturnih prireditev, glasbeni skupini *JAZOO* podeljujemo letošnjo *Bernekerjevo nagrado*, ob čemer jim iskreno čestitamo in želimo še veliko glasbenih uspehov tudi v prihodnje.

Glasbena zasedba *Jazoo*, *Bernekerjeva nagrada* za leto 2013; z leve: *Tomaž Pačnik* in *Matjaž Mlakar* (zasedbo sestavljajo še *Katja Stare*, *Nejc Haberman* in *Danijel Hartman*).

* *Bernekerjevim* odličjem na rob

Komisijo za podelitev Bernekerjevih priznanj

sestavljajo: *Simona Levč*, *Karel Pruš*, *Peter Hergold*, *Andrej Breznik* (predsednik), *Barbara Kamnik*, *Marjan Kos*, *Andrej Makuc*

Predlagani kandidati za dobitnike

Bernekerjeve plakete za leto 2013:

Janez Žmavc, *Vokalno-instrumentalna skupina Matalaja*, *Urban Klančnik*, *Leon Kramljak*, *Ivica Hace*, *MPZ Fran Berneker*, *Drago Hosnar*, *Ekipa Festivala mlade literature Urška*

Predlagani kandidati za dobitnika

Bernekerjeve nagrade za leto 2013:

Glasbena skupina *JAZOO*, *Franc Berthold*, *Kulturno društvo Razbor*, *Ivan Kamnik*, *Stana Lušnic-Arsovska*, *Branko Čepin*

Nagovor ob slovenskem kulturnem prazniku 2013

KULTURA

Spoštovani vsi zbrani na slovesnosti slovenskem kulturnemu prazniku v čast

Počaščena sem, da lahko kot ljubiteljska kulturna ustvarjalka in Bernekerjeva nagrajenka preteklega leta spregovorim ob kulturnem prazniku. Ravno ob prazniku kulturi v čast naj bi začutili nekje globoko v sebi več prazničnosti, morda celo komorne vzvišenosti, nacionalne občutljivosti in ponosa, morda celo občutka trdnosti in povezanosti kot v Prešernovem sporočilu, pa naj si bo v katerikoli kitici *Zdravljice*. V Prešernovih *Poezijah* je toliko umetniške moči in toliko miselnega in čustvenega bogastva, da bo iz njih črpal in z njimi dihal sleherni rod slovenstva.

»Slovenije ne bi bilo, če ne bi imela svoje kulture – navad svojih prebivalcev, umetnosti svojih ustvarjalcev in volje tistih, ki so se za slovensko identiteto borili,« so besede pisatelja Cirila Zlobca.

Ob vstopu v *Evropsko unijo* smo čutili nekaj nelagodja, strahu. Bo ogrožen jezik, kultura, identiteta, bomo prepoznavni, se bomo potopili v evropskosti? Nič od tega se ni zgodilo, razen, da sami sebe znotraj razjedamo, si jemljemo energijo, si povzročamo težave in dušimo polet duha, idej, radoživosti in novega zagona. Prešernov dan je nastal iz občudovanja vredne ideje in že v svojih začetkih se je obdal s prazničnostjo. Naš slovenski Goethe je čaščenec slovenskega naroda, čeprav romanja Slovencev v rojstno Vrbo ali poslednji dom v Kranju niso množična, kot to storijo za Mozarta ali Goetheja, Puškina, Lermontova, kamor se zgrinjata kulturna srečanja in popotništvo sveta.

Tisto, kar o Prešernovem delu sporočajo leksikoni in enciklopedije sveta, je veliko. Pa vendar je premalo, da bi številnejše popotnike iz oddaljenega sveta nagovorili k obiskovanju obeh hiš pesnikovega bivanja. Spominske kraje je potrebno najprej urediti, da bo spomin prešel v množično zavest domačega človeka in slučajnih, in morda ne vedno samo slučajnih, popotnikov. To smo v Slovenj Gradcu znali storiti z Wolfovo rojstno hišo

v za nas uspešnem letu kot partnerskim mestom v *Evropski prestolnici kulture*.

Kultura je in bo vedno bolj presečiščna točka naše identitete in našega sobivanja v Evropi. Komu in čemu naj koristi avtohtona slovenska kultura v poenoteni Evropi, v kateri se bomo razlikovali samo po tem, kdo je gospodar in kdo sluga, če ne bomo v korak s časom razvijali in ohranjali korenin kulture in kulturne dediščine z brstjem novega časa in za to namenjali zadovoljiv delež proračunskih sredstev? In zaradi vsega tega šolstvo in kultura ne smeta biti ne za državo in ne za občine potrata. Toliko kulturnega hotenja je v našem narodu in v našem mestu, ki je v zadnjem času doživelo kulturni preporod,

Mira Strmčnik, slavnostna govorka, lanskoletna dobitnica Bernekerjeve nagrade

prihajajo nove generacije, vsak prida svoj delež, svoje brstje časa na trdne temelje.

Ne morem mimo dejstev, ki vam bi jih želela predstaviti ob tej priložnosti, saj prihajam iz ljubiteljstva.

Kulturna politika brez kulturnega ministrstva zanemarljivo kulturna društva in daje prednost državnim in profitno naravnanim kulturnim institucijam, delež javnih sredstev za društveno kulturo se zmanjšuje. Kulturna društva prispevajo najmanj polovico vsega kulturnega dogajanja v državi, a se zanj namenja manj kot 3 % »kulturnih proračunov«. Večina slovenskih lokalnih skupnosti namenja za delovanje društev premalo denarja, čeprav so pogosto marsikje edini nosilci kulturnih programov, ki zajemajo obsežno prostovoljsko delovanje in samoiniciativnost. To pomeni: leta prostovoljnega dela, snovanj, vaj, druženj in nastopov.

Koliko posameznikov je ustvarjalo in delovalo in držalo stvari nad vodo? To so vrednote, ki dišijo po človeku, po bogastvu njegove izraznosti, po vetru njegove radovednosti in radoživosti na kakršenkoli način povedati svoje sanje in svojo bolečino, svoje slo, čutiti živo roko in slišati živo besedo, se dotakniti pravljичne lutke, dokazati, da je ples poezija nog, materina beseda čaša opojnosti, zgodba praznični kruh, ki ga nameniš drugim, slika notranja pokrajina osebnosti, zibenšrit dota iz babičine skrinje, sešteti oblački stripa čreda navihanih, zgovornih misli, pretanjena zapeta pesem lepota sama, pripoved instrumentov trenutek, ki stopi sivino vsakdana, zanos komedijantov tudi iskrenost, da se ozremo vase ... skratka, da je vsaka izmed ljubiteljskih kulturnih dejavnosti vredna, da se ji posvetimo, se v njej preskusimo in uživamo.

Ljubiteljska kultura v Sloveniji je svojevrsten fenomen. Uradne številke temu pritrjujejo: v Sloveniji deluje kar 3959 ljubiteljskih skupin, ki so povezane v 2700 kulturnih društvih in kulturnih zvezah. Ljubiteljsko kulturo podpira *Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti*, ki spodbuja in krepi regionalne kulturne povezave in razvoj.

Zgodovina kulturnih društev seže v čas po vojni, ko so delovala po Sloveniji prosvetna društva in združevala vse od kulture do kuharskih in šiviljskih tečajev in božično-novoletnih praznovanj za otroke. Na podla-

gi zakona iz Avstro-Ogrske iz leta 1867 se je uradno pričelo kulturno ljubiteljsko gibanje, nekoč poimenovano amatersko gibanje. To je bil čas čitalništva in sramežljivih slovenskih besed. Že leta 1921 je ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev določala, da se lahko prebivalci združujejo za namene, ki niso preganjani po zakonu. Po letu 1945 je bila edina organizacija na področju kulturnega ljubiteljstva *Ljudska prosveta Slovenije*, tu so se ustvarile korenine kulturnih društev, nato so se začela množično ustanavljati prosvetna društva, ki so se povezovala v krovno ljubiteljsko organizacijo *Zvezo Svobod Slovenije*, leta 1964 se je preimenovala v *Zvezo kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije*, leta 1977 v *Zvezo kulturnih organizacij Slovenije*.

Tak je bil čas zorenja ljubiteljske kulture, iz katere izhajam in v kateri sem, upam, pustila trajne sledi za zgodovinski spomin.

Spoštovani kulturniki, ljubitelji kulture, cenjeni Slovenci. Kultura daje okolju tisto mehko, tisto prijetnost in preplet vezi med ljudmi, ki se sicer ne bi spletele in življenje ne bi bilo tako prijetno in bogato, kot je, pa naj si bo proračunski delež namenjen kulturi še tako tanko odrezan.

Preživimo praznik kulture malo drugače, z zavestjo, da je to naš vseslovenski praznik, za katerega smo si vsi enotni, da je od nas vseh – neglede na barve in strani neba.

Kdaj smo zadnjič vzeli v roke knjigo? Ob slovenskem kulturnem prazniku storimo prav to. Praznujmo s knjigo. Na knjižnih policah naših domov ne bi smele manjkati Prešernove *Poezije* in vsaj ob letu, ob prazniku, naj se oko ustavi na drobčenem verz, morda si ga vtisnemo v spomin.

Kultura bogati vsakega od nas, še z večjo subtilnostjo se zavedam, kako me bogati in polni tudi danes, ko se mi življenje obrača drugače, kot bi si želela, v njej najdem iskrice upanja in lepote.

Spoštovani, ob slovenskem kulturnem prazniku vsem iskreno čestitam, praznujmo ga in napolnimo ga z vsebino.

Mira Strmcnik

Nevednež je pri vsaki temi v temi.

Andrej Brumen

Unikatna spominska knjiga Martine Kolar

(Ravensbrück, april 1945)

KULTURA

Nina

*V jesensko noč odzvanjajo zvonovi,
naznanjajo vseh svetih dan.
V lučeh bleščijo vsi grobovi,
le tvoj grob, sestra, bo ostal teman.*

(Marjan Kolar, 1946)

Unikatna, ročno izdelana knjižica Martine Kolar, ki je snovna in duhovna zapuščina družine pokojnih Franca in Marije Kolar iz Starega trga pri Slovenj Gradcu, zasluži posebno pozornost in predstavitev.

Po Ninini smrti je knjižico hranila sestra Ela Čož, Na grad 9, Ig. Ko je 2009 šla v Dom ostarelih občanov na Fužinah v Ljubljani, jo je predala v hrambo bratu Marjanu Kolarju, Kotlje 130.

Knjižica pomeni družini del osebne zgodovine in istovetnosti. Ker pa je tudi pričevanjski dokument o določenem kraju, času in ženskah kar šestih evropskih narodnosti, ki so se znašle v ključnem času v skupni usojenosti, menimo, da jo je nujno predstaviti slovenski javnosti, saj je tudi zanimiv kamenček v mozaiku slovenske nacionalne biti.

Martina – Nina Kolar (3. 1. 1922–6. 8. 1946)

Iz osebne izkaznice

- Rojena v Mariboru kot drugi otrok Francu, železniškemu uradniku, in Mariji Kolar, gospodinji.

- Šolanje: osnovna in meščanska šola v Slovenj Gradcu, gospodinjska šola v samostanu Jožefišče, kjer učenje in preskrbo odslužuje z delom in težko prenaša pobožnjaštvo sester; po manjših ali večjih prekrških si nabere opominov in črnih pik, da jo izključijo; v začetku leta 1938 odide na Češko k sorodnikom, ki so ji poslali vozovnico, da se priuči nemščine in češčine, nato se vpiše na konservatorij. Pred bližajočo se vojno mora domov.

- Delo: odide v Zagreb, kjer ji teta pomaga najti zaposlitev v trgovini. 1941 se zaposli kot pisarniška uslužbenka na Občini Mislinja. Tu deluje tudi kot obveščevalka in 1942 komajda še pravočasno obvesti o izdaji domače tri fante, da se umaknejo k partizanom. Ker je osumljena,

izgubi službo, nakar se umakne v Maribor, a jo zasledujejo. Od 1942 do 1. 2. 1944 je zaposlena pri trgovski firmi Oset na Glavnem trgu. Leta 1943 je poslana na kazensko delo v Brežice, spoznana za »vindiše ...«, dodeljena v Dolgo Rako 14 km od Krškega. Tu dobi zvezo s partizani in pride do dolgo zaželeno literature. Vrne se v Maribor in kmalu postane kurirka za zvezo z Gorenjsko. Je članica OF, pridobi ime Metka in je sprejeta kot kandidatka v KP. Ko se 1. 2. 1944 vrne z Gorenjske v Maribor, je v Cvetlični ulici aretirana. V »bunkerju« (samici) zbolí. 24. aprila 1944 naj bi bila z ostalimi sojetnicami ustreljena, a zaradi popolne oslabeledosti ne zdrži pokonci, pa jo pomilostijo s pripombo: »Crknjenega psa ne streljamo!« in maja je poslana v Ravensbrück. Avgusta 1945 se vrne v domovino, kjer ji nudi prvo pomoč tov. Jože Rader. Zdravi se tudi v Zagrebu in se vrne 11. novembra v Maribor, kjer nastopi službo na Oddelku za notranje zadeve.

(Vir: osebno pismo – Maribor, 30. 7. 1946; družinski arhiv Marjana Kolarja)

Kolarjeva Nina je tudi pevka in igralka na ljudskih odrih, uslužbenka in ilegalka v Mariboru, nato zapornica in taboriščnica v Ravensbrücku. Odlikuje jo tenak posluš za lite-

Martina – Nina Kolar med obema vojnama

raturu. Bratu Marjanu – v izgnanstvo sredi vojne v Hochstadt v Nemčijo – prinese Dostojevskega *Zapiski iz mrtvega doma* in Wildov roman *Slika Doriana Graya*. Svojemu fantu pomaga iz nemške vojske k partizanom, a ker je potem ostal v JLA, se nista več našla.

– 6. 8. 1946 iz osebne stiske naredi samomor. Pokopana je na poboškem pokopališču v Mariboru, njen epitaf pa je na družinskem grobu v Starem trgu pri Slovenj Gradcu.

SPOMINSKA KNJIGA

Opis zunanosti

Dve kartonski ploščici, velikosti 4 x 4 cm, sta oblečeni v sukno taboriščnih »zebrastih cunj« ter obšiti in sešiti s črnim sukancem.

Prva stran ovitka je zaznamovana z izvezenim rdečim trikotnikom (taboriščnim znakom) in s črno črko J na sredi – Jugoslavija. Pod njo je belo izvezen pravokotnik, velikosti 0,5 x 2 cm, s črnimi znaki/črkami – verjetno se napis glasi: konec.

Knjiga obsega 14 lističev (8 x 4 cm), na polovici preganjenih (torej: 28 večinoma s svinčnikom, nekaj tudi s črnilom popisanih) in zvezanih s črnim sukancem. Za kazalko služita dve rdeči nitki.

VSEBINA

I. Kraj in datumi vpisov

Ravensbrück, april 1945, in sicer: 10. 4.; 12. 4.; 8. 4.; 24. 4.; 9. 4.; 12. 4.; 11. 4.; 12. 4.; 27. 4.; 10. 4.; 8. 4.; 11. 4.; 10. 4.; 11. 4. Nekateri vpisi niso datirani.

II. Seznam v knjižici podpisanih taboriščnic

Ime in priimek	naslov	narodnost
1. Han'ak Ol'ga	Černizovskaja oblast Osterskij rajon	Rusinja
2. Štizelskaja Klosa	Kamensko podolska oblast Salobkovskij rajon stankina Dinastija	Rusinja
3. Skripez Wali	Simferopol Strasse Sowelisch 21	Rusinja
4. Elza Triplat	Ljubljana Ambrožev trg 9	Slovenka
5. Ivanka Seva (?)	Postojna Košana 36	Slovenka
6. Mica Ambrožič Adamič	Novo mesto Streliška 3	Slovenka
7. Milica Sotlar Mbr	Maribor Tržaška 47	Slovenka
8. Eva Šlibar	Novo mesto Gotna vas	Slovenka

Zunanost knjižice (naravna velikost)

Zapisi v notranjosti, tudi v cirilici

9. Micka Jerše	Žužemberk Zalisec	Slovenka
10. Vera Stepić	Požarevac Stiška 16	Srbkinja
11. Jorgovanka Stepić	Požarevac Stiška 16	Srbkinja
12. Malča Trlicova	Shotsko 15 Vizovice - Morava	Čehinja
13. Božena Velikonjeva	Ljubljana Lepodvorska 3/I	Slovenka
14. Vojka Piroćanac	Beograd Divčibarska 3	Srbkinja
15. Denisko Tanja	g. Poltava Ivanovna ul. Ševrennovskaja N. 19	Rusinja
16. Slava Petek	Cvetkovci, Sv. Lenart pri Veliki Nedelji	Slovenka
17. Dragica Marinič	Maribor Aleksandrova 5 - Krčevina	Slovenka
18. Mara Potočnik	Lj(ubljana) VII Vodnikova 103	Slovenka
19. Milica Jovanović	Zemun Dobanovići 40	Srbkinja
20. Neda Jug Dobovišek	Ljubljana Pražakova 17	Slovenka
21. Jelka Scagnetti	Ljubljana Metelkova 19	Slovenka
22. Silva Kovač	Ljubljana Ciglarjeva 15	Slovenka
23. Martina Mesec	Ribniška 11	Slovenka
24. Brinar-jeva	Griže pri Celju Sav(injska) dolina	Slovenka
25. Ing. Oblak Lapajne	Ljubljana Prijateljjeva 10	Slovenka
26. Magda Jelenc	Velike Lašče	Slovenka
27. Maria Ilegenis(!)	Belgique Avenue Melges 66 Meroceni - (?)	Belgijka
28. Anica Rode	Radomlje pri Kamniku Rudnik	Slovenka
29. Maria Grapp	Berlin 4.30 Nollendorfstr. 28 Lubianke (?)	Nemka (?)
30. Jirina Heringova	Praha XIII Strašnice - Roderova 35	Čehinja
31. Jarmila Kubrtova	Praha XIV Nusle 408	Čehinja
32. Marica Jazbinšek	Hrastnik Log 120	Slovenka
33. A. Vuletić	Lozara Ćaćak 82	Srbkinja
34. Majda Kokalj	Bled I Zagorice 76	Slovenka
35. Kati Dlopst	Lobnik N 31 Železna Kapla, Koroška Jugoslavija	Slovenka

III. Izbrana besedila

V knjižico so vpisana besedila različne dolžine, vsebine in oblike. Tu ne navajam besedil, ki vsebujejo zgolj podpis in naslov taboriščnice. Izbrana besedila razvrščam v tri skupine, in sicer: ritmizirana in rimana besedila, tudi znana iz folklore, rekla in besedila z osebnim sporočilom naslovnici.

A Ritmizirana in rimana besedila

*Srce drhti, a prst grozi,
počakaj Švaba, počakaj ti.*
(Ivanka)

*Daleč zdaj si, domovina,
nas izgnali so,
kot da krivi smo zločina,
ker te ljubimo.*
(Milica)

*Ni težko nam trpeti,
ker vemo,
zakaj trpimo.*
(Eva)

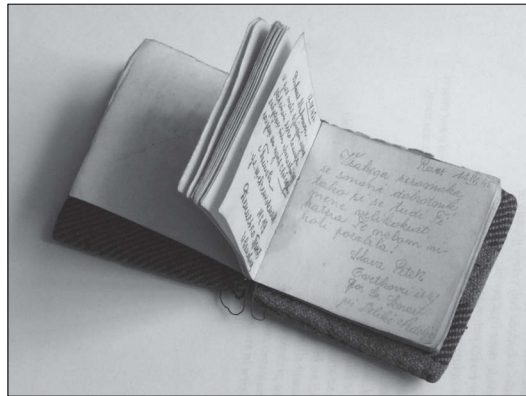
*Vsakah sto let se razcveti roža moja,
vsakah sto let se porodi ptič feniks in
vsakah sto let najdeš zvestega prijatelja.*
(Brinar-jeva)

B Reklo

*Prijatelja spoznaš šele takrat,
ko si v stiski.*

C Besedila z bodrilnim sporočilom

*Kako prelepa je zavest,
da se nam s hitrimi koraki
bliža dan
Svobode!*
(Elza)

Lepo ohranjeni zapisi s svinčnikom

*Mada su svi dani u logoru teški,
ipak su dragoceni.
Kroz njih smo upoznali
život, ljude i svetliju sliku
budućnosti izvesno.
Bez ovakvih doživljaja
gde smo preživeli poniženje,
glad, bedu - sve što
ubije čoveka fizički i
duhovno, mi jesmo
(...)
zato u budućem
životu nećemo pod
svaštīm živeti,
niti doživeti. To je ispod
(...)
Sve što nam je hudo
nametalo štetno pa
zajedno za nove ne-
milenije odbacićemo.*
(A.)

Četudi so dnevi v taborišču težki,
so vendarle dragoceni.
V njih smo spoznali
življenje, ljudi in svetlejšo podobo
predvsem prihodnosti.
Brez takšnih doživetij,
ko smo preživeli ponižanja,
glad, bedo - vse, kar
ubije človeka telesno in
duševno, smo mi
(...)
zato v prihodnosti
ne bomo
v čemerkoli živeli,
niti karkoli doživeli. To je pod
(...)
Vse, kar se nam je hudega
zgodilo, žal,
skupaj bomo nove
bridkosti odvrnili.

*Martino - štastny navrat
domu -
a na skledonou
na modrim Jadranu.*
(Jarmila)

Martina, srečno pot
domov -
in da se vidimo
na modrem Jadranu.

*Chere Nina!
En souvenir de mauvais
jours, avec l'esperance
sur un meilleur avenir,
et que la Jugou-slavia
doit libre pour le toujours.*
(Maria)

Draga Nina!
Za spomin na strašne
dni, z upanjem na
lepšo prihodnost,
in ker Jugoslavija
mora biti svobodna za vedno.

*Nigde žena nije bila
tako ponižena kao u logoru.
Ali je zato naučila,
da ceni život, lepoto i radost.*
(Vojka)

Č Besedila z osebnim sporočilom naslovnici

*Vsak trenutek pričakujemo
ono veliko, tako vroče in dolgo
zaželeno ... Martinček dragi,
v novem našem življenju
Ti želim vsega najboljšega.
»Strojili« zanj so nas dovolj
dolgo - ali misliš, da bi bili
še potrebni?*
(Božena)

*Draga Martina,
marsikatero težko uro si mi tu
ublažila s svojim lepim petjem.
Na svidenje tudi na svobodi!*
(Iv.)

*Martina, nisem te poznala na svobodi,
morala sem priti za temno, debelo mariborsko zidovje.
Tam sva se srečali, ko si bila v mali temnici, ali govoriti nisva smeli.
Ko si prišla za menoj v to pusto, umazano tujino,
sva se spoznali in pokramljali marsikaj.
Najine misli so bile vedno v naši lepi domovini in
najine želje so bile vedno enake:
vrniti se nazaj, prijeti za delo, ki naju čaka,
maščevati naše uničene, pomorjene, sežgane
brate in sestre.
Draga Martina, spomni se me kdaj tudi v naši
zlati svobodi.*
(Tvoja Micka)

*Martina - Nina Kolar, fotografski portret iz obdobja
med obema vojnama*

*Draga Martina!
Podrhtavam, nervoza
ovih dana obuzima nas
više nego ikada,
jer se nalazimo na putu, da uskliknemo:
»Domovina, majka sreče,
sin se tebi opet kreće!«
A zaista - tada će nam zaista -
sreća doći i srećemo se
jedna drugo.
(Tvoja Milica)*

*Drhtim, nervoza
teh dni nas navdaja
bolj kot kdaj,
saj smo na poti, ko bomo vzkliknili:
»Domovina, mati srečna,
vrača se tvoj sin!«
In res - takrat nam bo zares -
prišla sreča naproti in
srečali se bova.*

*Ponižane, razžaljene
so nas izgnali v tuji svet.
Trpinčili so nas in s tem hoteli,
da bi klonili. Ostali smo in
s ponosom zremo na gorje,
katerega smo prestali, saj vemo,
da je bilo vse to nepotrebno za naše bodoče
življenje. Mogoče je, Martina,
da nam je prikrajšano življenje
za nekaj let, pa nič zato,
saj stopamo v življenje, vredno človeka,
vredno prestanih muk in prestanega trpljenja.
(Mira)*

*Ljubi Martini v spomin.
Ti s Štajerske, jaz z Dolenjske,
obe trpiva - obe čakava na nekaj zelo velikega,
kar bo v kratkem prišlo. In takrat, Martina,
ko bode izgovorjena velika beseda - svoboda,
takrat odhitiva v najine ljubljene domače kraje.
Upam, da se tudi v naši lepi, svobodni domovini srečava.
Martina, želim ti najprej zdravja,
da bodeš v bodoče bolj veselo gledala in
prepevala naše lepe pesmi.
Kadar bodeš potovala po Dolenjski,
pa se oglasi v Velikih Laščah.
(Magda)*

*Ne glej več tako žalostno in mračno kot še pred tremi meseci
in letom. Videla si, naj te ne moti šum življenja tam zunaj,
vrisk, razposajen smeh, godba in pesem!
Čuj, Martina, prisluhnjimo melodiji te pesmi,
ki je bila še pred meseci le rahli odmev
in so srca trepetala v hrepenenju.
Oči so bile polne solza, ker je bila pesem tako rahla,
komaj slišna, le v srcih smo jo čutili. In danes?
Ne prihaja vedno bliže, se ne čuje vedno glasneje,
radostno zmagoslavno in se skoraj spremeni v en sam vrisk sreče,
miru in svobode?
(Mirica)*

Ninin portret iz taborišča - risba s svinčnikom ruske taboriščnice Olge

Marija Irma Vačun Kolar

SLEDI CAJNKOVIH DRUŽIN V SLOVENJ GRADCU

KULTURA

Najstarejša ohranjena listina, ki jo je pečatil slovenjgraški pečat, je iz leta 1336. Grb, ki ga sestavljajo trije ločeni stolpi, je srednji okrogel z odprtim vhodom – odprtimi vrati, ki so vabila vse ljudi dobre volje in znanja. V mestu so našli nov dom in delo trgovci in obrtniki, slikarji in kiparji, zlatarske in pasarske obrti, glasbeniki, lekarnarji in zdravniki, v novejši dobi lastniki raznih gospodarskih obratov in podjetij, prihajali so tudi delavci.

V zvezi s priseljevanjem ljudi v Slovenj Gradec med svetovnima vojnama je mestni občinski odbor podeljeval »domovinsko zvezo ali domovinsko pravico« (tudi občinsko zvezo, domovinstvo in članstvo občine).

Dijaki *Srednje ekonomske šole* so v zgodovinskem krožku iz dveh zvezkov zapisnikov mestnega občinskega odbora sestavili poimenski seznam meščanov, ki so bili sprejeti v domovinsko zvezo – občinsko zvezo od leta 1919 do marca 1941. Od leta 1930 do 1941 je pridobil »domovinsko pravico« sto meščanov.

Tako je bila »podelitev domovinstva« vinskega trgovcu Francu Cajnku in Mariji Kos, oba sta iz Slovenj Gradca. Ker Franc Cajnko kot vinski trgovec in gostilničar biva že deset let v tukajšnji občini, se sprejme v našo občinsko zvezo. Iz istega razloga se sprejme v domovinsko zvezo tudi služkinja oziroma delavka Marija Kos (25. februarja 1931). Toda na dnevnem redu občinske seje, 27. marca 1931, je zapisano: »Marija Kos, razveljavljenje sprejema v domovinstvo. Ker še imenovana Marija Kos ne biva deset let nepretrgano v občini, se zadnji občinski sklep glede sprejema v domovinsko zvezo razveljavi.«

Mnoge zgodbe meščanov so zapisane in obeležene v zbornikih, almanahih, kronikah, revijah in drugih glasilih. Tudi *Odsevanja* ohranjajo spomin na ustvarjalce, ki so bogatili naravno in kulturno dediščino našega mesta in Mislinjske doline. V današnji številki oživljamo spomin na Cajnkove rodove: Franjo Cajnko je bil slovenski narodnjak in mestni župan med obema svetovnima vojnama, njegova sinova, Vinko, legenda kolesarskega športa in dolgoletni predsednik *TVD Partizan*, ter Ciril, neutrudni godbenik v Slovenj Gradcu in Mariboru.

FRANJO CAJNKO (1886–1973)

Doma je bil iz vinorodne Prekije. Bil je Maistrov borec. V rokopisu so ohranjeni njegovi spomini: »Ko sem novembra leta 1918 prišel v Slovenj Gradec, sem pomislil, da sem prišel v Nemčijo. Po mestu so bili vidni nemški napisi, pozdravi so bili v nemščini, nemško uradništvo, nemški lastniki podjetij, trgovin in gostiln, razen Druškovičeve – Narodni dom, kjer je bilo glavno zatočišče Slovencev. Med bolj zagrizenimi nemčurji so bili hotelir Schuller, lekarnar Karl Rebul, primarij bolnišnice Hans Harp ...«

S prijateljem Andrejem Osetom, ki je bil tudi borec za severno mejo, sta preimenovala *Hotel Lobe* v *Balkan*, kamor se je pozneje vselila Cajnkova družina, *Hotel Schuller* je postal *Balkan*, Gollov hotel pa *Korotan*. Franjo Cajnko je leta 1922 postal načelnik slovenjgraškega gasilskega društva. Nemški člani društva so terjali, »... da mora poveljevati v nemščini.« Naj dodam, da je društvo med najstarejšimi na Slovenskem (od 1872). Toda v času drugega mandata dr. Bratkovičevega županovanja (1929–1935) je Cajnko zapisal, »... da sem imel celi čas bivanja v Slovenj Gradcu bojne razmere. Vodil je (dr. Bratkovič, op. p.) umazane pravdne posle proti meni. Po nekem občinskem odloku me je kot župan odstranil od načelstva gasilstva. Umril je za hudo boleznijo.«

S primarijem in z ravnateljem bolnišnice dr. Vinkom Železnikarjem, Rojnikovimi in drugimi meščani je bil Franjo Cajnko med pomembnimi graditelji *Sokolskega doma*.

Franjo Cajnko je bil po 1. svetovni vojni tretji župan v Slovenj Gradcu, od leta 1924 do 1927. »Ko sem otvoril prvo sejo, pozdravil odbornike in jih prosil k marljivemu sodelovanju za dobrobit in korist *Mestne občine* ter naše nove domovine, me je g. dr. Hans Harpf (bivši primarij in ravnatelj bolnišnice) prekinil in zapovedal, da naj govorim nemško, češ da ničesar ne razume. Jaz sem mu pojasnil, da je uradni jezik slovenski in srbohrvaški. Znano mi je, da nemški meščani razumejo slovenski in so se imeli priliko naučiti slovenščine, saj že 30 do 60 let uživajo slovenski kruh. Nato apotekar Karl Rebul po mizi udari in reče v nemščini: Tukaj se je in se bo nemško govorilo. Nato ga g. Jože Druškovič, trgovec z lesom, čez mizo za lase prime in potegne in odborniki so se začeli vsevprek prepirati in tepsti. Poklical

Družina Cajnko je dobila nov dom v nekdanjem hotelu Lobe, poimenovanem Balkan (napis na pročelju). Tu so odprli restavracijo in na fotografiji je videti, kako z vozička pretakajo vino v kletne prostore. V prenovljeni stavbi je danes Okrožno in okrajno sodišče.

sem redarja, da jih pomiri, sejo zaključil in dogodek javil sreskemu (okrajnemu) načelniku.«

Iz zapisnika občinske seje (9. maja 1932) izvemo, da je bil dr. Drago Marušič ban *Dravske banovine* in je županu dr. Alojzu Bratkoviču »... strogo naročil, da se na občinskih sejah smejo občinski odborniki posluževati izključno le državnega jezika, kar je župan na seji, 25. februarja 1931, odbornikom sporočil.«

Zanimiv je tudi podatek o uporabi slovenščine v javnem življenju. Na volitvah za občinske odbore, 15. oktobra 1933, se je »... prav sijajno izkazalo tudi mesto Slovenj Gradec. V mestni občinski odbor ni bil izvoljen niti eden Nемеc, tako je postal Slovenj Gradec prvič izključno jugoslovanski.« (F. Lasbaher: *Zgodovina šolstva od pričetka do osvoboditve 1945, Zbornik II, 1999, str. 321*)

Franjo Cajnko je bil rojen v vasi Jastrebcu pri Kogu, umrl je v Kamnici pri Mariboru. Vinarsko-sadjarško (kmetijsko) šolo je končal v Šentjurju pri Celju. Po prvi svetovni vojni je kupil vinograd v Kamnici z namenom, da se »osamosvoji od doma«, je zapisal v spominih. Z družino je živel

v Slovenj Gradcu do leta 1948, nato se je preselil v Kamnico. Bil je vinogradnik, vinski kletar, trgovec, sadjar in lovec. V Slovenj Gradcu je bil župan od leta 1924 do 1927.

V času njegovega županovanja so Francu Ksaverju Mešku podelili prvi naziv častnega občana v *Mestni občini Slovenj Gradec* 8. novembra 1924. Častna listina je delo akademskega slikarja Maksima Gasparija.

Znani dolgoletni slovenjgraški tajnik *Mestne občine* in ljubiteljski kulturnik Alojz Krajnc je ob zlati poroki jubilentoma Francu in Elizabeti Cajnko v Kamnici nazdravil s štirinajstimi kiticami, med njimi:

*V Slovenj Gradec prišel si mlad in vesel,
in z Osetom vinsko trgovino začel.
Smo v kleti pokušali Tvoj alkohol,
in vsaki zgubil je takoj zobobol.*

*Zaveden Slovenec bil vsem si poznan,
zato za župana bil tud si izbran.
Več let bil si skrben Florjanov vojak,
kot vzoren načelnik gasilcev poznal te je vsak.*

*V Slovenj Gradcu sin Vinko Te zdaj nadomešča,
pri Partizanu je roka njegova prav večša.
Ciril za orkester je mnogo storil,
le škoda, da v Maribor se je preselil.*

*Družina Cajnko, leta 1931;
sedita: mama Elizabeta - Liza in oče Franjo,
zadaj z leve sinovi Janko, Vinko in Ciril.*

VINKO CAJNKO (1911–2007)

Rojen je bil v Vodrancih pri Ormožu. V Slovenj Gradec se je mama Elizabeta - Liza s tremi fanti preselila nekoliko pozneje za možem Franjem, leta 1921. Vsi trije mladeniči so se kmalu znašli med vrstniki v telovadnem društvu *Sokol*. Vinko je obiskoval meščansko šolo (ustanovljeno leta 1920), toda leta 1926 je odšel v Ormož, kjer se je izučil za trgovca, telovadil v *Sokolu* in se navdušil za kolesarski šport. Vojaški rok je služil v kolesarskem bataljonu v Ljubljani. Moči je meril na vojaških in drugih kolesarskih tekmovanjih. Leta 1933 se je vrnil domov v Slovenj Gradec. Naslednje leto je bil pobudnik in organizator *Športnega kolesarskega kluba Mislinja (SKK Mislinja)*.

Načelnik kolesarske sekcije je postal Vinko Cajnko. Bil je pobudnik pri ustanovitvi klubov tudi v takratnem Guštanju, na Prevaljah in v Mežici. Slovenj Gradec in Koroška sta pred drugo svetovno vojno postala pomembnejša kolesarska športna centra. Prav v teh naših krajih so bile mnoge klubske, medklubske in banovinske tekmovalske kolesarske dirke. Leta 1936 je že delovala *Koroška kolesarska župa*, pozneje pa se je preimenovala v *Koroško kolesarsko podvezo* s sedežem v Slovenj Gradcu. Obe je vodil Vinko Cajnko.

Vinko Cajnko, prvak Koroške kolesarske podveze

Novinar je leta 1937 v *Kolesarskem vestniku* napisal: »Vinko Cajnko je osrednja osebnost kolesarskega gibanja v severnem kotu naše domovine, to je v Slovenj Gradcu. Po njegovi iniciativi in podjetnosti je bilo v tem kraju v zadnjem času ustanovljenih več kolesarskih klubov, ki sedaj sestavljajo *Koroško kolesarsko župo*, kateri načeljuje Vinko. Tudi ta dirkač je odnesel na raznih medklubskih nastopih marsikatero prvo mesto in se izkazal vedno kot dobrega dirkača, ki še vedno deluje v živahni propagandi za razvoj slovenskega kolesarstva.«

Naslednje leto je bil objavljen članek *Delo in organizacija zaslužnega športnika gospoda Vinka Cajnka*. V vsebini zapisa je med drugim rečeno: »Pred kratkim je naš tovariš Vinko obhajal v krogu svojih prijateljev svojo 50. kolesarsko dirko. Dokaz temu so njegove priborjene kolajne in številne diplome. Največjo za kolesarski šport na koroški meji moramo priznati njemu. Nismo pa samo mi, tovariši športniki, ampak tudi Kolesarska zveza Kraljevine Jugoslavije v Zagrebu, ki mu je darovala krasno spominsko plaketo z diplomom. Tudi vsi športniki - kolesarji, državni prvaki, profesionalci se ga radi spominjamo ...«

Ob Vinku Cajnku je bil znan kolesarski dirkač Janko Gregorič, ki je nastopal tudi v tedanji državni reprezentanci. V povojnih letih so se razvrstile številne kolesarske dirke v spomin Janku Gregoriču, ki je padel med *NOB*.

Delo v sokolskem društvu in sokolski izleti so povezali Vinka Cajnka in Kristino - Tinko Krajnc. Tudi njuni otroci Miša, Talka in Dušan so odraščali v družinski in domovinski ljubezni, telesnokulturne dejavnosti so imeli radi. Žena Tinka je z velikim razumevanjem podpirala športno in organizacijsko aktivnost moža in tudi sama telovadila.

Po osvoboditvi je Vinko Cajnko kot izkušen športnik ter organizator nadaljeval delo pri organizaciji telesnokulturnih aktivnostih. Bil je med ustanovitelji *TVD Partizan*, predsednikoval mu je polnih 40 let in postal njegov častni član. Podobna društva je pomagal organizirati tudi v Mislinji, Šmartnem in Doliču. Pomagal je graditi ali obnavljati športne objekte, planinske kočice in lepšal okolje v krajevni skupnosti.

Cajnkov dom je bil vedno gostoljuben in za vsakogar odprt. K njim so prihajali mnogi prijatelji, znani in manj znani športni delavci ter olimpijci kot Leon Štukelj, Tošo Primožič, Boris Gregorka in Miro Cerar (častni član *TVD Partizan Slovenj Gradec*, 1966). Obiskali so ga tudi mnogi novinarji, ki so poročali o njegovi kolesarski karieri in zbiranju športnega gradiva. V sodelovanju z drugimi pisci je izdal knjigo

Telesna kultura treh dolin (Mislinjske, Mežiške in Dravske doline). Uredil je tudi publikacijo 65 let telesne kulture v Mislinjski dolini (1984).

Družina Cajnko, leta 1963;
z leve: hčerka Kristina - Miša Horvat, prof., živi v Zagrebu, mama Kristina - Tinka (1917-2000), uslužbenka, sin Dušan (1949-1979), zdravnik, poročen z Miro Slemenik, prof. in mladinsko pisateljico, oče Vinko (1911-2007), trgovec z lesom in športni delavec, Natalija - Talka Vitezić, univ. dipl. inž. biotehnol., živi v Novem mestu.

Predstavitev almanaha Telesna vzgoja treh dolin v TVD Partizan 20. julija 1957; športni delavci z leve so: Stane Butolen, Janez Kožuh, Ivo Skerlovnik, Armin Arnold, Vinko Cajnko, Karel Pruš in dr. Vlado Weingerl.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec je prevzel varstvo nad večjim delom Cajnkovega zbranega gradiva in leta 1994 pripravil razstavo, posvečeno življenju športnika. Dokumentarno in fotografsko gradivo je pri oblikovalcih vzbudilo veliko pozornost. Želimo, da Cajnkova športna zbirka najde svoj stalni prostor v Koroškem pokrajinskem muzeju.

Mag. Marjan Linasi je ob razstavi zapisal: »Kljub temu da je bil ves čas polno angažiran, je vestno zbiral in shranjeval fotodokumentarno gradivo, povezano s športno dejavnostjo: le-to obsega preko 1500 fotografij in veliko dokumentov o športni dejavnosti v Mislinjski dolini od leta 1934 dalje. Med drugim je ohranil celoten arhiv športnega društva Partizan, bogato zbirko fotografij o sokolskem in kolesarskem delovanju ter serijo fotografij in časopisnih člankov o razvoju športne dejavnosti v Mislinjski dolini od leta 1945 dalje. Vso to gradivo, vključno z okoli osemdesetimi pokali, diplomami, medaljami in drugimi priznanji, ki si jih je priboril kot aktivni športnik oziroma dobil kot organizator športnega življenja, je razstavljeno v prostorih Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu.«

Med gosti na razstavi je bil tudi dr. Slavko Gaber, takratni minister za šolstvo in šport.

Z desne: Vinko Cajnko, dr. Slavko Gaber, Janez Komljanec, predsednik IS Skupščine občine Slovenj Gradec, in mag. Marjan Linasi

Potočnikova domoznanska zbirka hrani več fasciklov gradiva o Cajnkovih. Veliko pisnega in slikovnega gradiva pa je še vedno pri Cajnkovih doma.

Vinko je bil prejemnik visokih državnih odlikovanj, diplom, plaket in priznanj. Med drugim je prejel: *Občinsko nagrado* (1964), *Bloudkovo plaketo* (1965), *Bloudkovo nagrado* (1982), *zlati znak in spominsko plaketo Zveze za telesno kulturo Jugoslavije* (1971), *Mestna občina Slovenj Gradec* mu je podelila naziv *častni občan* (1992), leta 2001 pa je prejel *srebrni častni znak svobode Republike Slovenije*. Po njem se imenuje *Športni park Vinka Cajnka Slovenj Gradec*.

Vinko Cajnko je bil legenda kolesarstva v koroški pokrajini med obema vojnama in štiri desetletja poznan kot telesnokulturni delavec. Živel je v ulici Pot ob Homšnici blizu lepega športnega igrišča med dvema šolama, na katerem mladi gojijo »zdrav duh v zdravem telesu«.

Zadnjič smo praznovali Vinkov rojstni dan 28. januarja 2007; z leve: Danica Potočnik, Slavica Leskovar, slavljenec Vinko Cajnko, Jože Potočnik, zadaj Jože Leskovar in Mira Cajnko.

Vinko Cajnko se je zadnjič srečal z Leonom Štukljem v Radencih 9. novembra 1996, ko je olimpijonec praznoval 98 let.

Zadnje (deseto) srečanje z olimpijonom Mirom Cerarjem je bilo 26. oktobra 2006; z leve: Janez Kocijančič, predsednik Olimpijskega komiteja Slovenije, Miro Cerar, olimpijonec, Vinko Cajnko in Matjaž Zanoškar, župan Mestne občine Slovenj Gradec.

Ob 100-letnici rojstva očeta Vinka Cajnka (31. 1. 2011) sta hčerki Miša in Talka izdali 100 osebnih poštne znamk.

CIRIL CAJNKO (1912–1982)

Ciril Cajnko, potniški blagajnik, je prodajal vozne karte v restavraciji družine Cajnko, pa tudi na bližnjem železniškem postajališču imenovanem *Mesto Slovenj Gradec*. Pozneje je enako funkcijo opravljal v Mariboru.

Ciril Cajnko, potniški blagajnik (levo), in Ferdo Černe, odvetnik na postajališču Mesto Slovenj Gradec. Vlaku je vozil od decembra 1899 do leta 1968, tovorni še eno leto, železniške tirnice so odstranili leta 1970.

Ob službi in domačih obveznostih je največ časa posvečal glasbenemu življenju. V mestu je začel delovati *Salonski orkester* že leta 1919, nekaj let pozneje pa še mestna godba.

Salonski orkester je na vsak pustni torek izdal zelo zanimiv strokovni list za pustne norce – *Kurent*, ki je začel izhajati leta 1923. V orkestru so igrali znani slovenjgraški izobraženci, med njimi je bil tudi Ciril Cajnko.

Verze o članih orkestra in nastopih je vsako leto v *Kurentu* objavil Alojz Krajnc, tajnik mestnega občinskega odbora, cerkveni organist, igralec in režiser. Ob 20-letnici *Salonskega orkestra* je Alojz Krajnc, član orkestra, v karikaturah in verzih predstavil orkester. Cirila Cajnka je predstavil takole:

*Cajnko dobro nam zapiska
v klarinete A in C,
če je treba, tudi vriska,
pred dekleti skriva se.*

Ustno, pisno in fotografsko gradivo potrjuje, da so nekateri godbeniki igrali kar v treh ansamblih: v *Salonskem orkestru*, v slovenjgraški godbi in jazz orkestru. Med drugim sta bila taka navdušenca tudi Ciril Cajnko in odvetnik Ferdo Černe v mestni godbi, kjer sta si prijateljsko delila dirigentsko palico.

Na začetku so glasbeniki vadili v Cajnkovih kletnih prostorih (kjer je sedaj *Okrožno in okrajno sodišče*), pozneje pa v skladišču Lobejeve »štale«, nato v meščanski šoli in v šoli v *Rotenturnu*.

KULTURA

Salonski orkester leta 1931; sedijo od leve: Ferdinand Šentjerc, dr. Hinko Schreiner, Edo Horvat – dirigent, Karel Gabron, stojijo: Leopold Kopač, Miro Veljak, Edo Srnc, Norbert Grasseli, Milan Cimperšek, Slavko Mravlje, Ferdo Černe, Alojz Krajnc, Rajko Iglar in Ciril Cajnko.

(O *Salonskem orkestru* in godbi piše Jože Potočnik v prvem in drugem almanahu o *Pihalnem orkestru Slovenj Gradec*, 1997 in 2004.)

Na naslednji fotografiji je *Mestna godba Slovenj Gradec* ob njenem prvem nastopu »ob priliki zaprisege novega kralja v letu 1934.« V sredini sedita Ferdo Černe, kapelnik, na njegovi desni pa Ciril Cajnko. Prvi nastop *Mestne godbe* sovpada z atentatom na kralja Aleksandra I. Karadorđevića 9. oktobra v Marseillu. Iz zapisa 10. oktobra 1934 izvemo, da je predsednik *Mestnega občinskega odbora Slovenj Gradec* dr. Alojzij Bratkovič sklical žalno sejo »povodom smrti Nj. Vel. blagopokojnega viteškega kralja Aleksandra I. zedinitelja.«

Med ustanovitelji glasbene šole leta 1953 in njenimi učitelji je bil tudi Ciril Cajnko. Prvi učni

Mestna godba Slovenj Gradec, prvi nastop ob zaprisezi novega kralja v letu 1934

KUD Svoboda Slovenj Gradec se je zahvalilo Cirilu Cajnku za dolgoletno delo na kulturnem področju.

SLOVENJGRADec
7. VI. 1953.

Cirilu Cajnku v slovo.

Kaj naj v slovo Ti podarimo,
Ciril naš šodelavec vzorni?
Teško nam je in skoraj se solzimo,
ker manjkal boš na naši njiivi črni.

Mladostna leta tu si preživel,
prepeval z nami, zlasti pa igral;
vsak instrument lepo Ti je donel,
bil muzikant si, pevec fantič zal.

Spominjaj se na delo v našem mesto,
ki ga prekinila neljuba je usoda; nevesto
in mi želimo Ti, da najdeš pridno si
cel pevski zbor, orkester in "Svoboda"!

Handwritten signatures and a circular stamp of KUD Svoboda Slovenj Gradec. The stamp contains the text: 'KUD Svoboda Slovenj Gradec, in športno društvo'.

Zahvala Cirilu Cajnku za dolgoletno delo na kulturnem področju ob odhodu v Maribor

telji so bili ljubitelji glasbe, Cajnko je učil harmoniko, vodil harmonikarski orkester, učitelj Jože Leskovar je vadil klavir itd. ...

Vsi učitelji so poučevali v prostem času in brezplačno v rojstni hiši slavnega skladatelja Huga Wolfa na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu.

V začetku leta 1957 se je Ciril Cajnko zaposlil v Mariboru. Tudi tam je ostal zvest glasbi in pomagal ustanoviti železničarsko godbo. »Da bi začeto delo pri organizaciji godbe ne zamrlo, je tovariš Cajnko žrtvoval mnogo svojega prostega časa, pokazal pa je tudi veliko mero iznajdljivosti. Nove godbenike je pričel usposabljal s stari mi in z izposojenimi instrumenti. Vodil je orkester, ki je štel 22 članov, in bil tako njegov prvi kapelnik. Vsa dela pri organiziranju, poučevanju godbenikov in vodenju orkestra je opravljal Ciril Cajnko zelo zavzeto in zastonj ter ga upravičeno uvrščamo med pionirje pihalnega orkestra Krilato kolo.«

(Povzeto po: 60 let železničarskega KUD Krilato kolo, Maribor 1921-1981)

Sledi Cajnkovih družin so danes še posebej prisotne pri starejših Slovenjgradčanih. Bogato ohranjeno dokumentarno gradivo (nacionalna zavest, športno in glasbeno življenje) je vredno analizirati in zaključiti, kolikšen je bil njihov pri spevek k zgodovini našega mesta.

Jože Potočnik

Raja ne vidi raja.

Andrej Brumen

EPK 2012

KULTURNE PRIREDITVE

V PARTNERSKEM MESTU

SLOVENJ GRADEC

KULTURA

V občini Slovenj Gradec in v sosednji občini Ravne na Koroškem so v preteklem v letu potekali številni dogodki pod okriljem Evropske prestolnice kulture 2012. Do konca tega leta se je odvilo 25 projektov s številnimi vzporednimi aktivnostmi, gostujočimi prireditvami, zvrstilo se je preko 100 dogodkov. Uspešnost projektov lahko ocenjujemo tudi po udeležbi obiskovalcev: na prireditvah je bilo zabeleženo skoraj 52.000 obiskovalcev, skupaj čez 3000 nastopajočih (avtorjev, glasbenih in gledaliških skupin, društev, posameznih izvajalcev ...).

1. ZGOŠČENA PREDSTAVITEV DOGODKOV V SKLOPU PRIREDITEV EVROPSKE PRESTOLNICE KULTURE

OTVORITEV EPK V PARTNERSKEM MESTU: MODRA ODSEVANJA (20. 1. 2012)

Otvoritvena slovesnost se je pričela 20. 1. 2012 v dopoldanskem času z gostujočo predstavo iMAGINARNE eSENCE Festivala Velenje, dogodkom na mestnem drsališču ZAVRTIMO VETERNICO, branjem pravljice MUC IŠČE ČAROVNICO ter s svečano otvoritvijo ob 18.30 - MODRA ODSEVANJA v Koroški galeriji likovnih umetnosti, kjer so nastopali domači uveljavljeni umetniki.

Svečanost se je nadaljevala na prostem na Trgu svobode z videomappingom SVETLOBNI STOLP na pročelju cerkve sv. Elizabete. V tem atraktivnem dogodku je bil prikazan Slovenj Gradec skozi zgodovinska obdobja, podkrepljen s posebno pomembnimi dogodki. Prikazana je bilo tudi življenje v novejši zgodovini ter mesto in njegov utrip v sedanjem času.

PODJETNIŠKI CENTER - ART@CRAFT EUROPE (18. 4.-31. 5.)

Na mednarodni razstavi ART@CRAFT 2012 je sodelovalo 13 držav, 87 razstavljavcev, preko 100 eksponatov.

V sklopu projekta je potekalo več vzporednih prireditev:

Podjetniški center - razstava domačih rokodelcev, 12. 4.

Razstava Zveze delovnih invalidov Slovenije, Avstrije, Madžarske, Hrvaške, 18. 4.-31. 5.

Razstava Koroških rokodelcev po izložbah mesta, 18. 4.-31. 5. **Rokodelski festival**, 18. 4.

Mednarodna rokodelska konferenca, MKC SG, 19. 4.

Gostovanje razstave ART@CRAFT v Celovcu, 16. 8.-15. 9.

KOROŠKA GALERIJA LIKOVNIH UMETNOSTI

BOGASTVO VIZUALNE REALNOSTI (7. 2.-1. 4. 2012), razstava umetniških del iz zbirke ZEPTER.

ANGELI APOKALIPSE (V. VELIČKOVIČ, J. TISNIKAR) (8. 6.-10. 9.), razstava dveh velikih evropskih mojstrov, ki se s svojim dialogom približujeta in razhajata v svojih delih.

MIROVNIŠKI FESTIVAL OD LJUDI DO LJUDI /PUBLIC SPEECH/ (21. 9.-28. 10.)

21. september - na Svetovni dan miru, ki ga je po pogodbi z MO Slovenj Gradec izvedel Spotur, je potekalo festivalsko dogajanje nevladnih organizacij in društev z mednarodnim Unesco ASP taborom. Prireditve je bila povezava s Festivalom drugačnosti, katerega nosilec je bilo Koroško društvo paraplegikov.

V starem mestnem jedru so se odvijala live video-streaming dogajanja z mestom Morphou na Cipru (v okviru IAPMC).

V okviru Mirovniškega festivala je bila otvoritev razstave otroških likovnih ustvarjanj in razglasitev literarnega natečaja s predstavitvijo fotografij z natečaja. Ob tej priložnosti je bila izdana tudi publikacija.

Otroci so ustvarjali na osnovi treh tem - EVROPSKO LETO AKTIVNEGA STARANJA IN MEDGENERACIJSKEGA

SODELOVANJA, MEDNARODNO LETO ZADRUG, MEDNARODNO LETO TRAJNOSTNE ENERGIJE.

V času Mirovniškega festivala je potekal tudi mednarodni projekt PUBLIC SPEACH ali JAVNI GOVOR, v katerem so bile s pomočjo umetniške kreativnosti predstavljene posamezne zgodbe na različnih koncih Evrope, zlasti še okoliščine specifičnih travmatičnih dogodkov iz bližnje preteklosti v novih demokracijah vzhodne Evrope.

ZA GOZDOVE IN LJUDI (10. 10.)

Razstava v organizaciji Zavoda za gozdove Slovenije, OE Slovenj Gradec, Pahernikove ustanove, ProSilva Slovenija in Turističnega društva Slovenj Gradec. Cilj razstave je bil seznaniti širšo družbo o poglobljenih vedenjih o gozdovih in posredovanje znanja o gospodarjenju z gozdovi.

SOFT CONTROL: Znanost, umetnost in tehnološko nezavedno (14. 11.-15. 12.)

Razstava del, kjer se za umetnost uporabljajo znanstvene metode, naprave in tehnologije. Projekt je bil zasnovan s KIBLO Maribor in je bil plod večletnega dela. Razdeljena je na dva

dela: 1. del - Z DNA NAVZGOR, locirana je bila v KGLU Slovenj Gradec, in 2. del - Z VRHA NAVZDOL, ki je potekala v razstavišču Portal v Mariboru. V času trajanja razstave so na obeh lokacijah potekali spremljevalni programi - projekcije (Screenings) in delavnice (Workshops) s predavanji in strokovnim vodstvom.

ZAKLJUČNA PRIREDITEV: TRENUTEK (21. 12.)

Sklepna prireditev, dogodek je bil združen z odprtjem likovne razstave izbranih del koroških likovnih umetnikov in zaključen s koncertom skupine Terrafolk.

KOROŠKI POKRAJINSKI MUZEJ - OŽIVLJEN ZVEN PRETEKLOSTI

Projekt ohranjanja in oživljanja historičnega mestnega jedra in krepitev identitete rojstnega mesta skladatelja Huga Wolfa (1860-1903), rojenega slovenskim prednikom.

OTVORITEV SPOMINSKEGA MUZEJA in Informacijskega centra Huga Wolfa (13. 3.)

1. MEDNARODNO TEKMOVANJE SAMOSPEVOV HUGA WOLFA (16. 9.-19. 9.)

Sodelovalo je 22 pevcev in 11 pianistov iz Nemčije, Avstrije, s Hrvaške, Turčije, Švice, z Danske, Irana, s Poljske, z Madžarske, Romunije, Argentine in z Japonske.

Ostale razstave v muzeju:

BOŽANSKIM MANOM (20. 4.), pomen ognjišča in čaščenje duhov prednikov v času Rimljanov.

KRISTALI IN MINERALI, gostujoča razstava (Muzej Velenje).

TRETJAKOVA AFRIŠKA ZBIRKA (15. 5.), stalna razstava iz zbirke domačina Franca Tretjaka.

ODSEVI PRAZGODOVINE V BRONU (4. 10.), gostujoča razstava Dolenjskega muzeja Novo mesto.

UF, INDUSTRIJA, MATI FABRIKA na Ravnah (13. 6.-19. 11.), razstava del mrežnega projekta in postavljena v obnovljeni stavbi »štavharije« Železarne Ravne.

KORENINE MESTA MARIBOR (8. 11.), gostujoča razstava Muzeja Maribor o novih dognanjih arheoloških najdb gradu na Piramidi.

Poročilo pripravila
Doroteja Stoporko

*V nebesih prej najdeš hudiča
kot v peklu angela.*

Andrej Brumen

KULTURNI DOM SLOVENJ GRADEC

22. 6. ob 21. uri – otvoritveni koncert festivala *Slovenjegraško poletje 2012* na velikem odru na Trgu svobode v centru mesta s Pihalnim orkestrom Premogovnika Velenje in gosti solisti. Slavnostna govornika: častni občan prim. dr. Drago Plešivčnik in župan MO Slovenj Gradec g. Andrej Čas.

23. 6. ob 11. uri – predstava lutkovnega gledališča *Nebo* za otroke od dveh let dalje. Poučna, dobro znana zgodbica z naslovom *Zrealce* je navduševala okrog 70 otrok skupaj z njihovimi starši.

23. 6. ob 20. uri – nastop lajnarja Petra Rudla – *Lajnar koroški* na Trgu svobode in v centru mesta. Lajnar je pričaral nostalgичno vzdušje z zvoki svojih rahlo razglašanih piščali in opozarjal ljudi na festival, ki se bo nadaljeval.

23. 6. ob 21. uri – nastop vrhunskih, mednarodno priznanih slovenskih glasbenikov, združenih v *Chicharito jazz quartet*.

Od 25. do 29. 6. s pričetkom ob 11. uri v parku za Upravno enoto – center mesta – so potekale *Slackline delavnice*, ki so bile namenjene otrokom, mladini in pogumnim starejšim. Delavnice so bile brezplačne za vse udeležence.

25. 6. ob 22. uri – glasbeno-scenska predstava v produkciji *Studia A* z naslovom *Nova ljubezen*. Predstava je narejena po motivih drame Hermanna Bahra, mladostnega prijatelja našega skladatelja in glasbenika Huga Wolfa. Predstava je eden od projektov v okviru Evropske prestolnice kulture Maribor 2012.

26. 6. ob 19.30 v Muzeju Huga Wolfa – koncert klavirskega tria *Amarilis*. Trio sestavljajo mlade talentirane glasbenice, ki so prejele številne mednarodne nagrade na raznih tekmovanjih doma in v tujini.

26. 6. ob 21. uri na Trgu svobode – glasbeno-scenska predstava *Monty Python v izvedbi skupine Nika-Laja in prof... banda*. Predstava je groteskno humorna parodija, prevod znane britanske serije z naslovom *Monty Python*.

27. 6. ob 17. uri na Trgu svobode – lutkovni spektakel *Gledališča Labirint* – animacija mesta z dinozavri. Velike lutke, največja 7 m, so dodobra navdušile najmlajše obiskovalce vključno z njihovimi starši.

28. 6. ob 21. uri na Trgu svobode – *Folkart* gostuje: folklorna skupina iz Lime, Peru. Folklorna skupina iz Peruja (*Compania de musica y danzas del milenario folklore inka*) je 350 glavi množici predstavila svoje tradicionalne pesmi in melodije, s podrobnim opisom tudi njihove plesne, ki jih izvajajo ob različnih priložno-

stih, praznikih, dogodkih itd.

29. 6. ob 19. uri v parku za Upravno enoto (center mesta) – *Slackline show: Luka Korc in Filip Arnejčič z gosti*. Obiskovalci so se lahko prepričali o napredku »učencev« te delavnice, kasneje pa so Luka in Filip ter nekaj njunih prijateljev, gostov Slacklina, uprizorili pravi akrobatski spektakel, ki si ga je ogledalo več kot 150 radovednežev.

29. 6. na Trgu svobode – koncert *ESC string quartet & Hamo*. To je simbioza ali bolje rečeno fuzija dveh različnih svetov, godalnega kvarteta in pevca z »rockerskim« glasom.

30. 6. ob 11. uri na Trgu Svobode – lutkovna predstava *Mavričnega gledališča Jane Stržinar z naslovom Vilinček Vill*. Predstava je primerna za otroke vseh starosti, ima živo glasbeno spremljavo in je poučne narave.

30. 6. na Trgu svobode – musical z naslovom *Manjka mi, manjka*, katerega avtorji so Gašper Tič, Lojze Krajncan, Fiona Johnson, Mateja Benedetti in drugi. Gre za ganljivo in humorno pripoved o pevki, glasbeniku in plesalcih, ki se znajdejo brez dela in brez publike.

3. 7. ob 20. uri v cervi sv. Martina – *Zvoki piščali*. Koncert dveh mladih talentov: Ana Zajc Smolčnik – flavta, Nina Frank – orgle, ki sta vsaka s svojo odlično interpretacijo navduševali publiko z deli iz obdobja baroka, preko klasicizma do moderne glasbe 20. stoletja.

5. 7. ob 20. uri na Trgu svobode – nastop lajnarja Petra Rudla – *Lajnar koroški* na Trgu svobode in v centru mesta. Lajnar je pričaral nostalgичno vzdušje z zvoki svojih rahlo razglašanih piščali in opozarjal ljudi na festival, ki se bo nadaljeval.

5. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – folklorna skupina *KUDF Trlice se predstavi*. Folklorna skupina je novo ustanovljena, šteje 12 parov plesalcev, ki so stari od 16 do 54 let. Predstavljajo plesne

in običaje iz Mežiške doline in zahodne Štajerske, ime Trlice pa so si nadeli po orodju za trenje lanu, po čemer je znan okraj Razbor pod Uršljo goro.

6. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert Pihalnega orkestra Slovenj Gradec, na katerem so članice in člani predstavili koncertni program in tekmovalni program. Pihalni orkester ima bogato tradicijo in je naslednik Mestne godbe Slovenj Gradec, ki je bila ustanovljena leta 1934.

7. 7. ob 15. uri na Trgu svobode – predstava Klovnbufova vesela karavana. Preko izvirne režijsko-dramaturške ter scenografske ideje so avtorji projekta z mednarodnimi gostujočimi umetniki Festivala Klovnbufo 2012 skozi univerzalni klovnovski jezik stopali v dialog z gledalci in pripovedovali zgodbe o svetu, kot ga vidijo klovnovi.

7. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert primorskega big banda Špičikuc orchestra. Špičikuc orchestra sodeluje na raznih festivalih (Marezijazz, Idrijski večeri, Festival Lent ...) in prireja lastne koncerte (vsakoletni koncert na sv. Petru, v Avditoriju Portorož).

11. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert mlade pevke Ditka & band. Ditka Čepin, stara 18 let, prihaja s Koroške, natančneje s Prevalj. Z glasbo se ukvarja že od malih nog. Pri enajstih letih je posnela svojo prvo zgoščenko in nato veliko nastopala po raznih festivalih.

12. 7. ob 21. uri (predvideno na Trgu svobode) – koncert mlade zasedbe Rond noir. Rond Noir so nagrajenci letošnjega natečaja za mlade, neuveljavljene skupine Natečaj – Botečaj, ki ga je organiziral MKC – Mladinski Kulturni Center.

13. 7. ob 21. uri (predvideno na Trgu svobode) – koncert ameriške pevke Gwen Hughes. Gwen Hughes, ki prihaja iz juga Amerike (Atlanta), je v svoji karieri nastopila na številnih festivalih po Združenih državah Amerike in Evropi ter prejela dve Merit Grammy nagradi in bila večkrat okronana za najboljšo džez izvajalko.

14. 7. ob 11. uri na Trgu svobode – lutkovna predstava za otroke in mladostnike Pravljica o brezi. Breza, o kateri pripoveduje pravljica, je izgubila stik s svojim drevesnim ljudstvom. Svoje korenine je zarasla globoko v zemljo in zaživela življenje običajnega drevesa ... Avtorica lutk, vsebine ter izvajalka predstave je Jana Stržinar; avtor glasbe Lado Jakša. Predstavo si je ogledalo 120 otrok.

14. 7. ob 21. uri (predvideno na Trgu svobode) – glasbeno-plesna predstava Ars tango & S. Milenkovič. Tango se je od svojih začetkov do danes razvil v socialno-kulturni fenomen, ki poleg glasbe in plesa vključuje tudi poezijo in filozofijo. Vrhunski gostujoči solisti so – čeprav mladi po letih – zreli umetniki na svojih instrumentih in mednarodno priznani glasbeniki moč-

nih osebnosti, ki so nas popeljali od starega tanga vieha iz gostiln in bordela do anga nueva – klasičnega modernega tanga ...

17. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert srbske zasedbe Nežni neizbežni. Nežni neizbežni so nastali jeseni 2006 po večletnem glasbenem sodelovanju članov zasedbe. S časom so do izraza prišle glasbene in druge afinitete članov, tako da so jedro zasedbe po srečnem naključju okoliščin formirali Jovica, Miloš in Jovan. Sinergija, ki je nastala med njimi, je motivirala njihove glasbene prijatelje, kot so Asen Todorov, Nenad Vidović, Dejan Savić, Bora Antić in mnogi drugi, da so se jim spontano priključili na številnih nastopih.

18. 7. ob 19.30 v Muzeju Huga Wolfa: koncert – duet klavirja in flavte. Poljska pianistka Teresa Kaban je z odliko diplomirala na Glasbeni akademiji v Krakovu pri prof. L. Stefanskemu leta 1977. Flavtist Henryk Błażej je diplomiral na Glasbeni akademiji v Krakovu pri prof. Wacławu Chudziaku leta 1976. Njegov izjemni talent je bil odkrit že zelo zgodaj, in sicer na Nacionalnem flavtističnem tekmovanju na Poljskem.

20. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert zasedbe Katrinas & Stop the band. Žensko vokalno skupino Katrinas sestavljajo Katarina Habe, Sanja Mlinar Marin in Neža Drobnič Bogataj. Povezujejo jih skupne glasbene vizije in ustvarjalni zagon. Druži jih želja po ustvarjanju kvalitetne večglasne vokalne glasbe in po prenašanju njene pozitivne sporočilnosti ljudem.

21. 7. ob 11. uri na Trgu svobode – lutkovna predstava O ljudeh, živalih in kamnih. Lutkovno-gibalna glasbena predstava, navdihnjena z izvirnimi afriškimi legendami, je nastala ob pomoči Ministrstva za kulturo RS. Z njo so se velenjski lutkarji uvrstili na finalno srečanje Vizij 2006 in uspešno gostovali tako po Sloveniji kot v tujini.

21. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine Abadon. Abadon je koroška retro-rock glasbena skupina, ki deluje že od leta 1994. V tem času so bila obdobja, ki so temeljila na dejanskem ustvarjanju, katerim pa so sledila tudi krajša mirovanja in preizkušanja različnih konceptov dela.

24. 7. ob 19.30 v cerkvi sv. Duha – koncert dua Arpalando. Duo Arparlando je nastal kot umetniška povezava takratnih študentk harfe na Univerzi za glasbo na Dunaju, zdaj že uveljavljenih koncertnih harfistk in pedagoginj – Avstrijke Christine Leibbrandt-Kügerl in Slovenke Tine Žerdin.

26. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine KYRU. Kyru je alternativno rokarska zasedba iz Rovt nad Logatcem. V ustvarjanju lastne glasbe poskušajo biti čim bolj samosvojni. Na nastopih večinoma igrajo lastne skladbe,

občasno pa zaigrajo tudi kakšno priredbo nam bolj znanih skupin, kot so SOAD, Korn in Linkin Park.

27. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – moška in ženska klapa KASTAV. Moška klapa Kastav je bila ustanovljena poleti 1992 in to leto slavi 20. obletnico uspešnega in neprekinjenega napora za ohranitev glasbene in kulturne dediščine.

28. 7. ob 11. uri na Trgu svobode – lutkovna predstava Modra pravljica. Kapljica spozna Modri svet želja, lepoto mavrice, Mavričnega škrate ... in se predvsem uči, kakšne so lepe misli in zakaj so pomembne ... Avtorica lutk, vsebine ter izvajalka predstave je Jana Stržinar.

28. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine BYRON BEATS. Byron Beats je novoustanovljena madžarska skupina, ki jo je oblikoval mladi trobentač Áron Koós-Hutás. Po dolgotermnem sodelovanju s številnimi madžarskimi in mednarodnimi zvezdami, kot so Erik Truffaz, Brien Culbertson, Gerard Presenser, Tony Lakatos, Tim Ries in Steve Hackett, je sklenil, da je prišel čas za njegovo lastno glasbo.

31. 7. ob 19.30 v cerkvi sv. Duha – koncert resne glasbe: Ferrini – Šiškovič – Contini. Izvrstnega koncerta v idiličnem ambientu se je udeležilo 75 poslušalcev.

31. 7. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine DJABE. Vrhunski madžarski džez/fusion ansambel Djabe, ki v afriškem jeziku ashanti pomeni »svoboda«, je reden gost evropskih festivalov in dobitnik številnih mednarodnih nagrad. Odlikuje ga edinstveni glasbeni stil, ki elemente džeza kombinira z madžarsko narodno glasbo.

2. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – akrobatski duet CircoPitanga (Švica, Izrael). CircoPitanga je moderni cirkuški duet, ki kombinira vrhunsko akrobatiko z raznolikimi elementi zračne elegancije in gledališke igre. Mednarodno priznana akrobatska umetnika Lo se Haenni in Oren Schreiber sta nam predstavila svoj program, poimenovan Poletne sanje.

3. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine Kobo Town (Kanada). Svetovno znana zasedba iz Toronta nosi ime zgodovinske soseske mesta Port-of-Spain na Trinidadu, od koder izvira tradicionalni calypso, ki ga igrajo člani zasedbe Kobo Town. Socialno in politično angažirana zasedba črpa svoj glasbeni navdih tudi iz duba, raggaeja, funka in džeza.

4. 8. ob 11. uri na Trgu svobode – predstava za otroke: Bimbo teater: Čirule, Čarule, Puf! Čirule, Čarule in Puf prihajajo iz pravljice. Trdijo, da živijo v zelo znani pravljici iz dežele daleč stran, kjer imajo posebne čarovniške sposobnosti, da o slavi niti ne govorimo ... Zamisel: Alenka Marinič, Urška Mlakar, Juš Milčinski, Gregor Moder; reži-

ja: Alenka Marinič; igrajo: Urška Mlakar, Gregor Moder, Juš Milčinski; glasba: Juš Milčinski; kostumografija: Juš Milčinski. Primerno za otroke od 3. leta starosti dalje. Predstavo si je ogledalo 120 otrok s starši.

4. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine Kraški ovčarji (Italija). Kraški ovčarji so nastali leta 1994 na pobudo klavirista Mateja Grudna - Keka ...

V pripravi je CD na besedila pesnikov Franceta Prešerna, Iga Grudna in Srečka Kosovela ter CD z avtorskimi komadi v tipičnem balkan rock stilu Kraških ovčarjev.

8. 8. ob 19.30 v Elizabetinem domu Slovenj Gradec – koncert klavirskega tria Karageorgiev (Češka). Člani klavirskega tria Karageorgiev so diplomanti Janacek akademije za glasbo v Brnu in so zaposleni kot učitelji v glasbeni šoli v Češkem Krumlovu. Leta 2010 je trio Karageorgiev osvojil tretjo nagrado na mednarodnem tekmovanju Marco Fiorindo v Italiji.

10. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert zasedbe Anton Tonč Feinig quartet (Avstrija). Kvartet obstaja že 12 let, najprej s klavirjem, po letu 2003 pa je klavir zamenjal Fender Rhodes in s tem je zasedba postala bolj funky in usmerjena na groove. Člani kvarteta so: Anton Feinig – Fender Rhodes, klaviature, Daniel Nösig – trobenta, Tadej Kampl – električna bas kitara, Reinhardt Winkler – bobni. Na koncertu je bilo prisotnih 250 parov ušes.

11. 8. ob 11. uri na Trgu svobode – predstava za otroke: Mavrično gledališče Jane Stržinar: Vrt povodnega moža. Povodni mož Voltek je nekoč živel v umazani vodi med smetmi in odpadki. Prijazna čarovnica Zelena mu je s pravo čarovnijo očistila ribnik in mu nasadila rožice ... Avtorica lutk, vsebine ter izvajalka predstave je Jana Stržinar. Na predstavi je bilo 100 otrok.

11. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine *Malus Ludus* (Nemčija). Dude in syntagme, flavte in piščali, lutnje in irski bouzouki (vrsta mandoline), srednjeveški davuli, bobni, činele in gongi, djembe in darabuke so instrumenti potujočih pevcev skupine Malus Ludus, ki poslušalca povrnejo v stare, srednjeveške čase, v obdobje, ki nam deluje mistično in skrivnostno in ravno zato tako zelo fascinantno.

13. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine *ZircuS*. ZircuS je sedemčlanska koroška elektro/rock/tribal skupina, ki deluje od leta 2004, za seboj pa ima dve izdani plošči. Odlikujejo jo močni, glasni, na trenutke mistični, hitro spremenljivi zvoki, ki s spremljajočo videoprojekcijo ustvarjajo edinstveno stanje med virtualnim in realnim svetom. ZircuS so: Aleš Gangl – vokal, elektronika, Max Gregor – kitara, bas, elektronika, Uroš Bračič – bobni, didžeridu, Tomislav Gangl – videoiluzije, Rok Bricman – Skeri – kitara, Aleš Krevh – elektronika, Marko Štruc – bobni, džembe.

15. 8. ob 19.30 v cerkvi sv. Duha – koncert Aleksandre Šuklar – marimba. Aleksandra je tolkalistka, ki svoje glasbeno izobraževanje izpopolnjuje na Dunaju pri profesorjih: Bogdanu Bacanu, Josefu Gumpingerju in Antonu Mittermayrju. Kot solistka je dobitnica številnih nagrad na državnih in mednarodnih tekmovanjih, koncertirala je v Španiji, Belgiji, Avstriji, Sloveniji in na Hrvaškem, kot substitut pa je igrala v raznih simfoničnih orkestrih. V svoj glasbeni repertoar uvršča skladbe tako iz obdobja baroka kot tudi iz sodobne glasbe.

17. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine *Korai Örom* (Madžarska). Skupina Korai Örom je zamenjala skupino Congreso iz Čila, ki je zaradi logističnih težav svoj nastop odpovedala (poslano poročilo o spremembi). Gre za psihedelični etno rock iz Budimpešte, ki svoje nastope načini z ambientalnimi vizualizacijami.

18. 8. ob 15. uri na Trgu svobode – predstava za otroke: *Festival PUF gostuje: Pozor, los!*. Pozdravljeni v ledeno mrzlih skandinavskih gozdovih! Tu lahko srečate ubogega losa, ki se trudi ubežati laponskemu lovcu. Tu morate paziti, da ne bi stopili na zaljubljenega škrata, ki ravno nabira gozdne jagode za svojo drago ...

18. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine *Fekete Seretlek* (Slovenija, Slovaška, Češka). Skupino Fekete Seretlek, nastalo leta 2005, sestavlja pet mladih glasbenikov, študentov praške gledališke akademije, ki na izviren način predstavljajo kolo, irski jig, švedsko polko, indijski ritem in slovenski blues. Skupino sestavljajo violončelo, harmonika, trobenta, kontrabas, violina in pet glasov. Nastopili so že na velikih odrih, v klubih,

na ulicah in na glasbenih in gledaliških festivalih po Italiji, Sloveniji, na Slovaškem in Češkem. Na festivalu Barve Ostrave so v tekmovalne programu Mladi talenti osvojili drugo mesto.

20. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert zasedbe *Aleš Rendla sekstet*. Skupina se je oblikovala ob nastajanju Aleševe prve samostojne plošče »ARTales« – Zgodbe. Glasba, ki je plod zadnjih desetih let glasbenega udejstvovanja, se trudi nadaljevati tradicijo originalne slovenske glasbe, začete v skupinah Beg na grad in Quatebriga. Vse skladbe so avtorske in se, kljub opaznim vplivom džeza, fusiona in etna, želijo izogniti natančni stilski opredelitvi.

21. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – Literarni večer *Kulturnega društva Šmartno pri Slovenj Gradcu*. Literarni večer s pesmimi avtorice Ivice Hace, obogaten s spremljavo pevcev vokalne skupine Dar, ki jo sestavlja enainvajset članov. Pesmi iz Ivičinega prvenca V čolnu iz rdečih črk predstavljajo preneseno lastno biografijo z naborom tem, kot so družina, človeške vrednote, ljubezen do bližnjega in pokrajina kot pribežališče pred tegobami vsakdana.

22. 8. ob 21. uri na Trgu svobode – koncert skupine *Matalaja*. Slovenjgraška gimnazijska vokalno-instrumentalna skupina Matalaja je začela delovati leta 2009, ko sta Andrej Makuc, prof. slov., in vsestranski umetnik Zlatko Verzelak pričela z iskanjem glasbeno nadarjenih dijakov v prvih letnikih, da bi zapolnila glasbeno praznino, ki naj bi ob koncu šolskega leta 2009/10 ostala po razpadu takratne gimnazijske glasbene skupine Franc'n'Roses.

Zasedba: Maja Krebl (vokal, tamburin, cajon), Tanja Klančnik (citre, vokal), Alina Hirtl (flavta, vokal, cajon), Lara Sedar (klaviature, vokal, cajon), Polona Šavc (kitara) ter Grega Kragelnik (kontrabas), Benjamin Pirnat pa je postal njihov novi mentor in skladatelj.

Letošnjega januarja so marljivo snemali zgoščenko z naslovom *Le včasih tiho vzdigne se zavesa z zenic*, ki je bila registrirana kot glasbeni projekt EPK.

23. 8. ob 20. uri na Trgu svobode – *Folklorna skupina REJ z gosti*. V Folklorni skupini Rej iz Šmartna pri Slovenj Gradcu, ki deluje že 38 let, trenutno pleše osem parov plesalcev, igrajo pa štirje muzikantje. Najraje plešejo koroške in štaterske plese, za dodatno veselje pa še plese nekaterih drugih slovenskih pokrajin. Letno imajo okoli 20 nastopov, vsako leto pa se udeležijo gostovanja v tujini.

Folklorna skupina Luka Kramolc z dvanajstimi pari in tremi muzikanti nosi ime po našem rojaku in zbiralcu ljudskega blaga – Luki Kramolcu – ter pleše predvsem koroške naro-

dne plesu, ki so izraz trdega življenja koroškega kmeta. Skupina aktivno deluje že od leta 1997, čeprav njeni začetki segajo v leto 1977.

Folklorna skupina Metla deluje pet let. Skupino sestavljajo plesalci, stari od 16 do 45 let, iz več sosednjih krajev, ki jih družijo predvsem veselje do plesa in zabava. Med plesi najpogosteje izbirajo štajerske plesu, v njihovih postavitvah pa so večkrat zastopani delovni običaji.

24. 8. ob 21. uri na Trgu svobode - Anja Bukovec in Oto Pestner z orkestrom. Legenda slovenske popularne glasbe, pevec Oto Pestner, in naša najuspešnejša violinistka, Anja Bukovec, sta pripravila bogat in osvežilen festivalski program znanih skladb iz sveta popularne in klasične glasbe za vse generacije.

25. 8. ob 15. uri na Trgu svobode - predstava za otroke Lutkovnega gledališča Maribor: Ko je Šlemil šel v Varšavo. Šlemil, čigar žena prodaja na trgu zelenjavo, doma pazi na otroke in sanja o velikem svetu. Sanje bi rad nekega dne uresničil in kot poljski Žid se odpravi v Varšavo. Režiserka: Jelena Sitar Cvetko.

25. 8. ob 21. uri na Trgu svobode - Milan Kamnik & Aubetn bend. Milan Kamnik se po uspešnem sedmem albumu *Za mušter*, ki ga je večinoma posnel v ZDA, pospešeno pripravlja na svojo (glasbeno) 40-letnico in snemanje že osme plošče. Kot pravi, bo zopet krenil čez lužo, v Nashville in Austin.

26. 8. ob 20. uri na Trgu svobode - nastop vokalne skupine DAR. V vokalni skupini Dar že šesto leto prepeva 21 mladih iz okolice Slovenj Gradca. Na koncertu so nam skupaj z gosti predstavili nabor narodnih pesmi v presenetljivo dobri izvedbi.

27. 8. ob 21. uri na Trgu svobode - koncert zasedbe Bratko Bibič & The Madleys. Bratko Bibič je že od leta 1973 aktiven avtor - komponist in

izvajalec - interpret glasbe v različnih domačih in mednarodnih ansamblih ter v solističnih, duetnih in kolektivnih eksperimentalnih ter multimedijskih projektih. Zasedba: Bratko Bibič - harmonika, vokal, Matjaž Sekne - violina, viola, Uroš Polanec - pozavna, Vasko Atanasovski - saksofoni, flavta, vokal, Sašo Vollmaier - klaviature.

28. 8. ob 19.30 v cerkvi sv. Duha - Slovenski sekstet klarinetov. Zasedba Slovenskega seksteta klarinetov je zagotovo edinstvena, če že ne v svetu, pa prav gotovo na Slovenskem. Pobudnik ustanovitve ansambla je bil Tomaž Kmetič, deluje pa pod umetniškim vodstvom našega klarinetnega asa Jožeta Kotarja. Sestavljajo ga njegovi kolegi ali pa mlajši, zdaj zagotovo že predstavniki tretje generacije »ljubljske pihalne šole«. Člani: Jože Kotar, Peter Kuder, Tomaž Kmetič, Janez Mazej, Franc Maček, Matjaž Emeršič.

29. 8. ob 21. uri na Trgu svobode - koncert indijske glasbe: Lasanthi Manaranjanie Kalinga Dona (Šrilanka). Lasanthi Manaranjanie Kalinga Dona (Šrilanka, violina in glas) je etnomuzikologinja in koncertna izvajalka severnoindijske klasične glasbe. Na odru so se ji pridružili še Carlos Yoder (Argentina, tabla), Ivan Jadrešič (Čile, sitar) in Vasja Štrukelj (Slovenija, tabla). Tovrstna koncertna demonstracija je ponudila celosten in glasbeno dodelan pogled na fenomen indijske glasbe danes in je vključevala klasično tradicijo, ljudsko glasbo, semiklasično, ki je ob tej priložnosti temeljila na izbrani ljudski melodiji, ter popularno glasbo s poudarkom na sodobni filmski produkciji.

31. 8. ob 21. uri na Trgu svobode - koncert Vlada Kreslina, Malih bogov in Beltinške bande. Vlado Kreslin, rojen v Beltincih, se je prvič dotaknil sanj preko bobnov v svojem prvem bendu Apollo leta 1970. Sledili sta skupini Špirit group (1973) ter Horizont (1975-1978). Leta 1980 je zmagal na Slovenski popevki s skladbo *Dan neskončnih sanj*. Tri leta kasneje se je priključil skupini Martin Krpan, ki je po nastopu z Bobom Dylanom leta 1991 razpadla. Kreslin se je zatem z Beltinško bando posvetil ljudski glasbi in povzročil preporod etno glasbe na Slovenskem. Na prireditvi je bilo okrog 1200 obiskovalcev.

Poročilo pripravil
Benjamin Pirnat, prof.

*Ene ženske gredo z drugim,
druge že s prvim.*

Andrej Brumen

JAVNI SKLAD ZA KULTURNO DEJAVNOST

**Mednarodni festival Mlade literature
Urška 2012
URŠKINE SREDE 2012**

KULTURA

Glasbeni dogodek:

Le včasih tiho vzdigne se zavesa z zenic
**Kulturni dom Slovenj Gradec,
8. februar ob 18. uri**

Predstavitvev zgoščenke z uglasbeno evropske poezijo vokalno-instrumentalne skupine Matalaja, KD SPUNK Gimnazije Slovenj Gradec

Avtor glasbe Franc Vezela/Zlatko Verzelak, aranžmaji: Matalaja, Benjamin Pirnat, Lara Sedar; nastopajo: Maja Krebl (vokal, tamburin, cajon), Tanja Klančnik (citre, vokal), Polona Šavc (kitara), Lara Sedar (klaviature, vokal, cajon), Alina Hirtl (flavta, cajon, vokal), Gregor Kragelnik (kontrabas). Mentor Benjamin Pirnat, koordinator Andrej Makuc.

300 obiskovalcev

Gledališka predstava -

**Niko Grafenauer: *Skrivnosti*
Kulturni dom Slovenj Gradec,
7. marec ob 18. uri**

Mladinska gledališka skupina SPD Trta - Žitara vas

Igrajo: Ana Einspieler, Fabijan Wakounig, Helena Gregorn, Jana Rutar, Julija Urban, Katarina Urank, Lara Hobel, Simon Urban; režija Branka Bezeljak, odrski gib Majda Fridl, zvočna oprema Sandra Lampichler, tehnična oprema Mirko Ogris, mentorji: Jožica Gregorn, Alexandra Lipuš, Mirko Ogris.

*Mladinska gledališka skupina SPD Trta - Žitara vas je na poletnem taboru v Ankaranu spoznavala osnovne igralske tehnike ob Grafenauerjevih pesmih iz zbirke *Skrivnosti*. Z igro in improvizacijami so se prebijali skozi zapleteno jezikovno in pesniško gradivo, spoznavali zvočnost besedila in našega jezika, prenašali to v gib in prostor ter vse s pomočjo abstraktnih elementov spet sestavili v zvočno in gibalno podobo, nato pa iz tega gradiva naredili posebno gledališko predstavo.*

60 obiskovalcev

Literarni dogodek: *Nevidni lokus*

**Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec,
21. marec ob 19. uri**

Literarno spletno revijo *Locutio* bodo predstavili urednik Marjan Pungartnik ter avtorja Peter Rezman in Marica Škorjanec.

Locutio (iz latinskega govor, govorno dejanje, način govora, fraza/izraz, izgovorjava) je prva slovenska internetna literarna revija. Nastala je leta

1996 kot izraz skupine mariborskih avtorjev okrog nastajajočega društva Mariborska literarna družba. Usmerjena je predvsem v literaturo in objavlja slovenske avtorje ne glede na njihov kraj prebivanja, avtorje iz držav nekdanje Jugoslavije in posebno pozornost posveča izmenjavi z literaturami sosednjih držav. Podpira zlasti vključevanje mladih in starejših začetnikov v literarno življenje. Doslej je v njej objavilo več kot 750 avtorjev. Sestavni del revije je indeks avtorjev in kronika dela v Mariborski literarni družbi.

20 obiskovalcev

Ženski pesniški koncert: *Urbano ubrisani duet* Kulturni dom Slovenj Gradec,

4. april 2012 ob 18. uri

Avtorici in izvajalki: Vida Mokrin-Pauer
in Barbara Korun

Gre za enourno predstavo - glasovno uprizorjanje poezije avtoric in izvajalk Vide Mokrin-Pauer in Barbare Korun, ki s svojima glasovoma ozvočita svojo poezijo tako, da oživita osebe, živali in like, ki v pesmih nastopajo, ne le z besedami, ampak tudi z zvoki, šumi, kriki, s petjem, z žlobudranjem in s posnemanjem živalskih glasov. Nastane ubran in ubrisan dialog med ustvarjalkama, ki temelji na igri, humorju, erotiki, kvantnosti.

100 obiskovalcev

Plesno-gledališka predstava: *HİŠA*

**Kulturni dom Slovenj Gradec,
18. april 2012 ob 18. uri**

Avtorice in izvajalke: Kaja Teržan, Tamara Polanc, Annu Ronkainen

Scenografija in kostumografija Maja Vovk, glasba Gašper Piano

*Za izhodišče ustvarjanja so si plesalke izbrale noveli *Hišica nad progo* in *Človek, ki bi bil rad drugim enak* pred stotimi leti rojenega slovenskega pisatelja Ferda Godine. Rdeča nit obeh je spletena okrog osrednjega pojma - hiše kot simbola identitete posameznika oz. njegovega statusnega simbola in*

v funkciji določene družbene ideologije oz. občelo-
veškega ideala o »dobrem« (življenju ...). Projekt je
tudi nekakšen sodobni hommage pokojnemu avtor-
ju, ki je znal prikazati (vedno aktualnega) malega
človeka na za slovenski prostor zelo svež način.

50 obiskovalcev

Literarni večer:

Mesta kot prostori imaginacije

Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec,

9. maj 2012 ob 19. uri

Gostji: pisateljici Gabriela Babnik in
Nataša Kramberger

*Gabriela Babnik, pisateljica, literarna kritičar-
ka in prevajalka, je avtorica treh romanov - Kože
iz bombaža (MK, 2007), V visoki travi (Beletrina,
2009) in Sušne dobe (Beletrina, 2011); za prvega
je dobila nagrado Slovenskega knjižnega sejma za
prvenec. Tesno je povezana z afriško kulturo, živi
med Ljubljano in Ougadougoujem v Burkini Faso.
Nataša Kramberger piše prozo, eseje, reportaže,
ustanovila je Zeleno centralo (socialna ekologija),
njen je projekt Polne vreče zgodb. Kot nagrajenka
festivala Urška je leta 2007 izdala romaneskni
prvenec Nebesa v robidah (ponatis 2010), za kate-
rega je leta 2010 dobila evropsko nagrado za knji-
ževnost. Lani je pri založbi Litera izšel njen drugi
roman (v verzih) Kaki vojaki. Ustvarja doma in v
Berlinu.*

50 obiskovalcev

Gledališka predstava -

Simona Semenič: 5fantkov.si

Kulturni dom Slovenj Gradec,

23. maj 2012 ob 19.30

SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo

Zasedba vlog: Katja Dornik - Vid, Nika
Lušnic - Jurij, Helena Žužel - Denis, Miša
Blažek Kanovnik - Blaž, Tjaša Pogorevcnik -
Krištof, šepetalka Metka Kotnik, tonski tehnik
Marko Panjek, luči Bine Ledinek, inspicient
Vojko Šuštaršič, režija Andrej Makuc

100 obiskovalcev

Literarni dogodek: *Mlade rime na Urški*

Atrij Muzeja Huga Wolfa,

6. junij 2012 ob 20. uri

Predstavitve Mladih rim s peterico najbolj
vznemirljivih pesniških imen najmlajše generaci-
je v Sloveniji, njihovega projekta Mala Ignorirana
Knjiga in nove pesniške zbirke Demo. Njihov
moto: Poezija je kul!

60 obiskovalcev

Plesni dogodek: *Preberi moj ples*
Kulturni dom Slovenj Gradec,
20. junij 2012 ob 19. uri

Predstavitve nagrajenih plesnih miniaturnih 20. mednarodnega tekmovanja mladih plesnih ustvarjalcev (v starosti od 9 do 24 let) Opus 1 – plesna miniatura 2012, ki so ideje za koreografije črpale iz literature.

Kako lahko vsebino, ki se je že dokončno izoblikovala v glavi literarnega ustvarjalca in jo je ta prevedel v črke, besede, stavke in zaporedja, prevedemo v ples, na prizorišče, v drug medij?

20 obiskovalcev

Filmsko-literarni dogodek: *Polne vreče zgodb*
Kulturni dom Slovenj Gradec,
26. september 2012 ob 19. uri

Dokumentarni film o istoimenskem projektu pisateljice Nataše Kramberger in pogovor z Marijo Šauperl, vodjo Zelene centrale in »deklico za vse« v projektu Polne vreče zgodb.

20 obiskovalcev

Otvoritev državne razstave likovnih del
TEKST V PODOBI in mednarodnega
fotografskega srečanja

Castumografo Kontekst

Koroška galerija likovnih umetnosti
Slovenj Gradec, 12. oktober 2012 ob 18. uri

Razstavlja 58 likovnih ustvarjalcev
 700 obiskovalcev

Otvoritev razstave avtorice Nataše Kramberger
in vrečarskih postaj

Cerkev sv. Duha, 18. oktober 2012 ob 15. uri

100 obiskovalcev

Mednarodna okrogla miza o mladi evropski
literaturi 2000–2011 avtorjev, rojenih po letu 1970

Koroška galerija likovnih umetnosti
Slovenj Gradec, 18. oktober ob 16. uri

Sodelujejo: Rumena Buzarovska (makedonska literatura), Jakob Chrobak (češka literatura), Adnan Žetica (bosanska literatura), Marta Součková in Jan Gavuea (slovaška literatura), dr. Irena Prosenč Šegula (italijanska literatura), mag. Irena Samide (nemška literatura), Aljoša Harlamov in David Bedrač (slovenska literatura).

15 obiskovalcev

Mednarodni literarni večer

z gostujočimi tujimi avtorji

Muzej Huga Wolfa,

18. oktober 2012 ob 20.30

Berejo: Rumena Bizarovska, Jan Gavura, Adnan Žetica, Jaku Chrobak, David Bedrač, Almin Kaplan, Stanislava Chrobakova, Aljoša Harlamov in Nataša Kramberger.

50 obiskovalcev

Pripovedovanje zgodb, zapisovanje in
izdelovanje vreč z Natašo Kramberger

Cerkev sv. Duha, 19. oktober 2012 ob 10. uri

30 obiskovalcev

Urškini literarni pogovori o izidu novih knjig z
urednico revije Mentor Dragico Vesković

Mestna kavarna, 19. oktober 2012 ob 16. uri

Pogovor z avtorjema uršljanoma Sergejem Učakarjem in Janezom Grmom ter prevajalcem Andrejem Pleterskim.

30 obiskovalcev

Koncert vokalno-glasbene skupine *Matalaja* s
predstavitvijo zgoščenke uglasbljene evropske poe-
zije: *Le včasih tiho vzdigne se zavesa z zenic*

Trg svobode Slovenj Gradec,

23. avgust 2012 ob 21. uri

200 obiskovalcev

Uršljanske matineje z dijaki Zdravstvene šole in Gimnazije

Knjižnica Ksaverja Meška, Mladinska knjiga, Stari MKC, Mestna kavarna, Muzej Huga Wolfa, 19. oktober 2012 ob 11. uri

Izbrani avtorji: Barbara Žvirnc, Neža prah, Andrej Tomažin, Iztok Vrenčur in Anja Mugerli s slovenjgraškimi profesorji Ireno Matko, Alenko Rainer, Andrejem Makucem, Heleno Merkač, Darjo Skutnik in Karlo Zajc Berzelak
210 udeležencev

Brez rokavic, posebnih mask in strahu

Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec, 19. oktober 2012 ob 20. uri

Osrednja literarno-glasbena-plesna prireditev z razglasitvijo nagrajenca Urške 2012 in s podelitvijo nagrade za najboljšo samozaložniško knjigo ter z uglasbitvami uršljanskih in s skupino Matalaja, plesalcema Janom Rozmanom in Tamaro Polanc. Povezovalka Nina Bizjak, inspicient Vojko Šuštaršič, režija Andreja Makuc

500 obiskovalcev

Literarna delavnica: Kritičnost v kreativnosti

Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec, 20. oktober 2012 ob 10. uri

Literarna delavnica z dr. Davidom Bandljem, državnim selektorjem 2012, in uršljani 2012

Delavnica za otroke: Kazalke gumboglavke

20 obiskovalcev

Kino Urška in

elektronska rock skupina Ewok

Kulturni dom Slovenj Gradec,

7. november 2012 ob 19. uri

Produkcija gverilskih filmov, narejenih na besedila uršljanov, produkcijske skupine Rdeči maliki z glasbo elektronske rock skupine Ewok.
50 obiskovalcev

Iluzije neskončne izbire

(Urškina sreda izjemoma v petek)

Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec, 23. november ob 18. uri

Pogovor pisateljice Gabriele Babnik s filozofinjo in sociologinjo dr. Renato Salecl

Vztrajanje pri izbiri je porodilo obsesivno potrebo po nadzoru in predvidljivosti ter sočasno hromeč strah pred smrtjo in izničenjem. Ideologija poznega kapitalizma, ki propagira večno sedanjost, se torej zelo težko spopada s staranjem in umiranjem, še več, ideologija izbire nam »izbere« obsesivno osebnost.

100 obiskovalcev

Urškinih deset

Muzej Huga Wolfa,

5. december 2012 ob 18. uri

Predstavitve posebnega zbornika, ki je izšel ob deseti obletnici festivala, in pogovor s povabljenimi Urškinimi nagrajenci, uršljani Mirano Likar Bajželj, Gregorjem Rozmanom in Sergejem Harlamovom.

20 obiskovalcev

Poročilo pripravila

Andreja Gologranc

GLASBENA ŠOLA Slovenj Gradec**SLOVENSKA IN ČEŠKA ORKESTRALNA GLASBA (25. 5.-26. 5.)**

Projekt združenih orkestror glasbenih šol iz Slovenj Gradca in Češkega Krumlova je bil v celoti realiziran s koncerti na Češkem in v okviru EPK v Sloveniji v Mariboru, Velenju in Slovenj Gradcu. Na koncertih so bile izvajane tudi novitete mladih slovenskih in čeških skladateljev.

GLASBA BREZ MEJA, mrežni projekt (20. 6.)

Uprizoritev baleta narodne pravljice TE VIDIM v izvedbi Glasbeno-baletne šole Murska Sobota in Glasbene šole Slovenj Gradec na Letnem odru v Slovenj Gradec in gostovanje v Murski Soboti.

DRUŠTVO GVIDO

TRG UMETNOSTI (14. 9.-15. 9.), projekt OH, TA DANAŠNJA MLADINA, ki ne podpira upornišva, temveč kreativnost, spodbuja samo izražanje in osebno rast.

Izvirna ideja in dejavnost društva GIVDO, ki temelji na glasbi, izobraževanju in zabavi.

CARINTHIA CANTAT

KANTATA PO SV. ELIZABETI (25. 4.), v projektu mešani zbor Carithia Cantat, moški pevski zbor ADORAMUS, ŽENSKA VOKALNA SKUPINA NOVA in tolkalska skupina STOP. Gostovanje je bilo izvedeno 3. 6. tudi v stolni cerkvi Maribor s tonskim snemanjem.

REGGENERACIJA – ŠVUNK FEST

(16., 17. 7.)

Reggae dogodek je združeval glasbo in šport, popestren z večernim ognjenim akrobatskim spektaklom.

ESCAPE KVARTET**ESCAPE THE ROCK IN MIND**

THE ROCK IN MIND je zaokrožen multi-medijski nadžanrski projekt in z umetniškega vidika interdisciplinaren projekt. Projekt nagraja občinstvo z besedo, glasbo in s sliko. Gre za aranžmaje priredb svetovnih glasbenih hitov skupin, kot so: Led Zeppelin, The Queen in Rolling Stones.

13. 1. 2012 ob 20. uri – koncert na Dunaju, Mednarodni turistični sejem, STO

20. 1. 2012 ob 19. uri – Slovenj Gradec, Modra odsevanja

2. 6. 2012 ob 21. uri – koncert v Celovcu – Festival Rock'n'Green

29. 6. 2012 ob 21. uri – koncert v Slovenj Gradcu, Trg Svobode

18. 10. 2012 ob 13. uri – koncert v Murski Soboti, Gledališče Park

STARA GARA – MOŽ S KROKARJEM

Mož s krokarjem je dokumentarni filmski portret o slikarju Jožetu Tisnikarju. Premierno prikazan 15. 6. v Slovenj Gradcu, 1. 7. v rojstnem kraju umetnika v Mislinji, oktobra pa na nacionalni TV.

ZAVOD RISA

KULTURA IN LITERATURA ZA VSE – literatura za lažje branje – predstavitev izdanih knjig s seminarjem lahkega branja v Slovenj Gradcu in gostovanje po partnerskih mestih EPK 2012. Knjigi ROMEO IN JULIJA ter VISOŠKA KRONIKA, prirejeni za ljudi s posebnimi potrebami.

DRUŠTVO LAJNAR KOROŠKI

(20. 4.)

Mednarodna zasedba lajnarjev, organizator in vodja skupine domačin Peter Rudolf, gostovanja tudi v partnerskih mestih.

KNJIŽNICA KSAVERJA MEŠKA SLOVENJ GRADEC

(s sodelovanjem Knjižnice Maribor)

EVROPSKA PRAVLJICA (mrežni projekt)

7 pravljic, vsakič predstavljena druga država Evropske skupnosti, njihova značilnost. V mesecu decembru tudi pravljice za odrasle.

Poročilo pripravila
Doroteja Stoporko,
pomočnica koordinatork
EPK 2012 Slovenj Gradec

Mestna občina Slovenj Gradec

kultura za vsak čas

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

Cerdonis

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si·info@cerdonis.si

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,

telefon: (02) 88 53 198

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik),

Maja Visinski Andrej, dr. Silvija Borovnik, Milena Zlatar

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Waltl

Nadzorni odbor: Franček Lasbafer - predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Primož Podjavoršek in stalni sodelavci ter arhiva Odsevanj ter JSKD

Zasnova in grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s.p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si

Produkcija in distribucija: Cerdonis, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Tisk: Tiskarna Grešovnik, 350 izvodov, maj 2013 **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

NENAZADNJE

Tako dolgo je hodila v solarije, da je olupila še sebe.

Andrej Brumen

Naslovnica:
Andrej Grošelj,
Seme, 2005,
macesen, hrast
70 x 26 x 12 cm

Andrej Grošelj,
Pav na stolu, 2007,
mahagoni in teak,
90 x 46 x 95 cm

Andrej Grošelj,
Ptica širi peruti,
1995, lipa,
100 x 70 x 30 cm

Hrbtna stran:
Andrej Grošelj,
Ptica z rožo, 2001,
cemprin, hrast,
76 x 76 x 23 cm

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

